

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича
кафедра фінансів і кредиту

Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка
кафедра фінансів

Західноукраїнський національний університет
кафедра фінансів імені С.І. Юрія

(Україна)

Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute

(Norway)

Ștefan cel Mare University of Suceava

Alexandru Ioan Cuza University of Iași

(Romania)

The College of Business and Entrepreneurship in Ostrowiec Świętokrzyski

Department of Economics

(Poland)



Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava



UNIVERSITATEA
„ALEXANDRU IOAN CUZA”
din IAȘI



ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

VI Міжнародна науково-практична конференція



Чернівці
2024

Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича
кафедра фінансів і кредиту

Київський національний університет імені Т.Г. Шевченка
кафедра фінансів

Західноукраїнський національний університет
кафедра фінансів імені С.І. Юрія

(Україна)

Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute

(Norway)

Ștefan cel Mare University of Suceava
Alexandru Ioan Cuza University of Iași

(Romania)

The College of Business and Entrepreneurship in Ostrowiec Świętokrzyski

Department of Economics

(Poland)



Universitatea
Ștefan cel Mare
Suceava



UNIVERSITATEA
„ALEXANDRU IOAN CUZA”
din IAȘI



ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ **ЕКОНОМІКИ**

VI Міжнародна науково-практична конференція



Чернівці

Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

2024

УДК 336.02:330.34(082)

Ф 59

Відповідальні за випуск:

Доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту – **П.О. Нікіфоров**

Кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів і кредиту – **О.М. Гладчук**

Матеріали друкуються в авторській редакції.

Відповідальність за достовірність та точність поданих матеріалів несуть автори.

Ф 59 **Фінансові** інструменти сталого розвитку економіки : матер. 6-ої міжнар. наук.-практ. конференції (Чернівці, 18 квітня 2024 р.). Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2024. 440 с.

ISBN 978-966-423-848-6

До збірника включено тези виступів науковців, представників органів місцевого самоврядування, студентів, присвячені розв'язанню проблем досягнення стабільного розвитку економіки завдяки використанню фінансових інструментів.

УДК 336.02:330.34(082)

ISBN 978-966-423-848-6

© Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича, 2024

ЗМІСТ

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

<i>Гаврилюк О.В., Білик Р.С.</i> Джерела фінансування післявоєнного відновлення економіки України.....	11
<i>Горин В.П.</i> Енергоефективні кредити та еско-контракти як інструменти фінансування проектів сталого розвитку	15
<i>Грешко Р.І., Харабара В.І.</i> Основні чинники впливу та загрози фінансовій безпеці домогосподарства.....	20
<i>Іваницький М.Г., Ярема В.В., Харабара В.І.</i> Окремі питання оборонного планування у державах-членах НАТО	24
<i>Іванов Ю.Б., Лаптєв В.І.</i> Преференційна податкова політика в умовах післявоєнної модернізації	29
<i>Кічурчак М.В.</i> Ринок банківських депозитів в умовах війни в Україні: головні тенденції та перспективи	33
<i>Кужелев М.О.</i> Особливості інфляційних процесів в Україні в умовах воєнного стану.....	35
<i>Нікіфоров П.О.</i> Монетарна політика НБУ в умовах війни: інструменти, загрози, перспективи	39
<i>Бодаковський В.Ю.</i> Аналітична компонента макрофінансових індикаторів фінансової політики України.....	43
<i>Демиденко Л.М., Наконечна Ю.Л.</i> Інструменти податкової політики України в умовах воєнного стану	46
<i>Легкоступ І.І.</i> Вплив воєнних дій на бюджетний дефіцит та державний борг України	48
<i>Маханець Л.Л., Бабух Ю.Ю.</i> Моделювання стійкості фінансової системи країни	52
<i>Нікольчук Ю.М., Чепурний Б.А.</i> Гарантування вкладів фізичних осіб в умовах війни.....	54
<i>Нікольчук Ю.М., Ягодзінська А.М.</i> Особливості функціонування банківських установ в умовах військового часу ..	57
<i>Нікольчук Ю.М., Чорна Л.М.</i> Розвиток фінансових технологій в Україні	60
<i>Сафонік Н.П.</i> Політика щодо розвитку сталого фінансування в умовах сучасних трансформацій.....	63

Юшко С.В. Виконання державного бюджету України в умовах воєнного стану.....	66
Залужна З.В. Стійкість економічного фронту та ефективність бюджетування державних органів протягом 777 днів великої війни	70
Кошель В.В., Жук І.І. Економічні аспекти розвитку відновлювальних джерел енергії в Україні в умовах воєнного стану.....	75
Лебідь Г.А. Реалізація бюджетно-податкової політики у сфері трансфертного ціноутворення: негативні фактори впливу	78
Пігуль Є.І. Вплив ринку праці на сталий розвиток економіки України	80
Гунько О.В. Митний контроль: організаційно-правове забезпечення та проблеми вдосконалення	84
Кривун В.Ю. Аналіз та оцінка ефективності логістики на основі LPI.....	87
Пасіюліна А.А. Проблемні аспекти митного контролю товарів в умовах воєнного стану	90
Піцик В.Я. Фінансова система України: виклики війни та потреба в модернізації.....	95

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Ванькович Д.В. CBAM in the mechanism of the financial policy of decarbonization in Ukraine.....	99
Kepuladze G., Arnania-Kepuladze T. Community Finance and its Role in Economic Development (Georgia case).....	102
Лисяк Л.В., Качула С.В. Соціальні пріоритети бюджетної політики України в умовах війни.....	106
Özhan E.N., Şahin S. Effects of Tax Policies within the Context of Sustainable Economy Goals	110
Радіонов Ю.Д. Публічні фінанси у забезпеченні сталого розвитку України.....	114
Руденко В.В. Концепт і специфіка сезонного мита в Україні.....	118
Sandal J-U. Soft girl and a young man`s dream.....	121

Sologhashvili D. The possibility of implementing corporate sustainability reporting standards in Georgia	125
Sologhashvili D., Udesiani T. Corporate Sustainability Reporting Challenges in Modern Business.....	128
Tulai O., Nytko S. Sources of financial support for medical assistance to refugees in the EU.....	131
Чеберяко О.В. Моделі фінансування охорони здоров'я: світовий досвід для України	135
Білявська О.Б. Актуальні питання економічної ефективності освітніх програм закладів вищої освіти.....	139
Бонарев В.В. Суб'єкти державного сектору економіки України	142
Головай Н.М., Бей С.О. Гармонізація податкової політики України з ЄС: виклики та перспективи для національної економіки	146
Легкоступ І.І., Кравченко К.О. Податкова система України: історія створення та особливості сучасного стану	150
Нечипоренко А.В. Місцеві бюджети в системі публічних фінансів.....	153
Скращук Л.В. Фінансування природоохоронної сфери як інструмент забезпечення сталого розвитку України.....	156
Славкова А.А., Колодюк Д.Ю. Податковий контроль в Україні в умовах воєнного стану.....	158
Сторощук Б.Д. Адміністративно-трансакційні перспективи bitcoin	162
Хохуляк О.О. Роль ресурсної складової в фінансовому забезпеченні сталого розвитку територіальних громад.....	165
Юрій Е.О. Тенденції вартісних показників функціонування системи публічних закупівель в Україні	169
Боцман Ю.О. Використання базових методів оцінки ризиків на ринку цінних паперів	173
Дмитрієва М.М. Проблеми державного фінансування середньої освіти для забезпечення сталого розвитку економіки України.....	175
Dumitriu A. Skandia navigator model tool used in intellectual capital assessment. Case study - Marelbo S.R.L	179

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

<i>Дзюблюк О.В.</i> Оптимізація монетарної політики НБУ в умовах воєнного стану.....	182
<i>Івасів І.Б.</i> Проблеми формування та функціонування комітетів наглядових рад у банках України.....	186
<i>Кривошлик Т.Д.</i> Аналітичне забезпечення фінансової безпеки страхової компанії	191
<i>Островська Н.С., Островський В.П.</i> Інноваційне формування банківського ринку України в повоєнний період.....	194
<i>Пікус Р.В.</i> Перспективні форми розвитку страхового посередництва в Україні.....	197
<i>Shaposhnikov K., Pustovyi O., Zakharchenko O.</i> Mediation through social networks in the sphere of electronic communications....	200
<i>Алексєєнко І.І., Тимофієва К.С.</i> Стратегічний аналіз кредитної діяльності банку	203
<i>Антонюк В.І., Марич М.Г.</i> Особливості кредитування малого та середнього бізнесу комерційними банками в умовах дії воєнного стану	207
<i>Бабух І.Б., Залевський С.В.</i> Цифровий банківський маркетинг: основні інструменти й особливості сучасного застосування	211
<i>Вишивана Б.М., Андрійчик О.Я.</i> Трансформація банківської діяльності в Україні під впливом цифровізації.....	214
<i>Дехтяр Н.А., Пігуль Н.Г.</i> Роль банківських установ у забезпеченні економічного розвитку економіки України	217
<i>Попова Л.В.</i> Основні тенденції розвитку ринку страхових послуг в Україні	220
<i>Ткачук Н.М.</i> Злиття і поглинання банків: теоретична сутність і зміст	223
<i>Харабара В.М., Гордіца Т.М.</i> Пріоритети розвитку ринку пайових та боргових цінних паперів в Україні.....	227
<i>Чайковський Я.І.</i> Особливості управління банківськими ресурсами в Україні за сучасних умов.....	231
<i>Логінова А.С.</i> Страхування медичних витрат іноземних туристів, які в'їжджають в Україну	235

<i>Муріна А.В.</i> Переосмислення фінансових послуг в трансформації до сталого розвитку в частині соціального фактору	239
<i>Слесар В. М.</i> Екокредитування вітчизняними банками.....	243
<i>Чайковський Є.Я.</i> Фінансові стратегії у забезпеченні функціонування банківських установ в Україні.....	246
<i>Герасим К.М.</i> Застосування insurtech технологій у діяльності страхових компаній	250
<i>Пунговський Д.М.</i> Вплив воєнного стану на банківську діяльність в Україні	253
<i>Романишина В.О.</i> Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення України	256
<i>Statnyk K.</i> Innovative transformations in the south korean insurance industry	259
<i>Ткач В.В.</i> Цифрові валюти у банківській діяльності.....	261
<i>Харабара Ю.В.</i> Розвиток інтернет-банкінгу в Україні.....	265

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

<i>Бурлуцька С.В., Клягін Ю.В.</i> Штучний інтелект в системі фінансового забезпечення сталих збутових процесів	270
<i>Любкіна О.В., Коваленко О.Я.</i> Цифрова трансформація фінансових ринків: потенціал та виклики для розвитку фінансового бізнесу	273
<i>Метошоп І.М., Гораль Л.Т., Перезова І.В., Шекета В.І.</i> Зміни в системі фінансового менеджменту газорозподільних підприємств шляхом трансформації тарифу на розподіл природного газу	277
<i>Плиса В.Й., Плиса З.П., Плиса М.В.</i> Структурні особливості, проблеми формування та типи розвитку ресурсного потенціалу страховика в соціально-економічних реаліях воєнного часу	280
<i>Поченчук Г.М.</i> Особливості фінансового менеджменту в малому бізнесі.....	284
<i>Слюсарєва Л.В., Слюсарєв Д.С.</i> Роль сталого розвитку у формуванні конкурентоспроможності суб'єктів аграрного сектора	288

Тимоць М.В. Державна фінансова підтримка бізнесу в умовах війни	292
Алексєєнко І.І., Коновалова В.С. Задача оптимізації джерел фінансування підприємства	295
Антохова І.М., Биндю В.А., Попель Л.А. Управління власними фінансовими ресурсами, як основа забезпечення самофінансування підприємства	297
Багрій К.Л. Роль індикативного планування в управлінні фінансовими ризиками малих підприємств	301
Вінничук О.Ю., Дробот Р.Р. Дослідження ролі складових економіки знань у забезпеченні економічного зростання	305
Григорук І.О. Інноваційні підходи до оптимізації управління фінансовим станом підприємства в умовах цифрової трансформації економіки	309
Гринюк Н.А. Світовий досвід оподаткування кооперативних підприємств	312
Дроботя Я.А., Кравченко С.А., Михайлик С.І., Панкевич Р.І. Управління ризиком втрати фінансової стійкості суб'єкту господарювання з метою забезпечення економічної безпеки	316
Ковальчук Н.О. Банкрутство в період воєнного стану: новації законодавства	318
Korbutiak A., Sokrovols'ka N. Peculiarities of managing receivables in wartime	322
Кузь В.І. Професійне судження бухгалтера як інструмент підвищення релевантності облікових даних	332
Марусяк Н.Л. Необхідність інструментарію фінансової підтримки підприємств в умовах війни	336
Михайлина Д.Г. Нематеріальний капітал як складова сучасного міжнародного бізнесу	338
Никифорак І.І. Вплив облікової політики на формування фінансових результатів підприємства	342
Сайнчук Н.В., Шум Ю.О. Підходи до управління інвестиційними ресурсами територіальної одиниці	344
Степанюк О.С., Король С.В., Чернова О.Т., Піх В.Я. Оцінка ефективності діяльності операторів газорозподільних мереж через призму достатності робочого капіталу	348

Szczerbak M. Implementing the Circular Economy Concept in Polish Enterprises: Assessment of Current Status and Development Prospects	351
Тривайло А.Ю. Як попередити фінансові ризики осель сільського зеленого туризму	355
Щаслива Л.А. Структурні трансформації фінансового забезпечення маркетингу в інноваційній діяльності підприємств ..	359
Юрчишена Л.В. Структурні трансформації фінансування державних університетів України	361
Літвіченко Ю.В. Управління основними засобами малого бізнесу	365
Мартьянова Є.А. Генезис становлення та розвитку інституту митної брокерської діяльності	368
Ниник Я.В. Ефективність використання матеріальних ресурсів підприємства	372
Римар А.В. Необхідні умови та заходи цифрової трансформації фондового ринку України	375
Троценко Р.О. Особливості використання статистичного методу CUSUM для оцінки фінансового стану підприємства	378
Хоменко Ю.І. Основні етапи та заходи фінансової стабілізації підприємств в умовах кризових явищ	380

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Arnania-Kepuladze T., Kepuladze G. Gender features in investment behavior	384
Tereshchenko O.O., Honcharenko O.E. Behavioral factors affecting financial and investment decisions under geopolitical uncertainty	387
Абрамова А.С. Актуальність поведінкових аспектів в системі податкового регулювання держави	391
Бак Н.А. Роль поведінкових чинників в управлінні бюджетними ресурсами територіальних громад	394
Гладчук О.М. Теоретичні аспекти поведінкового підходу у страхуванні	398
Роговська-Іщук І.В. Психолого-економічні аспекти технічного аналізу міжнародних біржових ринків	403

<i>Ткач Є.В.</i> Необхідність урахування впливу інституційного середовища на розвиток підприємницького сектору при реалізації економічної політики.....	407
---	-----

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030»

<i>Вінська О.Й.</i> Особливості фінансової підтримки гендерної рівності в ЄС	410
<i>Герчаківський С.Д., Мацейко І.В., Косс С.В.</i> Домінанти стратегічного реформування фіскальної сфери в Україні.....	414
<i>Грубляк О.М.</i> Сучасні тенденції світового фондового ринку.....	417
<i>Коблянська І.І.</i> Монреальський протокол як складова глобальної вуглецевої політики.....	421
<i>Кудирко О.В.</i> Особливості фінансування освіти як ключової цілі сталого розвитку в умовах сучасних викликів	423
<i>Кучерівська С.С.</i> Сучасні тенденції регулювання фінансових ринків	427
<i>Марченко Т.В., Романюк А.С.</i> Вплив політики економічного націоналізму на глобальну інноваційну діяльність.....	431
<i>Федишин М.П.</i> Аналіз міжнародної фінансової підтримки України в умовах війни	435

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Тематичний напрям 1

УДК 336.2(477)“366”

Гаврилюк О.В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Білик Р.С.

д.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ДЖЕРЕЛА ФІНАНСУВАННЯ

ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Терористична тактика ведення загарбницької війни, руйнування тисяч об'єктів критичної та цивільної інфраструктури, житлового фонду висувають перед Україною завдання подолання не лише важкого шляху до перемоги, а й післявоєнного відновлення. Відповідно до оцінки збитків та потреб України, здійсненої Урядом разом із Групою Світового банку, Європейською Комісією та ООН, потреби на відновлення та реконструкцію України на кінець 2023 р. оцінено майже в 500 млрд. дол. США [1]. При цьому вже зараз, під час війни, слід планувати, яким чином це буде відбуватися і за рахунок яких джерел фінансування або ж відшкодування збитків.

Перший глобальний проєкт відновлення України, розрахований на 10 років, було представлено на міжнародній конференції у м. Лугано (Швейцарія) у липні 2022 р. загальною вартістю більше, ніж 750 млрд. дол. США. При цьому, 250-300 млрд. дол. США планувалося залучити за рахунок партнерських грантів, 200-300 млрд. дол. США - позик або акціонерного капіталу, 250 млрд. дол. США – приватних інвестицій. У вересні 2022 р. урядом України, Європейською комісією та Світовим банком було представлено першу спільну оцінку збитків від російського вторгнення у сумі 349 млрд. дол. США. За

оцінками, до 2024 р. Україні було мінімально потрібно 105 млрд. дол. США (для відновлення соціальної, енергетичної й транспортної інфраструктури, підтримки сільського господарства, закупівлі газу, а також очищення території). У довгостроковій перспективі для відновлення економіки буде потрібно ще 244,0 млрд. дол. США. У жовтні 2022 р. на Міжнародній конференції з відновлення України в м. Берлін було представлено ще один, менший за масштабами, порівняно із Луганським, план відновлення із фінансуванням дефіциту бюджету у 38,0 млрд. дол. США та фінансуванням 17,0 млрд. дол. США відновлення енергетичної, транспортної та соціальної інфраструктури

У червні 2023 р. у м. Лондон Великою Британією спільно з Україною було проведено міжнародну конференцію з питань відновлення України, присвячену мобілізації міжнародної підтримки з метою стабілізації економіки та соціальної сфери нашої держави, зокрема надання екстреної допомоги для поточних потреб і фінансування участі приватного сектору у процесах післявоєнного відновлення. У ній прийняли участь лідери та міністри 59-ти країн, представники міжнародних фінансових організацій, більше 400 компаній та організацій громадянського суспільства. Найбільшим досягненням конференції став анонс Ukraine Facility – програми підтримки України Європейським Союзом на 50,0 млрд. євро на 2024-2027 роки. Очікується, що у червні 2024 р. у м. Берлін Німеччина спільно з Україною проведе чергову Міжнародну конференцію з питань відновлення України (Ukraine Recovery Conference - URC2024) з метою консолідації міжнародної підтримки, спрямованої на відновлення, відбудову, реформування та модернізацію України.

Окрім цієї безпрецедентної допомоги від міжнародних донорів, Україна має повне право й повинна отримати репарації від Росії. При цьому не слід плутати поняття «репарації» та «контрибуції»: перше означає компенсаційну виплату країни-агресора за шкоду, завдану їй агресією іншій державі або державам; друге – навпаки, тягар, який накладається агресором на

переможеного у війні. Тобто, репараціями мають стати виплати, повне відшкодування збитку Російською Федерацією на користь України після закінчення війни. Перші кроки у цьому напрямі вже зроблено. Так, 14 листопада 2022 р. на екстреному засіданні Генеральної Асамблеї ООН було ухвалено Резолюцію «Сприяння здійсненню правового захисту та забезпеченню відшкодування збитків у зв'язку з агресією проти України», що передбачає відповідальність Російської Федерації за виплату репарацій Україні і це було вперше в історії Генасамблеї ООН. Варто зауважити, що резолюції Генеральної Асамблеї є рекомендаційного характеру, тобто, не прообов'язкові з точки зору міжнародного права, маючи, скоріше, політичну вагу, оскільки відображають думку міжнародного суспільства.

Після ухвалення Генеральною Асамблеєю ООН цієї Резолюції було створено Реєстр збитків, завданих агресією Росії проти України (м. Гаага, Королівство Нідерландів), учасниками якого стали 43 держави та Європейський Союз, станом на 5 квітня 2024 р. було подано 740 заявок.

Наступним кроком має стати розробка міжнародного договору, в якому мають бути прописані умови створення компенсаційного механізму для виплат усім постраждалим. Невід'ємним компонентом такого міжнародного компенсаційного механізму має стати компенсаційний фонд, який наповнюватиметься передусім за рахунок активів Російської Федерації і пов'язаних осіб, арештованих/ конфіскованих у державах-учасницях цього міжнародного багатостороннього договору. Передусім, варто працювати над конфіскацією суверенних активів, золотовалютних резервів Центрального банку Росії, які зберігаються в державах-учасницях. За даними із відкритих джерел, мова йде про 255-280 млрд. дол. США. Водночас, сьогодні питання подальшої долі цих активів залишається доволі дискусійним, оскільки ряд європейських країн висловлюють занепокоєння щодо можливого застосування зустрічних російських заходів щодо європейських активів та потенційного негативного впливу таких дій на фінансову стабільність й статус євро як резервної валюти.

Підсумовуючи, можна виокремити такі основні джерела фінансування відновлення України: кошти міжнародних партнерів, зокрема міжнародних фінансових організацій, конфісковані російські активи у світі та безпосередньо в Україні, кошти з державного бюджету України, а також кошти донорів і приватного сектору, які мають усвідомити, що стати частиною відновлення України сьогодні буде найбільш прибутковою їх інвестицією у майбутньому. І тут ми поділяємо думку Мельниченко О.А, який вважає, що стратегія післявоєнної відбудови України повинна базуватися на сукупності досягнення певних ключових умов, серед яких: «1. Завершення війни: повне припинення застосування армією РФ усіх видів зброї на території України та виведення за її межі цієї армії; укладання мирної угоди, де буде максимально враховано національні інтереси України;... звернення до міжнародних інституцій з приводу отримання Україною репарацій та контрибуцій від РФ;... 2. Недопущення поновлення військових дії на території України; ...3. Відбудова національної економіки;... 4. Забезпечення соціальної справедливості...» [2]. Україна має обирати оптимальні моделі організації фінансування післявоєнного відновлення, які можуть відрізнятися і за ступенем централізації, і розподілом відповідальності, проте всі вони повинні бути прозорими, характеризуватися підзвітністю використання коштів, відповідністю витрат узгодженому плану відновлення, який має орієнтуватися на забезпечення інноваційно орієнтованого соціально-економічного розвитку країни.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний реєстр збитків: що це таке та як працюватиме? URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/mijnarodniy-reestr-zbitkiv-scho-tse-take-ta-yak-pratsyuvatime>
2. Мельниченко О.А. Концептуальні засади стратегії післявоєнної відбудови України. URL: <https://repo.knmu.edu.ua/bitstream/123456789/30691/2/%D0%A2%D0%B5%D0%B7%D0%B8%20-%20%D0%9A%D0%B8%D1%97%D0%B2%20-%20%D0%BD%D0%BF%D0%BA%20-%2015-28.04.2022%20%3D%20137-40.doc>

ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІ КРЕДИТИ ТА ЕСКО-КОНТРАКТИ ЯК ІНСТРУМЕНТИ ФІНАНСУВАННЯ ПРОЕКТІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Сучасний етап існування України характеризується безпрецедентними викликами, які постають перед економічною системою і суспільством у зв'язку з російською агресією. Особливої уваги в цей період потребує забезпечення енергетичної безпеки країни, адже об'єкти енергетики належать до головних цілей ракетних атак з боку росії. Вона у такий спосіб намагається спровокувати енергетичну кризу, позбавити економіку України одного з головних ресурсів виробництва, завдати їй максимальних збитків. Ситуацію ускладнює стагнація власного видобутку енергоресурсів та високі енерговитрати у різних секторах національної економіки, зокрема у соціальній сфері, житлово-комунальному господарстві тощо. Оскільки в період продовження війни та постійних ракетних атак розглядати перспективи різкого нарощування виробництва енергоресурсів мізерні, головний акцент у забезпеченні енергетичної безпеки країни необхідно ставити на зменшенні енергоспоживання, підвищення енергоефективності усіх секторів національної економіки.

Впродовж багатьох років політика енергоефективності мала переважно декларативний характер, адже попри загальне визнання її важливості, реальних системних дій з боку органів публічної влади у розвитку альтернативних джерел енергії, виробленні ефективних механізмів стимулювання ощадливого споживання енергоресурсів населенням, закладами соціальної сфери, житлово-комунальним господарством було недостатньо. За оцінками експертів, прямі втрати газу від неефективного споживання теплової енергії у довоєнний період сягали майже 2/3 від загального обсягу, економічні втрати від цього становили

майже 2 млрд дол. щорічно [3, с. 9]. В умовах постійної загрози для енергетики країни та її зменшення виробничих потужностей через ракетний терор росії така практика енергоспоживання не виправдана.

Економічною наукою напрацьовано ряд інструментів для стимулювання процесів енергоефективності, багато з яких отримали практичне впровадження. Традиційними джерелами фінансування заходів енергоефективності є власні ресурси суб'єктів господарювання, кошти бюджетів усіх рівнів. У довоєнний період для стимулювання процесів енергоефективності в Україні напрацьовано відповідну законодавчу базу, яка серед іншого передбачає впровадження різних фінансових методів та інструментів фінансування проектів, спрямованих на ощадливе споживання енергоресурсів в житлово-комунальному секторі та у бюджетній сфері. Відтак в Україні почав активно розвиватись механізм надання пільгових кредитів на реалізацію проектів енергозбереження. В залежності від рівня енергетичної ефективності впроваджуваних енергозберігаючих заходів варіювали розміри державної підтримки за рахунок здешевлення відсоткової ставки комерційних банків, а також часткового погашення заборгованості за позиками на придбання енергоефективних матеріалів та обладнання. Разом з тим, непослідовність позиції держави щодо виділення бюджетних коштів на виконання бюджетних програм стимулювання енергоефективності, постійні затримки з їхнім фінансуванням давали підстави сумніватись у результатах їх виконання та стали сприятливим середовищем для формування у суспільстві стійкого переконання про значну корупційну складову у виконанні програм. З початком повномасштабної війни фінансування програм енергоефективності було призупинене, внаслідок чого механізм кредитування енергоефективних проектів продовжує функціонувати виключно у його комерційній складовій. Однак, через високу вартість кредитних ресурсів, попит на такі кредити серед населення достатньо низький.

В умовах гострого дефіциту бюджетних ресурсів, коли витрачання коштів бюджету на енергоефективні проекти зупинене, альтернативним механізмом

для фінансування енергозбереження є енергосервісні контракти (далі – ЕСКО). ЕСКО (від англ. ESCO, energy service company) – це механізм фінансування проєктів енергоефективності, за яким приватний інвестор (ЕСКО-компанія) за власний кошт здійснює енергомодернізацію об’єктів замовника, а повернення інвестицій та отримання прибутку відбувається за рахунок досягнутої економії на комунальних платежах. Отож, після проведення енергоефективних заходів й отримання економії енергоресурсів споживач певний час продовжує сплачувати зекономлену частину енергетичних платежів ЕСКО-компанії, до виконання фінансових умов, визначених в ЕСКО-контракті (відшкодування інвестицій разом з узгодженим сторонами обсягом прибутку). Після закінчення дії ЕСКО-контракту споживач енергоресурсів має можливість розпоряджатись економією витрат від енергоефективних заходів на власний розсуд. Однак, зобов’язання споживача енергоресурсів (замовника проєкту енергомодернізації) настають лише після встановлення факту досягнення економії енергоресурсів, визначеної в ЕСКО-контракті. У випадку, якщо внаслідок проведених заходів економії не вдалось досягнути або її розміри недостатні, ЕСКО-компанія не отримує свого відшкодування в передбаченому контрактом обсязі, адже несе відповідальність за його реалізацію та пов’язані з цим фінансові й технічні ризики.

У світовій практиці залежно від пропорцій розподілу отриманої економії від впровадження заходів енергомодернізації впродовж дії ЕСКО-контракту вирізняють такі методи компенсації інвестицій:

- метод розподілу доходів від економії за частками (Shared Savings), згідно з яким всі ризики, пов’язані із недосягненням економії покладаються на ЕСКО-компанію. При укладанні ЕСКО-контракту ретельно обчислюють розмір економії та узгоджують частку кожної із сторін у її розподілі. Зазвичай, частка ЕСКО-компанії у розподілі доходів від економії споживання енергоресурсів складає близько 4/5, решту привласнює замовник послуг енергомодернізації;

- метод швидкої окупності проєкту (First-Out, First Pay-Out) передбачає, що з метою швидкого відшкодування інвестиційних витрат ЕСКО-компанія

отримує увесь обсяг доходу від економії споживання енергоресурсів до того часу, поки не буде досягнуто повної окупності проекту. Після цього розподіл доходу від економії здійснюється за угодою між сторонами ЕСКО-контракту;

– метод гарантування економії (Guaranteed Savings, Chauffage), за яким ЕСКО-компанія гарантує замовнику зменшення витрат на оплату споживання енергоресурсів. Розміри плати за спожиті енергоресурси як правило визначають на рівні 85-90% від їх обсягу до проведення заходів з енергомодернізації, а кошти надходять не до постачальників енергоресурсів, а до ЕСКО-компанії, яка оплачує рахунки замовника. Різницю між отриманими коштами та фактичними платежами за спожиті енергоресурси ЕСКО-компанія спрямовує на повернення власних інвестицій й отримання прибутку за ЕСКО-контрактом.

Зважаючи на складні умови, у яких доводиться функціонувати соціальній сфері, житлово-комунальному господарству, активізація ЕСКО-контрактів як позабюджетного інструменту спрямування фінансових ресурсів на проекти енергомодернізації є питанням не тільки економії споживання енергоресурсів, але національної безпеки. Це дає можливість без залучення бюджетних коштів підвищити рівень енергетичної безпеки тих сегментів національної економіки, які забезпечують надання життєво важливих благ для населення, підтвердити спроможність держави належним чином виконувати свої зобов'язання навіть у воєнний період.

Значні економічні та безпекові переваги ЕСКО-контрактів зумовлюють їх поширення навіть в період війни. Значні перспективи у цьому контексті має реалізація проекту UNDP та Глобального екологічного фонду (GEF) «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель в малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО», в рамках чого відбувається співпраця з низкою територіальних громад в Україні щодо втілення крупних проектів енергомодернізації. Ємність ринку ЕСКО-контрактів в Україні оцінюють на рівні 8,5 млрд дол, тоді як обсяг укладених ЕСКО-контрактів на сьогодні складає 1,9 млрд грн [1]. Отож, потенціал ЕСКО-

контрактів в Україні майже не реалізований. Проте сподівання на активізацію цього інструменту дають законодавчі новації, які передбачають дерегуляцію енергосервісних послуг в публічному секторі, покликані підвищити інтерес до інвестування в енергоефективні проекти та стимулювати реалізацію проектів із більш глибоким рівнем модернізації та показниками економії енергоресурсів. За оцінками експертів [2], при повноцінній реалізації положень законодавчих змін, можна у найближчій перспективі очікувати кількарізного зростання обсягів укладених ЕСКО-контрактів, що сприятиме не лише збереженню спроможності енергосистеми функціонувати у складний для країни період, але й зміцненню національної безпеки в енергетичній сфері.

Список використаних джерел:

1. Аналіз ефективності пілотних проектів ЕСКО у містах-партнерах. Успішний досвід впровадження енергосервісних договорів. Сайт Проекту UNDP та Глобального екологічного фонду (GEF) «Усунення бар'єрів для сприяння інвестиціям в енергоефективність громадських будівель в малих та середніх містах України шляхом застосування механізму ЕСКО». URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2023-12/performance-assesment-esco-projects-ukr_0.pdf
2. Бігун Н. Основні зміни в закупівлях енергосервісу та як залучити позабюджетні інвестиції втричі швидше. Радник у сфері публічних закупівель. URL: <https://radnuk.com.ua/voiennyj-stan/enerhoservis-iak-zaluchyty-pozabiudzhetni-investytsii-vtrychi-shvydshe/>
3. Звіт «Механізм фінансування заходів енергоефективності в Україні» / Сайт Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. URL: <http://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2017/03/Mehanizmi-finansuvannya-zahodiv-energoefektivnosti-v-Ukrai--ni.pdf>.

Грешко Р.І.

к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Харабара В.І.

к. в. н., професор кафедри керівництва військами (силами) в мирний час
Національний університет оборони України

ОСНОВНІ ЧИННИКИ ВПЛИВУ ТА ЗАГРОЗИ ФІНАНСОВІЙ БЕЗПЕЦІ ДОМОГОСПОДАРСТВА

Війна в Україні спричинила серйозні економічні потрясіння, які негативно вплинули на фінансову безпеку домогосподарств. Багато людей втратили роботу, доходи та заощадження, а також зіткнулися з зростанням цін та інфляцією. Це призвело до значного скорочення економічної активності в Україні, що спричинило падіння доходів домогосподарств. За оцінками Світового банку, ВВП України в 2022 році скоротився на 45%. Багато підприємств були змушені закритися або скоротити виробництво через війну, що призвело до зростання безробіття. За даними Державної служби зайнятості України, рівень безробіття в країні у травні 2023 року становив 28,3%. Війна також спричинила зростання інфляції, що знецінює заощадження домогосподарств та робить базові товари та послуги менш доступними. У грудні 2023 року рівень інфляції в Україні становив 26,6%. Зниження доходів, зростання безробіття та інфляції призвели до значного зростання бідності в Україні. За оцінками Світового банку, у 2022 році майже 20 мільйонів українців опинилися за межею бідності.

Тому, ми вважаємо, що фінансова безпека домогосподарств передбачає наявність достатнього доходу або активів для покриття повсякденних витрат і надзвичайних ситуацій, здатність поглинати фінансові шоки без значної шкоди для рівня життя домогосподарства, а також здатність задовольняти майбутні фінансові потреби, включаючи вихід на пенсію та довгострокове медичне обслуговування. Йдеться не лише про накопичення багатства, а й про управління та зменшення

ризиків, пов'язаних з коливаннями доходів, витратами на охорону здоров'я, волатильністю ринку та непередбачуваними фінансовими потребами [1, с.6].

Важливість цієї концепції полягає в її наслідках як на мікроекономічному, так і на макроекономічному рівнях. На мікроекономічному рівні економічно безпечні домогосподарства менш схильні до шкідливої поведінки та здатні приймати кращі рішення в довгостроковій перспективі, сприяючи загальному добробуту та соціальній стабільності. З макроекономічної точки зору домогосподарства з високою фінансовою безпекою сприяють економічній стабільності та загальному економічному зростанню. Є багато факторів, які впливають на фінансову безпеку домогосподарства. За характером виникнення чинники поділяють на суб'єктивні та об'єктивні.

Суб'єктивні фактори - це фактори, на які домогосподарство може впливати. Це включає економічну автономію домогосподарств, яка визначає їх здатність приймати самостійні фінансові рішення. Психологічні особливості домогосподарств мають значний вплив на їх економічну поведінку та толерантність до ризику. Спосіб життя домогосподарств, включаючи звички витратити гроші та моделі споживання, також може бути джерелом ризику. До суб'єктивних факторів належать, наприклад, мотивація та передбачливість фінансових рішень, рівень економічної активності та грамотності членів домогосподарства.

З іншого боку, об'єктивні чинники знаходяться за межами домогосподарства і часто не можуть безпосередньо контролюватися домогосподарством. До них належать зміни на ринку праці, які впливають на здатність домогосподарств отримувати дохід та соціально-економічне середовище, в якому вони працюють.

Класифікація факторів, що впливають на фінансову безпеку домогосподарств та загрожують їй, охоплює також організаційні, інституційні, політичні, економічні, соціальні, демографічні та технологічні аспекти, кожен з яких діє на різних рівнях впливу [3, с.5].

На мікрорівні фактори стосуються фінансово-економічної діяльності окремих домогосподарств та економічних одиниць, якими вони володіють або члени яких працюють. Цей рівень відображає пряму та безпосередню економічну взаємодію домогосподарств і підкреслює важливість управління особистими фінансами та підприємницькою діяльністю. Мезорівень фіксує фінансові та економічні умови регіону чи галузі, в якій працює домогосподарство. Це являє собою проміжну ситуацію, в якій існує домогосподарство, пов'язуючи його безпосереднє економічне середовище з ширшими економічними умовами. На макрорівні фактори охоплюють економічну ситуацію нації в цілому, включаючи загальні тенденції економіки, фінансову політику держави, торгівельні відносини з іншими країнами та інші глобальні аспекти. Цей рівень визначає загальний контекст, в якому функціонують домогосподарства на мезорівні, і впливає на їхню економічну поведінку. Макроекономічні фактори можуть включати такі аспекти, як зміни в рівні безробіття, інфляції, валютного курсу, фіскальної політики та інші, які мають великий вплив на економічну діяльність домогосподарств. На вищому рівні важливим чинником є соціально-економічний прогрес країни. Мегарівень включає міжнародні обміни, такі як співпраця уряду з іншими країнами та міжнародними фінансовими установами. Національна економіка повинна бути відкритою для зовнішніх впливів, щоб забезпечити стабільність та зростання. Такий підхід сприяє розвитку торгівлі, залученню іноземних інвестицій та обміну технологіями. Важливо також підтримувати партнерські відносини з іншими країнами для спільного розвитку та досягнення спільних цілей.

Що стосується принципів фінансової безпеки домогосподарств, то вони передбачають поєднання стабільності доходів, інвестицій, страхування та управління боргом. Досягнення балансу між цими елементами є необхідним. Достатній дохід забезпечує буфер на випадок короткострокових потрясінь, тоді як інвестиції сприяють довгостроковому фінансовому зростанню [2, с.148].

Страховання необхідне для захисту від несподіваних втрат, а розумне управління боргом може гарантувати, що ваші зобов'язання не перевищуватимуть ваші активи. Принципи фінансової безпеки домогосподарств базуються на кількох ключових фінансових практиках і стратегіях: стабільність доходу та диверсифікація; ефективне бюджетування та контроль витрат; надзвичайні заощадження та різні короткострокові цілі; цей фонд забезпечує фінансовий буфер у разі несподіваних витрат, таких як невідкладна медична допомога, ремонт будинку або раптова втрата доходу; довгострокові інвестиції та створення добробуту; домогосподарствам важливо орієнтуватися на довгострокову перспективу та зосередитися на створенні диверсифікованого інвестиційного портфеля, який збалансовує ризик і прибутковість відповідно до життєвого етапу та економічних цілей; управління ризиками через страхування; домогосподарства повинні прагнути до здорового співвідношення боргу до доходу, де зобов'язання з обслуговування боргу не обмежують їх здатність заощаджувати та інвестувати для досягнення майбутніх цілей; планування виходу на пенсію та довгострокових потреб розвивати фінансову грамотність та фінансову обізнаність.

Отже, концепція фінансової безпеки домогосподарства включає: достатній дохід або активи для покриття щоденних витрат і надзвичайних ситуацій, здатність подолати фінансові потрясіння без суттєвого погіршення рівня життя, виходу на пенсію та здатність задовольнити майбутні фінансові потреби, включаючи довготривале проживання та медичне страхування. Фінансова безпека також передбачає належне управління боргами та здатність забезпечити освіту для себе та своїх дітей. Крім того, важливо мати резервні фінансові ресурси для непередбачуваних витрат і екстрених ситуацій. Всі ці аспекти сприяють стабільності та впевненості в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Зварич М. С. Концептуальні засади забезпечення фінансової безпеки домогосподарств. *Проблеми та перспективи розвитку сучасної науки*. 2019. С.1-11.
2. Полторак А. С., Паламарчук В. Ю. Моніторинг стану фінансової безпеки домогосподарств та його впливу на рівень фінансової безпеки України. *Вісник економічної науки України*. 2020. №2 (39). С.145-151.
3. Потрапелюк М. Специфіка забезпечення фінансової безпеки домогосподарств у сучасних умовах. *Економіка та суспільство*. 2022. №42. С.1-6.

Іваницький М.Г.

к.в.н., доцент, професор кафедри військової підготовки
Державний податковий університет

Ярема В.В.

завідувач кафедри військової підготовки
Державний податковий університет

Харабара В.І.

к. в. н., професор кафедри керівництва військами (силами) в мирний час
Національний університет оборони України

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ОБОРОННОГО ПЛАНУВАННЯ

У ДЕРЖАВАХ-ЧЛЕНАХ НАТО

*Війна – це питання не стільки
зброї, скільки витрат, завдяки
яким зброя може прислужитись
(Фуکیدід)*

Ведення російською федерацією неоголошеної війни проти України на сьогодні свідчить про необхідність застосування передового досвіду держав-членів НАТО в питаннях оборонних закупівель як основи обороноздатності держави.

Перемога над ворогом силами оборони, і перш за все Збройними Силами України як їх складової, потребує постійної закупівлі новітніх та модернізованих зразків озброєння і військової техніки всіх видів (засобів протиповітряної оборони, ракетних військ і артилерії, безпілотних літальних

апаратів (БПЛА)), ракет ближньої, середньої та дальньої дії, боєприпасів різного калібру і т. і.

Розглянуті в тезах основні положення раніше не досліджувалися.

Метою дослідження є розгляд окремих теоретичних положень щодо оборонного планування з питань закупівель озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів у найбільш розвинутих державах світу.

Сутність оборонних закупівель в Україні визначена Законом України та полягає в наступному: “оборонні закупівлі – це закупівлі товарів, робіт і послуг, які призначені для виконання і забезпечення державних програм у сфері національної безпеки і оборони та здійснюються державним замовником” [1,2].

Женевський Центр демократичного контролю над збройними силами визначає термін оборонних замовлень як: “процес, у ході якого структури національної безпеки, отримують обладнання і послуги, необхідні для виконання ними своїх завдань” [3].

Тому є доцільним зупинитись на окремих питаннях механізму дії щодо оборонних закупівель у державах-членах НАТО.

Узагальнений алгоритм процесу планування оборонних закупівель у державах можливо представити як [3]:

- ❖ технічний процес щодо вибору того чи іншого зразку озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів;
- ❖ імпортувати чи закуповувати зразки озброєння і військової техніки, ракети, боєприпаси у власних підприємств;
- ❖ обсяги вітчизняної оборонної промисловості;
- ❖ структуру, ефективність і володіння у сфері вітчизняної промисловості;
- ❖ експорт, ціни, прибутки, входження, вихід з ринку.

Оборонні закупівлі держав тісно пов’язані з промисловою політикою та спрямовані на найбільш раціональну закупівлю, перш за все, озброєння і

військової техніки, ракет, боєприпасів для національної оборони і мають більш широкі економічні завдання.

Разом з тим, оборонно-промислова стратегія поєднує:

- ✓ національний економічний розвиток кожної із держав;
- ✓ розвиток новітніх технологій;
- ✓ експорт, що пов'язаний зі сферою оборони;
- ✓ завдання оборонної політики і т.і.

Які ж завдання оборонного планування щодо закупівлі озброєння є?

На сьогоднішній день можливо відмітити наступні завдання:

- кожна із держав приймає стратегію, яка розрахована на забезпечення ефективного функціонування державного оборонно-промислового комплексу;
- необхідність постійно рухатися в напрямку на найбільш гострі компроміси, що є ціною оптимальних промислових спроможностей;
- більша стратегічна незалежність від найбільших постачальників озброєнь і військової техніки, ракет, боєприпасів.

Розглянемо фактори, що постійно впливають на напрям розвитку оборонних закупівель держав-членів НАТО:

- участь збройних сил у міжнародних операціях коаліції з кожним роком має тенденцію до постійного зростання;
- закупівля основних видів зразків озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів які відсутні на даний час на балансі збройних сил держав;
- підвищення попиту на запасні частини для озброєння і військової техніки;
- наявність постійних змін у договорах на поточний і капітальний ремонт основних видів техніки;
- зміни в бюджеті щодо фінансування закупівель основних видів озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів.

Основні характеристики зацікавлених структур у сфері оборонних закупівель озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів які висвітлюють потребу в спеціалізованій закупівельній організації включають:

- широке розпорошення відповідальності та підзвітності;
- великий внутрішній ринок;
- значна кількість зовнішніх державних зацікавлених сторін;
- зовнішні зацікавлені сторони в оборонній промисловості залежать від урядового ринку в збуті озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів.

До основних тенденцій у сфері оборонних закупівель військової техніки, ракет, боєприпасів можливо віднести:

- ✓ бюджетування, як правило, мають тенденції деякого запізнення відносно підвищення вартості зразків озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів;
- ✓ потреба постійної планової реорганізації оборонної галузі;
- ✓ потреба постійної зміни чисельності та удосконалення організаційно-штатної структури військових організаційних структур кожної із держав виходячи з умов їх застосування в локальних або повномасштабних збройних конфліктах на сучасному етапі;
- ✓ тенденції у сфері новітніх технологій також суттєво впливають на вартість зразків озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів;
- ✓ заміна застарілих зразків озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів у яких закінчився термін експлуатації на нові на сьогодні коштує значно більше у декілька, а то і у десятків разів більше зразків попередніх поколінь. Для прикладу, експлуатація та ремонт танка Leopard 1C2 на рік становить біля 24 млн.\$, а Leopard 2A6M – біля 50 млн.\$ [3].

Щодо цінових пропозицій оборонних замовлень то вони застосовуються, як правило, в такому порядку: оборонні закупівлі, які відповідають вимогам за вкладеними договорами вартістю від \$20000000 до \$100000000 оцінюються на предмет вирішення питання, буде чи ні застосовуватися цінова пропозиція.

Крім того, усі оборонні закупівлі за договорами вартістю \$25000 - \$20000000 підлягатимуть обов'язковому розгляду у порядку, визначеному в переглянутій політиці держав.

Для підприємств оборонного сектору, як правило, встановлені прямі та непрямі зобов'язання:

- прямі зобов'язання полягають у залученні підприємств, діяльність яких безпосередньо пов'язана з випуском озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів або послугами;
- непрямі зобов'язання полягають у залученні підприємств, діяльність яких не пов'язана з випуском озброєння і військової техніки, ракет, боєприпасів або послугами.

До непрямих зобов'язань відносяться наступні види робіт:

- ❖ передача технологій;
- ❖ робота за яку береться учасник тендеру;
- ❖ інвестиції в дослідження або розробку визначеного зразка озброєння і військової техніки.

Таким чином, досвід держав-членів НАТО з питань оборонних закупівель заслуговує уваги та може бути застосований в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про оборонні закупівлі: Закон України від 16.08.2022р. № 2526-IX у редакції від 22.02.2024р. № 3589-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/808-20#Text> (Закон України)
2. Кабінету Міністрів України: Постанова від 28.02.22р. №169 "Деякі питання здійснення оборонних та публічних закупівель товарів, робіт і послуг в умовах воєнного стану" зі змінами. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-zdijsnennya-oboronnih-ta-publichnih-zakupivel-tovariv-robit-i-poslug-v-umovah-voennogo-stanu-169> (Постанова)
3. Defence resource management course. К.:NUOU, 22.03-02.04 2021р.

Іванов Ю.Б.

д.е.н., професор, головний науковий співробітник,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України

Лаптев В.І.

д.е.н., доцент, професор кафедри соціальної економіки
Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

ПРЕФЕРЕНЦІЙНА ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ

Широкомасштабна військова агресія росії проти України спричинила кардинальні зміни державного регулювання економіки і, в тому числі, податкової політики. Якщо в першій половині 2022 року основним вектором податкової політики була її радикальна лібералізація для забезпечення податкової підтримки найбільш вразливих платників податків, то з другої половини 2022 р., і особливо інтенсивно в 2023-2024рр. почався розворот до фіскалізації оподаткування за рахунок скорочення необґрунтованих та неефективних податкових пільг. Цей розворот був обумовлений суттєвим скороченням податкових надходжень та значним бюджетним дефіцитом внаслідок зростання витрат на оборону.

Значною віхою в цьому плані була розробка й прийняття наприкінці 2023 р. Національної стратегії доходів до 2030р. [1] (далі - НСД), яка закріпила вектор фіскалізації оподаткування та ввела суттєві обмеження преференційної податкової політики. Прийняття цього стратегічного документу було одним із структурних маяків Меморандуму України з МВФ і є звичайною практикою надання кредитів за середньостроковими програмами, тим паче, що ця програма вперше в практиці МВФ передбачає кредитування держави, що знаходиться в стані війни. Тому НСД слід розглядати як фактор і одну із системних передумов трансформації преференційної податкової політики найближчого майбутнього.

Іншим фактором сучасної преференційної податкової політики є невідкладна необхідність залучення значних обсягів інвестицій в повоєнне

відновлення України. В цьому плані податкова політика набуває особливого значення як на рівні формування достатніх джерел для фінансування державних інвестицій (фіскальний аспект), так і з позиції створення привабливих умов для приватних (як українських, так і іноземних) інвестицій. Таким чином, на етапі повоєнного відновлення особливого значення набувають податкові преференції інвестиційної спрямованості. Особливе значення набуває закладений в програму повоєнного відновлення принцип “Краще, ніж було”, який передбачає інвестиції в інновації, що потребує податкового стимулювання саме інноваційної діяльності.

Третім фактором, що істотно впливає на преференційну податкову політику поточного десятиріччя, є процес вступу України до ЄС, який передбачає не тільки гармонізацію податкового законодавства, а й коригування податкової політики України відповідно до норм і правил ЄС, в тому числі й у сфері податкових преференцій. Насамперед, йдеться про припустимість застосування в країнах-членах ЄС спеціальних податкових преференцій в рамках національних або регіональних програм державної допомоги “State aid” [2], а також в межах плану «Зеленого переходу» [3].

Спільна дія зазначених факторів визначатиме особливості преференційної податкової політики України й потребує узгодження її пріоритетів та нормативного врегулювання як на рівні НСД, так і подальшого внесення змін до Податкового кодексу України. В цьому плані як, безумовно, позитивний момент, слід відзначити гнучкий характер Національної стратегії доходів, який передбачає можливість її коригування у зв'язку зі змінами пріоритетів та умов функціонування національної економіки.

Одним з ключових застережень НСД щодо застосування податкових пільг у зв'язку зі скоординованим введенням в країнах ЄС мінімальної податкової ставки є ризик порушення цього обмеження внаслідок використання інвестиційно-інноваційних податкових пільг. На наш погляд, таке застереження уявляється дискусійним і має бути виключено з НСД, оскільки:

- мінімальна ставка податку має обмежену сферу дії – вона застосовується до філій транснаціональних корпорацій, які, до того ж масово не використовують податкові преференції інноваційно-інвестиційної спрямованості;

- податкова пільга на практиці стосується якогось конкретного виду діяльності, в той час як прибуток від інших видів діяльності оподатковується на загальних підставах без використання преференцій, тобто середня ставка податку на прибуток в переважній більшості випадків перевищуватиме мінімальну ставку;

- в чинному законодавстві України можна передбачити пріоритет використання мінімальної ставки в тих випадках і для тих платників, у яких середня ставка податку на прибуток підприємств знизиться нижче за мінімальну.

Слід зазначити, що близьку аргументацію висуває й Міністерство фінансів Королівства Нідерланди [4], обґрунтовуючи необхідність продовження практики застосування інноваційних пільг. Тому, на нашу думку обмеження в НСД інвестиційних пільг виключно спеціальними податковими режимами, а також прискореною та миттєвою амортизацією підлягає скасуванню, а спектр можливих варіантів «дозволених» податкових пільг має бути розширеним з урахуванням кращих практик країн ЄС, особливо в сфері енергоефективності, енергозбереження та використання альтернативних джерел енергії.

Заслуговує уваги також проблема суперечностей в чинному законодавстві в частині актив стратегічного характеру. Так, деякі стратегічні документи прямо передбачають необхідність застосування податкових пільг, не визначених НСД. Це, зокрема, стосується Національної економічної стратегії [5], період дії якої повністю збігається з періодом дії НСД. Для стимулювання інвестицій (стратегічна ціль 1) національною економічною стратегією передбачено «забезпечення впровадження механізмів податкових пільг інвесторам (податкові канікули, відшкодування частини капітальних інвестицій, спеціальні податкові режими) у більшості секторів економіки». В НСД серед подібних пільг згадано

лише чотири варіанти законодавчо врегульованих спеціальних податкових режимів. Цілком зрозуміло, що ця стратегія приймалася до початку широкомасштабної війни, проте її дія не була призупинена, тому має місце нормативна колізія, яку необхідно усунути.

Серед інших проблем, які потребують вирішення при обґрунтуванні змін до преференційної податкової політики в першу чергу слід відзначити такі:

- необхідність розширення прав органів місцевого самоврядування в сфері податкової політики (в НСД пропонується тільки передання цим органам функцій податкового адміністрування за місцевими податками);

- перехід від широкої податкової підтримки до «вузького», цільового податкового стимулювання виключно за встановленими пріоритетами;

- необхідність постійного моніторингу ефективності застосування податкових пільг на основі імплементації концепції податкових витрат.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія доходів до 2030 р. Затверджена Розпорядженням КМУ від 27 грудня 2023 р. № 1218-р. URL: https://mof.gov.ua/storage/files/Національна_стратегія_доходів_2030.pdf
2. The State Aid Temporary Framework. URL: [https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/coronavirus/temporary-framework_en.](https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/coronavirus/temporary-framework_en;); Specific aid instruments. URL: https://competition-policy.ec.europa.eu/state-aid/legislation/specific-aid-instruments_en
3. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A Green Deal Industrial Plan for the Net-Zero Age. URL: https://commission.europa.eu/system/files/2023-02/COM_2023_62_2_EN_ACT_A%20Green%20Deal%20Industrial%20Plan%20for%20the%20Net-Zero%20Age.pdf
4. Лист Міністерства фінансів Королівства Нідерланди № 2024-0000206767 від 21 березня 2024р. URL: <https://open.overheid.nl/documenten/014b9a60-68a1-4b01-b13f-3f79575ab289/file>
5. Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року. Постанова КМУ від 03.03.2021 р. № 179. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text>

РИНОК БАНКІВСЬКИХ ДЕПОЗИТІВ В УМОВАХ ВІЙНИ В УКРАЇНІ: ГОЛОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

На регіональному рівні війна в Україні негативно вплинула на діяльність різних суб'єктів господарювання, їхню фінансову спроможність, навколишнього природного середовища та демографічні процеси. Для комерційних банків війна в Україні у регіональному розрізі спричинила до порушень цілісності їхньої мережі, пошкодження їхнього основного капіталу та сформувала негативні очікування у споживачів банківських послуг. З огляду на це виникає потреба в аналізі ринку банківських депозитів за регіонами під час війни в Україні.

На науково-методичному це дослідження продовжує вивчення ринку банківських депозитів України з боку його споживачів. Зокрема, з'ясовано, що під час гібридної війни розміщення вкладів у банківській системі України було флюктуаційним через недостатній розвиток інших інститутів фінансового ринку та обережну поведінку суб'єктів національної економіки [1]; ідентифіковано залежні та незалежні змінні, які впливають на залучення заощаджень домогосподарств на ринок банківських депозитів України у розрізі її регіонів [2; 3]; проаналізовано динаміку регіональних асиметрій на ринку банківських депозитів домогосподарств [4]. Проте виникає потреба в аналізі головних тенденцій ринку банківських депозитів на регіональному рівні після нападу російської федерації на Україну та окреслити перспективи його розвитку.

Згідно з даними табл. 1 у 2021–2023 рр. на ринку банківських депозитів на регіональному рівні фіксували головно додатні темпи зростання. Для Луганської, Донецької та Херсонської областей ситуація на ринку є дещо іншою. Темпи зростання банківських депозитів у цей період демонструють негативну динаміку, що свідчить про відтік банківських вкладів через

захоплення значної площі територій даних областей. Такі тренди можуть свідчити про довіру до комерційних банків споживачів цього ринку та ефективність заходів Національного банку України із стабілізації роботи банківської системи під час війни. Водночас треба звернути увагу і на те, що зростання обсягів банківських депозитів може відбуватися за рахунок перерахунку величини валютних депозитів, спричинену зміною валютного курсу. За кожним регіоном України існують різні темпи зростання банківських депозитів, що відбувається завдяки дії різних чинників, серед яких важливими є обсяг доходів домогосподарств, фінансова спроможність регіональних органів влади та суб'єктів підприємництва. Особливістю 2023 р. є уповільнення темпів зростання банківських депозитів у розрізі регіонів. Також для секторів-резидентів ситуація на регіональному ринку банківських депозитів України є різною. Згідно з табл. 1 спроможності сектора державного управління здійснювати заощадження дещо скоротилися.

Таблиця 1

Темпи зростання банківських депозитів за регіонами України у 2021–2023 рр.

Регіон	Сектори-резиденти (крім депозитних корпорацій)																				
	Усього			У тім числі															Депозитні корпорації (крім НБУ)		
				інші фінансові корпорації			сектор загального державного управління			нефінансові корпорації			домашні господарства та НКОДГ								
2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023	2021	2022	2023				
Україна	111,6	125,9	126,5	120,0	124,3	118,0	91,4	387	59	115,3	111,0	146,6	108,8	132,7	117,5	160,5	106,8	102,9			
Вінницька	110,5	135,0	122,3	79,1	65,3	153,4	153,0	179	111	125,4	121,6	122,0	104,4	142,1	122,6	17,6	29,5	560,9			
Волинська	99,7	145,2	122,2	86,5	83,6	240,8	51,2	178	106	97,1	130,6	135,9	101,8	151,6	116,9	233,6	-11,1	1800,1			
Дніпропетровська	113,9	139,4	129,4	98,4	149,3	62,2	164,4	394	140	119,7	127,5	130,0	110,8	146,2	130,6	-24,2	168,6	107,4			
Донецька	102,3	97,6	116,4	85,0	65,7	52,7	164,3	90	132	102,3	68,2	161,1	102,2	106,5	107,8	32,2	5,7	777,4			
Житомирська	101,4	145,7	129,1	88,1	93,2	130,9	59,8	379	143	97,0	118,9	162,8	103,5	156,2	118,8	73,9	-7,4	486,0			
Закарпатська	107,5	133,9	116,8	51,4	80,7	165,6	106,2	136	76	126,9	106,0	140,4	101,5	145,8	110,7	-268,0	1,0	18980,6			
Запорізька	108,1	115,0	122,2	116,6	85,8	93,0	96,4	140	109	116,7	82,0	148,5	104,1	133,0	113,9	-206,3	8,2	-1519,5			
Івано-Франківська	112,2	124,7	123,6	94,4	99,1	108,9	23,0	363	108	134,5	88,5	141,3	105,3	143,1	118,2	98,3	-11,0	154,5			
Київська та м. Київ	113,6	123,0	132,4	119,7	132,3	118,7	91,0	464	53	114,7	109,2	157,9	112,7	126,1	118,6	149,4	94,3	95,9			
Кіровоградська	116,7	131,4	117,1	70,0	70,5	97,8	16,2	339	102	132,5	109,7	117,7	108,4	148,4	116,9	827,6	0,2	-106812,6			
Луганська	97,2	112,6	85,7	87,9	50,5	95,6	111,2	63	74	79,4	45,3	74,9	105,8	137,4	87,0	-52,9	-15,4	400,8			
Львівська	113,3	142,2	120,0	117,3	91,7	151,2	57,4	394	39	130,1	140,1	132,7	107,7	142,9	115,4	142,8	303,4	128,4			
Миколаївська	102,2	135,9	122,6	105,3	33,5	104,3	60,3	247	139	95,1	90,9	137,0	106,9	161,0	118,0	-164,9	358,3	36,1			
Одеська	111,1	114,1	111,9	193,2	108,6	40,2	104,0	119	107	114,3	112,2	113,0	107,3	115,6	113,4	124,0	223,8	163,8			
Полтавська	98,8	127,3	129,2	200,5	74,0	165,9	45,5	418	224	92,2	131,1	143,2	101,7	126,2	119,9	81,1	-825,7	4,5			
Рівненська	107,8	140,7	123,4	70,6	88,1	206,2	70,0	329	168	118,7	124,8	127,4	104,3	146,6	121,6	105,2	-6,4	710,6			
Сумська	105,5	136,4	126,8	86,5	23,0	99,5	84,8	226	92	115,5	112,8	153,9	101,8	147,1	117,8	38,4	-12,7	306,7			
Тернопільська	112,4	127,4	122,9	25,1	82,9	106,3	158,5	26	171	126,4	121,2	143,8	108,0	134,5	114,7	97,7	8,8	-584,5			
Харківська	113,2	131,9	114,9	159,8	28,9	514,4	101,2	165	131	118,0	126,9	120,0	110,1	137,0	109,7	80,5	241,3	-1,0			
Херсонська	107,1	101,7	94,9	81,8	26,4	55,8	92,7	68	118	118,1	47,6	93,2	102,9	128,0	95,1	107,9	-3,6	226,6			
Хмельницька	108,1	127,8	119,8	80,9	92,4	198,6	43,7	269	148	117,6	110,2	124,1	104,6	136,4	117,5	109,5	-2,8	569,9			
Черкаська	111,1	131,3	125,4	165,1	68,1	98,8	40,3	2043	119	124,6	123,3	140,7	105,6	134,8	119,3	57,5	5,6	-916,4			
Чернівецька	102,2	148,1	115,4	186,1	77,3	118,1	102,9	127	98	118,0	146,5	141,1	98,5	149,5	109,4	-51,1	-12,1	2661,7			
Чернігівська	125,3	128,1	119,4	115,0	75,0	100,4	158,7	230	126	173,2	87,0	124,3	108,8	150,8	118,0	38,8	-152,3	31,1			

Джерело: обчислено на основі [5].

Отже, через війну відбулися зміни на ринку банківських депозитів на регіональному рівні в економіці України. Загалом, за абсолютними показниками місткість ринку банківських депозитів збільшилася, але у регіональному розрізі це відбувалося нерівномірно. До перспектив розвитку ринку банківських депозитів належать подальші заходи Національного банку України із підтримання стабільності банківської системи, розвиток інтернет-банкінгу та створення умов для зміцнення довіри до комерційних банків.

Список використаних джерел:

1. Kichurchak M. Bank Deposit Activity in Ukraine: Directions and Factors of Development Activation. *Journal of Eastern European and Central Asian Research*. 2019. № 6(1). P. 145–160. DOI: <https://doi.org/10.15549/jeecar.v6i1.275>.
2. Кічурчак М.В. Ринок банківських депозитів домогосподарств в Україні: структурні та регіональні особливості. *Фінанси України*. 2020. № 8. С. 26–41. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2020.08.026>.
3. Кічурчак М.В. Чинники залучення заощаджень домогосподарств на ринок банківських депозитів України: регіональний вимір. *Економічний простір*. 2020. № 161. С. 20–25. DOI: <https://doi.org/10.32782/2224-6282/161-3>.
4. Kichurchak M. Structural Changes in the Market of Bank Deposits of Households in Ukraine. *Finanse i Prawo Finansowe*. 2021. Vol. 1. № 29. P. 61–78. DOI: <https://doi.org/10.18778/2391-6478.1.29.04>
5. Депозити, залучені депозитними корпораціями (крім Національного банку України). Національний банк України: офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>

УДК 336.748.12

Кужелєв М.О.

д.е.н., проф., професор кафедри фінансів
Національний університет «Кієво-Могилянська академія»

ОСОБЛИВОСТІ ІНФЛЯЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Однією з проблем, яка потребує негайного реагування в умовах воєнного стану з боку уряду і Національного банку України є інфляція. Звісно, що початок активної фази війни РФ проти України суттєво вплинув на національну фінансову систему, адже фактично було припинено процеси виробництва у

центральної області, а також на сході та півдні країни. Крім того, тимчасова окупація частини території України, постійні ракетні обстріли та бомбардування промислової та енергетичної інфраструктури призвели до різкого скорочення податкових надходжень до державного бюджету на фоні зростання видатків на оборону і фінансування соціальних заходів. Все це не могло не вплинути на інфляційні процеси.

Станом на 31 грудня 2022 року індекс споживчих цін на товари і послуги досяг позначки 26,6% порівняно з 2021 роком, але вже у 2023 році ситуація була дещо відмінною [1]. Проаналізуємо особливості інфляції в Україні в умовах воєнного стану на основі відкритих даних та розрахунків Державної служби статистики України і Національного банку України.

Як вже зазначалося, прискорення інфляційної складової спостерігалось протягом усього 2022 року. Це пов'язано з впливом низки промислових, технічних, технологічних, інфраструктурних, соціальних та інших факторів, які деструктивно тиснули на сферу публічних фінансів та безпосередньо визначали тенденції функціонування фінансів національних виробників і домогосподарств [2; 3]. Достатньо згадати вплив лише одного фактору – міграції населення як всередині країни, так й за її кордони (за різними оцінками більше 10 млн громадян змушені були виїхати з України, більше 1,7 млн опинилися на тимчасово окупованих територіях, а частина з них були примусово вивезені на територію РФ). Інфляційних ризиків у 2022 році додав і той факт, що НБУ «надрукував» грошей на загальну суму 400 млрд. грн.

Але вже у 2023 році завдяки успіхам ЗСУ на фронті, допомозі іноземних партнерів, частковому відновленню виробництва та ще низки факторів темпи зростання споживчих цін почали уповільнюватися (рис.1).

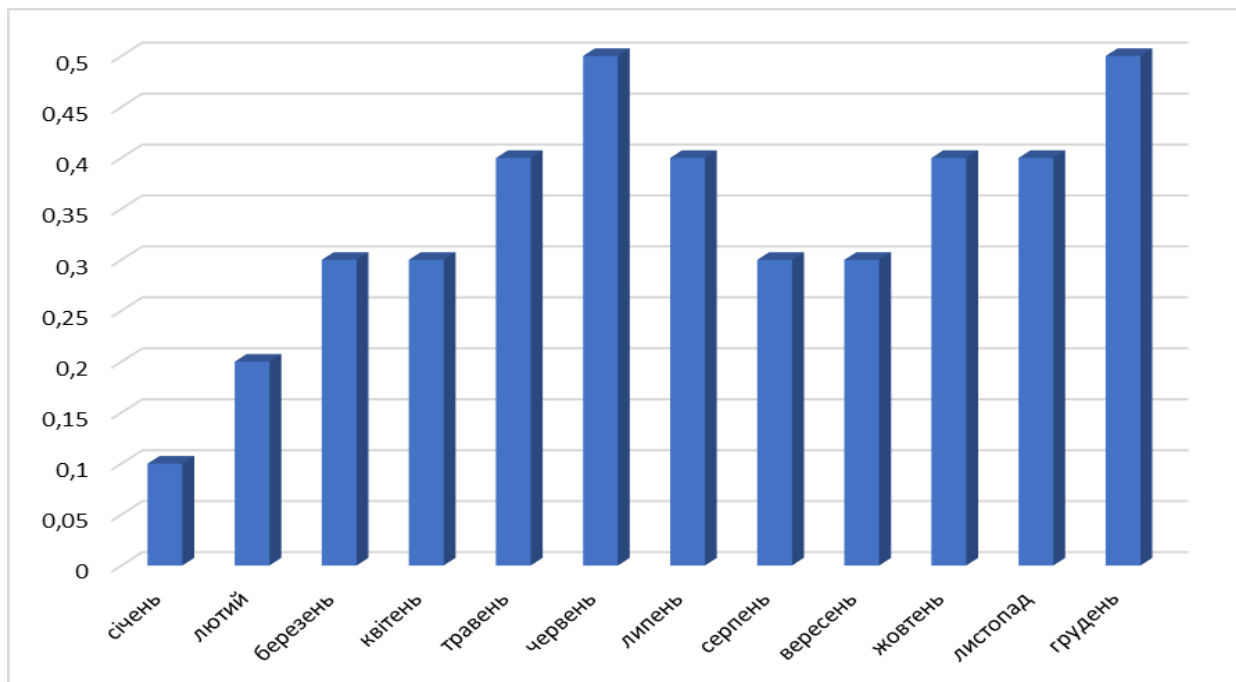


Рис. 1. Динаміка індексу споживчих цін на товари і послуги в Україні у 2023 році

Джерело: складно автором на основі [1]

Що стосується показника базової інфляції, то картина також виглядала позитивно. Якщо за підсумками 2022 року він склав 22,6 %, то у 2023 році скоротився до позначки 4,9% [1]. Однак необхідність ремонту низки енергетичних об'єктів та рішення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) всупереч мораторію на підвищення комунальних тарифів призвели до інфляційних наслідків через зростання у 2023 році цін на електроенергію на 69,7%. Проінфляційний вплив цих факторів вдалося частково компенсувати за рахунок зменшення безпекових ризиків, збільшення врожаїв у сільському господарстві та перебудові логістичних ланцюгів для експортерів. Крім того, цьому сприяло й проведення збалансованої податкової політики в країні [4; 5]. Також позитивно вплинуло на інфляційні процеси падіння вартості енергоресурсів на світових ринках – ціни на нафту і газ суттєво впали у порівнянні з 2022 роком (середньорічна ціна нафти Brent знизилася на 17,2%, а ціна Netherlands TTF на газ впала на 65,7%).

Що стосується 2024 року, то за прогнозами та звітами НБУ інфляційні процеси помірно прискоряться й рівень споживчої інфляції на кінець 2024 року складатиме 8,6% (+ 3,5% порівняно з 2023 р.) [6]. Негативно вплине на стан споживчих цін й зменшення врожайності в агропромисловому секторі економіки, блокування українських кордонів у Польщі та виборчий процес у США (через який Україна фактично припинила отримувати військову та фінансову допомогу з жовтня 2023 року).

Таким чином, незважаючи на тривалу та виснажливу війну, Україні вдалося утримати інфляційні процеси на помірному рівні, частково відновити економіку, повернути частину територій за підсумками 2023 року та зберегти свою незалежність. Можна стверджувати, що інфляції не вдалося суттєво збільшити свої темпи і зруйнувати можливості національної економіки до виживання та підтримки обороноздатності країни.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Zherlitsyn D.M., Kuzheliev M.O., Nechyporenko A.V. Bioresources Price Trend and GDP Growth Adjustment. *International Journal of Advanced Biotechnology and Research (IJABR)*. Volume 10. Special Issue-1. 2019. p. 379–383.
3. Kuzheliev M., Britchenko I. Theoretical and Methodological Aspects of Formation of Corporate Control System in Ukraine. *Ikonomicheski Izsledvania*. № 25(2).2016. p. 3–28.
4. Кужелев М. О. Формування парадигми корпоративної соціальної відповідальності в Україні. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 3-4(1). С.60–63.
5. Нечипоренко А. В., Панченко І. В., Мороз Л. О. Стан і перспективи розвитку податкової політики України. *Бізнес Інформ*. 2021. №5. С. 348–354.
6. Інфляція залишатиметься помірною, а економіка відновлюватиметься. *Інфляційний звіт НБУ*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/inflyatsiya-zalishatimetsya-pomirnoyu-a-ekonomika-vidnovlyuvatimetsya--inflyatsiyinyi-zvit-nbu>

Нікіфоров П.О.
д.е.н., професор, завідувач кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НБУ В УМОВАХ ВІЙНИ: ІНСТРУМЕНТИ, ЗАГРОЗИ, ПЕРСПЕКТИВИ

На початку повномасштабної російсько-української війни Національний банк України зміг забезпечити умови для макрофінансової стабільності, ядром якої, її центральною складовою стала фіксація та підтримка обмінного курсу. Перехід НБУ до режиму фіксованого курсу виглядав цілком виправданим і безальтернативним, хоча безумовно використання такого режиму було б неможливим без значної за масштабами фінансових вливань допомоги з боку іноземних партнерів. Прискорення інфляції у 2022 році до 26,6 % не класифікувалась як критична ані з точки зору перспектив, ані з огляду на масштаб проблем, з якими зіткнулася Україна внаслідок повномасштабної агресії Росії. Головними чинниками інфляції були у той період численні шоки пропозиції, прямо пов'язані з війною: фізичне знищення реального виробництва, об'єктів інфраструктури, руйнація логістичних ланцюжків тощо. Суттєвий вплив на інфляцію здійснила девальвація гривні, яка в результаті привела до подорожчання імпорту.

Монетарна політика НБУ під час війни в цілому відповідає панівній парадигмі боротьби з інфляцією через зростання процентних ставок, яка всіляко підтримується МВФ. Проте навіть враховуючи це, її можна все таки вважати достатньо жорсткою, яка скоріше за все неналежним чином оцінила потреби держави у фінансуванні воєнних видатків. Піднявши облікову ставку до 25 %, НБУ суттєво не стримав девальвацію та інфляцію, фактори яких знаходяться в немонетарній сфері, але при цьому значно ускладнив пошук

коштів для покриття дефіциту бюджету, стимулював зростання видатків для обслуговування державного боргу та значно збільшив власні видатки за своїми депозитними сертифікатами. При цьому різке зростання розмірів ліквідності банків (і це в умовах повномасштабної війни!), було зумовлене особливостями фінансування дефіциту державного бюджету, значно підсиливши негативні наслідки політики високих процентних ставок.

Сьогодні в Україні склалась певною мірою дивна ситуація, коли ліквідність банків зростає за рахунок державних видатків, але сама держава й економіка, та ще й у стані війни не мають можливостей залучати кошти у банків на прийнятних умовах, тому що самі банки мають привабливу альтернативу для вкладення вільних ресурсів у ОВДП та депозитні сертифікати НБУ. Окремі фахівці наголошують на тому, що НБУ першочергово думає про збільшення привабливості гривневих активів, тобто гривня у нього трактується передусім як актив, чий власник має отримати винагороду [1].

Зрозуміло, що така логіка цілком відповідає інтересам суб'єктів банківського сектору, але вона зовсім не відповідає потребам реальної економіки і держави у доступних ресурсах, отже однозначно створює умови для стагнації економіки та суттєво ускладнює фінансування воєнних видатків. Сьогодні в Україні інфляційне зростання цін базується на дії переважно чинників з боку витрат (пропозиції), а попит не зростає внаслідок міграції, високого безробіття та зниження доходів. Саме тому боротися з інфляцією потрібно не високими ставками, а за допомогою реалізації системної цінової політики, спрямованої на розширення пропозиції. Розробляти та втілювати таку політику повинні усі органи влади, і в першу чергу уряд і НБУ. Останній у рамках такої антиінфляційної політики має концентруватися на підтриманні стабільності обмінного курсу, зменшенні інфляційних очікувань через відповідальну комунікаційну політику та, що надзвичайно важливо – на забезпеченні підприємств доступними фінансовими ресурсами.

Що стосується поточної курсової політики, яку проводить Національний банк України, то восени 2023 року регулятор надав обмінному курсу певної гнучкості, здійснивши перехід до валютного режиму керованого плавання.

Дискусія в Україні з цього приводу в академічному середовищі, серед фахівців-банкiрів та експертної спільноти засвідчила, що таке рішення вітчизняного Центробанку виглядає неоднозначним, певною мірою сумнівним. Окремі аргументи при цьому виглядають так:

1) реальний валютний ринок, саме як ринковий механізм практично відсутній в Україні, адже переважна за обсягами більшість валютних трансакцій змістовно неринкові. Тому очікувати реального рівня рівноважного курсу через взаємодію попиту та пропозиції достатньо сумнівно. А гнучкість курсу аж ніяк не зможе допомогти ціновій конкурентоспроможності в умовах зменшення реального ВВП й енергетичних і логістичних обмежень;

2) переведення обмінного курсу у режим плавання, хай навіть гнучкого, керованого, безумовно привело до втрати номінального якоря для бізнесу та громадян, а отже суттєво ускладнило курсові й інфляційні очікування та збільшило ризик фінансової дестабілізації;

3) адепти більш гнучкого курсу постійно підкреслюють, що фіксований курс спотворює валютний ринок та сприяє розвитку тіньового ринку, хоча і при гнучкому курсі валютний контроль і необхідні в умовах війни обмеження на рух капіталу все одно будуть викривляти ринок, по-іншому – гнучкість курсу не дасть бажаного ефекту по звуженню тіньового валютного ринку;

4) головним аргументом на користь фіксованого курсу є те, що він має сьогодні залишитись єдиним номінальним якорем, базовою прив'язкою для населення, бізнесу й економіки в цілому, тобто він допоможе виживати мільйонам українців у країні та за кордоном, тому що саме він допомагає зберігати купівельну спроможність їх доходів та заощаджень [2].

Діяльність Національного банку України по забезпеченню стабільної роботи банківської системи та в цілому національної економіки під час війни

свідчить у позитивному сенсі, що рішучі та своєчасні дії регулятора у банківництві та на фінансових ринках дозволили сформувати фінансову стійкість банківської системи та забезпечити при цьому якісне і безперервне функціонування національної платіжної системи. Зміна режиму монетарної політики на базі фіксованого валютного курсу гривні до долара США сприяла появі при цінній нестабільності надійного номінального якоря для бізнесу і населення. Це привело до стабілізації курсових очікувань та значно зменшило інфляційні очікування [3].

Необхідно наголосити також, що в умовах війни будь-яке рішення несе не тільки позитивні, а й деякі негативні наслідки. Тому важливо усвідомлювати пріоритети та мінімізувати всі ризики при реалізації монетарної та валютної політик. У сучасних екстремальних умовах України окремі непродумані, невиважені кроки НБУ можуть зруйнувати фінансову стабільність і призвести до некерованості фінансовим сектором. Беручи до уваги всі плюси та мінуси монетарних режимів фіксованого та плаваючого обмінних курсів в умовах війни, необхідно, на наш погляд, на поточному етапі, коли існують значні ризики та невизначеність, Національному банку України реалізувати політику фіксованого курсу гривні. І тільки після перемоги, коли потрібно буде відбудовувати національну економіку, бажаним може стати, хоча і не очевидно, режим таргетування інфляції при плаваючому валютному курсі.

Список використаних джерел:

1. Джус Михайло. Монетарна політика Національного банку України в умовах повномасштабної війни. *Науковий вісник Полісся*. 2023. № 1 (26). С. 165-182.
2. Петрик О. Політика Національного банку України під час війни. *Соціально-економічні відносини в цифровому суспільстві*. 2022. Том 4. Вип. 49. С. 15 -23.
3. Шаров О. Міжнародний досвід монетарної політики в умовах війни: уроки для України. *Журнал європейської економіки*. 2022. Том 21. № 2 (81). С. 174-189.

АНАЛІТИЧНА КОМПОНЕНТА МАКРОФІНАНСОВИХ ІНДИКАТОРІВ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

В умовах трансформації економічних відносин на міжнародному рівні, особливо між представниками економічних систем країн, сформувалася потреба у деталізованому розумінні фактичної фінансової ситуації як внутрішнього так і зовнішнього характеру. Актуальним є отримання своєчасних аналітичних результатів теоретико-прикладного характеру щодо взаємозв'язків між суб'єктами економіки, чинників впливу на підприємницьку активність, прогнозування наслідків державних управлінських рішень на мезо- чи макрорівнях. Важливою є проблематика впливу приватних монополій на розвиток ринкового середовища та міцності економіки в довготерміновій перспективі. Зазначене свідчить про стратегічну роль макрофінансових індикаторів для розвитку суверенності українського суспільства та його фінансової потужності.

Проблеми формування аналітичного механізму та специфічних макрофінансових індикаторів розглянуті у працях О. Барановського, І. Бінька, О. Василика, Є. Ведути, А. Гальчинського, В. Гейця, О. Герасименка, М. Єрмошенка, О. Кіреєва, С. Львовчкіна, О. Любіча, В. Міщенко, В. Опаріна, В. Федосова, Р. Фещур, С. Шишковського, В. Шлемка, Н. Яворської. Незважаючи на присутній науковий доробок, актуалізацію макрофінансового аналізу та його інструментарію серед вчених-фінансистів, необхідний системний погляд на механізм фінансової оцінки, планування і прогнозування.

Доречно наголосити, що актуалізація макрофінансового аналізу в Україні розпочалася з Стратегії економічного і соціального розвитку України (2004–2015 рр.) «Шляхом європейської інтеграції» [1]. Запропоновано використання

основних макроекономічних показників для формування фінансової інформаційної матриці стану економічної системи на макрорівні. Встановлено основні нормативи до державного кредитування, формування бюджетного дефіциту, стану податкового середовища, динаміки ВВП, рівня розвитку економіки в порівнянні з розвинутими країнами тощо. Програма імплементована в документи обласного та районного значення, але не достатньо реалізована через відсутність системи контролю на загальнодержавному рівні. Результати наукових досліджень О. Барановського [2] аргументують актуальність макрофінансового аналізу та його аналітичної компоненти. Адже поінформованість державних управлінців про стан фінансової системи на основі макрофінансових індикаторів дозволяє забезпечити фінансову безпеку країни. Це особливо актуально в умовах війни з росією та послабленням фінансової спроможності українського суспільства.

На наше переконання, для успішної реалізації фінансової політики необхідно сформувати аналітичні вимоги до макрофінансових індикаторів, що дозволить ефективно впливати на фінансові процеси країни, удосконалити механізм захисту економіки та систему попередження кризових випадків. Доцільно розподілити індикатори за цілями та сферами впливу фінансової політики, а саме стратегічними та тактичними, зовнішньоекономічною та внутрішньодержавною, безпековою та за інтересами українського суспільства, забезпечення умов підприємницької діяльності та фінансовою спроможністю громадян. Необхідно зазначити, що фінансові відносини нерозривні з процесами, які відбуваються в економічній системі, що дозволяє стверджувати про взаємну залежність сфер впливу державної політики. А врахування кумулятивного ефекту від продуманої управлінської стратегії на макрорівні сприятиме утвердженню України на міжнародній політичній арені.

В працях А. Загороднього та Г. Вознюка індикатор визначено як цифровий показник зміни економічних (зокрема фінансових) величин, який використовують для обґрунтування економічної політики, спрямованості

економічних процесів та оцінки їхньої результативності [3]. Відповідно, на нашу думку, макрофінансові індикатори мають утворюватися за відповідними критеріями. Насамперед, їх адаптацію до вимог державного менеджменту необхідно здійснювати за принципами відкритості інформації, достовірності даних, декомпозицією аналітичної складової, наявною перехресною перевіркою макрорівня з деталізацією індикаторів на мікрорівні відповідно.

Фінансову політику на рівні держави доцільно, на наше переконання, реалізовувати за умови наявності чітких критеріїв формування індикаторів фінансового середовища, а саме: присутності реальних даних про стан фінансової системи (оцінка реального ВВП, національного багатства, доданої вартості), суб'єктів підприємництва (аналіз капіталізації, фінансової стійкості, рентабельності прибутковості, рівня тінізації фінансових процесів, структури власності за бенефіціарами, впливу на державу чи екологію), фізичних осіб (рівень купівельної спроможності, вплив на структуру товарів на ринку за їх походженням, стан фінансової незалежності, величина фінансової спроможності за видами активів і пасивів, мобільність на ринку праці, активність на фінансових ринках тощо).

Отже, можемо стверджувати, що макрофінансові індикатори, які деталізовані на мікрорівні, дозволять формувати належну фінансову політику держави, своєчасно реагувати на агресивні фінансово-політичні виклики в умовах війни та післявоєнної модернізації.

Список використаних джерел:

1. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) "Шляхом Європейської інтеграції" / А. С. Гальчинський та ін. ; Нац. ін-т стратег. дослідж., Ін-т екон. прогнозування НАН України, М-во економіки та з питань європ. інтегр. України. Офіц. вид. Київ : ІВЦ Держкомстату України. 2004. 413 с.
2. Барановський О. І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення) : монографія. Київ : КНЕУ, 2004. 759 с.
3. Загородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Загородній, Г.П. Вознюк. 3-тє вид., доп. та перероб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2011. 844 с.

Демиденко Л.М.
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Наконечна Ю.Л.
к. е. н., доцент, доцент кафедри фінансів
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ІНСТРУМЕНТИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Інструментарії податкової політики держави передбачає використання всього арсеналу засобів наявних в існуючій податковій системі України та пошук нових ефективних механізмів формування доходів бюджету. Військова агресія російської федерації зруйнувала існуючий механізм адміністрування податків і змусила уряд реагувати на нові виклики. Окремим питанням податкової політики присвячені праці багатьох вітчизняних науковців, проте тема удосконалення інструментів реалізації податкової політики в умовах воєнного стану є актуальною і викликає широку наукову дискусію.

Першими кроками в березні 2022 року було введення широкого кола податкових пільг для суб'єктів малого бізнесу, і впровадження податку з обороту 2 % для великого бізнесу, зниження ПДВ до 7% і скасування акцизного податку на паливо-мастильні матеріали. В комплексі з податковими заходами вводилось державне регулювання цін на паливо-мастильні матеріали, яке повинно було стримати зростання цін на пальне. Проте, ці заходи в умовах жорсткого дефіциту нафтопродуктів виявились не ефективними. І вже в липні 2022 року повернули акцизний податок на пальне, а через рік з 1 липня 2023 року повернули ставку ПДВ у 20%, яка діяла у довоєнний період та скасували пільги з єдиного податку для суб'єктів малого підприємництва [1, с. 27-29; 2; 3].

Людські втрати, окупація частини територій, руйнування інфраструктури і підприємств, виїзд частини працездатного населення закордон, необхідність радикально збільшувати витрати на оборону країни призвели до суттєвого впливу

на структуру податкових надходжень та видатків зведеного бюджету України, та зумовили необхідність повернутись до фіскальної політики мобілізаційного типу.

За даними Міністерства фінансів України доходи зведеного бюджету зросли до найвищого рівня за останні 5 років до 42% ВВП. Вагому роль в компенсації втрат бюджету у 2022-2023 роках відіграла зовнішня допомога країн- партнерів і міжнародних фінансових організацій. Оскільки податкові надходження скоротились до 1343,2 млрд. грн., значну роль з 2022 року стали відігравати грантові кошти міжнародних організацій, держав-партнерів – 480,9 млрд грн, благодійні внески у складі власних кошти бюджетних установ -116,2 млрд грн [2]. У бюджет 2023 року надійшло вже 434 млрд грн зовнішньої допомоги [3]. Перший квартал 2024 року пройшов з певними складнощами щодо отримання зовнішньої фінансової допомоги, і лише допомога уряду Японії дозволила стабілізувати ситуацію з виконанням видатків бюджету. Отже, зміцнення власної фінансової бази має бути в пріоритеті в сучасних умовах [4].

Разом з тим, залишається актуальним питання реалізації принципів рівності і справедливості оподаткування суб'єктів господарювання. Оскільки різні компанії окремих галузей сплачують неспівставні податкові платежі, що говорить про ухилення окремих суб'єктів господарювання від сплати податків.

Україні важливо в умовах воєнного стану мобілізувати достатню частину власних фінансових ресурсів для забезпечення виживання країни, її перемоги над потужним ворогом. І саме, забезпечення рівних умов для функціонування бізнесу, сплата всіх відповідних податкових платежів має бути пріоритетом податкової політики.

Потребує суттєвого удосконалення процедура адміністрування податкових платежів. Податкова і митна служба України мають забезпечувати необхідний рівень податкових платежів на основі принципів рівності і справедливості, які проголошені в Податковому кодексі України. Перспективним, на нашу думку, на період воєнного стану є запровадження прогресивної системи оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб. Як засвідчує зарубіжний досвід країн, які

перебували в умовах війни, загроза втрати бізнесу, домівок змушує бізнес і громадян платити більш високі внески, ніж в мирний час [1, 5].

Список використаних джерел:

1. Pasichnyi, M. Fiscal dominants of military financing. *Scientia· fructuosa*, 2024, 154.2: 20-37.
2. Бюджет 2022. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_2022-538
3. Бюджет 2023. URL: [Міністерство Фінансів України \(mof.gov.ua\)](https://mof.gov.ua)
4. Бюджет 2024. URL: [Міністерство Фінансів України \(mof.gov.ua\)](https://mof.gov.ua)
5. Демиденко, Л. Оподаткування доходів громадян: досвід США та України. *Фінанси України*. 2005, 30-33.

УДК 336.1

Легкоступ І.І.

к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ВОЄННИХ ДІЙ НА БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ ТА ДЕРЖАВНИЙ БОРГ УКРАЇНИ

У лютому 2022 року розпочалося широкомасштабне вторгнення військ РФ на територію України. Ця подія кардинально змінила як політичні відносини всередині України, так і її економічно-фінансове становище. Політична система України стала централізованою, головним центром прийняття рішень виступив Президент. Військово-політичне керівництво України одразу стикнулося із проблемою дефіциту публічних фінансів. Оскільки масштабні військові дії потребують значного збільшення бюджетних коштів, потрібно було приймати нестандартні фінансові рішення та вишукувати ресурси за кордоном.

Першим рішенням у цьому напрямі стала грошова емісія через викуп Національним банком України (НБУ) облігацій Уряду, загальний обсяг якої у 2022 році склав 400 млрд. грн. [1]. Оце, в обіг через бюджет було випущено коштів на цю суму, з одночасним збільшенням державного боргу. На сьогодні НБУ є найбільшим кредитором уряду України. Оскільки емісійні кошти

впливають на зростання інфляції, тоді ж було прийнято рішення у подальшому утримуватись від емісійних механізмів фінансування бюджету. Проте, облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) залишаються основним інструментом Уряду України для залучення нових бюджетних коштів. Основними покупцями їх у 2023-2024 рр. стали банки України.

Суттєвими механізмами для фінансування державного бюджету в умовах обмеженості податкових надходжень стали зарубіжні позики та гранти (рис. 1).

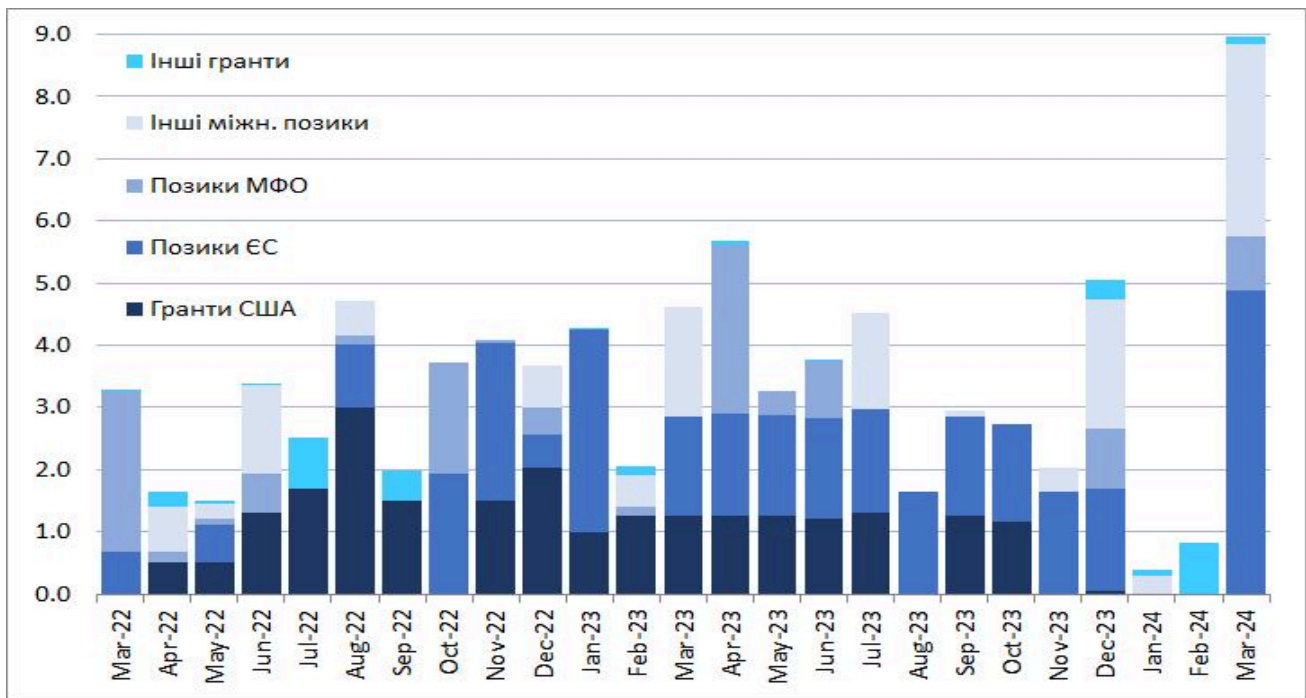


Рис. 1. Міжнародні гранти та позики Україні за березень 2022 – березень 2024 рр. Особливо важливими для України є гранти американського уряду та ЄС, оскільки їх не потрібно в подальшому повертати. Вони стали вагомим джерелом фінансування цивільного бюджету України з квітня 2022 року по жовтень 2023 року.

Масштабні внутрішні та зовнішні запозичення в період війни збільшили дефіцит публічних фінансів та державний борг України. За два роки з 2021 по 2023 роки дефіцит державного бюджету зріс з 197,9 млрд. грн. до 1333,1 млрд. грн. або у 6,7 рази (рис. 2).

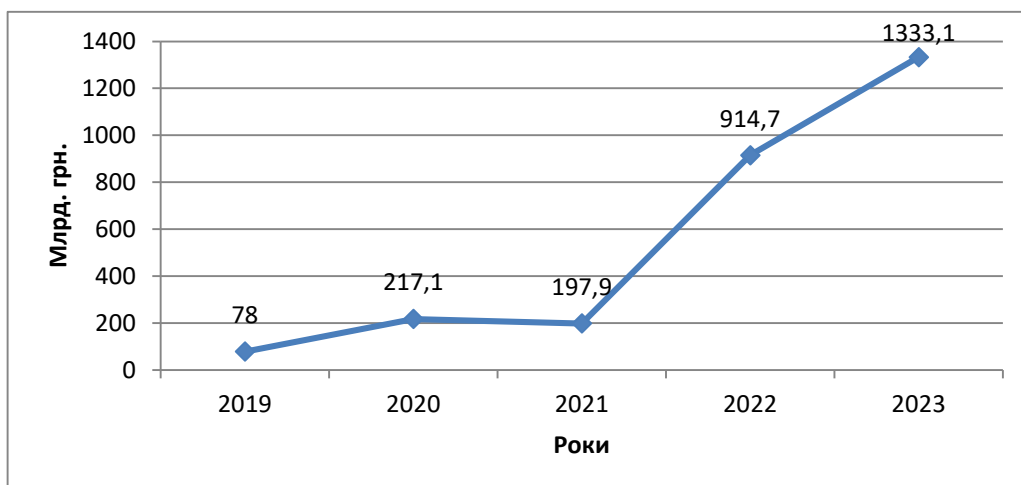


Рис. 2. Дефіцит державного бюджету України за 2019-2023 рр., млрд. грн.

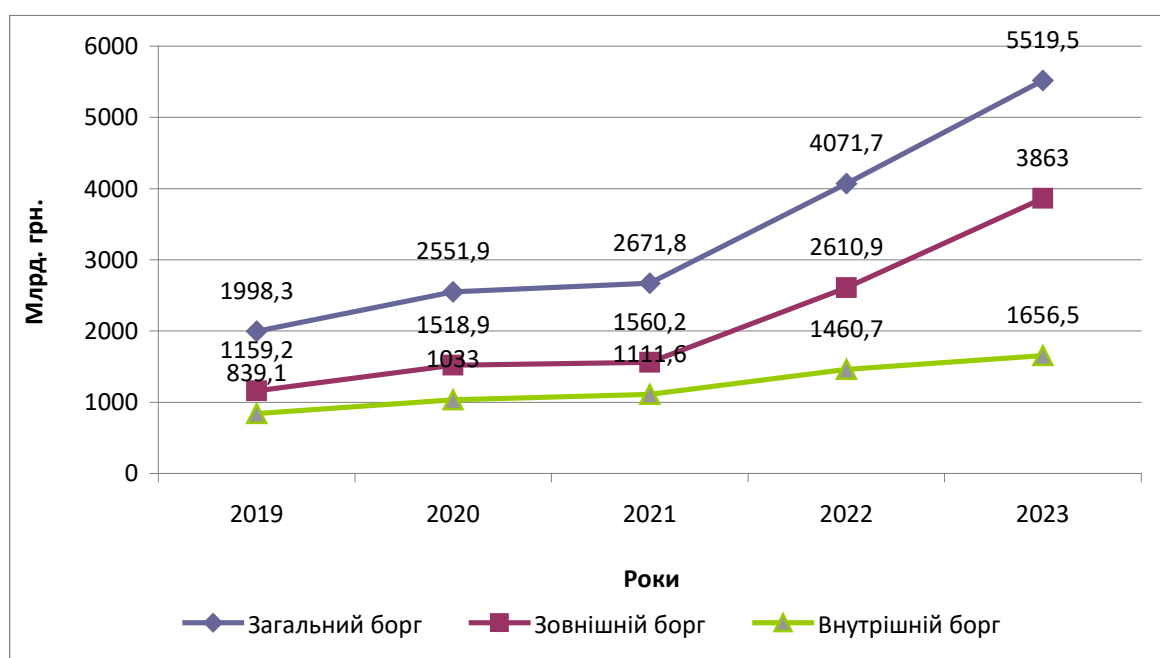


Рис. 3. Державний та гарантований державою борг України за 2019-2023 рр., млрд. грн.

Державний борг України зріс за цей же період з 2671,8 млрд. грн. до 5519,5 млрд. грн. або у 2,1 рази (рис. 3). 70 відсотків у структурі цього боргу складає зовнішній борг, що підвищує валютні ризики на тлі вірогідної подальшої девальвації гривні. Аналітики прогнозують досягнення у 2024 році суми державного боргу розміру 100 % валового внутрішнього продукту.

Отже, Україна в період війни активно залучає внутрішні та зовнішні кредитні ресурси для покриття нестачі бюджетних коштів. Не дивлячись на брак податкових джерел, уряду вдається знаходити інші джерела для фінансування видатків державного бюджету та покриття його бюджетного дефіциту. Проте, активна позикова політика провокує зростання інфляційних процесів та збільшення державного боргу нашої держави.

У подальшому уряду України потрібно проводити виважену боргову політику для запобігання інфляційних, валютних та дефолтних ризиків. Особливо потрібно зосередитись на співпраці з міжнародними партнерами в напрямі можливого списання частини зовнішнього боргу або його виплати за рахунок коштів міжнародних організацій або міжнародних фінансових фондів. Також, важливим кроком у цьому напрямі є зусилля по відтермінуванню виплат за зовнішніми боргами як суми заборгованості, так і відсотків за нею. У квітні 2024 року можливе розблокування Конгресом США допомоги Україні, що стало б суттєвим заходом для збільшення бюджету військового часу. Такий крок зменшує потребу у позиковому фінансуванні та позитивно впливає на зростання валютних резервів НБУ.

Список використаних джерел:

1. У Нацбанку розповіли, скільки гривень було надруковано у 2022 році. *Слово і діло*. 2023. 2 квітня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/04/02/novyna/finansy/naczbanku-rozpovily-skilky-hryven-bulo-nadrukovano-2022-roczy> (дата звернення 5.04.2024 р.).
2. Міжнародні гранти та позики Україні за березень 2022 – березень 2024 рр. URL: https://www.facebook.com/story.php?story_fbid=3409399229367391&id=100008920419539&rid=lnF5tg5cY7bfu3Qh (дата звернення 5.04.2024 р.).
3. Дефіцит державного бюджету України. *Open budget*. Державний веб-портал бюджету для громадян. URL: <https://openbudget.gov.ua/?month=12&year=2023&budgetType=NATIONAL> (дата звернення 5.04.2024 р.).
4. Державний борг України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/> (дата звернення 5.04.2024 р.).

Маханець Л.Л.
к.е.н., доцент кафедри
економіко-математичного моделювання
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Бабух Ю.Ю.
здобувач вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

МОДЕЛЮВАННЯ СТІЙКОСТІ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ КРАЇНИ

У сучасних умовах розвитку економіки, значення стійкості національних фінансових систем набуває все більшого значення. Цю актуальність підсилюють як світова фінансова криза 2008 року, так і нинішня криза та війна в Україні. У наш час забезпечення стійкості фінансової системи стало пріоритетом більшості країн.

Постійна нестабільність фінансової системи за останні десятиліття призводить до зниження її стійкості в багатьох країнах. Аналіз світових фінансових криз демонструє, що кризові ситуації спровоковані на рівні суб'єктів господарювання.

Збереження фінансової стійкості в умовах війни є критично важливим для забезпечення обороноздатності країни, підтримки життєдіяльності населення та повоєнного відновлення.

У сучасний час економіка України знаходиться в складній ситуації, існують тенденції до погіршення через військову агресію росії, атаки на енергетичний сектор та інші об'єкти критичної інфраструктури. У такому контексті іноземні інвестиції відіграють важливу роль у розвитку української економіки.

Залучення іноземних інвестицій дозволяє країні отримати конкурентні переваги, серед яких можна виділити покращення платіжного балансу, впровадження передових технологій та ноу-хау, комплексне використання ресурсів, збільшення експортного потенціалу та зниження рівня залежності від

імпорту, а також досягнення соціально-економічного ефекту, що включає збільшення рівня зайнятості та розвиток соціальної інфраструктури.

Згідно з опитуванням, проведеним компанією Dragon Capital серед зацікавлених інвесторів України, виявлено, що військовий стан менша перепона порівняно з широкомасштабною корупцією та відсутністю довіри до судової системи. Непередбачуваний курс валют та нестабільна фінансова система також вважаються дуже важливими факторами.

Тому важливо уміти оцінювати вплив фінансової стійкості на обсяг прямих іноземних інвестицій в Україну. Для досягнення цієї мети побудовано економетричну модель, що визначає залежність обсягу прямих іноземних інвестицій (FDI) від обсягу зовнішнього боргу (D), ВВП (Y) та інтегрального показника фінансової стійкості (FS)

$$FDI = -7740,4 + 0,02Y + 0,045D + 9691,97FS.$$

Важливо зазначити, що економетрична модель, представлена вище, є лише спрощеним поданням складних взаємозв'язків, що впливають на обсяг прямих іноземних інвестицій.

Для отримання більш точних результатів знадобитися більш детальний аналіз, який враховуватиме ширший спектр факторів, зокрема політична стабільність, інвестиційний клімат (низькі податки, мінімальні бюрократичні бар'єри та захист прав інвесторів), рівень бюрократизації та інші.

Нікольчук Ю.М.,
к.е.н., доц., завідувач кафедри фінансів, обліку та аудиту
Чепурний Б.А.,
здобувач вищої освіти
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

ГАРАНТУВАННЯ ВКЛАДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УМОВАХ ВІЙНИ

Вторгнення рф на територію суверенної та незалежної України, а разом з тим початок повномасштабної війни вимагає трансформацій в усіх сферах життя, банківська сфера разом з системою гарантування вкладів фізичних осіб не є виключенням.

01 квітня 2022 року Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб» [2]. Закон передбачає оновлені правила роботи системи гарантування вкладів фізичних осіб. Серед основних законодавчих змін варто виділити наступні:

1. Підвищення гарантій вкладникам банків.

Однією з найважливіших змін закону є запровадження повного відшкодування вкладів фізичних осіб на період воєнного стану та протягом трьох місяців після його завершення. Також законом запроваджується збільшення суми граничного розміру відшкодування коштів за вкладами з 200 тис. грн до 600 тис грн.

Тобто, в період дії воєнного стану та тримісячного строку по завершенню воєнного стану фізичні особи отримають повне відшкодування своїх вкладів, після – в межах 600 тис. грн.

При цьому виникає слушне питання, чи можуть розраховувати вкладники АТ «Міжнародний резервний банк» та АТ «Акціонерний комерційний промислово-інвестиційний банк» на компенсацію своїх вкладів у повному обсязі. Рішення про відкликання банківських ліцензій та ліквідацію

вищевказаних банків було прийнято Національним банком України 25 лютого цього року вже в період дії воєнного стану. Разом з тим, закон передбачає, що нові державні гарантії розповсюджуються на банки, які визнані неплатоспроможними або ліцензія яких відкликана вже після набрання чинності цього закону. А тому вкладники цих банків з російським капіталом отримають відшкодування вкладів за правилами, які діяли до набрання чинності закону. Тобто, по 200 тис. грн.

Тим не менш, наведені законодавчі зміни є виправданими, адже дозволяють мінімізувати панічні настрої серед вкладників інших банків наскільки це можливо і, як наслідок, відтік капіталу з банків. Воююча країна повинна мати надійний тил, який включає функціонуючу банківську систему, а разом з тим стабільну економіку в цілому.

2. Реструктуризація боргів ФГВФО.

За словами директорки-розпорядниці Фонду гарантування вкладів фізичних осіб Світлани Рекрут, борги Фонду перед державою складають близько 45 млрд. грн. Фонд має не найкращий фінансовий стан, а запровадження нової системи гарантування суттєво збільшує його фінансове навантаження. Тому не дивно, що збільшення гарантій для вкладників потребує вирішення питання реструктуризації заборгованості Фонду.

Порядок реструктуризації заборгованості ФГВФО буде здійснюватися на підставі договору, укладеного з Міністерством фінансів України. Договір був укладений між сторонами 19.04.2022 року [1].

За умовами договору строк погашення заборгованості продовжено до 2032 року. Вказаний строк стосується безпосередньо основної суми заборгованості (45 млрд. грн). В частині, що відповідає нарахованим відсоткам, погашення відбуватиметься за рахунок стягнення збитків з колишніх власників та пов'язаних осіб, діяльність яких призвела до неплатоспроможності цих установ. Вказаний механізм має зменшити фінансове навантаження Фонду та забезпечити можливість для виплати вкладникам збільшених гарантованих сум.

З прийняттям закону АТ «Ощадбанк» набуває статусу учасника Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Це означає, що на АТ «Ощадбанк» будуть розповсюджуватись ті самі гарантії, які розповсюджуються на інших учасників. Дотепер вклади, залучені АТ «Ощадбанк», гарантувались державою в повному обсязі.

Однак після прийняття закону вклади АТ «Ощадбанк» гарантуватимуться за загальними правилами (без обмежень на період воєнного стану та протягом 3 місяців, 600 тис. грн після). Вклади, які були залучені АТ «Ощадбанк» до набрання чинності законом гарантуються державою у повному обсязі.

Положення щодо АТ «Ощадбанк» спрямовані на створення конкурентних умов серед усіх банків України.

Наведений аналіз ключових положень закону свідчить, що держава не стоїть осторонь економіки та банківської системи в умовах війни, намагається створити нові додаткові гарантії для українських вкладників, чим подолати панічні настрої та забезпечити нові надходження до українських банків, а разом з тим до економіки нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Венгер В.М. Засади законодавчого регулювання інституціоналізації системи гарантування вкладів фізичних осіб. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2024. Випуск 12. С. 84–92. URL: <https://doi.org/10.18523/2617-2607.2023.12.84> (дата звернення: 06.04.2024).
2. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення стабільності системи гарантування вкладів фізичних осіб: Закон України від 01.04.2022 р. № 2180-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2180-20#Text> (дата звернення: 06.04.2024).

Нікольчук Ю.М.,
к.е.н., доц., завідувач кафедри фінансів, обліку та аудиту
Ягодзінська А.М.,
здобувачка вищої освіти
Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО ЧАСУ

Сьогодні Україна перебуває в режимі війни, що відображається на усіх сферах життєдіяльності суспільства. Воєнний стан не міг не позначитися і на банківському секторі держави, зважаючи на кризу підприємницької діяльності, розбалансування фінансово-кредитної системи та зниження платоспроможності населення. Умови військового часу створюють надзвичайно складні виклики для функціонування банківських установ.

Незважаючи на активні воєнні дії на значній території України банківський сектор може охарактеризувати відносною стабільністю функціонування. Так, хоча у 2022 році кількість відділень банківських установ в країні скоротилася, проте банки відновлювали роботу своїх мереж у звільнених регіонах. Наразі майже 70% всіх відділень даної мережі припадає на системно важливі банки, третина – на відділення інших банків. Скороченням банками кожного п'ятого відділення та персоналу зумовлене розташуванням їх у регіонах, де велися чи наразі відбуваються активні бойові дії, а, отже, попит на банківські послуги нижчий. В той же час НБУ та системно важливі банки створили мережу відділень банків України, які будуть працювати та надавати необхідні послуги клієнтам навіть під час блекауту, оскільки країна пережила період масованих обстрілів, внаслідок чого банківський сектор отримав досвід тривалої відсутності електропостачання. Ця мережа вже налічує понад 2300 відділень і отримала назву POWER BANKING. Ці відділення забезпечені

резервними каналами зв'язку та альтернативними джерелами енергії, додатковим персоналом та посиленою інкасацією готівки [1].

Виділено найважливіші аспекти функціонування банківських установ в умовах війни включають [2]:

1. Забезпечення безпеки: збільшення загроз безпеки для фінансових установ від різних форм насильства, крадіжок або кібератак вимагає від банківських установ удосконалення систем безпеки.

2. Ліквідність: умови війни можуть призвести до стрибкоподібного зростання попиту на готівку та інші фінансові ресурси. Банки повинні забезпечити достатню ліквідність для забезпечення виплат клієнтам та здійснення операцій.

3. Регулювання та нагляд: уряди зазвичай встановлюють спеціальні правила та обмеження для банківської системи під час воєнних дій. Це може включати контроль за капіталом, обмеження на операції з фінансами та інші заходи для забезпечення стабільності.

4. Кредитування: під час війни ризики для кредитування можуть зростати через зміни в економічних умовах та зниження платоспроможності клієнтів. Банки повинні вживати заходів для мінімізації ризиків.

5. Клієнтське обслуговування: умови війни можуть створювати перешкоди у доступі до банківських послуг для клієнтів через обмеження на рух та доступ до банківських установ.

Також відбулися зміни у функціонуванні банківських установ в умовах воєнного стану [2]:

1. Зміни в роботі відділень:

- перехід на онлайн-обслуговування. Банки рекомендують використовувати онлайн-банкінг та мобільні додатки для здійснення банківських операцій, таких як перекази коштів, оплата комунальних послуг, поповнення мобільного телефону тощо.

2. Зміни в банківських операціях:

- підвищення комісій. Деякі банки можуть підвищити комісії за певні операції, такі як зняття готівки або перекази за кордон;
- обмеження на зняття готівки. НБУ встановив обмеження на зняття готівки з рахунків фізичних осіб в розмірі 100 000 грн на день;
- блокування рахунків. Банки можуть блокувати рахунки, якщо виникають підозри в тероризмі, відмиванні коштів або інших незаконних діяльностях.

3. Підтримка клієнтів:

- кредитні канікули. Банки пропонують кредитні канікули для клієнтів, які постраждали від воєнних дій. Це означає, що можна відстрочити виплату за кредитами на певний час;
- реструктуризація кредитів. Банки також пропонують реструктуризацію кредитів, щоб зробити їх більш вигідними для клієнтів;
- програми допомоги постраждалим. Деякі банки пропонують програми допомоги постраждалим від воєнних дій. Це може включати фінансову допомогу, а також допомогу з відновлення житла та бізнесу.

Отже, завдяки вчасним і доречним заходам та підтримці Національного банку України, праці та зусиллям самих банківських установ, а також реформам попередніх років банківському сектору України вдалося вистояти та адаптувалась до роботи в умовах війни з доволі непоганим результатом. Аналіз діяльності банків та результати їх функціонування засвідчили про те, що їм вдавалося отримувати прибутки навіть під час дії воєнного стану в країні, незважаючи на нижчі внаслідок воєнних дій темпи зростання операційних доходів. Це багато в чому відбулося завдяки успішному реагуванню на виклики, пов'язані з операційною діяльністю, що виникли в перші місяці повномасштабної війни.

У перспективі НБУ змушений уважно стежити за ризиками банківського сектору та вчасно реагувати на них. Він як регулятор банківського сектору

повинен підтримувати його стабільність та проводити політику стимулювання залучення коштів клієнтів у банки. Перспективою подальших розробок у цьому напрямі є дослідження напрямів розвитку банківського сектору України у післявоєнний період.

Список використаних джерел:

1. Діденко С. В умовах воєнного стану: функціонування фінансового сектору сьогодні. *UA News*. 2022. URL: <https://ua.news/ua/v-uslovuyah-voennogo-polozheniya-funktsionuvannya-fynansovogo-sektora-segodnya/> (дата звернення: 03.04.2024).
2. Прокопенко Н.С., Мирончук В.М., Шепель І.В. Принципи функціонування банківської системи України в умовах війни. *Економіка та суспільство*. 2022. Випуск 41. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/1556/1497> (дата звернення: 03.04.2024).

УДК 336

Нікольчук Ю.М.,

к.е.н., доц., завідувач кафедри фінансів, обліку та аудиту

Чорна Л.М.,

здобувачка вищої освіти

Хмельницький кооперативний торговельно-економічний інститут

РОЗВИТОК ФІНАНСОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ

На даний момент можна простежити яскравий технологічний розвиток та автоматизації і модернізації технологій що активно проникають в усі сфери життя людей. Зокрема це відбувається і в фінансовій сфері, і особливе це стоється банківської системи. Технологічні новинки в сфері як фінансів в цілому так і банків зокрема представляють собою категорію фінансових технологій, або ж FinTech.

FinTech – це унікальне поєднання сучасних технологічних рішень та новинок з фінансовою діяльністю, що відбувається шляхом використання інформаційних технологій, серед яких мобільні пристрої та додатки, інтернет портали, алгоритми автоматизації, тощо.

НБУ затвердив Стратегію розвитку фінтеху в Україні до 2025 року в липні 2020 року як покроковий план створення в Україні повноцінної фінтех-екосистеми з інноваційними фінансовими сервісами та доступними цифровими послугами. Стратегія ґрунтувалась на ключових напрямках, заданих Стратегією розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Зокрема, цей документ структурував та деталізував тренди і напрями розвитку фінансових інновацій.

Ключовими дієвими елементами Стратегії були:

- розроблення та впровадження концепту повноцінної регуляторної «пісочниці» для швидкого тестування інноваційних проєктів;
- підвищення рівня фінансової обізнаності та залученості (інклюзії) населення та бізнесу;
- запуск академічної бази з фокусом на відкритий банкінг.

Реалізація Стратегії також пов'язана з виконанням діджитал-проєктів, над якими працює НБУ. Зокрема, йдеться про запровадження віддаленої ідентифікації та верифікації, імплементацію євродирективи PSD2, надання можливості здійснення миттєвих платежів із рахунку на рахунок у СЕП у форматі 24/7; посилення регуляторного периметру у сфері кібербезпеки та всі інші інноваційні проєкти центробанку.

Прикладами впроваджених фінансових технологій є:

1. Мобільний банкінг:

- Приват24: <https://next.privat24.ua/> (один з найпопулярніших мобільних банківських додатків в Україні);
- Monobank: <https://www.monobank.ua/> (інноваційний мобільний банк з фокусом на зручність та простоту використання);

2. Штучний інтелект:

- ПУМБ: <https://pumb.ua/> (використовує чат-бот з штучним інтелектом для підтримки клієнтів);
- Sensebank: <https://sensebank.ua/> (застосовує AI для аналізу даних та персоналізації пропозицій для клієнтів);

3. Відкритий банкінг:

- Ощадбанк: <https://www.oschadbank.ua/> (один з перших українських банків, що впровадив API для відкритого банкінгу);
- Укргазбанк: <https://ukrgasbank.com/> (надає доступ до своїх API для фінтех-компаній та розробників) [1].

Розвиток нових необанків привертає увагу до цифрового банківського обслуговування у всіх країнах світу і призводить до зменшення популярності традиційних банківських установ.

Сучасні споживачі користуються фінансовими технологіями для покращення свого життя, адже це зручно, якісно, доступно. Загальною тенденцією банківських технологій є використання інтерфейсу прикладного програмування (API), щоб зробити власні дані доступними для будь-кого, хто має дозвіл споживача на користування ними. API використовують для дозволу мобільному додатку банку отримувати інформацію про обліковий запис клієнта, суб'єктам підприємництва API забезпечує комфортну роботу власного бізнесу.

Банківські установи використовують штучний інтелект (AI) для якісної ідентифікації та автентифікації клієнтів, а також імітації живих співробітників за допомогою чат-ботів у фронт-офісі і голосових помічників.

Встановлено, що 66% опитаних у 2020 р. банківських керівників вважають, що такі нові технології, як штучний інтелект (AI), Інтернет речей (IoT), блокчейн, матимуть найбільший вплив на банківську діяльність до 2025 р [2].

Впровадження технології блокчейн, що представляє собою цифровий реєстр даних, організованих у хронологічному порядку та захищених криптографією, передбачає оптимізацію процесів і скорочення витрат.

Таким чином, більшість банківських установ широко застосовують сучасні фінансові технології, що є не тільки просто, швидко і доступно для користувачів - клієнтів банку, але й необхідно банку для забезпечення збереження його конкурентних переваг на ринку фінансових послуг.

Список використаних джерел:

1. Стойко О. Перспективи розвитку фінтех- і банківського бізнесу в Україні. *Проблеми економіки*. 2020. № 2 С. 356–364.
2. Blockchain. URL: <https://academy.binance.com/uk/> (дата звернення: 09.04.2024).
3. Аутентифікація і авторизація: що це і в чому відмінність. URL: <https://qagroup.com.ua/publications/autentyfikacii-i-avtoryzatsiia/> (дата звернення: 09.04.2024).

УДК 336.02

Сафонік Н.П.

к. е. н, старший викладач кафедри економіки повітряного транспорту
Національний авіаційний університет

ПОЛІТИКА ЩОДО РОЗВИТКУ СТАЛОГО ФІНАНСУВАННЯ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

У сучасному світі, в якому спостерігаються стрімкі трансформації в різних сферах – від кліматичних змін до технологічної революції, розвиток сталого фінансування стає важливим фактором для забезпечення сталого розвитку. Зростаюча усвідомленість екологічних проблем, соціальної відповідальності та потреби в інклюзивному економічному зростанні вимагає перегляду фінансових практик і стратегій інвестування. Політика щодо розвитку сталого фінансування стає ключовим інструментом у цьому контексті, спрямованим на забезпечення економічної стійкості, соціальної справедливості та екологічної сталості.

Поняття сталого розвитку охоплює соціальні, екологічні, економічні та управлінські аспекти (рис. 1), що взаємодіють між собою в контексті забезпечення збалансованого підходу до розвитку, що враховує потреби сучасного суспільства та залишає можливості для майбутніх поколінь [1]. Взаємодія ключових компонентів сталого розвитку та сталих фінансів створює основу для сталого розвитку, де фінансові ресурси спрямовуються на проєкти та ініціативи, що сприяють екологізації, соціальній інклюзії та економічній стійкості.

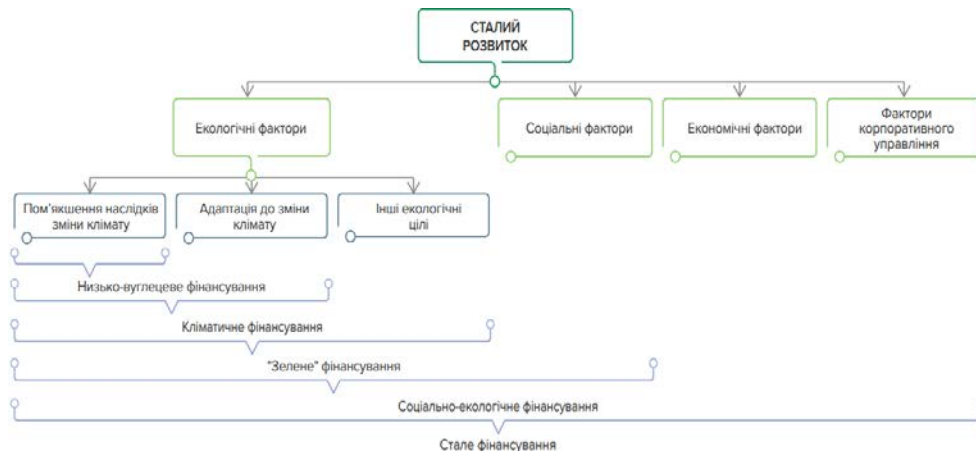


Рис. 1. Характеристика взаємозв'язку компонентів сталого розвитку та сталих фінансів

Джерело: [1, с. 12].

Формування та трансформація глобальної системи фінансування сталого розвитку на сьогоднішній день нерозривно пов'язані з концепцією зеленого фінансування. Зелене фінансування визначається як вид інвестування, що спрямований на проекти та ініціативи, які сприяють екологізації, енергоефективності та зменшенню викидів парникових газів. Зелене фінансування відіграє ключову роль у розвитку стійкої економіки та мінімізації впливу на зміну клімату. В даному контексті, запровадження таких нових фінансових інструментів як «зелені облігації» сприятиме збалансованому розвитку та зеленому зростанню економіки. Статистика загальної кількості зелених облігацій, які були випущені протягом останніх років свідчить про значне зростання (рис. 2), що робить їх одним із ключових інструментів фінансування сталого розвитку.

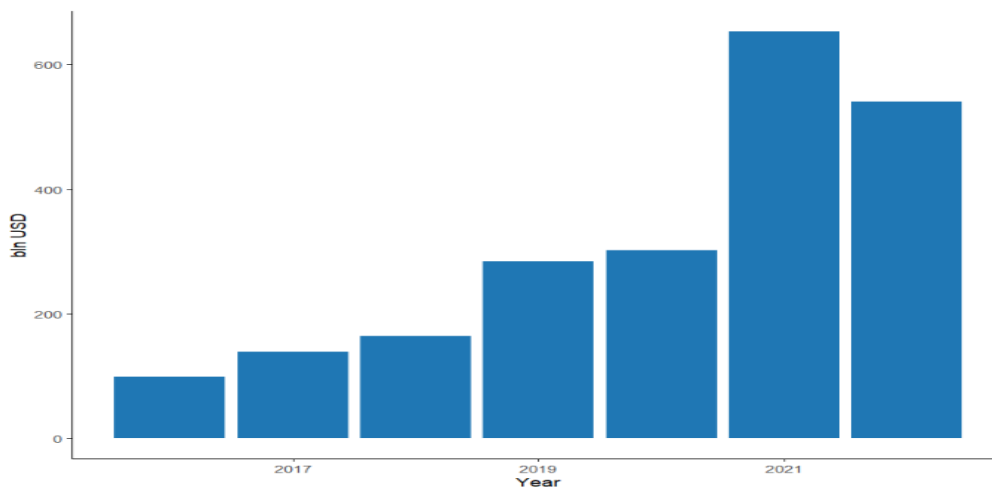


Рис. 2. Кількість випущених зелених облігацій, 2016-2022 рр., млрд доларів США

Джерело: [4].

У контексті повоєнного відновлення в Україні актуалізуються питання зеленого фінансування націленого на використання зелених технологій та підходів для відновлення постраждалих регіонів та інфраструктури. Реалізація цих практик може стати вагомим кроком для України у побудові стійкої, екологічно свідомої та ефективної економіки. Зелене фінансування та повоєнне «зелене» відновлення надають можливості для прискорення розвитку країни та сприяють формуванню життєвого середовища, що відповідає сучасним екологічним та економічним вимогам. Зокрема в Україні вже схвалена Концепція запровадження та розвитку ринку «зелених» облігацій [2], в також реалізується тристоронній проєкт за участі Німеччини, Польщі та України (Green Deal Ukraine), націлений на підтримку України на шляху до сталого відновлення та інтеграції в ЄС [3].

Таким чином, у світлі сучасних трансформацій, політика щодо розвитку сталого фінансування стає необхідною складовою для забезпечення сталого розвитку. Зростаюча усвідомленість екологічних проблем, кліматичних змін та соціальної відповідальності підштовхує уряди, бізнес та громадськість до перегляду та переосмислення своїх фінансових стратегій. Зелене фінансування виступає ключовим інструментом у такому контексті, спрямованим на реалізацію проєктів та ініціатив, які сприяють екологічній стійкості, соціальній справедливості та економічному зростанню. Це вимагає від урядів створення сприятливих умов для розвитку зеленого ринку та випуску зелених облігацій, а також від бізнесу — прийняття новаторських підходів до управління ризиками та інвестування. Залучення приватного сектору до зеленого інвестування може значно збільшити обсяги доступних ресурсів для сталого розвитку та сприяти швидшій трансформації економіки. У світлі глобальних викликів прийняття ефективної політики сталого фінансування стає необхідним кроком для забезпечення майбутнього. Зелене фінансування відкриває нові перспективи для розвитку економіки, враховуючи потреби природи та

суспільства, та є ключовим фактором в контексті переходу до більш сталої та ресурсозберігаючої моделі розвитку.

Список використаних джерел:

1. Політика щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року/ Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/politika-natsionalnogo-banku-ukrayini-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>
2. Про схвалення Концепції запровадження та розвитку ринку зелених облігацій в Україні: розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.02.2022 № 175-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/175-2022-%D1%80#Text>
3. Green Deal Ukraine (GDU). URL: <https://greendealukraina.org/uk/>
4. Overview of the green bond market in 2022. URL: https://rpubs.com/Olly_z08/1033641

УДК 336.146

Юшко С.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

**ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Державний бюджет є головним централізованим фондом нашої країни, від належного формування якого залежить реалізація низки програм та заходів як в економічній сфері, так і у сферах освіти, охорони здоров'я, культури та мистецтва, соціального захисту населення. Визначальною є роль бюджету в системі забезпечення громадського порядку, безпеки, обороноздатності держави. У рамках даної роботи будуть розглянуто стан формування доходів, здійснення видатків, а також фінансування державного бюджету України в умовах воєнного стану. Для дослідження взяті 2022-2023 рр., формування показників за якими порівнюється з базовим, 2021 роком.

Розглянемо, як формувалися доходи державного бюджету за досліджуваний період (табл. 1) [1].

Таблиця 1

Доходи державного бюджету України (факт), млрд грн

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2022 р., % від 2021 р.	2023 р., % від 2022 р.
Податкові надходження	1 107,1	949,8	1 203,5	85,8	126,7
Неподаткові надходження	175,4	346,3	991,6	2,0 рази	2,9 рази
Доходи від операцій з капіталом	0,3	0,6	0,1	1,9 рази	16,4
Трансферти	13,9	490,6	476,3	35,3 рази	97,1
у т.ч. від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ	1,3	481,1	433,4	373 рази	90,1
Цільові фонди	0,2	0,1	0,4	65,0	3,2 рази
Разом	1 296,9	1 787,4	2 672,0	137,8	149,5

Дані табл. 1 демонструють зростання доходів державного бюджету України: з 1 296,9 млрд грн в 2021 р. до 1 787,4 та 2 672,0 млрд грн у 2022 та 2023 рр. відповідно. Відносні показники зростання склали 37,8 та 49,5 %. Очевидною є основна причина такого зростання – отримання на безповоротній основі коштів від ЄС, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ, обсяг яких сягнув в 2022 – 2023 рр. 481,1 та 433,4 млрд грн відповідно. Іншими словами, завдяки зазначеним надходженням у 2022 -2023 рр. було сформовано 26,9 та 16,2 % загальної величини доходів державного бюджету відповідно. Значення такої допомоги було особливо помітним та важливим в умовах скорочення в 2022 р. величини податкових надходжень бюджету: їх падіння склало 14,2 %. Збереження та примноження доходів бюджету було забезпечено також завдяки неподатковим надходженням, обсяг яких зріс від 175,4 у 2021 р. до 346,3 та 991,6 млрд грн у 2022-2023 рр. відповідно. Як результат, завжди переважаюча частка податкових надходжень бюджету у форс-мажорних умовах воєнного стану скорочується від рівня 85,3 % загальної величини доходів (характерно для 2021 р.) до 53,1 та 45,0 % у 2022 – 2023 рр. Слід також сказати, що наведені показники не відображають впливу цінового чинника: індекс-дефлятор ВВП за 2022-2023 рр. склав 34,9 та 18,5 %, що обумовило автоматичне знецінення отриманих доходів бюджету [2].

Розглянемо як змінилися обсяги видатків державного бюджету України, їх склад і структура за досліджувані роки. Слід зауважити, що видатки зросли: зростання 2022 р. становило 81,5 % відносно 2021 р., зростання 2023 р. – 48,4 % від рівня 2022 р. Важливо, що зростання видатків в 2022 р. відбувалося в 1,4 рази швидше порівняно зі зростанням доходів, а в 2023 р. загалом відповідало темпові зростання доходів. Якщо вести мову про окремі складові видатків, то найбільш суттєво за 2 роки (2023 р. порівняно з 2021 р.) зросли видатки на оборону (на 1,97 трлн грн: не випадково, що частка видатків на оборону з рівня 8,6 % у 2021 р. сягнула 52,3 % у 2023 р.), громадський порядок, безпеку та судову владу (на 04, трлн грн). Суттєвим порівняно з довоєнним рівнем є зростання видатків на житлово-комунальне господарство – з 0,2 до 8,4 млрд грн. Видатки на соціальний захист і забезпечення зростають за 2 роки на 40 %. На фоні складових, по яких зафіксоване зростання, має місце скорочення абсолютної величини видатків в 2023 р. порівняно з 2021 р. на економічну діяльність (на 28 %), охорону здоров'я (на 37 %), духовний та фізичний розвиток (на 31 %, освіту (на 5 %) (табл. 2) [1].

Доходи та видатки бюджету є основними показниками, які визначають результат виконання бюджету. Якщо за підсумками 2021 р. дефіцит державного бюджету України склав 197,9 млрд грн, то в 2022 р. – уже 914,7, а за підсумками 2023 р. – 1 333,1 млрд грн [1]. Як результат, величина бюджетного дефіциту перевищила позначку 17 % від ВВП для 2022 р. та 20 % від ВВП для 2023 р. при тому, що відносно безпечним вважається бюджетний дефіцит на рівні 3 % [3].

Найявний дефіцит вимагав пошуку джерел його покриття. Не зважаючи на те, що фінансування включає 3 потенційних складові: за борговими операціями, за активними операціями та надходження від приватизації державного майна визначальна роль у даних процесах, у тому числі в умовах воєнного стану, належить саме борговим операціям.

Таблиця 2

Склад і структура видатків державного бюджету України (факт)

Показники	Млрд грн			% від підсумку		
	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Загальнодержавні функції	409,5	338,8	473,5	27,5	12,5	11,8
Оборона	127,5	1142,9	2097,6	8,6	42,2	52,3
Громадський порядок, безпека та судова влада	174,3	443,3	574,7	11,7	16,4	14,3
Економічна діяльність	187,7	95,4	134,3	12,6	3,5	3,3
Охорона навколишнього природного середовища	8,2	4,7	5,2	0,6	0,2	0,1
Житлово-комунальне господарство	0,2	0,5	8,4	0,0	0,0	0,2
Охорона здоров'я	170,5	184,3	179,3	11,4	6,8	4,5
Духовний та фізичний розвиток	17,2	11,1	11,8	1,2	0,4	0,3
Освіта	63,8	58,5	60,5	4,3	2,2	1,5
Соціальний захист та соціальне забезпечення	331,3	426,0	469,2	22,2	15,7	11,7
Разом видатків	1 490,3	2 705,4	4 014,4	100,0	100,0	100,0

Як видно з табл. 3, фінансування за борговими операціями забезпечує у 2022-2023 рр. покриття 94-95 % наявного дефіциту. Результатом здійснення боргових операцій стало зростання державного боргу. Відзначимо, що станом на 28.02.2022 р. величина державного боргу становила 2 406, 11 млрд грн, а на 29.02.2024 р. – 5167,41 млрд грн [4]. Іншими словами, гривневий еквівалент боргу зріс у 2,1 рази. Загальний обсяг державного і гарантованого державою боргу на 31.12.2023 р. склав 84,4 % від ВВП, що перевищило рекомендований умовно безризиковий рівень (60 %) [3].

Таблиця 3

Фінансування державного бюджету України (факт), млрд грн

Показники	2021 р.	2022 р.	2023 р.
Фінансування за борговими операціями	177,11	860,53	1 268,59
Запозичення	618,20	1 309,09	1 703,94
Погашення зобов'язань	-441,09	-448,56	-436,49
Надходження від приватизації державного майна	5,10	1,71	3,15
Фінансування за активними операціями	15,73	52,46	61,37
Фінансування всього	197,94	914,70	1 333,11

У дослідженні були продемонстровані особливості формування доходів державного бюджету та здійснення видатків в умовах воєнного стану в Україні.

Не зважаючи на наявну безповоротну допомогу Європейського Союзу, урядів іноземних держав, міжнародних організацій, донорських установ значними є й обсяги боргових операцій у державному бюджету, що дозволяючи фінансувати заплановані видатки, обумовило подальше зростання бюджетного дефіциту та державного боргу. Полегшення такого тягаря та формування передумов для відновлення України має забезпечуватися не лише за рахунок внутрішніх джерел, але й завдяки репараціям та компенсаціям від російської федерації, ефективний та дієвий механізм реалізації яких ще належить розробити.

Список використаних джерел:

1. Державний веб-портал бюджету для громадян Open budget. URL : <https://openbudget.gov.ua/>.
2. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Бюджетний кодекс України : Закон України від 08.07.2010 № 2456-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text>.
4. Міністерство фінансів України: Офіційний сайт. URL: <https://mof.gov.ua/uk/>.

УДК 336.1

Залужна З.В.

Економічний факультет, аспірантка 2 року навчання
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

**СТІЙКІСТЬ ЕКОНОМІЧНОГО ФРОНТУ ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ
БЮДЖЕТУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ ОРГАНІВ ПРОТЯГОМ
777 ДНІВ ВЕЛИКОЇ ВІЙНИ**

Протягом двох років війни поспіль Україна зіткнулася з безпрецедентними викликами у фінансовій сфері, однак продемонструвала здатність до адаптації та відновлення. Важливу роль у цьому відіграло державне управління та виважене бюджетування, міжнародна підтримка та проведення реформ. На початку конфлікту економіка зазнала різкого спаду, коли ВВП скоротився майже на третину, але вже за підсумками минулого року

спостерігалось зростання на 5%, що стало можливим завдяки адаптації до умов війни, стабілізації на валютному ринку та відновленню споживчого попиту [1].

Управління фінансовими ресурсами в умовах воєнного стану вимагало ретельного планування та переорієнтації державного бюджету на задоволення критичних потреб: забезпечення обороноздатності, гуманітарну допомогу та підтримку внутрішньо переміщених осіб. Особливу увагу приділено реалізації законодавчих та нормативно-правових актів, які дозволили ефективно перерозподілити ресурси для підтримки Збройних Сил та забезпечення соціальних виплат населенню [2].

У контексті дослідження державних фінансів України в умовах воєнного стану значний внесок зробили такі вчені, як Т. П. Богдан, Я. А. Жаліло та І. О. Луніна. Т. П. Богдан [3] підкреслив необхідність пріоритизації ресурсів держави на досягнення перемоги, водночас забезпечуючи виконання основних державних функцій. Я. А. Жаліло [4] виступив за раціоналізацію бюджетних видатків та оптимізацію структури управління бюджетними установами. І. О. Луніна [5] наголосила на значущості мобілізації податкового потенціалу для покриття воєнних та поствоєнних потреб країни.

З огляду на зарубіжний досвід, праця Е. Тандберга і Р. Аллена [6] представляє значний інтерес у контексті управління фінансами держави в періоди кризи. Їх дослідження акцентують увагу на стратегіях оптимізації державних видатків та важливості розробки ефективних фіскальних правил для підтримки стабільності фінансової системи.

Як зазначають вчені І. О. Лютий та Н. С. Медведкова [7, с. 63-65], перед фінансовою системою України в контексті триваючого військового конфлікту та потреби у післявоєнній реконструкції і модернізації постає важливе завдання: виявлення та систематизація стратегічних напрямків фінансової політики з метою їх адаптації та переосмислення відповідно до змінюваних обставин, що супроводжують не лише воєнний стан, а й період відновлення.

Ці сучасні автори вносять вагомий вклад у формування комплексного підходу до управління державними фінансами, пропонуючи шляхи оптимізації витрат та посилення фіскальної стійкості. Їхні рекомендації можуть слугувати основою для розробки ефективних стратегій відновлення та стабілізації економіки країни в умовах війни та її наслідків.

Згідно з аналізом бюджетних призначень, значна частина державних видатків України протягом останніх двох років була спрямована на сектор оборони та безпеки країни (рис. 1, 2). Це відображає високий пріоритет національної безпеки в умовах війни та підкреслює значення адекватного фінансування військових потреб. Одночасно, структура бюджетних видатків демонструє сталу підтримку соціальних сфер, таких як охорона здоров'я та освіта, що свідчить про збалансований підхід до управління фінансовими ресурсами держави в складних умовах.



Рис. 1. Структура видатків Державного бюджету України за 2022 р.



Рис. 2. Структура видатків Державного бюджету України за 2023 р.

Джерело: складено автором на основі даних [8], [9]

Ураховуючи ці фактори, забезпечення фінансової стійкості та оптимізація видатків державного бюджету залишаються ключовими завданнями для українського уряду, особливо з огляду на потребу в підтримці стабільного розвитку країни в майбутньому.

Протягом останніх двох років воєнних дій, управління державними фінансами України вимагало не лише надзвичайної гнучкості, але й адаптивності до швидко змінюваних умов. Основним викликом для механізмів бюджетування стала необхідність забезпечення безперервності фінансування оборонних потреб та водночас підтримки соціальної стабільності. Розуміння ключових пріоритетів та ефективний перерозподіл ресурсів стали критично важливими для підтримки обороноздатності та гуманітарних програм. Важливу роль у цьому процесі відіграли міжнародні партнери, зокрема через значну фінансову підтримку та консультаційні послуги, які допомогли у підтриманні фінансової стабільності в країні. Проте, перспектива майбутнього залежить від спроможності держави до подальшого реформування фінансової системи, підвищення прозорості та ефективності бюджетних витрат, а також розробки стратегій, які забезпечать стале відновлення економіки та зниження залежності від зовнішнього фінансування.

Ключові рішення та управлінські події, що постали перед Україною:

- здатність країни швидко адаптуватися до нових умов та мобілізувати ресурси – основа для відновлення зростання;
- зростання державного боргу до 85% ВВП – вимагає уважного управління та залучення нового фінансування для покриття витрат на оборону та соціальні потреби;
- у забезпеченні фінансової стабільності суттєву роль продовжує відігравати міжнародна допомога, особливо від ЄС та інших партнерів – це слугуватиме компенсатором дефіциту бюджету та підтримкою економічної активності;
- реформи економічного, фіскального та політичного характеру – важлива частина процесу адаптації, спрямована на вдосконалення економічної системи, підвищення її ефективності та привабливості для інвесторів.

Виклики та завдання на майбутнє країни:

- забезпечення стабільності цін – пріоритетне завдання для підтримки купівельної спроможності населення та забезпечення економічного зростання;

- активізація структурних реформ – критично важливі кроки для подальшого розвитку України з метою зменшення залежності від державного сектору, стимулювання приватного бізнесу та інновацій;

- ефективне управління державним боргом – для знаходження балансу між потребами фінансування та здатністю країни обслуговувати борг;

- поліпшення економічних умов та зростання доходів населення – для покращення якості життя;

- активне залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій – для відновлення та модернізації економіки, особливо у виробничі сектори та інноваційну діяльність.

Отже, Україна протягом 2022-2023 років продемонструвала стійкість і гнучкість фінансової системи, успішно адаптуючись до нових умов війни, та розпочала процес відновлення. Подальший розвиток вимагатиме збалансованого підходу, ефективного використання ресурсів, активізації реформ та інновацій у сфері фінансів і економіки. Підтримка міжнародних партнерів та внутрішні реформи залишаються ключовими факторами на шляху до досягнення цих цілей.

Список використаних джерел

1. Два роки великої війни: як змінилася економіка, доходи українців та державний борг. *Мінфін - все про фінанси: новини, курси валют, банки*. URL: <https://minfin.com.ua/ua/currency/articles/dva-roki-velikoyi-viyni-yak-zminilas-ekonomika-dohodi-ukrayinciv-ta-derzhavniy-borg/>. (дата звернення: 10.04.2024).
2. Радіонов Ю. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55> (дата звернення: 10.04.2024).
3. Богдан Т. П. Державний борг і позики під час війни та методи їх поствоєнного врегулювання. *Фінанси України*. 2022. № 4. С. 27–45. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.04.027>.
4. Жаліло Я. Бюджет війни чи бюджет перемоги? *Економічна правда*. 2022. 12 жовт. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/10/12/692507/>.
5. Луніна І. О. Потенціал публічних фінансів для забезпечення видатків воєнного періоду та поствоєнного відновлення України. *Фінанси України*. 2022. № 8. С. 7–26. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2022.08.007>.
6. Tandberg E, Allen R. Managing Public Investment Spending During the Crisis, Special Series on COVID-19. IMF PFM Blog. 2020. May 18. URL: <https://blog-pfm.imf.org/en/pfmblog/2020/05/managing-public-investment-spending-during-the-covid-19-crisis>.
7. Лютий І. О., Медведкова Н. С. Сучасна парадигма фінансової політики держави та особливості її реалізації в умовах війни на території України. *Фінанси України*. 2023. № 6. С. 61–74. URL: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.06.061>.

8. Про Державний бюджет України на 2022 рік : Закон України від 02.12.2021 р. № 1928-IX : станом на 31 берез. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1928-20#Text> (дата звернення: 10.04.2024).
9. Про Державний бюджет України на 2023 рік : Закон України від 03.11.2022 р. № 2710-IX : станом на 22 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2710-20#Text> (дата звернення: 10.04.2024).

УДК 620.35

Кошель В.В.

аспірант кафедри економіки та управління бізнесом ННІУЕБ
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»

Жук І.І.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської і страхової справи
ННІУЕБ ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія управління персоналом»,
завідувач кафедри менеджменту та економіки ХІ МАУП.

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ВІДНОВЛЮВАЛЬНИХ ДЖЕРЕЛ ЕНЕРГІЇ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Починаючи з лютого 2022 року українська держава бореться за своє виживання: національне, економічне та енергетичне. Держава зазнає неймовірних економічних збитків. Ворог нищить індустріальну, соціальну та енергетичну інфраструктуру країни. Якщо на початку вторгнення ціллю російських окупантів були в основному енергетичні мережі, без прямого пошкодження енергетичних об'єктів, то останнім часом ворог наносить концентровані подвійні та потрійні удари саме по генеруючих потужностях. Збитки сягають мільярдів доларів.

Станом на лютий 2023 року, згідно даних Міненерго було знищено, пошкоджено чи окуповано понад 50% теплової, 30% сонячної та 90% вітрової генерації [1].

Наразі стоїть питання – яким чином врятувати енергетичний сектор, який послідовно знищується, і, відповідно, потребує значних коштів на ремонт, будівництво нових генеруючих потужностей та мереж. В цьому сенсі відновлювальна енергетика має відігравати одну з найголовніших ролей, а

значить, забезпечення відповідних ефективних економічних механізмів є дуже важливим завданням.

Згідно думки керівника НЕК "Укренерго", найдієвішим засобом захисту та збереження енергетичної системи України, є децентралізація генеруючих потужностей, тобто побудова сотень невеликих електростанцій [2].

Таким чином буде посилено безпеку енергопостачання, і велику роль в цьому будуть відігравати відновлювальні джерела енергії. Якщо одну велику електростанцію буде замінено сотнею невеликих, то це унеможливить виведення енергосистеми з роботи масованими ракетними ударами ворога.

Зазначено, що коли замість однієї електростанції потужністю 1 тис. МВт буде 100 менших електростанцій, то таку енергосистему неможливо буде вивести з роботи масованими ракетними ударами. Було наголошено, що необхідно залучати інвестиції у будівництво нових генеруючих потужностей [3].

В контексті вищевказаного необхідно розуміти проблеми, які наразі має сектор відновлювальної енергетики, шляхи їх вирішення та яким чином можна вдосконалити економічні механізми щодо ефективного залучення необхідних для розбудови сектору коштів.

Однією з головних проблем для «зеленої енергетики» є непослідовність політики зі сторони держави, відсутність дієвих механізмів щодо компенсації завданих війною збитків та нерозуміння інвесторами перспектив безпечного розвитку відновлювальної енергетики.

Наприклад, виробники з відновлювальних джерел енергії (ВДЕ) впродовж декількох років невчасно і не в повному обсязі отримують відповідні плати за «зеленим тарифом, хоча вкрай важливим є встановлення термінів покриття заборгованості, дотримання цих термінів. Це має вирішальне значення для розвитку сектора [4].

Але й досі окремі державні структури штучно створюють додаткові проблеми та виклики на ринку електроенергетики, незважаючи на те, що навіть

в Україні в останні роки інвестиції у відновлювальну енергетику перевищували інвестиції у проекти на викопному паливі.

За останні 10 років українські та міжнародні інвестори залучили понад 12 млрд. доларів у сектор ВДЕ, притому частка іноземних інвесторів на кінець 2021 року становила понад 35%, що підтверджує привабливість та відкритість сектору відновлювальної енергетики в Україні [5].

Тому, дуже важливо стимулювати будівництво нових електростанцій в Україні та забезпечити фінансову стабільність цієї галузі економіки. Необхідно найшвидшими темпами зменшувати залежність від імпорту енергоресурсів.

Держава має створити гарантовані інвестиційні умови, що викличуть зацікавленість інвесторів. Цього неможливо досягнути без довгострокової і прозорої політики щодо розвитку відновлювальної енергетики. Постійна зміна умов роботи на ринку електричної енергії просто унеможливорює та робить ризикованими і маловірогідними інвестиції в цей сектор [6].

Першочерговим завданням в даному контексті є врегулювання існуючих проблем на ринку електроенергетики. Необхідно розробити механізми відшкодування збитків, спричинених агресією росії, а також запровадити прозорі механізми стимулювання відновлювальної енергетики в умовах воєнного стану з одночасним стимулюванням розвитку сектору шляхом виконання існуючих зобов'язань, усуванням бюрократичних перешкод для нових проектів, зменшенням або відміною регуляторних актів, що перешкоджають розвитку сектору ВДЕ, особливо зараз, коли розвиток ВДЕ стає критично необхідним для сталої та надійної роботи енергосистеми в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Підсумки спільного вебінару ЄУЕА з GOLAW «Шляхи відшкодування збитків, завданих військовою агресією рф». URL: <https://euea-energyagency.org/uk/novyny-ta-podiyi/novyny-rynku/pidsumky-spilnogo-vebinaru-yeuea-z-golaw-shlyahy-vidshkoduvannya-zbytkiv-zavdanyh-vijskovoyu-agresiyeyu-rf/> (16.02.2023).
2. Децентралізація генеруючих потужностей дозволить забезпечити енергосистему від масованого ракетного терору – Кудрицький, Київ УНН. URL:

<https://unn.ua/news/detsentralizatsiia-heneruiuchykh-potuzhnostei-dozvolyt-ubezpechyty-enerhosystemu-vid-masovanoho-raketnoho-teroru-kudrytskyi> (04.04.2024).

3. Кудрицький. Децентралізація енергосистеми є питанням безпеки. Київ УКРІНФОРМ. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3773193-decentralizacia-energosislemi-e-pitannam-bezpeki-kudrickij.html> (12.10.2023).
4. ЕКОНОМІЧНА ПРАВДА. Зелена енергетика: план дій на 2023 рік. Яких законодавчих змін потребує ринок зеленої енергетики для виживання та розвитку галузі під час війни? URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/24/696297/> (24.01.2023).
5. Разумков Центр. Сектор відновлюваної енергетики України до, під час та після війни. Андрій Конеченков, Голова Правління Української вітроенергетичної асоціації, За редакцією Володимира Омельченка. Директора енергетичних та інфраструктурних програм Центра Разумкова. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/sekto-vidnovlyuvanoyi-energetyky-ukrayiny-do-pid-chas-ta-pislya-viyny>
6. Як збалансувати фінансову стабільність галузі ВДЕ та стимулювати при цьому будівництво нових генеруючих потужностей в Україні? Ірина Сказко, заступник директора Асоціації Сонячної Енергетики України. <https://aseu.org.ua/13865/> (29.12.2022).

УДК 330.3

Лебідь Г.А.

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

Університет митної справи та фінансів

Науковий керівник: **Лисяк Л.В.**

д.е.н., професор кафедри соціального забезпечення та податкової політики

Університет митної справи та фінансів

РЕАЛІЗАЦІЯ БЮДЖЕТНО-ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ТРАНСФЕРТНОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ: НЕГАТИВНІ ФАКТОРИ ВПЛИВУ

Бюджетно-податкова політика у сфері трансфертного ціноутворення (далі - БПТЦ) вирішує складні завдання регулювання, фінансово-податкового контролю та нейтралізації бюджетно-податкових ризиків у системі формування доходів державного бюджету та (за певних умов) зростання кількісних показників бюджетних коштів. Суттєвою проблемою є врахування та існуючих в економіці країни негативних факторів впливу на ці процеси, що дозволить підвищити адаптивну дієвість БПТЦ, а також її ефективність. Тому важливим і актуальним

постало завдання визначення/уточнення цих факторів з урахуванням поточного і перспективного характеру перебігу подій військового часу.

У ході аналізу визначено, що укрупнено, у загальному вигляді на реалізацію БППТЦ впливають такі фактори: політичні, економічні, фінансові, воєнно-оборонні, інституційні, соціальні та інші. На наш погляд, серед них (у контексті нашого дослідження) особливо слід виокремити фінансові, які визначають результати реалізації БППТЦ з урахуванням сукупного впливу/дії всіх окреслених загальних факторів. Більш поглиблений аналіз дозволив визначити у складі фінансових факторів негативні, що суттєво впливають (а у недалекій ретроспективі й найбільш суттєво вливали) на реалізацію БППТЦ, серед яких такі: бюджетно-податкові (вишукування внутрішніх резервів зростання бюджетних коштів, ефективне використання міжнародної фінансової допомоги), боргові (суттєве загострення боргової проблеми, на фоні підвищення фіскальних ризиків [1]). Їх підсилюють воєнно-політичні (складні політичні переговори щодо потреби в зміцненні обороноздатності країни, армії, фінансування її потреб), соціальні (допомога внутрішньо-переміщеним особам, а також постраждалому мирному населенню від ворожих атак), інфраструктурні.

За дії воєнного стану вагомим значення набувають військово-політичні фактори. Необхідність прийняття часто надзвичайно складних превентивних заходів та певним чином недосконалість/незрілість законодавства, встановлення податкових пільг у перший рік війни, що сприяли обмеженню проведення фінансово-податкового контролю за трансфертним ціноутворенням, потенційно створювали умови для недобросовісних платників порушувати чинне законодавство. Відновлення фінансово-податкового контролю за процесами трансфертного ціноутворення в кінці 2023 року [2] сприятиме нейтралізації ряду негативних факторів реалізації БППТЦ.

Усунення/нейтралізація окреслених негативних факторів потребує використання широкого інструментарію бюджетно-податкової політики загалом та БППТЦ зокрема, врахування тих потенційних можливостей

ухилення від формування доходів бюджету за стрімко зростаючого державного боргу і значної міжнародної допомоги.

Відновлення фінансово-податкового контролю за процесами трансфертного ціноутворення, завершення останніх кроків плану BEPS, інтенсифікація цифровізації процесу перетину кордону – ці та інші заходи БППТЦ дозволять знизити податкові ризики та певним чином нейтралізувати дію негативних факторів на реалізацію БППТЦ, підвищити адаптивну та превентивну дієвість її інструментарію.

Список використаних джерел:

- 1.Chugunov I., Makogon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023. №12(1). Pp. 1-11. doi: [http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12\(1\).2023.01](http://dx.doi.org/10.21511/pmf.12(1).2023.01)
- 2.Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо скасування мораторію на проведення податкових перевірок. Закон України від 09.11.2023 №3453-IX URL: <https://ips.ligazakon.net/document/t233453>

УДК 331.5:338.1

Пігуль Є. І.

аспірант кафедри економічної кібернетики
Сумський державний університет

**ВПЛИВ РИНКУ ПРАЦІ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ
УКРАЇНИ**

Розвиток ринку праці має значний потенціал впливу на сталість економічного розвитку країни, оскільки він є одним з ключових ресурсів для будь-якої економіки світу і має взаємозв'язок із зростанням обсягів виробництва, підвищенням рівня доходів та поліпшенням якості життя населення. Ринок праці є важливим елементом сучасної ринкової економіки, що пояснюється дуальністю його значення, а саме на ньому спостерігається формування і розподіл ключового економічного ресурсу – праці, при одночасному розгляді ринку праці як джерела формування доходу для більшості громадян країни [1].

Проведений бібліометричний аналіз свідчить про зростання активності публікацій за одночасним використанням пошукових термінів «ринок праці» та «сталий розвиток економіки» у наукометричній базі даних Scopus за 2010-2023 рр. (рисунок 1). Результати проведеного дослідження свідчать, що в цілому зацікавленість науковців до даних категорій має тенденцію до зростання у часі, при цьому найвищий рівень зацікавленості до цих дефініцій спостерігався у 2021 р. і у 2023 р.

На сьогоднішній день Україна перебуває у складній політичній та економічній ситуації, що пов'язано із військовою агресією рф, тому актуальним питанням є підтримка макроекономічної стабільності як за рахунок фінансового так і за рахунок трудового потенціалів.

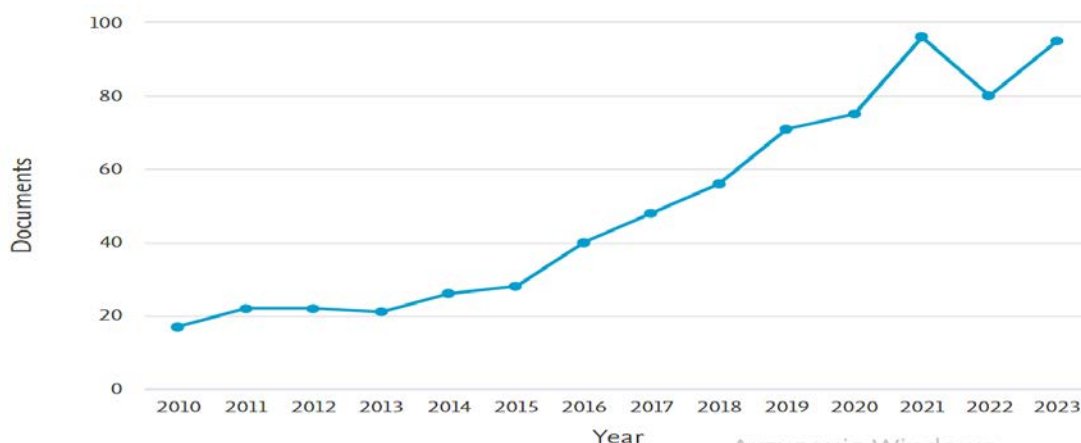


Рисунок 1 - Динаміка кількості наукових праць (Scopus) з одночасним використанням термінів «ринок праці» та «сталий розвиток економіки» у 2010–2023 рр.

Основні індикатори, які характеризують динаміку розвитку вітчизняного ринку праці наведені на рисунку 2. Так, чисельність зайнятого населення (у віці 15-7 років) за 2017-2023 рр. характеризується тенденцією до зменшення, а саме від'ємне відхилення складає 546,4 тис. осіб або 3 %.

Кількість безробітних осіб навпаки збільшилася на 13,6 тис. грн. або на 0,8 %. Здійснюючи оцінку рівня зайнятості населення до загальної чисельності населення, можна зазначити, що найнижчий рівень відмічався у 2021 році – 55,7 %, а найвищий рівень спостерігався у 2019 році – 58,2 %, що обумовлено

дією внутрішніх і зовнішніх факторів. Рівень безробіття за 2017-2021 рр. не мав чіткої тенденції, але в цілому за даний період збільшився на 0,4 в.п., що є негативною динамікою. Починаючи з лютого 2022 року, а саме з дати повномасштабного вторгнення росії в Україну, відбулися кардинальні зміни на ринку праці. Так, спостерігається значне скорочення працездатних та збільшення безробітних осіб. За оцінками Міністерства економіки, на початку 2023 р. чисельність безробітних становила 2,6 млн осіб [3].

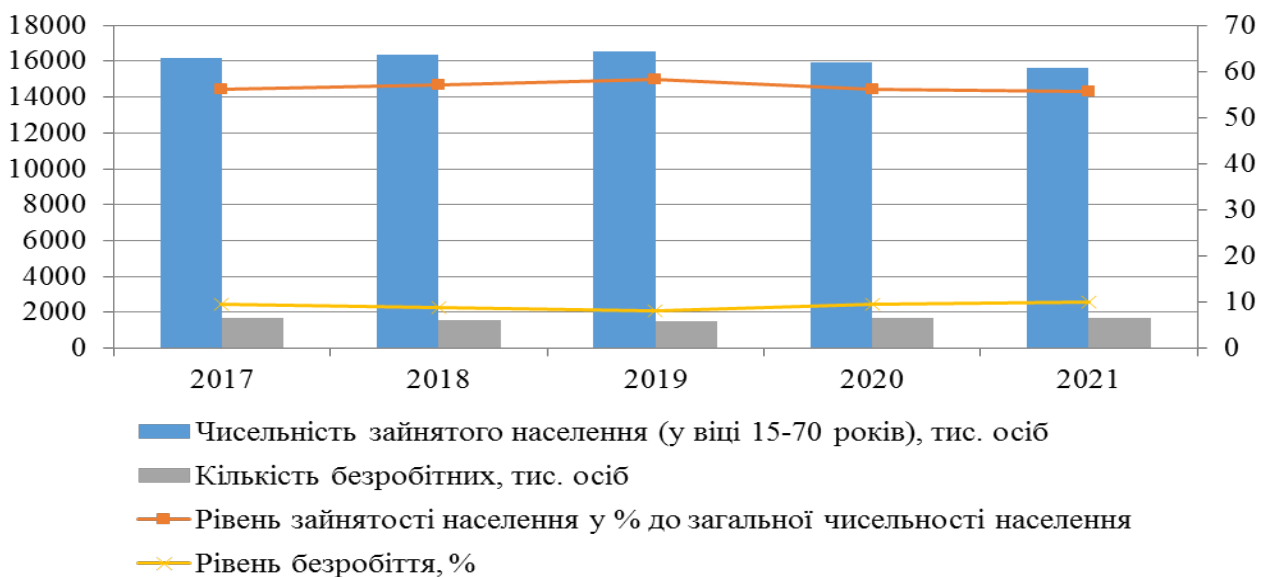


Рисунок 2 - Динаміка показників функціонування ринку праці в Україні за 2017–2021 рр. [3, 4]

Зміни індикаторів ринку праці мають вплив на структурні трансформації в економіці країни і на сталість її розвитку. Нами була проведена оцінка середньорічних показників валової доданої вартості та численності зайнятих працівників у розрізі видів економічної діяльності за період 2014–2021 рр. На основі проведених розрахунків, за даними Державної служби статистики України [3], зроблено висновок, що три базові галузі економіки (промисловість, оптова та роздрібна торгівля, ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів, сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство) забезпечують 51,48 % валової доданої вартості, та формують більше половини робочих місць на ринку праці (54,97 %). Найбільший обсяг доданої вартості на

одного зайнятого працівника у розрізі видів економічної діяльності в середньому за 2014–2021 рр. спостерігався у сфері послуг: операції з нерухомим майном – 765,02 тис. грн.; інформація та телекомунікації – 490,93 тис. грн.; фінансова та страхова діяльність – 449,68 тис. грн. Найнижчий рівень даного показника від 75 до 199 тис. грн. забезпечували галузі соціально-культурної сфери та соціального забезпечення.

Значний вплив на ринок праці мало руйнування виробничої та соціальної інфраструктури, порушення логістики, закриття підприємств, значний відтік робочої сили. Все це має негативні наслідки і для економічного розвитку країни, зокрема, спостерігається пролонгована відсутність рівноваги між попитом і пропозицією на ринку праці, що впливає на збільшення навантаження на державний бюджет та сферу соціального захисту; демографічна асиметрія пропозиції робочої сили до попиту призводить до підвищення рівня безробіття в одних регіонах країни і недостатність робочої сили в інших, що гальмує економічний розвиток, оскільки суб'єкти господарювання стикаються з обмеженнями в збільшенні виробництва; зниження рівня та якості життя населення; зниження рівня інвестицій, оскільки воєнні події викликають невизначеність та ризик для бізнесу, а це в свою чергу, призводить до зниження створення нових робочих місць та розвитку бізнесу.

Отже, у таких складних сучасних умовах важливим напрямом подальшого розвитку стає реалізація заходів з мінімізації негативних наслідків воєнного стану для ринку праці та відновлення економічної стійкості після завершення війни через залучення інвестиції в реконструкцію та розвиток інфраструктури, стимулювання підприємництва та виробництва, а також надання підтримки безробітним.

Список використаних джерел:

1. Чорна Н., Чорний Р. Ринок праці України: сучасні виклики. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки*. 2020. №1 (21), 64–73.
2. Близнюк В. В., Яценко Л. Д. Ринок праці України в умовах війни. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6356/13392-1?inline=1>
3. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/>.

Гунько О. В.

здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **Москаленко Н.О.**

к.е.н., доцент, доцент кафедри митної справи і фінансових послуг
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

МИТНИЙ КОНТРОЛЬ: ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТА ПРОБЛЕМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

З моменту отримання незалежності Україною одним із значущих завдань стало визначення митної політики нової незалежної держави таким чином, щоб забезпечити захист вітчизняних інтересів та одночасно відповідати міжнародним стандартам. Це включає створення митних кордонів і формування митної системи. Розв'язання цього завдання значною мірою залежить від правового регулювання діяльності митних органів, що дозволяє Україні розвивати власну митну стратегію. Процес формування митного законодавства розпочався в 1991 році з прийняттям Закону України «Про митну справу в Україні» 25 червня 1991 року. Митне законодавство України постійно зазнає змін та вдосконалення з метою його приведення у відповідність із європейським та світовим законодавством, враховуючи митну політику держави. Згідно з програмою «Європейський вибір», що визначає стратегічні цілі економічного та соціального розвитку України на період 2002–2011 років, передбачено визначення напрямку правового регулювання митної справи, формування митної політики, встановлення завдань і функцій митних органів для ефективного захисту економічних інтересів України.

Митний контроль – це невід'ємний компонент системи державного фінансового контролю, який відіграє ключову роль у забезпеченні економічної та фінансової безпеки країни, а також захисті національних інтересів. Завдяки комплексу контрольних заходів, що застосовуються в рамках митного контролю, держава має забезпечувати економічну й фінансову безпеку, захищати власні національні інтереси.

Згідно з Митним кодексом України, митний контроль представляє собою комплекс заходів, які здійснюються митними органами в рамках їх повноважень з метою забезпечення виконання вимог Митного кодексу, законів та інших нормативно-правових актів у сфері митної діяльності та міжнародних договорів України.

Головною метою роботи митних органів є постійне вдосконалення системи управління ризиками, що передбачає поєднання нормативно-правових, методологічних, інформаційно-технічних, технологічних, організаційних та кадрових аспектів.

З урахуванням цього, головними напрямками впровадження системи управління ризиками є посилення експертної та аналітичної роботи з виявлення ризиків, а також розробка методик для виявлення ризиків. Не менш важливим у вдосконаленні митного контролю є впровадження інформаційних технологій. Система електронного декларування, як будь-яка нова технологія, наразі не є досконалою. Розробка та впровадження нових програмних продуктів дозволять удосконалити систему електронного декларування та максимально використовувати її можливості.

Ефективна протидія економічним митним правопорушенням, пов'язаним з ухиленням від сплати митних платежів при ввезенні товарів, потребує комплексного підходу, що включає в себе заходи економічного характеру. Провідним економічним інструментом у цій боротьбі виступає вдосконалення податкового законодавства. Цей процес стосується як оподаткування імпорту товарів, так і створення належних податкових умов для розвитку вітчизняного виробника.

Аналіз та впровадження кращих світових практик і міжнародних норм у сфері митного контролю є критичним завданням для України в контексті підвищення ефективності та надійності митної системи. Цей напрямок вимагає систематичного дослідження та адаптації передового досвіду з інших країн для

оптимізації процедур митного контролю та забезпечення високого рівня захисту національних інтересів.

Зростання обсягів міжнародної торгівлі та розвиток глобальних ланцюжків постачання ставлять перед митними органами нові виклики, серед яких забезпечення безпеки національного простору, запобігання контрабанді та іншим формам протиправної діяльності, а також сприяння збалансованому розвитку зовнішньоекономічних відносин.

У цьому контексті, важливо враховувати найкращі практики країн, які вже досягли високого рівня ефективності у сфері митного контролю. Наприклад, можна аналізувати системи ризик-орієнтованого митного контролю, які успішно використовуються в країнах Європейського Союзу та Північної Америки. Такі підходи дозволяють спрямовувати обмежені ресурси на об'єкти з високим ризиком, забезпечуючи ефективне використання митних ресурсів.

Крім того, важливо активно залучатися до міжнародних ініціатив та стандартів у галузі митного контролю, таких як рамкові угоди Світової митної організації (ВМО), що сприяють створенню єдиного міжнародного стандарту для митного контролю та сприяють уніфікації процедур.

Таким чином, подальше наукове вивчення цього напрямку, а також систематичне впровадження передового досвіду та міжнародних стандартів у практику митного контролю є важливими кроками для зміцнення ефективності митної системи та підвищення захисту національних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Білуха М. Т., Микитенко Т. В. Митний контроль: організація і методологія. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2014. No 1. С. 181-187. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvnudpsu_2014_1_26.
2. Годованець О., Ведашенко Н. Митний контроль в Україні: сутність і призначення. URL: http://www.sophus.at.ua/publ/2014_11_25_lviv/sekcija_4_2014_11_25/mitnij_kontrol_v_ukrajini_sutnist_i_priznachennja/70-1-0-1088.
3. Митний кодекс України : Закон України від 13.02.2012 р. No 4495-VI. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17>.
4. Оніщик Ю. В. Митний контроль як вид фінансового контролю. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2012. No 628
5. Офіційний сайт Всесвітньої митної організації. URL: <https://aeo.wcoomd.org/>.

Кривун В. Ю.

здобувач вищої освіти

Науковий керівник: **Москаленко Н.О.**

к.е.н., доцент, доцент кафедри митної справи і фінансових послуг
Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИКИ НА ОСНОВІ LPI

Індекс ефективності логістики Світового банку (Logistics Performance Index, LPI) - це інтерактивний засіб аналізу, який допомагає країнам оцінити виклики та можливості у сфері торгової логістики, а також визначити заходи, які можна прийняти для поліпшення їхніх результатів [4; 5]. Логістичний індекс LPI та його ключові показники створюють унікальну набір інформації для оцінки здатності країни в контексті різних аспектів логістики. Цей індекс надає засіб для організації та прийняття управлінських рішень у процесі реформування та інвестування в сферу виробництва, комерції та транспорту. Ефективність логістики, виміряна цим показником, має велике значення для розвитку торгівлі та економічного зростання національної економіки.

Розвиток і ефективність логістики стають все важливішими для економічного зростання, розширення та зменшення бідності в країні. Для підприємств, що працюють у сфері логістики - тобто в організації та контролі процесів переміщення товарів від виробників до споживачів, керування запасами, - важливими є показники, такі як час завантаження, розвантаження, митного оформлення та вартість перевезення.

Започатковане у 2007 році, дослідження LPI аналізує ефективність логістики у різних країнах через дворічні ітерації, опираючись на відгуки понад 1000 провідних міжнародних логістичних компаній, отримані за допомогою анкет.

Індекс дозволяє аналізувати та порівнювати логістичну активність у 155 країнах світу за допомогою п'ятибальної шкали, яка оцінює ефективність шести аспектів логістичної системи. У конкурентному середовищі такі фактори, як місцезнаходження компанії, якість використовуваних постачальниками сировини та ринки збуту, на яких діє компанія, визначають якість логістики.

Поміж аспектами, які востаннє стали ключовими у сфері інвестицій, ефективність логістичних процесів виявилася надзвичайно вагомим фактором. У кожній країні світу існують власні особливості щодо організації логістичної та митної інфраструктури.

Однією з важливих складових формування Міжнародного індексу логістичної ефективності (LPI) є визначення комплексного показника, який відображає ефективність логістичного сектору за такими окремими компонентами, як процедури митного оформлення та управління кордонами, якість торговельної та транспортної інфраструктури, легкість організації доступних за ціною міжнародних перевезень, рівень компетентності та якості логістичних послуг, можливість відстеження та контролю за рухом вантажів та частота, з якою транспортування вантажів до пункту призначення відбувається в межах очікуваного або попередньо визначеного графіку поставки.

Табл. 1

Логістична ефективність України за міжнародним індексом LPI

Роки	LPI	Митниця	Інфраструктура	Міжнародні відправлення	Компетентність у логістиці	Відстеження	Оцінка за своєчасність
2018	2,49	2,49	2,22	2,83	2,84	3,11	3,42
2023	2,70	2,40	2,40	2,40	2,60	2,60	3,10

У звіті LPI 2023 відбувається класифікація країн за шістьма аспектами торгівлі, включаючи ефективність митниць, рівень інфраструктури та пунктуальність поставок. Рейтинг формується на основі даних, зібраних шляхом опитування експертів у галузі логістики, які висловлювали свої думки щодо зовнішньоекономічних партнерів, з якими вони співпрацюють.

- Компоненти, що пройшли аналіз Міжнародним LPI, були відібрані на підставі недавніх теоретичних і емпіричних досліджень, а також практичного досвіду логістичних фахівців, які залучені до міжнародного перевезення вантажів. Ці компоненти включають:

- Ефективність митного та прикордонного оформлення («Митниця»).

- Якість торгово-транспортної інфраструктури (Інфраструктура"). Легкість організації доставки за конкурентоспроможною ціною (Ease of arrangement shipments").

- Компетентність і якість логістичних послуг автотранспортні, експедиторські, митні брокерські («Якість логістичних послуг»).

- Можливість відстеження та відстеження вантажів («Tracking and tracing»).

- Частота, з якою вантажі надходять до одержувачів у заплановані або очікувані терміни доставки («Вчасність»).

LPI використовує стандартні статистичні методи для агрегування даних в єдиний показник, який можна використовувати для порівнянь між країнами. Що стосується сьогодення, то позиції України на світовому ринку дещо погіршилися. Основними негативними факторами стали пандемія COVID-19 та загарбницька військова компанія держави-сусідки. 24 лютого 2022 року Росія почала активні військові дії, що привело до оголошення військового стану (на деякий час відбулося призупинення будь-якої економічної діяльності, зокрема і логістичної, як всередині країни, так і на міжнародному просторі). Сьогодні Україна посідає 79 місце в рейтингу країн.

Першочерговим завданням для подальшого розвитку логістичної системи України, визначеним на основі проведених досліджень, є поліпшення якості торговельної та транспортної інфраструктури. Логістика в Україні відповідає світовим тенденціям і має значний вплив на економічний потенціал країни, що сприяє розвитку суміжних галузей і відображає конкурентоспроможність України на світовій арені.

Список використаних джерел:

1. Фігун Н.В., Білошевська О.Б. Індекс ефективності логістики (LPI) як показник конкурентоспроможності та потенціалу країни. URL: <http://surl.li/mqjgk>
2. Молнар О. С., Палійчук Є. С., Ковтюк Ю. І. Методологія визначення логістичної ефективності. URL: <http://surl.li/nwwn>
3. Юденко А.В. LPI як показник конкурентоспроможності та потенціалу логістичного забезпечення України стосовно країн Європейського союзу URL: <http://surl.li/nwwl>
4. International LP12018: URL : <https://Ipi.worldbank.org/international>
5. Марчук І. Оцінка ефективності логістики України міжнародними партнерами. С.92-97. URL: <https://doi.org/10.36074/15.05.2020.v1.35>

УДК 351.713

Пасісюліна А. А.

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Москаленко Н.О.**

к.е.н., доцент, доцент кафедри митної справи і фінансових послуг

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ МИТНОГО КОНТРОЛЮ ТОВАРІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Митний контроль – це один із видів фінансового контролю діяльності суб'єктів господарювання, що ввозять, вивозять, здійснюють транзит, передають, зберігають і використовують товари, що переміщуються між митними територіями [3].

Митний контроль здійснюється виключно компетентними органами, які визначені Митним кодексом та іншими законами України (частина 2 статті 318 Митного кодексу) [4].

В Україні регулювання питань митної справи відбувається за допомогою Митного кодексу України, законів у сфері державної митної справи, міжнародних договорів, які були затверджені Верховною Радою України та підтверджені її згодою на їх обов'язковість. Також до цього регулювання включаються підзаконні нормативно-правові акти, які приймаються відповідно до Митного кодексу України та згаданих законів [2].

У Митному кодексі ЄС наведено визначення митного контролю як "дії митних органів, спрямовані на забезпечення правильного застосування митного та іншого законодавства, що стосується ввезення, вивезення, транзиту, передачі, зберігання та кінцевого використання товарів, що переміщуються між митною територією Співтовариства та іншими територіями, а також контроль за наявністю та рухом на митній території товарів, які не походять з Співтовариства, або товарів, що були піддані режиму випуску для внутрішнього споживання" [1].

Товари, транспортні засоби комерційного призначення перебувають під митним наглядом з моменту їхнього введення в дію митного режиму та до його закінчення. При ввезенні на митну територію України цей контроль розпочинається з моменту перетину митного кордону України(частини 1 та 2 статті 321 Митного кодексу) [4].

При цьому законодавством визначено обмежений перелік форм митного контролю, який не підлягає розширювальному тлумаченню. Здійснення цих форм митного контролю суворо регулюється законодавством.

Зокрема, митний контроль проводиться через:

- перевірку документів та відомостей, що подаються органам доходів та зборів при переміщенні товарів, комерційних транспортних засобів через митний кордон України;

- здійснення митного огляду (включаючи огляд та повторний огляд товарів, комерційних транспортних засобів, ручної поклажі та багажу, а також особистого огляду громадян);

- облік товарів та комерційних транспортних засобів, що перетинають митний кордон України;

- усне опитування громадян та посадових осіб підприємств;

- огляд територій та приміщень складів тимчасового зберігання, митних складів, вільних митних зон, магазинів безмитної торгівлі та інших місць, де знаходяться товари та комерційні транспортні засоби, що підлягають митному

контролю, або де здійснюється діяльність, контроль за якою здійснюється органами доходів та зборів;

- перевірка обліку товарів, що перетинають митний кордон України та/або перебувають під митним контролем;

- проведення документальних перевірок щодо дотримання вимог законодавства України у сфері державної митної справи, зокрема щодо своєчасності, достовірності, повноти нарахування та сплати митних платежів;

- направлення запитів до інших державних органів, установ та організацій, уповноважених органами іноземних держав, з метою перевірки достовірності поданих документів органам доходів і зборів (стаття 336 Митного кодексу) [6].

Для забезпечення митного контролю на пунктах пропуску через державний кордон України формуються зони митного контролю. На морських портах діє митний контроль лише у визначених зонах митного контролю, що створені на їхній території.

Вторгнення РФ 24 лютого 2022 року призвело до значних ускладнень у зовнішньоекономічних операціях, зокрема, до зменшення обсягів експорту та імпорту. Це зумовило необхідність активних заходів з боку уряду для вдосконалення митної політики та забезпечення ефективного митного контролю.

З 5 квітня 2022 р. набрав чинності Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» № 2142-IX від 24 березня 2022 року («Закон 2142-IX»), який запровадив низку звільнень від оподаткування товарів, що ввозяться на територію України, і певним чином спрощує митне оформлення. Фактично Закон 2142-IX можна назвати митною реформою на час війни [5].

Проблемні аспекти митного контролю товарів в умовах воєнного стану можуть включати ряд викликів. Чи не найпершою інституцією, робота якої зазнала відчутних змін у зв'язку із введенням воєнного стану, стала митниця. Парламент, Уряд України та профільні органи виконавчої влади ухвалили

значну кількість нормативно-правових актів, що не лише спрощують порядок митного оформлення товарів, транспортних засобів, а й надають певні пільги для імпортерів. Ці заходи спрямовані на оперативне, безперешкодне та повноцінне забезпечення населення України та Збройних Сил України всім необхідним у такий складний час.

Новації митного оформлення товарів стосуються імпортних та експортних операцій, порядку роботи митних органів, правового регулювання ввезення деяких товарів тощо. Нова реальність встановлює нові правила, до яких потрібно швидко адаптуватися.

До основних проблемних аспектів митного контролю в Україні в умовах воєнного стану є застарілість технічних та спеціальних засобів митного контролю, недостатній розвиток кінологічного забезпечення контрольних процедур, відносна неефективність системи митного пост-аудиту, недостатність процедур попереднього інформування та автоматизації процедур декларування товарів і транспортних засобів тощо.

Ключовим є те, що Україна увійде до митного простору ЄС. А бізнес, у свою чергу, зможе використати єдину митну декларацію та адміністративний документ при переміщенні вантажу з будь-якої точки Європи до України та назад, перетинаючи кілька кордонів усередині європейської зони, а також держав-членів ЄАВТ – Європейської асоціації вільної торгівлі.

Таким чином, з початком повномасштабної війни в Україні почало спрощуватися й митне законодавство, зокрема митний контроль, за яким тепер існують суттєві пільги у вигляді звільнення від ввізного мита суб'єктів господарювання, спрощених процедур звільнення від оподаткування ПДВ, проте існують виключення для товарів походження країни-агресора. Крім того, продовжено звільнення від оподаткування ПДВ найбільш критично важливих імпортних товарів. Перспективами подальших досліджень буде оцінка ефективності впроваджених заходів щодо спрощення митного контролю в

Україні, наскільки суттєво вплинули прийняті заходи для поживлення відновлення експортно-імпоротної діяльності в Україні.

Список використаних джерел:

1. Митний кодекс Співтовариства: Регламент (ЄС) № 952/2013 Європейського парламенту і Ради: від 9 жовтня 2013 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_009-13#Text (дата звернення 25.10.2021).
2. Кондрацьєва К. Д. Сучасні тенденції розвитку та перспективи модернізації митного контролю на шляху до Європейського співтовариства. *Розвиток митного законодавства України в умовах міжнародних інтеграційних процесів*: матеріали студентсько-наукового практичного круглого столу. Ірпінь, 16 березня 2018 р. Ірпінь, 2018.
3. Годованець О. В. Митний контроль: сутність та економічний зміст. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Економічні науки*. 2016. Вип. 20 (1). С. 159–163
4. Митний кодекс України: від 13 березня 2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення: 25.10.2022).
5. Митне оформлення товарів на період воєнного стану: ключові інновації для бізнесу. URL: https://www.asterslaw.com/ua/press_center/publications/mitne_oformlennya_tovariv_na_period_voennogo
6. Які нововведення діють на Митниці в умовах війни. The Page. URL: <https://thepage.ua/ua/experts/yaki-novovvedennya-diyut-na-mitnici-v-umovah-vijni> (дата звернення: 30.10.2022).
7. Які процеси спрощує «митний безвіз» України з ЄС і хто може ним скористатися. Delo.ua. URL: <https://delo.ua/business/yaki-procesi-sproshhuje-mitnii-bezviz-ukrayini-z-jes-i-xto-moze-nim-skoristatisya-404360/> (дата звернення: 25.10.2022).

Піцик В. Я.
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: **Легоступ І.І.**
к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ВИКЛИКИ ВІЙНИ ТА ПОТРЕБА В МОДЕРНІЗАЦІЇ

Під час російсько-української війни фінансова система України стикається з випробуваннями та підвищеним тиском. Військові дії суттєво впливають на економіку країни, а фінансова система в цих умовах відіграє ключову роль у забезпеченні економічної стійкості та ресурсів для відновлення. Міжнародна фінансова підтримка та співпраця стають важливими чинниками для успішної модернізації, а соціальна стабільність та доступність фінансових послуг є основними завданнями для забезпечення добробуту населення.

Фінансова система — це комплекс структур, інструментів, установ та ринків, які забезпечують обіг грошових коштів, кредитів, інвестицій та фінансових послуг у межах економічної системи країни. Вона включає банки, фінансові установи, ринки капіталу, страхові компанії, пенсійні фонди та інші установи, які забезпечують фінансове посередництво та розподіл ресурсів у суспільстві. Фінансова система відіграє ключову роль у підтримці економічного розвитку та забезпеченні функціонування реального сектору економіки в мирний час та в умовах війни [1, с. 290].

Основою фінансової системи України в умовах війни та післявоєнної модернізації є комплексна система фінансових установ, законодавства, ринків та інструментів, яка забезпечує обіг та розподіл фінансових ресурсів у країні. Ця система містить банки, страхові компанії, ринки капіталу, пенсійні фонди та інші установи, які сприяють фінансовій стабільності, розвитку економіки та

забезпеченню потреб населення та підприємств в умовах війни та відновлення після конфлікту.

Основними характеристиками фінансової системи України у період воєнного стану є обсяги заподіяних збитків та матеріальної шкоди, стан обігу фінансових ресурсів для фінансування армії та відновлення інфраструктури. Гуманітарні наслідки війни, такі як зростання безробіття, зниження реальної заробітної плати та зростання рівня бідності, створюють додаткові виклики для фінансової системи України [1].

Масова міграція населення також впливає на фінансову систему через зменшення кількості платників податків та збільшення потреб у соціальній та фінансовій підтримці. Задля забезпечення фінансових потреб у воєнний та післявоєнний періоди, Україні необхідно шукати ефективні джерела фінансування, враховуючи дефіцит держбюджету та залучення зовнішнього фінансування [2].

Умови воєнного конфлікту та післявоєнної реконструкції ставлять перед фінансовою системою України низку складних завдань та викликів, включаючи збільшення фінансування оборони та відновлення інфраструктури. Наявність зовнішніх джерел фінансування, зокрема від США, Європейського Союзу та Міжнародного валютного фонду, є важливим елементом забезпечення фінансової стабільності та реалізації пріоритетних соціальних програм [1].

Важливим кроком для підтримки економіки в умовах воєнного стану було створення Фонду ліквідації наслідків збройної агресії, спрямованого на відновлення інфраструктури та соціальну підтримку. Умови воєнного конфлікту вимагають не лише збільшення видатків на оборону, але й стратегічного планування фінансових ресурсів та реформ податкової системи для забезпечення стійкості державного бюджету [2].

Зміни в законодавстві, спрямовані на спрощення процедур та гарантування захисту прав суб'єктів господарювання, відіграють важливу роль у підтримці економічної активності та фінансової стійкості під час воєнного конфлікту [2].

Післявоєнна модернізація фінансової системи України є надзвичайно важливою для відновлення економічного розвитку та забезпечення стабільності країни. Перш за все, потрібно активно розвивати безготівкові платежі та платіжну інфраструктуру, що допоможе знизити обсяг готівкових операцій та підвищити ефективність фінансової системи. Крім того, необхідно створити стійку фінансову інфраструктуру, яка забезпечить надійність та стабільність функціонування фінансових установ в умовах післявоєнного відновлення [3].

Для запобігання фінансовим кризам важливо приділити увагу управлінню кредитами, що не працюють та зменшенню ризиків у сфері банківської діяльності. Це може включати створення спеціальної державної інституції для управління проблемними кредитами та залучення іноземних фінансових інститутів для підтримки фінансової стабільності. Також важливо сприяти соціальному захисту населення шляхом запровадження програм базового доходу та підтримки для тих, хто постраждав від війни. Розширення міжнародного співробітництва з міжнародними фінансовими інститутами та партнерами може допомогти залучити інвестиції та технології для модернізації фінансової системи та відновлення економіки [4].

Отже, фінансова система відіграє критичну роль у функціонуванні будь-якої економіки, забезпечуючи обіг грошових коштів, кредитів, інвестицій та фінансових послуг. Українська фінансова система, як і системи інших країн, є складною та взаємозв'язаною мережею установ, ринків та інструментів, яка грає ключову роль у підтримці економічного розвитку та забезпеченні функціонування реального сектору економіки. Умови воєнного конфлікту та післявоєнної реконструкції ставлять перед фінансовою системою України складні завдання та виклики, включаючи збільшення фінансування оборони та відновлення інфраструктури. Для успішного вирішення цих завдань потрібна ефективна модернізація фінансової системи, що включає розвиток безготівкових платежів, створення стійкої фінансової інфраструктури, управління кредитами що не працюють та забезпечення соціального захисту

населення. Досягнення цих цілей потребує широкого співробітництва з міжнародними партнерами та фінансовими інституціями. Тільки завдяки спільним зусиллям і застосуванню сучасних методів та інструментів можна забезпечити стабільність та відновлення економіки в умовах воєнного конфлікту та післявоєнної реконструкції.

Список використаних джерел:

1. Падалка В.О. Фінансова система України в умовах воєнного стану. [Збірник матеріалів III Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конференції з нагоди відзначення Міжнародного дня прав людини]. Київ: ДНДІ МВС України, 2024. 328 с.
2. Проект Плану відновлення України. Функціонування фінансової системи, її реформування та розвиток. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/functioning-of-the-financial-system.pdf> (дата звернення: 09.04.2024).
3. Татарин Н., Єзерська У. Модернізація фінансової політики України в умовах сьогодення. *Молодий вчений*. 2022. № 6 (106). С. 75–78. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2022-6-106-16> (дата звернення: 09.04.2024).
4. Ukrinform. Чим прислужиться Україні світовий досвід повоєнної відбудови. *Укрінформ - актуальні новини України та світу*. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-vidbudova/3690887-cim-prisluzitsa-ukraini-svitovij-dosvid-povoennoi-vidbudovi.html> (дата звернення: 09.04.2024).

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ В СИСТЕМІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

Тематичний напрям 2

УДК 336.7

Ванькович Д.В.

д.е.н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

CBAM IN THE MECHANISM OF THE FINANCIAL POLICY OF DECARBONIZATION IN UKRAINE

On May 10, 2023, Regulation (EU) 2023/956 of the European Parliament and of the Council establishing a Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) was adopted. Starting from October 1, 2023, a transitional period of CBAM is in effect, during which the importer only reports on the CO₂ emissions embedded in the import of goods subject to CBAM without charging a corresponding fee. Starting from 1 January 2026, the mechanism will be fully operational, namely: the importer of goods subject to CBAM, when importing them into the European Union, must pay for CO₂ emissions by purchasing the corresponding number of CBAM certificates at the market price formed in the European Union Emission Trading Scheme (EU ETS) [2].

The figure 1 shows that Ukraine could be among the countries most affected by CBAM. Ukrainian exports of CBAM goods to the EU amount to USD 4.5 billion every year, with the lion's share being iron and steel products. Exports of CBAM goods make up around 20 percent of Ukraine's total export basket to the EU. This means that a significant amount of the goods from Ukraine exported to the EU will be subject to the requirement to purchase CBAM certificates when importing them into the EU market.

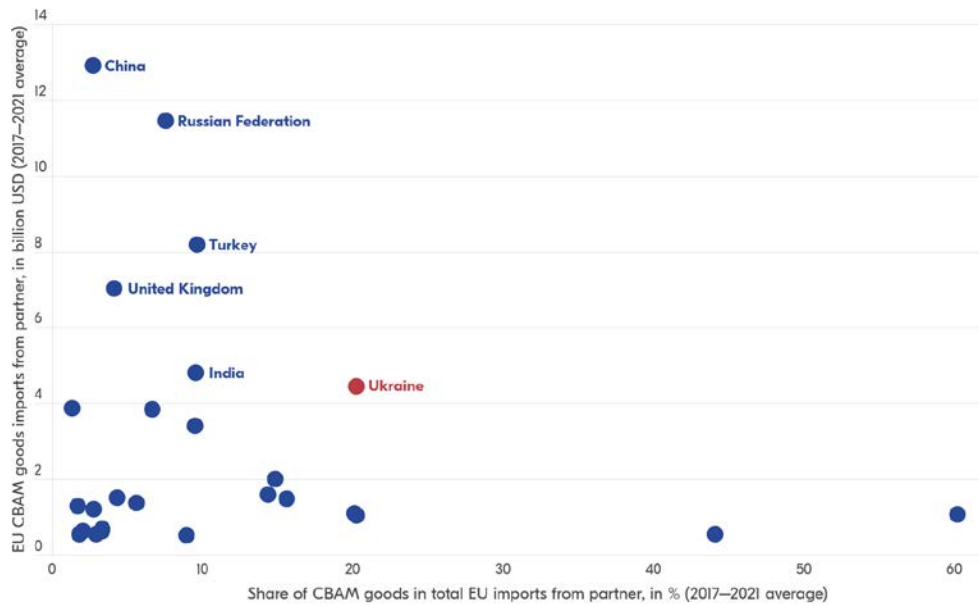


Figure 1. Annual EU CBAM goods import value (billion USD) and share in EU import mix (%), by partner [1]

These findings indicate that CBAM could pose a potential challenge to Ukrainian recovery, as a large proportion of Ukraine’s exports will face additional costs in the form of the requirement to purchase CBAM certificates. On the one hand, CBAM is an essential part of the EU’s Fit for 55 package. On the other hand, the EU wants to support the (green) reconstruction of Ukraine’s economy. This could pose a challenge for EU policy makers going forward.

From January 2024, the State Fund for Decarbonization and Energy-Efficient Transformation became operational. Ukraine now has a legally protected source of funds for the implementation of energy efficiency and carbon emission reduction programs. This is a signal for international investors that for the first time the European principle "the polluter pays" has been recorded at the legislative level in Ukraine. The creation of the decarbonization fund is the right step, albeit at least twenty years late, because of which the energy intensity of Ukraine's GDP before the war was, on average, twice as large as that of the European Union.

The lowest carbon tax in Ukraine is not about a favorable investment climate, as some might think. This means that already in 2026, in accordance with the Carbon Border Adjustment Mechanism (CBAM) policy, Ukraine will pay the difference

between tax rates to the EU budget when exporting goods. Therefore, raising the tax rate, starting carbon markets, in particular, the emissions trading system (ETS), which should be operational in pilot mode in 2025, is about how to allocate more funds in the country and make a fair redistribution for decarbonization measures, so that Ukrainian goods are competitive on the EU markets, which are the main ones for us.

The decarbonization fund should become the basis of a financial mechanism, where accumulated funds automatically become the foundation of a revolving mechanism for the multiplier effect of their direction. This will enable [3]: 1) To join the financial mechanism of Ukrainian banks and a wide range of financial institutions that have sufficient liquidity and thereby significantly increase the amount of available funds for lending; 2) To expand the financial mechanism for the participation of international partners who can reimburse loan rates or provide portfolio guarantees and thereby make capital cheaper for Ukrainian businesses; 3) To implement only bankable projects, which are the most understandable from an investment point of view, on competitive terms with a specific reference to the reduction of specific energy consumption; 4) Implement projects using lending, leasing, factoring, i.e. revolving mechanisms, which will enhance the effect of every hryvnia invested. Therefore, the preparation of Ukraine's economy for the introduction of CBAM from January 2026 is extremely important and requires a corresponding adjustment of the financial policy in the conditions of war and post-war recovery.

Список використаних джерел:

1. Erik Merkus E. and Norell N. CBAM and Ukraine: Special circumstances call for special measures. URL: <http://surl.li/sowyk>
2. Why is Ukraine losing the climate trade war and how to protect the national producer? URL: <http://surl.li/qszyh>
3. Євстігнєєва О. Фонд декарбонізації: чи вдасться провести масштабну модернізацію економіки. URL: <http://surl.li/sowzh>

JEL: E44, E6, P34

Giorgi Kepuladze

PhD in Economics, Associate professor at the
University of Business and Technology, Tbilisi, Georgia

Tamila Armania-Kepuladze

Candidate of Economic Sciences, PhD in Economics and Management,
Professor at the Department of Economics,
Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

COMMUNITY FINANCE AND ITS ROLE IN ECONOMIC DEVELOPMENT (GEORGIA CASE)

Introduction. Community finance is a form of monetary relations organization that is considered as one of the most important constituents supporting local and national economic recovery. Community finance promotes economic stability and growth generally, and especially in disadvantaged communities.

Community finance acts by supplying capital, bringing credit, establishing an entrepreneurial atmosphere and transparency in business, increasing financial literacy and financial cooperation.

This article considers the concept of public finance, its structure, functions, and its impact on economic development, analyzes key public financial management tools, and shows how community finance contributes to the economic development of Georgia.

Community finance as a scientific category. Today no one doubts the importance of community finance. Researchers agree that community finance is an important contributor to economic growth, especially in areas that are underdeveloped and underprivileged.

Community finance includes a wide array of financial services and projects that contribute towards the goals of a local community. Among the financial services and projects of community finance are microcredit, community development financial institutions (CDFIs), crowdfunding, and community-owned banks. Such projects

perform a key function of linking up the traditional financial institutions and entities that might be disenfranchised from the formal banking sector.

Community finance is a system of financial relations associated with the formation, distribution, and use of state financial resources. These relationships cover the revenue and expenditure sides of the budget, as well as public debt management and other financial operations of the state.

The essence of community finance is best expressed through its functions. Among the **functions of community finance**, it can be highlighted the following:

- **Ensuring financial stability.** Through the use of financial resources, the state seeks to mitigate economic fluctuations and ensure stability.
- **Distribution of resources.** Through budget expenditures, the state distributes resources and directs them to priority sectors.
- **Economic regulation.** Using tax and financial policies, community finance influences processes in the economy.

One of the most important characteristics of community finance is its structure.

The structure of community finances is a key element, a complex and multilevel mechanism for managing the financial resources of the state. Effective management of the structure of community finances ensures financial sustainability, stimulates economic growth and social development.

The structure of public finance includes the following elements:

- State budget. The state budget is the central element of the community finance structure. It includes two parts: *the revenue part* of the budget, which is generated by taxes, fees, etc., and *the expenditure part* of the budget, which includes government spending on social programs, education, health care, defence, etc.
- Tax system. The tax system is the main instrument for generating state budget revenues. It includes various types of taxes such as direct taxes on income of individuals and legal entities, indirect taxes on goods and services, property taxes, etc.

- Public debt. Public debt is the totality of the state's debts to internal and external creditors. Public debt is a very important component of community finances which provides the financial sustainability of the state.
- Financial policy. As an element of community finance structure, financial policy determines the strategy for using the state's financial resources to achieve economic goals and includes activities to stimulate economic growth, reduce the budget deficit, control inflation, and ensure financial stability.

To manage community finance different tools are used. One of the main tools for managing community finance is **Fiscal Policy**. Through fiscal policy, the government collects revenue to finance its expenditures. Another important tool for managing community finance is **Budget Planning**. It is used to determine the priorities of expenditures and resources of the state budget. Budget planning includes the development and implementation of annual budgets, where is accounted the strategic goals of the state and existing economic conditions.

Public Debt Management is also a tool of community finance management and is directed at monitoring the level, structure, and servicing of the state's debt. Public Debt Management.

Although **Monetary Policy** is more often associated with the central bank's activities, it also plays an important role in the management of public finances. Monetary policy aims to regulate the money supply and interest rates in order to achieve currency stability and economic growth and manage inflation.

The impact of community finance on the economy. Community finance has a direct impact on economic development, which is expressed in investments in human capital, in the implementation of infrastructure projects, and in the regulation of economic activity. Investments in human capital involve government spending on education, health care and social protection, which contribute to increasing labour productivity and support the growth of the economy. The implementation of government infrastructure projects creates a favourable environment for businesses

and attracts investment. Regulation of economic activity aims to stimulate economic processes in a society and is carried out through tax and financial policies.

The impact of public finance on the economic situation in Georgia.

According to data from the Georgian National Statistical Office (Statistical Yearbook of Georgia, 2023), government spending in the country has increased by 20% over the past five years, reaching \$13 billion in 2023. From 2019 to 2024 Georgia's GDP has grown by 4% per year on average. From 2017 to 2023 the unemployment rate decreased by 4.3% which indicates an improving of labour market. Government investment in infrastructure and business development has attracted significant foreign investment, helping to expand production and improve the competitiveness of the economy. Investments in education and health have led to improvements in educational attainment and health, which in turn contribute to higher productivity and long-term economic growth.

Conclusion: Community finance plays an important role in stimulating economic development, especially for countries with economies in transition such as Georgia. Effective use of public finances contributes to sustainable growth and improved living standards of the population. Further efforts in community financial management can further improve the economic outcomes and social well-being of emerging economies.

References

1. Dan Gregory, Ben Hughes, 2014, Just Finance, CDFA, London.
2. Ozili Peterson K., 2022, Financial Inclusion, Sustainability and Sustainable Development, SSRN Electronic Journal DOI:[10.2139/ssrn.4185735](https://doi.org/10.2139/ssrn.4185735)
3. Belleflamme, P., Lambert, T., & Schwienbacher, A. (2014). Crowdfunding: Tapping the right crowd. *Journal of Business Venturing*, 29(5), 585-609.
4. Holleran, W. (2016). Community development financial institutions: A history of growth, trends, and policy issues. Congressional Research Service. *Statistical Yearbook of Georgia: 2023 / National Statistics Office of Georgia*. – Tbilisi, 2023. https://www.geostat.ge/media/59491/Yearbook_2023.pdf

Лисяк Л. В.

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

Університет митної справи та фінансів

Качула С. В.

д. е. н., професор, професор кафедри фінансів, банківської справи та
страхування

Дніпровський державний аграрно-економічний університет

СОЦІАЛЬНІ ПРІОРИТЕТИ БЮДЖЕТНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Значне посилення навантаження (боргового, політичного, соціального, тощо) на державний/місцеві бюджети в умовах воєнного стану в Україні потребує розв'язання конкретних поточних та середньострокових завдань бюджетної політики, досягнення цілей реалізації пріоритетних, першочергових у соціальній сфері бюджетних програм, багато з яких пов'язані, зокрема, з відновленням/ремонт/будівництвом пошкодженого, знищеного житла, критично важливих соціальних та інфраструктурних об'єктів. Сучасні реалії повномасштабної війни в нашій країні висвітлили необхідність посилення уваги до безпеки, усунення дисбалансів державного/місцевих бюджетів, мобілізацію внутрішніх резервів, підвищення ефективності бюджетних видатків на соціальні цілі. Враховуючи значні потоки внутрішнього переміщення населення України внаслідок війни (за оцінками експертів, в 2022 році – біля 7 млн осіб), окреслені питання актуалізувалися практично для кожного регіону країни, кожної громади.

Потреби внутрішньо переміщених осіб, їх соціальний захист забезпечує реалізація бюджетних соціальних програм, як важлива складова використання результативного та ефективного інструментарію бюджетної політики та усунення загроз здоров'ю/життю населенню окремих територій України. Умови й

обставини воєнного стану суттєво посилюють фінансові ризики населення країни, впливають на зміни у бік погіршення його фінансової стабільності, посилюють соціальну напругу і створюють значний соціальний тиск на державний (місцеві) бюджети, певним чином послаблюючи дію інструментарію бюджетної політики. Наголошуємо, що при цьому важливого значення набуває врахування та коригування процесу у дотриманні вимог фінансового «паразитизму», суто споживацьких потреб, настроїв та поведінки внутрішньо переміщених.

Особливо слід звернути увагу з позиції збереження/розвитку людського капіталу на інструментарій бюджетної політики щодо створення умов повернення біженців із-за кордону. Як відмічає О. Пищуліна, еміграція з України – це сучасний виклик, що потребує значної уваги і вже зараз вживати заходів. Адже відтік працездатного населення з України в інші країни становить майже 5 млн осіб (із 8 млн осіб загалом), що потенційно поповнили ринок праці в країнах світу. Авторка наголошує, в Україні працездатного населення вже зараз відчувається дефіцит, і надалі буде недостатньо для підтримки післявоєнного відновлення, навіть за наявності достатніх фінансових ресурсів на відбудову та розвиток [1].

З 2022 року значно активізувалися масові переміщення населення всередині країни у безпечні місця існування стали складно прогнозованим, створили виклики системам життєзабезпечення, здійснюють посилене навантаження на фінансову систему загалом та систему публічних фінансів зокрема. Так, доходи і видатки зведеного бюджету в умовах війни зазнали змін - певних структурних зрушень, що обумовлено переорієнтацією пріоритетів бюджетної політики держави в умовах повномасштабної війни, стрімким зростанням міжнародної фінансової та іншої допомоги.

Війна, спричинивши масову міграцію, у багатьох випадках - зупинку бізнесу, знизила фінансову стійкість бюджетів громад, особливо тих, що знаходилася у зоні воєнних дій та вторгнення – в 2022 році вони мобілізували в

два рази менше доходів, ніж в 2021 році, в 2023 році тенденції збереглися (дві третини громад, які знаходилися поза зоною бойових дій, мали падіння доходів.

Важливими резервами зміцнення та розширення доходів бюджетів громад можуть стати: залучення міжнародної гуманітарної допомоги, міжнародних грантів, взаємодопомоги від зарубіжних громад, залучення приватних партнерів, соціально відповідального бізнесу [2], тощо.

В. Макогон слушно зазначає, - в умовах повномасштабної війни проблеми реалізації пріоритетних напрямів соціально-економічного розвитку країни загострюються, якщо вони неузгоджені з бюджетним плануванням; а також зростає непередбачуваність бюджетної політики (середньострокової), низьким залишається рівень фінансової інклюзії [3]. Вагомою перешкодою/проблемою/ у досягненні пріоритетів бюджетної політики в умовах війни, як справедливо вважає І. Чугунов та ін., є недостатній рівень розробки бюджетних планів на середньострокову перспективу; нестабільність податкової системи та механізму податкового регулювання [4]. Розв'язання проблемних питань передбачає створення/удосконалення/розвиток відповідного інституційного середовища для посилення здатності системи публічних фінансів до мінімізації негативних наслідків та ефективного узгодження інтересів домогосподарств, громад, країни. Крім того, в умовах воєнного стану Україні необхідно обґрунтувати шляхи відновлення, відтак - активізувати розробку та впровадження адаптивного інструментарію бюджетної політики для вирішення питань ефективного/дієвого впливу на економічну динаміку, соціальні та інші процеси. Важливим є більш активне використання бюджетної політики, її інструментарію щодо підтримки життєдіяльності населення в умовах війни, застосування спрощених механізмів соціальної підтримки внутрішньо переміщених осіб, особливо з дітьми, а також осіб з обмеженими можливостями та їх членів, вирішенням проблем підтримки поранених, реалізації програм і потреб їх лікування і реабілітації, з

працевлаштування осіб з інвалідністю, тощо, а також населенням, що втратило майно чи інші засоби для нормальної життєдіяльності внаслідок війни.

Бюджетна політика оперує значною кількістю інструментів і важелів, які можуть за умов своєчасного, ефективного, узгодженого використання дати суттєву підтримку населенню при настанні ускладнених життєвих умов, а також стати відправною точкою, поштовхом для прогресивного безпечного розвитку, територій, громад, країни, кожного члена суспільства. Це можливе за прийняття виважених рішень щодо пріоритетів бюджетної політики, адаптивності її інструментарію до викликів воєнного часу та повоєнного відновлення економіки і потреби розвитку та задіяння в національній економіці людського капіталу.

Таким чином, соціальні пріоритети бюджетної політики в умовах війни та повоєнного відновлення мають бути зумовлені примноженням та розвитком людського капіталу, ефективною реалізацією бюджетних соціальних програм (як вагомих сучасних інструментів бюджетної політики) забезпечення зайнятості, розвиток підприємництва та можливостей отримання трудових доходів працездатного населення в тилкових громадах; підтримкою і захистом купівельної спроможності малозабезпечених домогосподарств.

Список використаних джерел:

1. Пищуліна О. Оцінка ролі демографічного фактору для економічного зростання та повоєнного відновлення. К.: Центр Разумкова, 2023. 20 с. URL: <https://razumkov.org.ua/images/2023/05/22/2023-MATRA-I-KVARTAL-7.pdf>
2. Lysiak L., Kachula S., Hrabchuk O., Ziuzin V. Development of corporative social responsibility and financing of social programs: regional aspect. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 2021. №11(15). Рр. 73-82. URL: http://www.magnanimitas.cz/ADALTA/110115/papers/A_17.pdf3
3. Макогон В. Д. Інституційне забезпечення стійкості державних фінансів. *Економічний вісник університету*. 2021. № 48. С. 209-215. DOI: 10.31470/2306-546X-2021-48-215-224
4. Chugunov I., Makohon V., Titarchuk M., Krykun T. The budget policy of Ukraine under martial law. *Public and Municipal Finance*. 2023. №12(1). С. 1-11. doi:10.21511/pmf.12(1).2023.01

Emine Nur ÖZHAN
Master student
Bolu Abant İzzet Baysal University, Türkiye
Serdar ŞAHİN
Doctor, Assistant Professor
Bolu Abant İzzet Baysal University, Türkiye

EFFECTS OF TAX POLICIES WITHIN THE CONTEXT OF SUSTAINABLE ECONOMY GOALS

The subject of the study is to present the role of tax policies as a significant factor on Sustainable Economy Goals. To this end, the field of application of the tax policy in achieving sustainable economy will be analyzed in the study, after clarifying sustainable economy. In conclusion, tax policies to achieve sustainable economy will be discussed and suggestions will be listed. Sustainability means ensuring the continuance of a condition. Within the economic context, such condition can be defined as rendering existing resources available in the future. This process can be carried out successfully by handling economic, social, and environmental factors in a balanced manner. In this sense, taxes on one hand provide the necessary source of finance to achieve sustainable economy while assuming a policy-maker function as an instrument to fiscal policy on the other. In such a case, taxes should be built on criteria, such as sustainable use of natural resources, ensuring social and economic justice, minimizing environmental impacts, promoting renewable energy resources through long-term thinking and planning, which are the fundamental principles of a sustainable economy. Yet, the relation between the sustainable economy and taxes covers a wide range such as promoting environmental and social responsibilities, ensuring efficient use of resources, and balancing out long term impact of economic activities.

Tax policies can be used as an effective instrument in reaching sustainability goals. For instance, environmental taxes like carbon tax may be applied to protect environment. Also, using renewable energy resources may be promoted and

sustainable economy may be supported through tax incentives. Hence, in terms of environmental protection, environmental taxes can be used to reduce environmental pollution, on the basis of polluter pays principle.

Income taxes play a significant role on rectifying income distribution and improving low income groups in terms of removing income inequalities.

Taxes, in terms of achieving sustainable development, should bear qualities that does not hinder the ability to produce products and services continuously and does not harm agricultural/industrial production (Gedik, 2020: 197). In this context, tax reductions and exemptions given to green investment in order to promote sustainable development shall have a positive effect on using means of stimulus towards assuming environment friendly technologies and applications.

According to Perman, economic activities should maximize intertemporal social welfare (Perman,1997: 53). In this context, tax policies claim the position of an actor influential on the emergence of a sustainable economy. Policy measures such as tax deductions and incentives shall boost the demand by increasing consumer expenditure and shall improve enterprises' capacities to grow and invest. In this manner, tax policies shall promote economic activity and short term growth. In addition, tax policies have a significant role in terms of balancing out the sources of income and financing the public expenditures. Also, designing and implementing tax policies in a balanced manner shall support economic stability by ensuring the sustainability of public expenditures. We witness that, in connection with the economic stability, tax policies empower the fiscal discipline. Likewise, balancing out expenditure with income is one of the fundamental factors of economic stability and sustainable economy (Arısoy & Ünlükaplan, 2011: 445).

In order to create a sustainable economy, tax system may be used in the form itemized in the following list.

- Similar to carbon tax for green taxation, taxes should be applied to reduce fossil fuels and greenhouse gas emissions. Such taxes promote reducing carbon emission by reducing environmental costs. Carbon tax, directly related with the use

of fossil fuels, shall help supporting the environmental protection measures and green energy investments. Thus, transition to sustainable energy resources will be promoted and environmental impacts will be reduced. In harmony with the principle of economic sustainability in agriculture, continuance of agricultural activities may be obtained. To this end, factors such as environmental sustainability, agricultural economic approaches, precision agriculture techniques, smart applications in terms of climate, and sustainable value chain, etc. should be integrated (OLABINJO & OPATOLA, 2023; 324).

- Energy tax should be used to reduce energy consumption and to promote more efficient use of energy resources. Due to the factors like energy resources running short rapidly, energy shortage, increasing energy costs and factors causing air pollution such as environmental pollution, using renewable energy resources had to increase in order to protect societies (HASSOUN & AYAD, 2020: 52).

- Taxes on environmental pollution should be extended. In that, environmental tax aims to calculate the environmental costs and to reduce polluting activities on the basis of polluter pays principle. Such taxes contribute financing the environmental protection measures and promote implementation of policies towards reducing environmental pollution. Environmental taxes are considered as a significant tool for a sustainable environment.

- Government incentives providing tax deduction to promote certain investments in order to ensure continuity of Sustainable Investments should be implemented. Such tax policies shall support economic growth by encouraging capital investments of enterprises. Besides, subsidies such as investment deduction shall promote enterprises to purchase new equipment, to invest in technological innovations and expansion projects, especially shall pave the way for SMEs to access technology. Providing incentives to investments in certain sectors and/or areas through tax exemptions and supporting economic growth is important in terms of ensuring sustainable economy. States, through tax incentives, shall be able to ensure enterprises to recover their investment costs rapidly and to increase their motivation

in making new investments. On the other hand, besides the problems on the macro scale, the problems of national enterprises on micro scale hinder the achievement of sustainable economies and therefore establishing the structure of a sustainable economy requires sophisticated policies (BURLUTSKI et. al., 2017: 36).

- Progressive taxes should be concentrated on in terms of eradicating income inequality, ensuring social justice and balancing out the income distribution. Progressive taxation aims to regulate the income distribution, based on the principle of taxing high incomes at higher rates. By this, low income fractions shall pay lower taxes in order to reduce income inequality and to support social justice. Taxes collected over wealth and wealth transfer are significant in achieving a sustainable economy. In this context, reducing income inequality is aimed by collecting taxes on transfer of large wealth between generations. Inheritance tax shall support giving a more equal economic opportunity to future generations and to render income and wealth distribution more fair.

In conclusion, tax policies, which play a significant role on fundamental issues such as reducing income inequality, is a necessary means to achieve a sustainable economy. Policies such as progressive taxation, taxation of wealth, green taxation, etc. shall ensure justice in income distribution and shall contribute in rendering economic development more inclusive and sustainable. Thus, a more balanced income distribution and a more fair economic structure shall be ensured in the society. However, while applying tax policies in a globalized world, for such policies not to cause damage based on tax competition, taxes to achieve sustainable economy should be implemented at a common rate in different states throughout the world.

References

1. Arısoy, İ., and Ünlükaplan, İ. (2010). Türkiye’de mali açıkların sürdürülebilirliği ile kamu gelirleri ve harcamaları ilişkisinin analizi. *Maliye Dergisi*, 159, 444-462.
2. Burlutski, S., Burlutski, S., & Margasova, V. (2017). RESILIENCE INDICATORS FOR MEASURING SUSTAINABLE ECONOMIC DEVELOPMENT. *Journal of Life Economics*, 4(2), 35-48.
3. Gedik, Y. (2020). Sosyal, Ekonomik ve Çevresel Boyutlarla Sürdürülebilirlik Ve Sürdürülebilir Kalkınma. *Uluslararası Ekonomi Siyaset İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, 3(3), 196-215.

4. Olabinjo, O., & Opatola, S. (2023). Agriculture: A Pathway to Create a Sustainable Economy. Turkish Journal of Agricultural Engineering Research, 4(2), 317-326. <https://doi.org/10.46592/turkager.1348187>
5. Perman, R., Ma, Y. & Mcgilvray, J. (1997). Natural Resource and Environmental Economics, Longman, London.
6. Sari Hassoun, S. E., & Ayad, H. (2020). RENEWABLE ENERGY AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT: EVIDENCE FROM 17 OECD COUNTRIES / Renewable Energy and Sustainable Development: Evidence from 17 OECD Countries. Uluslararası Ekonomi İşletme Ve Politika Dergisi, 4(1), 41-60. <https://doi.org/10.29216/ueip.653074>

УДК 336.131

Радіонов Ю.Д.

д.е.н., начальник відділу забезпечення діяльності в робочих органах INTOSAI, EUROSAI та операційних програмах Європейського Союзу Рахункової палати

ПУБЛІЧНІ ФІНАНСИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Динамічні, системні перетворення в суспільстві, відображаються на розвитку соціально-економічних відносин, удосконаленні термінології. Не стоїть осторонь і фінансова наука, яка постійно оновлюється, збагачується новими термінами щодо понятійного апарату. Удосконалення фінансів, призвело до появи нового терміну «публічні фінанси», який на даний час, в науковій економічній літературі, особливо серед науковців України набув великої популярності.

Актуальність дослідження публічних фінансів продиктована ще й тим, що в сучасних умовах російсько-української війни, необхідно нарощувати темпи реформ, імплементацію європейських стандартів у вітчизняну фінансову систему, паралельно забезпечувати збалансований розвиток національної економіки, фінансування галузей, адміністративно-територіальних одиниць, розвиток інших суспільно важливих процесів. Отримання статусу кандидата в члени ЄС, відкриває нові можливості для України і покладає певні зобов'язання

щодо приведення вітчизняної фінансової термінології до європейських стандартів та загальноновизнаної міжнародної практики.

Таким чином, необхідно визначитись щодо складу публічних фінансів, які повинні бути в системі управління фінансовими ресурсами країни (PFM). Адже, відбудова держави після війни, потребуватиме посилення уваги з боку громадськості щодо акумулювання, розподілу, перерозподілу та використання фінансових ресурсів на пріоритетних напрямках та заходах соціально-економічного розвитку. Таким чином, вже зараз необхідно обґрунтовувати доцільний обсяг публічних фінансів у розпорядженні держави. А, питання ефективності управління та використання фінансових ресурсів сьогодні та й в недалекій перспективі стануть надзвичайно актуальним завданням усієї системи державного управління. Оскільки, сталий економічний розвиток, добробут суспільства завжди залежав від чітко визначених меж (обсягу) публічних фінансів, можливостей та їх ролі і значення у задоволенні суспільних потреб та інтересів громадян. Від розв'язання цього питання й залежатиме масштаб державного апарату, рівень удосконалення системи органів державного управління, підвищення ступеня їх взаємодії, ефективності діяльності, відповідно до сучасних суспільних екзистенціональних вимог.

В радянські часи, поширеним був термін «державні фінанси», оскільки тоді держава перебрала на себе функції усього суспільства, так би мовити діяла від його імені, управляла усією економікою, здійснювала публічне управління, використовуючи бюджет країни, як інструмент управління усім народногосподарським комплексом. Наразі ситуація інша, вона хоч не повністю, але поступово змінюється. Тому, підходи в управлінні фінансовими ресурсами, певною мірою переформатувалися.

Наразі, необхідно розбудовувати ефективну, адекватну ринковій економіці систему публічних фінансів, яка б сприяла економічному зростанню, формування засад конкурентоспроможності вітчизняних підприємств, підвищенню добробуту громадян, забезпечення європейського рівня соціальних

стандартів, враховуючи отримане нами кандидатство в члени Європейського Союзу.

Варто зазначити, що виникнення терміну «державні фінанси» та «публічні фінанси» тісно взаємопов'язані між собою через державу, як суспільний інститут, передусім через виконання нею функцій щодо задоволення потреб населення.

Рівень реального соціально-економічного розвитку залежить також від того, як держава використовуючи фінансові важелі та інструменти впливає на процеси в економіці та соціальній політиці [1].

Домінантою визначення публічних фінансів, окрім задоволення суспільних потреб є незалежність та автономність, а також прозоре формування і проходження усіх стадій бюджетного процесу, у тому числі щодо формування доходів і напрямів спрямування та використання видатків бюджету. Виходячи з даної концепції, можна стверджувати, що в умовах радянської системи через відсутність прозорих механізмів формування обсягів бюджетних надходжень та виконання бюджету існували саме державні, а не публічні фінанси [2, с.115].

Критерій прозорості та публічності усього бюджетного процесу в даній ситуації, є визначальним щодо становлення і розвитку публічних фінансів.

Виникнення публічних фінансів тісно пов'язано з діяльністю публічних органів влади, які представляють державу, як суспільний інститут та виконують її функції. Ця діяльність здійснюється різними рівнями влади, від центральної до місцевої і цим визначається економічний зміст публічних фінансів.

Безумовно демократизація державних інститутів вплинула на діяльність державних структур, у тому числі, фінансових інституцій. Як результат, органи влади визначились щодо доцільності служіння інтересам суспільства і це сприяло трансформаційним змінам у системі державного управління і появи сучасних публічних фінансів.

Публічні фінанси – сукупні суспільні, економічні відносини, пов'язані з формуванням певного обсягу фінансів, тобто доходів для виконання функцій

загальнодержавного управління суспільним сектором, їх розподіл (перерозподіл) на центральному, регіональному та місцевому рівнях, а також використання суб'єктами фінансової діяльності, здійснення контролю за видатками коштів держави, місцевого самоврядування, загальнодержавних фондів, фондів суб'єктів господарювання державної й комунальної форми власності, які спрямовані на задоволення усіх видів публічного інтересу та загальних суспільних потреб [2, с.121].

Таким чином, саме відносини, пов'язані з формуванням та використанням фінансів для задоволення суспільних потреб та інтересів народу із застосуванням механізму транспарентності та відкритості управління усупільненими коштами є основою становлення публічних фінансів. Ця особливість є характерною ознакою, що дає нам можливість їх відрізнити від державних фінансів.

Зважаючи на міжнародну практику та стандарти, транспарентність та відкритість є визначальним чинником публічних фінансів, як особливого різновиду сучасних, фінансових, суспільних відносин.

Значна кількість вчених наголошує, що основним критерієм виокремлення публічних фінансів, поміж інших категорій, є їх приналежність до виконання функцій держави та пов'язаних з цим фінансування діяльності органів влади по усій ієрархії державного управління, зверху і до низу по вертикалі і горизонталі.

В сучасних умовах воєнного стану, настав час удосконалити фінансову термінологію і виокремити публічні фінанси, як основи ефективного забезпечення функціонування усього суспільного сектору економіки країни. Публічні фінанси допомагають сучасній державі у реалізації її функцій у соціальній, екологічній, економічній політиці, вони є частиною суспільних відносин і проявом суспільних функцій держави. Тільки сучасна, демократична держава з її відкритою державною політикою, чітко сформованими пріоритетами в сфері економіки, екології, соціальному забезпеченні визначає

межі споживання та ступінь задоволення особистісних/індивідуальних та загальних інтересів суспільства. Цим публічні фінанси відрізняються від державних (*деперсоніфікованих*), де основна увага приділяється саме інтересам держави, а не суспільства. Звідси, роль держави у забезпеченні населення, наприклад, соціальними послугами, суспільними благами визначає обсяг публічних фінансів, що спрямовується з бюджету у відповідному бюджетному періоді на фінансування галузі для задоволення актуальних потреб. Суспільні функції обґрунтовують необхідність державного втручання в економічні процеси для виправлення недоліків ринкової економіки, усунення різного роду дисбалансів, перекосів тощо [3, с.10].

Список використаних джерел:

1. Радіонов Ю.Д. Формування і виконання державного та місцевих бюджетів в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2023. № 53. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2669>
DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-55>
2. Радіонов Ю.Д. Генезис публічних фінансів та їх розвиток в Україні. *Фінанси України*. 2023. №4. С. 105-128. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2023.04.105>
3. Радіонов Ю.Д. Напрями реформ і соціально-економічного розвитку України в період післявоєнного відновлення. *Економіка України*. 2023. № 11. С. 03-26. DOI: <https://doi.org/10.15407/economyukr.2023.11.003>

УДК 347.73:336.22 (477)

Руденко В. В.

д.е.н, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ

КОНЦЕПТ І СПЕЦИФІКА СЕЗОННОГО МИТА В УКРАЇНІ

Наразі процес взаємодії національних суб'єктів господарювання двох і більше держав передбачає встановлення стійких взаємовигідних відносин, гармонізацію загального законодавства, формування єдиного ринку продукції та кооперацію держав для захисту внутрішнього ринку. Інтеграція, як важливий економічний, політичний та соціальний фактор розвитку, спрощує діяльність суверенних держав, а також є виявом тісної співпраці, виходячи із власних

географічних, політичних та економічних мотивів. Незважаючи на активну інтеграцію, держави не забувають також про регулювання зовнішньоторговельної діяльності, зокрема для захисту національного ринку. Одним із заходів захисту вітчизняних товаровиробників, що ефективно застосовується для забезпечення прийняттого рівня цін на сільськогосподарську продукцію під час збору врожаю є використання сезонного мита.

Відповідно до Міжнародної класифікації заходів нетарифного регулювання сезонне мито належить до розділу F «Заходи контролю за цінами, включаючи додаткові податки та збори» та застосовується у певну пору року, зазвичай щодо сільськогосподарської продукції [1, с.35]. У Митному кодексі України сезонне мито визначається як загальнодержавний податок, що встановлюється на окремі товари на строк не менше 60 та не більше 120 послідовних календарних днів з дня запровадження [2].

Хоча сезонне мито адмініструється митними органами, воно цілком відрізняється від ввізного мита не лише за концепцією та змістом, а й за метою та дією. Так, основними відмінностями між ними є:

1. Сезонне мито встановлюються щодо окремих товарів з Української класифікації товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД), зокрема з групи 07 «Овочі та деякі їстівні коренеплоди і бульби», групи 08 «Їстівні плоди та горіхи; шкірки цитрусових або динь», групи 10 «Зернові культури», групи 12 «Насіння і плоди олійних рослин; інше насіння, плоди та зерна; технічні або лікарські рослини; солома і фураж». Водночас ввізне мито є універсальним, тобто застосовується стосовно всіх товарів, які ввозяться на митну територію України

2. Строк дії сезонного мита є обмеженим, тоді як ввізне мито діє безстроково.

3. Ставки сезонного мита встановлюються Законом України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» [3]. Водночас ставки ввізного мита відображені у Законі України «Про Митний тариф України» [4].

4. Сезонне мито є засобом нейтралізації негативного впливу сезонного імпорту/експорту сільськогосподарської продукції на ефективність аграрної діяльності у країні. Водночас ввізне мито є засобом формування доходів державного бюджету та регулювання економічних процесів.

5. Сезонне мито є засобом агропродовольчої політики, що стимулює виробництво в аграрному секторі та дозволяє сезонному рівню цін бути сприятливим для споживання. Заразом ввізне мито є засобом зовнішньоторговельної та фіскальної політик.

6. Сезонне мито є винятком з преференційних або пільгових режимів, зокрема з угод про вільну торгівлю, митних союзів, виробничої кооперації та інших подібних міжнародних угод, якщо це передбачено даними угодами. Тоді як ввізне мито є звичайним податком, що сплачується при ввезенні товарів на митну територію України.

Отже, існують основні концептуальні та операційні відмінності між сезонним митом і ввізним митом. Причому сезонне мито впродовж строку його дії заміщує ввізне мито.

Зауважимо, що нині повноцінне запровадження сезонного мита, зважаючи на положення чинного законодавства, неможливе. Так, у Законі України «Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції» зазначено, що сезонним митом оподатковуються окремі товари за пільговою ставкою, яка дорівнює або перевищує 30 відсотків ставки ввізного мита, визначеної у Законі України «Про Митний тариф України». Проте, останнім законодавчим актом такої ставки не передбачено.

Таким чином, сезонне мито є різновидом мита, що застосовуються для оперативного регулювання міжнародної торгівлі продукцією сезонного характеру, насамперед сільськогосподарською. Таке мито запроваджується для дієвого впливу на ввезення товарів, а також пов'язане із захистом національних товаровиробників та запобіганням несприятливого впливу світового ринку на сезонні коливання цін усередині країни.

Список використаних джерел:

1. International classification of non-tariff measures. Geneva : United Nations Conference on Trade and Development, 2015. 48 p. https://unctad.org/system/files/official-document/ditctab20122_en.pdf (дата звернення: 20.03.2024).
2. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. №4495-VI. Дата оновлення: 13.01.2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення: 20.03.2024).
3. Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції : Закон України від 17.07.1997 р. №468/97-ВР. Дата оновлення: 20.09.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/468/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 20.03.2024).
4. Про Митний тариф України : Закон України від 19.10.2022 р. №2697-IX. Дата оновлення: 19.10.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-20#Text> (дата звернення: 20.03.2024).

JEL O12

Sandal, J-U.

Prof. h.c. mult, Dr. h.c. mult, Doctor of Philosophy,
Rector and Owner of Fil. Dr. Jan-U. Sandal Institute,
Norway

SOFT GIRL AND A YOUNG MAN'S DREAM

“First of all, there is the dream and the will to found a private kingdom, usually, though not necessarily, also a dynasty. The modern world really does not know any such positions, but what may be attained by industrial or commercial success is still the nearest approach to medieval lordship possible to modern man [1, p. 93]”.

In his book, *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung* [2], published 1912, Joseph Schumpeter presents the strongest motivational factor behind economic development. Schumpeter rules out any form of hedonistic desires as a motive behind the kind of type that takes the role of entrepreneur. Entrepreneurial profit is not the motive behind the strenuousness undertaken by the young entrepreneur, it is only a byproduct of successful entrepreneurship; the proof that he was right, he succeeded and proved himself superior to others and won the battle, not for the sake of the fruits thereof, but for the pleasure of using his talent and skills [1]. “The successful entrepreneur rises socially, and with him his family, who acquire from the fruits of

his success a position not immediately dependent upon personal conduct. This represents the most important factor of rise in the social scale in the capitalist world [1, p. 156]”.

The cost of labor is an obstacle for innovative development of any industry, both at individual level, company level and for society at large. Successful innovation has the capacity to transform the production process, and no other means can stand up to the dynamic power of creative destruction [3]. “It is also a fact that the chief cause for the large percentage of unemployed in England (perhaps the most virile nation in the world), is that the workmen of England, more than in any other civilized country, are deliberately restricting their output because they are possessed by the fallacy that it is against their best interest for each man to work as hard as he can [4, p. 95]”.

Scientific Management is an innovative method that increases productivity in man and provides economic and social benefits for the individual footman, the company as well as society at large. Innovative methods in the labor function stand against European traditionalism, which constitutes that man does not want to earn more and more money, but only achieve as much as is necessary to uphold the standard of living he is accustomed to. In modern terms, successful entrepreneurs share the common values of living independent lives and contributing to social, and economic development for others and the society, and they are rightfully categorized the elite class [5]. Salary can never satisfy the worker and it is not reliable or sustainable over time. The dream and will to found a private kingdom or take the position of elite class membership is not attainable through labor or capital profit, but only through entrepreneurial profit.

Nevertheless, not only young men are driven by their will nowadays; likewise, many women, especially those in Generation Z (born 1995 - 2010) are also changing the cultural boundaries and gender expectations developed over decades that have been put on them. They seek their freedom, the right to take control over their decision making and achieve a delicate, care-free, and ultra-feminine aesthetic [6].

Two stereotypes stand against each other; the soft girl and the girl boss [7]. The girl boss is fighting her way up the ladder through degree education, job competition, long working hours, goal achieving, self-care, fast talking and is always alert, heading somewhere, often finding herself ending up where she started, neglecting family life and children.

Soft girl is not a generational phenomenon, it is more a response to previous generations of women and their understanding of success; a new era of women deliberating themselves through social media [7]. The new era is underway, with more than 3 billion views on TikTok [6]. The soft girl culture offers a life of care-free and leisure lifestyle to women. The culture of soft girl era is a life that is pretty and easy. Anyhow, the wish does not stop there. Spending time, money and focus on soft girl lifestyle asks for a solid basis of financial platform. Soft girl women have seen their mothers and grandmothers being exploited by the overall system of the modern society, leaving them exhausted, due partly to their lifestyles to fit into the norms of the day. Mental health issues, eating disorders, poverty and general instability are only some of the consequences women are facing as response to the principles of the society at large. Young women are aware that hard work is not sufficient to achieve a soft girl standard of living.

The wish of the soft girl makes her look elsewhere to achieve what she wants. Taking care of the home, the partner and family, the lifestyle called stay-at-home girlfriends and tradewives reflect a life in simplicity and coziness. Family life based on a solid financial platform will provide what is needed, both for the lifestyle and quality of life. The question is not whether women representing the culture of the soft girl era are ready to reach their goals, but rather if tradition, superstition, general resistance, and political and economic principles are effective barriers to the transition. Caring for others at home and not working for others outside the home might have positive influence on birth rates and quality of life.

We have seen a global declining birth rate over a period of time. Stress, outdated principles of success, factors of competition, achievement mentality and

other destructive elements represent an unfavorable impact on reproductive capacity and birth rate.

Soft girl culture embodies a different value and a new definition of success, family success. Recent developments offer a wide spectrum of opportunities for soft girl culture. Work-life balance, Covid 19 aftermath transitory effects, work-from-home, work-from-anywhere, innovations in high-tech communication, and not to mention the new aspirations in young women`s attitude towards the meaning of life.

Soft girl culture is not a return to previous cultural and political periods, like the 1950`s and its similarities throughout history. Soft girl culture may represent a giant step into the future, but its barriers must be defeated. There are many unsolved questions, and the financial challenges are our main interest. Without fundamental changes in political and economic principles, wages are not sufficient to take care of the soft girl culture, neither for the young woman herself nor for the husband when he is the breadwinner of the family. Entrepreneurial profits can be a very good solution, and perhaps the only one.

We are dealing with two kinds of motivated individuals, the soft girl, and the young man. If they undertake a joint journey through life, their goals may become a reality, and their common achievements will have the potentials to create benefits not only for themselves, but also for the community at large.

Democracy must be maintained and developed, and innovation is a process of continuous refinement of the economic system that creates the conditions for society at large, undertaken by free and brave individuals in a never-ending progression.

References

1. Schumpeter, J. A. (2008). *The Theory of Economic Development*. New Jersey: Transaction Publishers.
2. Schumpeter, J. A. (1912). *Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung*. Leipzig: Duncker & Humblot.
3. Schumpeter, J. A. (1942). *Capitalism, Socialism and Democracy*. New York: Harper & Brothers Publisher.
4. Taylor, F. W. (1911). *The Principles of Scientific Management*. New York: Harper & Brothers Publisher.
5. Sandal, J-U. (2016). *The New Social Class System. Lithuania: Role of Higher Education Institutions in Society: Challenges, Tendencies and Perspectives*.

6. Scaringi, V. (2024). [The False Escapism of Soft Girls and Tradwives | TIME](#) (2024-04-04)
7. Sellman, C. (2023). [The 'Soft-Girl Revolution': Unpacking the Illusion of Ease and Empowerment \(nfmag.com\)](#) (2024-04-04)

Sologhashvili Dali

Doctor of Economics, Professor an the Department of Business administration
Akaki Tsereteli State University

THE POSSIBILITY OF IMPLEMENTING CORPORATE SUSTAINABILITY REPORTING STANDARDS IN GEORGIA

The document adopted by the United Nations (15.09.2015) entitled - "Transforming our world: 2030 agenda for sustainable development", which includes 17 goals and is focused on three interrelated elements of sustainable development: economic growth, social inclusion and environmental protection"[1], It is an unprecedented agreement on sustainable development among 193 member countries. According to the mentioned agreement, each country, until 2030, should carry out reforms to fulfill the 17 goals of sustainable development.

Based on the mentioned document, the European Commission developed a new regulatory framework, "Corporate Sustainability Reporting Directive" (CSRD). which entered into force on January 5, 2023 for EU member states. The mentioned directive replaced the existing non-financial reporting directive - with updated edition and requirements. In particular: requires large companies and listed small and medium-sized companies (SMEs), as well as parent companies of large groups, to include in a dedicated section of their management report the information necessary to understand the company's impacts on sustainability matters, and the information necessary to understand how sustainability matters affect the company's development, performance and position [2].

The preparation of corporate sustainability reports using the appropriate standard for enterprises has become mandatory for the 2024 reporting period, which will be submitted to local authorities from 2025.

The new requirements affected up to 50,000 EU-wide enterprises according to the CSRD [3]. Companies must prepare a corporate sustainability reporting if they:

1. represent "big" enterprises and SDPs of the European Union (including banks, insurance companies, accountable enterprises whose securities are admitted to trading on the stock exchange and enterprises defined as SDPs by local authorities);
2. are small and medium-sized enterprises (SMEs) listed on the regulated market of the European Union (except micro-enterprises); or
3. There are enterprises that are not members of the European Union, but they have a branch or subsidiary company within the European Union.

According to statistical data, public interest entities are currently operating in Georgia: audit firms (12), insurance companies (18), companies admitted to trading on the securities exchange (18), commercial banks (14), non-bank depository institutions (1), microfinance organizations (34), Based on the criteria approved by the Government of Georgia, in the form of a person (46) [4] and others defined by the service as a SDP. Among them are both category 1 and category 2 companies that are actively operating within the European Union.

Taking into account the European perspective of Georgia, "the introduction of the mentioned standards is important and a priority for the sustainable development of the activities of local enterprises" [5]. The introduction of these guiding principles at an early stage is an opportunity for the country to improve the practice of governance reporting provided by the Law on Accounting, Reporting and Auditing of Georgia. The introduction of these guiding principles at an early stage is an opportunity for the country to improve the practice of governance reporting provided by the Law on Accounting, Reporting and Auditing of Georgia.

To contribute to the creation of a more sustainable and competitive economic environment, which ultimately ensures the creation of a more robust and transparent European business environment. Implementation of these standards at an early stage will create the basis for integration with the European Union and ensure the

sustainable development of enterprises, as well as strengthen the confidence of investors and create opportunities for making informed decisions.

The Accounting, Reporting and Audit Supervision Service of the Ministry of Finance of Georgia welcomes the early implementation of the sustainability reporting standard by companies. The mentioned process will increase the reliability and transparency of the companies and will contribute to their sustainable development. It is planned to determine the circle of accountable persons and to initiate the corresponding legislative change for the implementation of the standard. As far as the supervision service within the framework of the European perspective of Georgia, it actively works on the issue of dynamic approximation with the existing directives and regulations in the European Union. In this regard, one of the directions is the development of the legal framework for sustainability reporting and the introduction of best practices in the country.

In addition to the supervisory agencies of Georgia, representatives of the non-governmental sector are actively involved in the mentioned process, namely: the National Bank of Georgia, Civil Development Agency of Georgia/Global Compact Georgia Network, Institute of Sustainable Development of Georgia and Service for Accounting, Reporting and Audit Supervision. The memorandum of cooperation signed between them (13.07.2022) refers to issues related to the field of sustainability reporting. namely

Cooperation in the direction of developing a legal framework for sustainability reporting and implementing best practices. In order to achieve the purpose of the said memorandum, the parties will translate into Georgian the following documents for approval:

- New European directive on corporate sustainability reporting;
- International standard of sustainability reporting developed by IFRS Foundation;
- Non-financial reporting audit standard developed by the International Federation of Accountants (IFAC).

According to the available information, we can conclude that Georgia, as a country seeking the status of a member of the European Union, is actively involved in achieving the goals of global and sustainable development of the European continent, which will benefit both Georgia and the world and Europe among them.

References

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development;
2. COMMISSION DELEGATED REGULATION (EU) /... supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards . C/2023/5303 final
3. EU Corporate Sustainability Reporting Directive
4. Service for Accounting, Reporting and Auditing Supervision. See: <https://reportal.ge/>
5. Dali Sologhashvili, Thea Udesiani, Tatia Udesiani. Accounting-reporting challenges for the sustainable development of the economy. TSU. Proceedings of the International Scientific Conference of the Paata Gugushvili Institute of Economics. p. 362, 2023

Sologhashvili Dali

Doctor of Economics, Professor an the Department of Business administration,

Udesiani Tea

Doctor of Business Administration, Visiting Teacher

Akaki Tsereteli State University

CORPORATE SUSTAINABILITY REPORTING CHALLENGES IN MODERN BUSINESS

In implementing the Sustainable Development Goals, Business is one of the main partners. Companies can contribute to the implementation of sustainable development goals through their own activities. Corporate sustainability "is the basis of modern business, as well as the well-being of the country and the world as a whole" [1, p. 5].

The "Association Agreement between Georgia, on the one hand, and the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand," signed in June 2014, obliges the parties to fulfill a number of obligations. Among them, in the direction of accounting and financial reporting: "Georgia will bring the national legislation closer to the legislative acts of the

European Union and international legal instruments [2]. Which in practice means the introduction of modern European standard corporate management, including the corporate reporting system in Georgia.

Corporate sustainability reporting combines financial and non-financial reporting, the disclosure of which is useful to information users. Companies are required to “disclose information about its sustainability-related risks, i.e. governance, strategy and risk management, as well as metrics and targets)” [3].

Effective corporate governance around the world is a necessary condition for business success, its development and expansion, attracting investment, creating new businesses and as a result less unemployment, more employment and increased incomes.

That is why effective corporate governance, including its most important component - the existence and use of the corporate reporting system, is not only in the interest of specific businesses, but also in the interest of the general public, and thus the approximation of corporate governance and corporate reporting system to EU standards is the obligation stipulated by the association agreement, which Performance is directly related to improving the economic well-being of society. "The challenges of global business are directly related to the global challenges of production and presentation of accounting and reporting [4, p. 361].

The purpose of submitting a corporate sustainability report is to provide existing and potential investors, lenders, and other creditors with information about an accountable enterprise that will be useful for them to make decisions about providing resources to that enterprise.

The decision that existing and potential investors make about whether to buy, sell or hold equity and debt instruments depends on the return they expect to get from their investment in the financial instruments.

Investors' and various creditors' expectations of investment returns depend on their assessment of the enterprise's future net cash inflows, their timing, and associated uncertainty (prospect). Therefore, existing and potential investors, lenders

and other creditors need information that will help them assess the future net cash flow prospects of a particular enterprise, as reflected in its sustainability.

The benefits of corporate sustainability reporting are reflected in information transparency and improved risk management.

Corporate Transparency - Increases trust and accountability for both employees and information-gere users and stakeholders. Helping them make better decisions. While pay transparency is one of the top priorities for employees, they also want to know how their company is impacting social, economic and environmental causes.

Compliance with Regulations - Corporate reporting is fundamental to business and is essential to maintaining strong relationships with shareholders and stakeholders. There are many rules and regulations that businesses must comply with, and they can vary by region, business size, and more.

In the European Union, the Corporate Sustainability Responsibility Directive (CSRD) became law on 28 November 2022 and covers a wide range of reporting, including a comprehensive set of standard measures „covering the key areas of environmental, social and governance“ [5] (ESG).

Improving the decision-making process - Corporate reporting is not just about presenting data. This is a kind of analysis to make further decisions to improve the current situation.

Improved risk management - Any business involves risks. The important thing is to know what these risks are and how to respond to them. Corporate reporting is an excellent tool for identifying risks and opportunities.

Thus, the challenges of sustainable global business are directly related to the global challenges facing the production and presentation of accounting and reporting, which at this stage is caused by the adoption of the European Union's Corporate Sustainability Reporting Directive.

References

1. United Nations Organization Georgia. UN activities to achieve sustainable development goals in Georgia.
2. "Association Agreement between Georgia, on the one hand, and the European Union and the European Atomic Energy Community and their member states, on the other hand".
3. IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information.
4. Dali Sologhashvili, Thea Udesiani, Tatia Udesiani. Accounting-reporting challenges for the sustainable development of the economy. TSU. Proceedings of the International Scientific Conference of the Paata Gugushvili Institute of Economics. p. 361, 2023
5. EU Corporate Sustainability Reporting Directive

УДК 336.1

Oksana Tulai

D.Sc. in Economics, Professor, West Ukrainian National University,
Ternopil, Ukraine

Sviatoslav Nytko

Post-graduate student, West Ukrainian National University, Ternopil, Ukraine

SOURCES OF FINANCIAL SUPPORT FOR MEDICAL ASSISTANCE TO REFUGEES IN THE EU

The legal framework for healthcare provision to refugees in the EU is guided by international and EU law. The European Convention on Human Rights and the EU Charter of Fundamental Rights emphasize the right to health and access to healthcare services. WHO advocates for the right to the highest attainable standard of health for everyone, including refugees. This is in line with the 2030 Agenda for Sustainable Development in which countries pledged that “no one should be left behind” [1; 2].

The period from 2015 to 2023 witnessed significant fluctuations in the number of refugees in the European Union. The data reflects the dynamic nature of global events, conflicts, and policy changes during this time.

After the refugee crisis in 2015, when more than one and a half million individuals officially sought international protection in EU member states for the first time, there has been a gradual decrease in numbers to around 480,000 in 2020, largely attributed to the COVID-19 pandemic. The Russian invasion of Ukraine in

2022 has triggered an unprecedented refugee crisis in the EU. Close to 6 million displaced persons from Ukraine are currently in Europe, according to the latest data (June 2023) from the United Nations High Commissioner for Refugees [3].

The open statistical data indicate that it is predominantly women and children.

Following Russia's invasion of Ukraine on 24 February 2022, EU institutions and Member States rapidly responded, triggering the activation of the Temporary Protection Directive (2001/55/EC, hereafter TPD) through Council Implementing Decision 2022/382 on 4 March 2022.

The European Union allocates funds through various programs to address the needs of refugees, including healthcare. The Asylum, Migration, and Integration Fund (AMIF) is one of such programs that supports member states in managing migration. Additionally, the European Regional Development Fund (ERDF) and the European Social Fund (ESF) may contribute to healthcare infrastructure.

Member states of the EU allocate portions of their national budgets to provide medical assistance to refugees. These funds may be used for establishing healthcare facilities, hiring medical personnel, and covering the costs of medical treatments.

The EU collaborates with international organizations such as the United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), the World Health Organization (WHO), and non-governmental organizations (NGOs) to secure additional funding and resources for medical assistance to refugees.

Humanitarian aid plays a crucial role in providing immediate medical assistance to refugees. The EU's Civil Protection and Humanitarian Aid Operations (ECHO) is responsible for coordinating humanitarian aid efforts, including healthcare support.

The provision of medical care for refugees in the European Union (EU) is governed by various national and EU-level policies. While specific details may vary among member states, the EU generally upholds the principle that refugees should have access to essential healthcare services. Here are some key points regarding medical care for refugees in the EU.

Table 1

Vectors of funding direction for improving medical assistance to refugees in EU countries*

	Source of funding	The role of funding sources in enhancing medical assistance to refugees in EU countries
1.	European Union Funding	The EU should establish dedicated funds specifically earmarked for medical aid to refugees. These funds can be distributed among member states based on the number of refugees they host, ensuring a fair and equitable distribution of financial resources.
2.	Governmental Responsibility	The primary responsibility for funding medical assistance to refugees in the EU lies with the governments of member states. Adequate budget allocation and transparent financial management are crucial to ensure the well-being of refugees.
3.	International Aid Organizations Collaboration	Collaboration with international aid organizations, such as the World Health Organization (WHO) and UNHCR, can bring additional funding for medical assistance to refugees. Partnerships with these entities can leverage their expertise and resources.
4.	Private Sector Engagement	Encouraging private sector engagement through corporate social responsibility initiatives and partnerships can diversify funding sources. This could include donations, grants, or in-kind contributions from pharmaceutical companies, medical equipment manufacturers, and other relevant industries.
5.	Public-Private Partnerships (PPPs)	Exploring PPPs can provide innovative solutions for funding medical assistance to refugees. Governments can collaborate with private entities to jointly finance and manage healthcare initiatives, combining resources and expertise.
6.	Philanthropic Contributions	Encouraging philanthropic organizations and individuals to contribute financially can supplement government and international funding. Establishing platforms for fundraising campaigns and awareness can facilitate such contributions.
7.	Health Insurance Programs	Implementing health insurance programs for refugees, with contributions from both the refugees and host governments, can create a sustainable funding model. This approach promotes self-sufficiency and financial responsibility.
8.	Research and Innovation Grants	Governments and the EU can allocate funds specifically for research and innovation in medical assistance for refugees. Investing in cutting-edge solutions can lead to more efficient and cost-effective healthcare delivery.
9.	EU Solidarity Fund	Leveraging the EU Solidarity Fund or creating a dedicated fund for medical assistance can provide rapid and targeted financial support during health crises affecting refugees, ensuring a swift response to emerging healthcare needs.
10.	Conditional Aid Agreements	Implementing conditional aid agreements with member states can tie funding to specific healthcare targets and outcomes for refugees. This approach ensures accountability and transparency in resource utilization.
11.	Social Impact Bonds	Exploring the use of social impact bonds can attract private investors to fund medical assistance programs. Investors receive returns based on predefined healthcare outcomes, aligning financial interests with positive social impacts.
12.	Capacity Building for Host Countries	Investing in the healthcare infrastructure of host countries can indirectly contribute to medical assistance for refugees. By strengthening the overall healthcare system, host countries can better handle the increased demand for services, benefiting both refugees and local populations.

*Created by authors on the basis of [2; 4].

Refugees in the EU are typically entitled to emergency medical care regardless of their legal status. This includes immediate and essential medical treatment in case of accidents, acute illnesses, or life-threatening conditions.

Many EU member states provide refugees with access to basic healthcare services, including primary care and preventive measures. This often includes vaccinations, maternal care, and child health care.

Funding is sourced from various channels to organize guaranteed medical assistance for refugees in EU countries (Table 1).

Estimated total costs associated with welcoming and supporting Ukrainian refugees in the European OECD countries as of October 2022, by type of health care 4,432 in million euros. The governments of Germany (1,361 million euros) and Poland (666 million euros) incurred the highest expenditures on medical assistance for Ukrainians with temporary protection status [5].

For guaranteed access to healthcare for refugees and individuals with temporary protection status in EU countries, it is advisable to develop all sources of financial support. The priority significance of funding vectors changes depending on the number of refugees, the speed of their arrival, as well as their age and gender composition.

References

1. World Health Organization. Advocating for refugee and migrant health. URL: <https://www.who.int/europe/activities/advocating-for-better-health-of-refugees-and-migrants>
2. The global health observatory. Health system financing. URL: <https://www.who.int/data/gho/data/themes/topics/health-financing>
3. UNHCR. Operational Data Portal. Ukraine Refugee Situation, 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>
4. Jowett M., Dale E., Griekspoor A., Kabaniha G., Mataria A., Bertone M. Synthesis of evidence and policy recommendations: health financing policy and implementation in fragile and conflict-affected settings. Geneva: World Health Organization. 2020. URL: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/331654>
5. Statista. Global data and business intelligence platform. Estimated total costs associated with welcoming and supporting Ukrainian refugees in the European OECD countries as of October 2022, by type. URL: <https://www.statista.com/statistics/1346570/costs-of-receiving-ukrainian-refugees-by-country/>

МОДЕЛІ ФІНАНСУВАННЯ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: СВІТОВИЙ ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ¹

Небезпечне погіршення стану здоров'я українського населення, скорочення тривалості життя в Україні, зменшення населення держави, поширення соціальних хвороб, що відбуваються через кризу системи охорони здоров'я та невідповідність результатів здійснення медичної реформи в країні соціальним пріоритетам, є реальними загрозами національній безпеці України у соціально-гуманітарній сфері. Тому створення доступної, високоякісної та ефективної системи медичної допомоги в Україні є одним із ключових завдань національної безпеки у внутрішній сфері [4].

Життя, здоров'я та безпека людини (human security) є пріоритетами діяльності держави та універсальною метою для забезпечення добробуту населення. Ст. 49 Конституції України гарантує право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1]. Право людини на медичну допомогу закріплено також ст. 284 Цивільного кодексу України [2]. Право на отримання кваліфікованої медико-санітарної допомоги, включаючи вільний вибір лікаря, вибір методів лікування як складової права на охорону здоров'я передбачено ст. 6 Закону України «Основ законодавства України про охорону здоров'я». У ст. 8 та 18 записано, що кожен громадянин має право на безоплатне отримання у державних та комунальних закладах охорони здоров'я екстреної, первинної, вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги [3].

Всі ці положення беззаперечно є соціальними, притаманні будь-якій цивілізованій європейській країні, проте глобальною проблемою тривалий час в Україні залишається низький рівень фінансового забезпечення охорони здоров'я, яка

¹ Підготовлено в межах виконання проєкту НФД України «Нові геостратегічні загрози соціальній безпеці людини в умовах гібридної війни та шляхи їх запобігання» реєстраційний номер 2021.01/0239.

фінансується з державного бюджету, місцевих бюджетів, фондів медичного страхування (добровільне медичне страхування), доходів від плати за надання медичних послуг як юридичним так і фізичним особами, благодійних фондів, ініціативних фондів та інших джерел, що не заборонені законодавством, і це негативно впливає на добробут суспільства, який крім економічних критеріїв (зайнятість, рівень доходів і т.д.), залежить від існуючих у державі політичних свобод, соціальної захищеності, сімейного щастя, можливості кар'єрного зростання та ін.

Провідними джерелами фінансування державного сектору охорони здоров'я є державний та місцеві бюджети. Бюджетним Кодексом України чітко розмежовуються видатки на охорону здоров'я між державним та місцевими бюджетами. Ринкова економіка повинна сприяти оптимальному добробуту максимальної кількості людей. На практиці обсяг державних коштів в галузі охорони здоров'я залишається обмеженим і обіцянка безкоштовної медичної допомоги все частіше замінюється платною, тому проблема суспільних благ, контроль над виробництвом яких здійснює держава залишається однією з ключових: охорона здоров'я (страхова медицина, контроль за безпекою ліків, профілактика захворювань, обов'язкове щеплення та ін.), забезпечення національної безпеки в умовах гібридної війни РФ, подолання надзвичайних ситуацій тощо.

Україна як пострадянська держава тривалий час для фінансування охорони здоров'я використовувала модель радянського наркома охорони здоров'я Семашко, який поклав в її основу єдині принципи організації і централізацію системи охорони здоров'я; рівну доступність охорони здоров'я для всіх громадян; першочергову увагу дитинству та материнству; єдність профілактики та лікування тощо. Взагалі світова практика свідчить, що обов'язкова форма соціального медичного страхування використовується, як правило, в тих країнах, де домінує державне фінансування охорони здоров'я [4].

Загалом економічні моделі фінансування охорони здоров'я різних країн відрізняються в залежності від того, яку роль і функції виконує держава в цих процесах. Експертами Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я (ВООЗ)

запропонована класифікація, по якій розрізняють три первинних типи систем охорони здоров'я:

- державна (системи Беверіджа і Семашка);
- бюджетно-страхова система О. Бісмарка;
- недержавна, ринкова або приватна система охорони здоров'я [5].

Характерною рисою першої моделі є значна роль держави, високо централізоване управління, бюджетне фінансування, яке контролюється на центральному або місцевому рівні, а основним джерелом фінансування є податкові надходження. Приватне страхування відіграє допоміжну роль. Частка загальних витрат з державних джерел зазвичай становить 6-11% ВВП. Більшість медичних послуг надається державними закладами охорони здоров'я та приватними лікарями. Держава жорстко контролює ринок медичних товарів і послуг, встановлює правила прийому та доступу на ринок, складає списки реімбурсації ліків, а також через тарифну політику та ціноутворення контролює обсяг медичних послуг. До цієї моделі належать такі країни: Великобританія, Ірландія, Данія, Португалія, Італія, Греція та інші.

Бюджетно-страхова модель Бісмарка - децентралізована система регульованого медичного страхування, яка базується на принципах змішаної економіки, поєднуючи ринок медичних послуг з розвиненою системою державного регулювання та соціальних гарантій. Як і в бюджетній моделі, держава покриває понад 70% витрат на медичні послуги, але загальні державні витрати на охорону здоров'я, як правило, вищі і становлять 9-13% ВВП. Вирішальну роль у розподілі коштів відіграють приватні некомерційні або комерційні страхові фонди; пацієнти мають значну свободу у виборі страхових компаній та постачальників послуг. Первинна медична допомога надається приватними сімейними лікарями. Роль держави в регулюванні ринку медичних послуг є значною, але меншою, ніж у бюджетній системі. Ця модель властива для таких країн як Німеччина, Австрія, Бельгія, Нідерланди, Франція, Люксембург, Канада, останнім часом – для нових країн ЄС.

Приватна модель фінансування системи охорони здоров'я заснована на реалізації платних медичних послуг та існуванні добровільного медичного

страхування. У цій моделі приватної медицини більше 50% фінансується за рахунок приватних коштів. Гроші акумулюються в приватних комерційних страхових фондах, а потім надходять до медичних закладів. Завдяки великій кількості приватних страхових компаній рівень конкуренції на ринку медичних послуг дуже високий, що позитивно впливає на їх якість, але лише для фінансово забезпеченої частини населення. Частка загальних витрат на охорону здоров'я у ВВП є вищою, ніж у бюджетній та страховій моделях, але адекватного покращення ключових показників громадського здоров'я не спостерігається. Роль держави у регулюванні ринку медичних товарів та послуг є менш значною, ніж у бюджетній та соціальній системах страхування. Держава контролює допуск медичних технологій на ринок, діяльність страхових компаній, займається захистом конкуренції. Така система діє у США, Ізраїлі, Нідерландах та Південній Кореї.

На сьогодні моделі фінансування охорони здоров'я залежать від особливостей розвитку охорони здоров'я тієї чи іншої країни. В Україні з часів незалежності існує високий рівень тінізації економіки, висока питома вага соціально незахищених громадян, значний дисбаланс між доходами населення, велика міграція робочої сили, недостатньо узгоджена законодавча взаємодія страхових компаній та держави у галузі медичного страхування.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
3. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 року № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text>
4. Чеберяко О.В., Лозова Г.М. Медична реформа в Україні як основа забезпечення добробуту суспільства // International security in the frame of modern challenges 2019: Collection of research paper. Lithuania, Vilnius: MRU, 2019. P. 211-216.
5. ВООЗ. Реформа фінансування системи охорони здоров'я в Україні. URL: <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/366375/WHO-EURO-2022-5657-45422-65004-ukr.pdf?sequence=1>

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Конкурентоспроможна та соціально відповідальна вища освіта України здатна сформувати фаховий кадровий потенціал, який забезпечить досягнення цілей післявоєнного розвитку країни. Розвиток ринкових відносин у системі вищої освіти, дефіцит державного фінансування на тлі зростання обсягів освітньої мобільності через війну в країні змішують керівництво закладів вищої освіти знаходити нові підходи до управління конкурентоспроможністю закладів та запроваджувати системи оцінки економічної ефективності.

Ефективність процесів та процедур в управлінні виконанням бюджету є важливою передумовою для реалізації цілей бюджетної політики. [1] Принцип ефективності – один з головних принципів використання бюджетних коштів. За цим принципом усі учасники бюджетного процесу при складанні та виконанні бюджетів мають прагнути до виконання цілей при залученні мінімального обсягу бюджетних коштів та досягнення максимального результату при використанні заздалегідь визначеного обсягу коштів. Важливим аспектом економічної ефективності є раціональне та обґрунтоване використання бюджетних коштів.

Система забезпечення якості вищої освіти базується на стандартах і рекомендаціях щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти. [2] Проте, однією з нагальних проблем сьогодення є недотримання закладами вищої освіти європейських стандартів якості освіти щодо забезпечення освітнього процесу, зокрема застарілості та зношеності матеріально-технічної бази, відсутності відповідної інфраструктури та лабораторного обладнання для навчання та наукових досліджень.

Одними з основних критеріїв оцінювання якості освітньої програми, якими послуговується Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти при здійсненні акредитації освітніх програм, є показники забезпеченості людськими та матеріально-технічними ресурсами, які безпосередньо впливають на результативність і якість освітньої програми.

Більшість закладів вищої освіти в Україні фінансуються з державного бюджету, отже, функціонують за умов обмеженості фінансових ресурсів. Тому важливим стає, особливо в умовах воєнного стану, для кожного закладу оптимізувати свої видатки та сфокусуватися на пріоритетних напрямках свого розвитку.

Розуміючи самотність кожної освітньої програми та усвідомлюючи, що кожна з потенційних освітніх програм сприяє розвитку держави та несе вигоду суспільству в майбутньому, все ж необхідно виходити з реалій сьогодення. Рівень ефективності освітньої програми часто залежить від вміння як самого гаранта освітньої програми, так і, в цілому, від закладу вищої освіти віднайти баланс між собівартістю програми та якістю освіти, адже освітні послуги характеризуються тим, що мають дуже високу вартість унаслідок значної питомої частки висококваліфікованої праці.

Проте, в умовах низької платоспроможності населення, а, головне, в умовах відсутності у роботодавців високих кваліфікаційних вимог до випускників, абітурієнти вибирають заклади вищої освіти з низькою платою за навчання, не зважаючи на якість освіти. Закладу вищої освіти ж для збереження та забезпечення високого рівня якості освіти в умовах цінової конкуренції з іншими закладами необхідно формувати достатні фінансові та матеріальні ресурси. А це вимагає від кожного ініціатора розробки освітньої програми бачення щодо реальних можливостей оптимізації витрат: загальна кількість здобувачів освіти, які будуть залучені, наповнюваність навчальних груп, раціональний підхід до розподілу навчального навантаження, обґрунтована потреба в матеріальних та трудових ресурсах.

Правило, яке ми чітко усвідомлюємо в побуті, що дешево не може бути якісним, розповсюджується і на надання освітніх послуг. Кожен гарант освітньої програми повинен прийти до розуміння, що ефективне планування усіх компонентів освітньої програми впливає на весь бюджетний процес закладу вищої освіти, сприяє ефективному здійсненню планування його бюджету в цілому, раціональному розподілу ресурсів та оптимальному використанню коштів для забезпечення належного рівня якості освіти та максимального досягнення виконання результативних показників. Важливими є щирий погляд і чесна відповідь щодо необхідності розробки чергової нової освітньої програми, а не об'єднання зусиль задля збереження вже існуючих, з метою вдосконалення та раціонального підходу з можливістю мінімізувати затрати за рахунок збільшення контингенту здобувачів за певною програмою.

Отже, економічна ефективність програми є базовою складовою її конкурентоспроможності, оскільки передбачає раціональне використання ресурсів при формуванні вартості освітніх послуг та забезпеченні їх якості. Для успішної діяльності важливо не лише досягнення цілей її реалізація стратегії, але й мінімізація витрат впродовж цього процесу. Тому важливо оцінювати не тільки показники результативності освітніх програм, а й аналізувати їх ефективність, оскільки це дозволить точніше і ефективніше проводити оцінку різних аспектів освітньої програми та, за потреби, полегшить прийняття управлінських рішень щодо ефективності використання фінансових ресурсів. Оцінка ефективності освітньої програми повинна здійснюватися не тільки окремо за самою програмою, а комплексно, на рівні структурних підрозділів за певним стратегічним баченням розвитку факультетів та інститутів в цілому, що дасть змогу концентрувати увагу і певні обмежені ресурси на пріоритетних завданнях, які допоможуть просувати загалом заклад вищої освіти в освітньому просторі держави.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022-2025 роки та плану заходів з її реалізації : Розпорядж. Каб. міністрів України від 29.12.2021 р. № 1805-р URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1805-2021-%D1%80#Text> (дата звернення 09.04.2024).
2. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022-2032 роки : Розпорядж. Каб. міністрів України від 23.02.2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80#Text> (дата звернення 08.04.2024).

УДК 657

Бонарев В.В.

к.е.н., асистент кафедри обліку, аналізу та аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СУБ'ЄКТИ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Державна власність є основою державного сектору економіки. У державній власності знаходиться майно, в тому числі кошти, які належать державі Україна. Від імені та в інтересах держави Україна право власності здійснюють відповідно органи державної влади [7]. Ефективність діяльності економічних агентів зумовлює досягнення соціальних цілей держави, а також цілей регіонального розвитку. Держава здатна напряму впливати на економічні процеси завдяки суб'єктам господарювання, що перебувають у державній власності. Сукупність таких економічних агентів формує так званий державний сектор економіки [5].

На думку Майстер А.В. [6] державний сектор економіки – це сукупність суб'єктів господарювання, в яких переважає державна частка акціонерної власності та діяльність яких спрямована на виробництво визначених державою суспільно корисних товарів і надання соціально значущих суспільних послуг. Натомість Гончарова Н.Г. [2, с.12] полягає, що державний сектор економіки – це підприємства, установи та організації, що базуються виключно на державній власності, а також підприємства зі змішаною формою власності, акціонерні компанії за стовідсотковим та меншим за обсягом держпакетами акцій.

Для правильного розуміння та визначення складу державного сектору економіки необхідно виходити з того, що він є важливою складовою частиною економіки України, його функціонування направлене на розв'язання ключових соціальних та економічних завдань [5].

Державний сектор економіки України представлений значною кількістю видів суб'єктів господарювання – від суто державних підприємств, що перебувають у повному державному володінні, до змішаних акціонерних компаній з рівною часткою державної власності. Слід зазначити, що значну частку державного сектора економіки складають бюджетні установи, які включають установи освіти, заклади охорони здоров'я, соціальних послуг, суспільного транспорту; національні і місцеві державні підприємства, а також державні корпорації. Отже, державний сектор економіки включає в себе всі економічні ресурси, якими володіє держава, всі організації, за допомогою яких здійснюється державне регулювання економіки.

Органи державної влади, органи місцевого самоврядування, а також організації, створені ними для здійснення управлінських, соціально-культурних, науково-технічних або інших функцій некомерційного характеру є невід'ємною складовою частиною розвитку економіки країни, забезпечення добробуту і захисту її населення та організації надання різноманітних суспільних благ. Оскільки такі заклади функціонують на відмінних від прибуткових організацій на засадах, не генеруючи прибутку, а за рахунок коштів державного, місцевого бюджету, або за визначених обставин із позабюджетного фонду на основі кошторису доходів і витрат, то їх називають установами в державному секторі. І хоча такі установи, використовуючи належні їм активи, мають право надавати певні послуги на платній основі і отримувати за це певні доходи, основним фінансовим джерелом їх утримання залишаються бюджетні кошти [1].

У Господарського кодексу України [3] зазначено, що до суб'єктів державного сектору економіки належать суб'єкти, які діють на основі лише

державної власності, а також суб'єкти, державна частка у статутному фонді яких перевищує п'ятдесят відсотків або складає величину, яка забезпечує державі право вирішального впливу на господарську діяльність цих суб'єктів.

Відповідно до Господарського кодексу України [3] склад суб'єктів державного сектора економіки представлено на рис. 1.

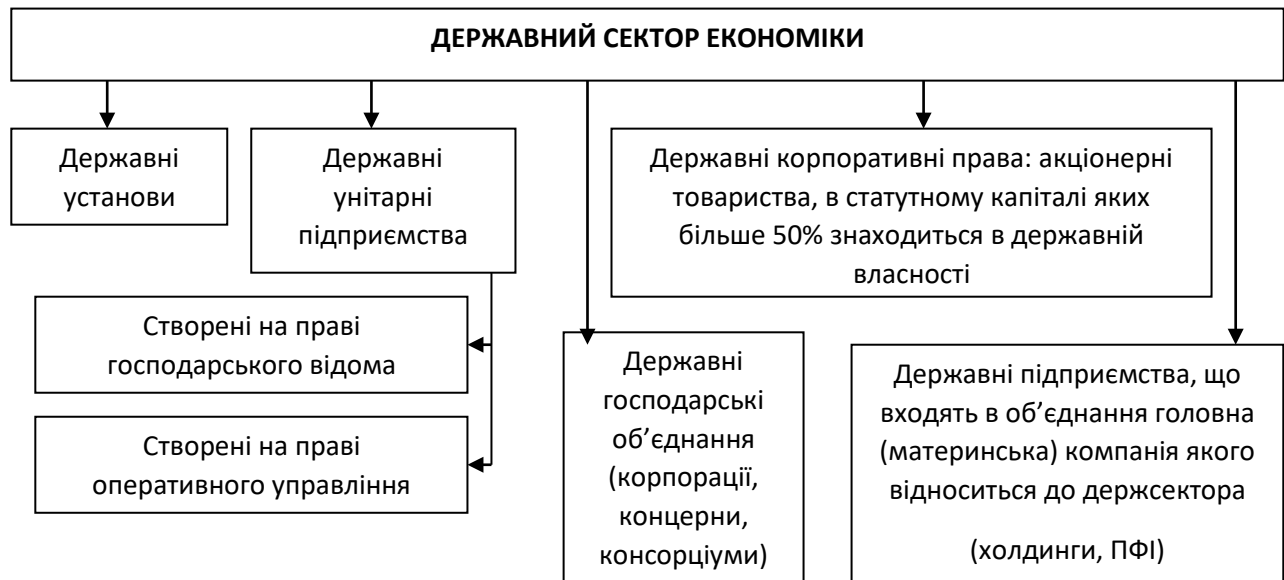


Рис. 1. Склад суб'єктів державного сектору економіки України відповідно до Господарського кодексу України [3]

Отже, суб'єкти державного сектора України, можна розглядати з декількох підходів, а саме: за формою власності – суб'єкти державної і змішаної форми власності; за видом діяльності – комерційні і некомерційні; за правовим режимом по відношенню до державного майна – підприємства створені на праві господарського відання та оперативного управління державним майном [3]. Також залежно від мети здійснення господарської діяльності всі суб'єкти господарювання державного сектору економіки необхідно розподілити на дві групи: а) підприємства, які працюють в умовах ринку; б) підприємства, що виражають специфічні інтереси суспільства.

Підприємства державного сектору економіки, які працюють в умовах ринку, становлять собою форму державного підприємництва, їх діяльність спрямована на формування державного бюджету за рахунок отриманого прибутку. Метою

діяльності підприємства, що виражають специфічні інтереси суспільства, є завдання, пов'язані передусім із реалізацією соціальної політики держави [5].

Отже, під суб'єктами державного сектору економіки України необхідно розуміти сукупність суб'єктів економічних відносин, елементів ринкової інфраструктури, установ та інших виробників суспільного блага, які є державною власністю, або в структурі власності яких присутні держпакети акцій держави, а також державні органи та інститути, які здійснюють управлінський вплив держави.

Список використаних джерел

1. Бонарев В.В. Теоретико-методичні основи бухгалтерського обліку в діяльності суб'єктів державного сектору економіки. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 11. URL: <https://nauka.com.ua/index.php/investplan/article/view/1635> (дата звернення 04.04.2024)
2. Гончарова Н. Г. Теоретичні питання визначення змісту та структурних складових державного сектору економіки. *Економіка. Фінанси. Право*. 2005. №5. с. 9-17
3. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. № 436-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №18-22. ст. 144
4. Дейнека О. В. Систематизація суб'єктів державного сектора економіки України. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2011. №1. С.199-206.
5. Конєва І. В. Сутність категорії «державний сектор економіки: адміністративно-правовий аспект». *Право та державне управління*. 2019. №3 (36). Том 1. С. 164-171.
6. Майстер А. В. Теоретичні підходи до визначення сутності державного сектору економіки та його оптимального розміру. *Ефективна економіка*. 2014. №7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2014_7_29 (дата звернення 04.04.2024)
7. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. №40-44. ст. 356

Головай Н.М.

к.е.н, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ

Бей С.О.

к.е.н, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Вінницький навчально-науковий інститут економіки ЗУНУ

ГАРМОНІЗАЦІЯ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ З ЄС: ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах інтеграційних процесів у ЄС, стандартизація податкової політики відіграє ключову роль. Членство в ЄС зобов'язує країни слідувати загальноприйнятим правилам і нормам у сфері оподаткування, що має на меті забезпечити справедливу конкуренцію та вільне переміщення капіталу, товарів та послуг між державами-членами. Так, на правовому рівні закріплено низку обмежень та вимог, спрямованих на уникнення податкових бар'єрів, що можуть перешкоджати цій інтеграції. Однак, незважаючи на прагнення до уніфікації, повної єдності у податковій системі досягти надзвичайно складно. Різноманітність економічних умов та історично сформованих національних пріоритетів кожної країни-члена ЄС спонукає до пошуку компромісу між європейськими директивами та національною податковою політикою. Така ситуація обумовлює, що хоча національне податкове законодавство має бути узгодженим з нормами загального податкового права ЄС, воно все ж таки зберігає певну міру індивідуальності, базуючись на внутрішніх економічних та соціальних пріоритетах кожної країни. Це призводить до того, що податкова політика в межах ЄС розглядається як динамічний баланс між єдиними стандартами та врахуванням національних особливостей. На сучасному етапі, національні податкові системи країн ЄС розвиваються у напрямку, що відповідає загальним цілям європейської інтеграції, одночасно залишаючись вірними своїм внутрішнім економічним цілям та потребам.

Податкова політика в Європейському Союзі розробляється відповідно до вимог глави 2 «Податкові положення» розділу VII «Загальні правила конкуренції, оподаткування та зближення законодавств» частини III «Внутрішня політика та діяльність Союзу» Договору про функціонування Європейського Союзу, а також з урахуванням рекомендацій та вказівок, наданих у Повідомленні Єврокомісії. Основним принципом є забезпечення вільної конкуренції та уникнення подвійного оподаткування всередині ЄС, при цьому не вимагаючи повної гармонізації податкових систем країн-членів [4].

Згідно з цими документами, кожна країна-член має право самостійно обирати податкові механізми, які вона вважає прийнятними, дотримуючись при цьому загальних законодавчих рамок ЄС, включно з директивами та іншими регуляторними актами з питань оподаткування. Це дозволяє зберігати національні особливості податкових систем, одночасно сприяючи їх зближенню та взаємодії для забезпечення ефективної економічної інтеграції в межах Союзу.

Процес гармонізації податкового законодавства у ЄС демонструє складний баланс між забезпеченням єдиних правил для всіх держав-членів і врахуванням національних особливостей кожної країни, відкриваючи шлях до більшої фінансової стабільності та ефективності внутрішнього ринку. Такі виклики відображають комплексний підхід ЄС до вдосконалення податкового регулювання, який включає як стратегії боротьби з ухиленням від оподаткування та іншими формами фінансових зловживань, так і шукає шляхи для зміцнення економічної стабільності та збереження конкурентоспроможності свого внутрішнього ринку.

Основні напрями прогресивних змін в податковій політиці ЄС, включали заходи щодо розширення податкової бази через скасування неефективних податкових пільг, спрощення процедур справляння податків на додану вартість, зниження податкового тягаря на працю та його збільшення на споживання, майно і забруднення навколишнього середовища. Також, було розроблено ряд

рекомендацій щодо здійснення скоординованих дій проти ухилення від сплати податків та агресивного податкового планування [3, с. 39].

Таким чином, податкова політика ЄС відіграє ключову роль у формуванні єдиного економічного простору, де країни-члени можуть ефективно співпрацювати, водночас зберігаючи свою національну унікальність та самостійність у вирішенні податкових питань. Це дозволяє Європейському Союзу рухатися вперед до досягнення спільних цілей розвитку та процвітання.

Для України актуальним є швидке приєднання до цього процесу гармонізації податкових практик. Водночас, у сферах, де гармонізація з ЄС ще не досягнута, Україні слід розвиватися відповідно до власного «фіскального сценарію», тобто згідно з національною моделлю бюджетно-податкової політики. Загальними пріоритетами для оптимізації вітчизняної податкової системи мають стати зниження податкового навантаження, зменшення кількості податків та платежів, вирівнювання диспропорцій у оподаткуванні, застосування передових методів адміністрування податків, обмеження економічно необґрунтованих податкових пільг, удосконалення інструментів податкового стимулювання підприємництва, а також формування податкової культури та позитивного ставлення громадян та бізнесу до податкових ініціатив держави [2, с. 19].

Такий комплексний підхід дозволить Україні не тільки адаптувати свою податкову систему до європейських стандартів, а й значно підвищити ефективність національної економіки, сприяючи соціальному прогресу та сталому розвитку. Разом з тим, для вирішення проблем у сфері узгодження податкового законодавства України з нормами Європейського Союзу, необхідно вжити наступні заходи: розробка вдосконаленого податкового лексикону, який був би узгоджений з термінологією ЄС, та його прийняття на законодавчому рівні; адаптація наявного податкового режиму, особливо щодо непрямих податків таких як мито, акцизний податок і ПДВ, до стандартів і нормативних актів Європейського Союзу; гармонізація системи управління податками та їх збору відповідно до європейських принципів та вимог, що

включає створення прозорої системи контролю, безпосередність у розрахунках, адмініструванні податків та подачі звітів, а також спрощення процедур для малих та середніх підприємств; реформування кадрового складу державних органів влади, які займаються контролем за сплатою податків та зборів, для їх адаптації до принципів та вимог, які діють у країнах ЄС [1]. Цей підхід передбачає комплексну ревізію податкового законодавства з акцентом на зближення з європейськими стандартами та практиками, що сприятиме ефективнішому та прозорішому податковому адмініструванню.

Отже, на сьогоднішній день, інтеграційні зусилля України в напрямку Європейського Союзу є ключовим елементом її зовнішньополітичної стратегії. В цьому контексті, гармонізація національного законодавства із законодавством ЄС видається не тільки необхідною, але й неминучою задачею. Важливим фактором, що сприяє подальшому економічному зростанню країни, є ефективність податкової системи, яка безпосередньо впливає на фінансову стабільність держави та розвиток підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Бортнікова М., Чиркова Ю. Проблеми гармонізації податкового законодавства України та ЄС. *Економіка та суспільство*. 2023. №53. URL:<https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-53-73>.
2. Головай Н. Податкова політика та особливості її реалізації в умовах воєнного часу. *Економічні горизонти*. 2023. № 3(25). С. 16–22.
3. Крисоватий А. І., Мельник В. М., Кошук Т. В. Сутність та концептуальні основи формування податкової політики в умовах євроінтеграційних процесів. *Економіка України*. 2016. № 1. С. 35–51.
4. Consolidated version of the Treaty on European Union / Document 12012M/TXT. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex% 3A12012M%2FTXT](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012M%2FTXT).

Легкоступ І.І.
к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Кравченко К.О.
здобувачка вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ: ІСТОРІЯ СТВОРЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО СТАНУ

Податок - це сума коштів, яку кожен громадянин або підприємство мають внести до державного або місцевого бюджетів з частини своїх зароблених коштів. Різноманітні види податків та методи їх вирахування становлять податкову систему держави. Податки є основним інструментом перерозподілу доходів між членами суспільства, а також важливим засобом стабілізації економіки. Податки повинні бути зрозумілими, стабільними і помірними.

У своїй праці "Дослідження природи та причин багатства народів" [1], Адам Сміт стверджував, що податки є необхідною реальністю, оскільки вони впливають із потреб поступового розвитку суспільства.

Податкова система України була сформована під час переходу від колишнього СРСР до незалежної держави. Починаючи з прийняття Закону "Про систему оподаткування" в 1991 році, вона поступово розвивалася. Протягом 1994 та 1997 років цей закон зазнавав змін і виходив у нових редакціях. За період з 1997 по 2010 рік внесли різні зміни, що призвели до того, що на момент прийняття Податкового кодексу у 2010 році в системі оподаткування України було 28 загальнодержавних та 15 місцевих податків, зборів та інших обов'язкових платежів. На сьогоднішній день, Податковий кодекс України пройшов ряд змін, які включають спрощення процедур подання податкової звітності та сплати податків для підприємств, зменшення кількості податкових пільг та винятків для забезпечення більшої прозорості та рівності у системі оподаткування [2]. Також були введені нові механізми контролю за дотриманням податкового законодавства та модернізація системи

оподаткування, щоб вона відповідала сучасним економічним умовам та міжнародним стандартам [3].

Сучасна податкова система України включає таке законодавство (рис. 1):



Рис. 1. Податкове законодавство України

Розглянемо тепер динаміку надходжень основних видів податків до Державного бюджету України у млрд. грн. за останні три роки (рис. 2).

Під час інвазії Росії в Україну відбулися значні зміни в динаміці податкових надходжень. Наприклад, сума податку на прибуток підприємств зменшилася у 2022 році порівняно з попереднім роком через зниження економічної активності та скорочення кількості діючих підприємств в умовах воєнного конфлікту [4]. З іншого боку, спостерігалось збільшення надходжень податку на додану вартість з виробництва товарів, що було наслідком зростання споживчого попиту на деякі товари та послуги, а також загального зростання цін.

Збільшення податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) є наслідком зростання середньої заробітної плати та суттєвого збільшення виплат грошового забезпечення мобілізованим військовим, вилучення військового ПДФО до Державного бюджету [4].

На фоні загострення конфлікту акцизний податок з виробництва в Україні підакцизних товарів зазнав коливань через зміни у виробництві та споживанні товарів. Загалом, воєнний конфлікт спричинив зміни в податковій системі, відображаючи складну економічну ситуацію та потребу у введенні податкових пільг та стимулів для підтримки економіки та населення в умовах війни.

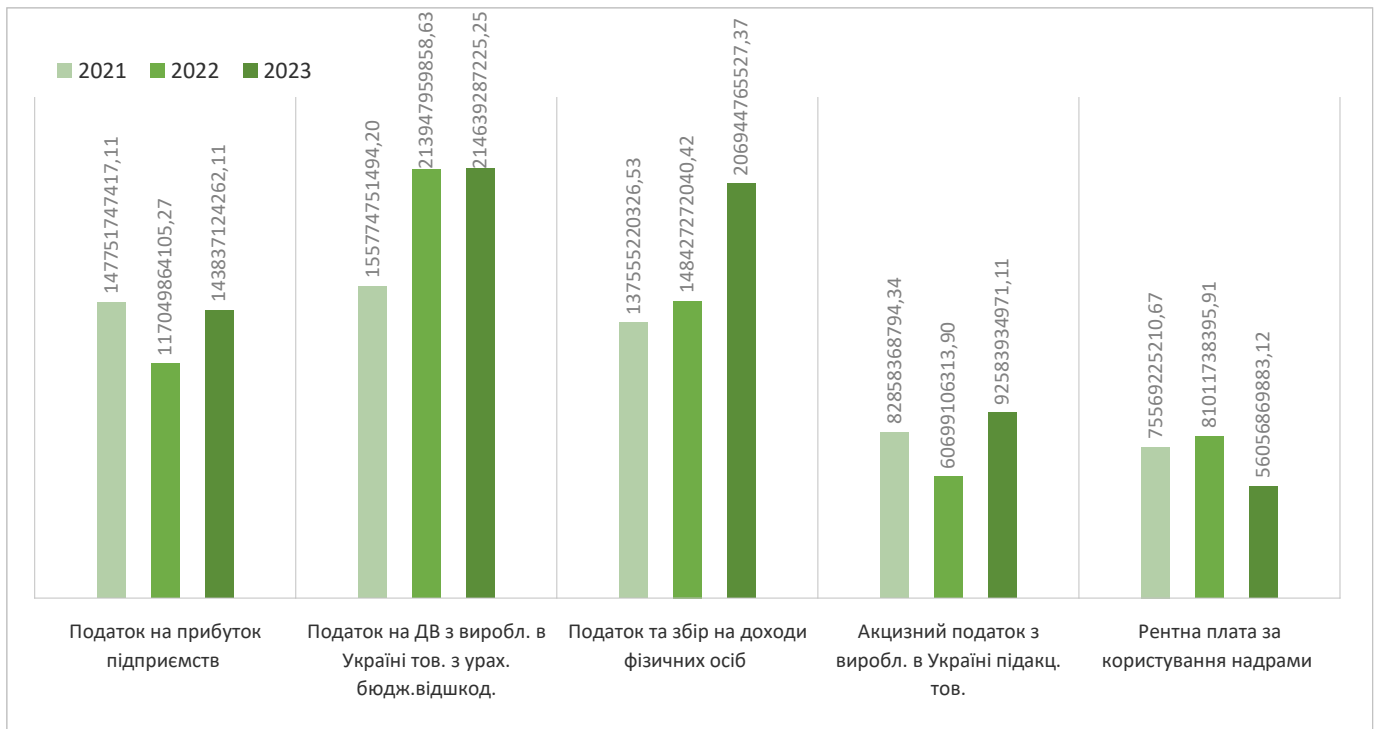


Рис. 2. Основні види податків за сумою надходжень у державний бюджет України за 2021-2023 рр.

Причиною змін у динаміці надходження податків у 2021 - 2023 роках в Україні стала економічна нестабільність, спричинена вторгненням армії РФ. Це призвело до падіння виробництва та подальшого уповільнення економічного зростання, що вплинуло на податкові надходження через скорочення обсягів бізнесу та збільшення безробіття.

Потреби у постійному значному фінансуванні оборони та військових витрат можуть призвести до змін у податковій політиці для забезпечення достатніх коштів на ці цілі, включаючи підвищення ставок або введення нових податків. Боротьба з тіньовою економікою також може бути причиною реформ у податковій системі для уникнення ухилення від сплати податків, особливо в умовах економічної нестабільності.

Отже, широкомасштабне вторгнення РФ в Україну, суттєво впливає на економіку та податкову систему країни, гальмуючи економічний ріст, скорочуючи обсяги виробництва та податкові надходження. Зміни в податковій політиці можуть включати підвищення ставок або введення нових податків для

фінансування потреб у сфері оборони та соціальної сфери, але вони не повинні стримувати ділову активність бізнесу або скорочувати його діяльність.

Список використаних джерел:

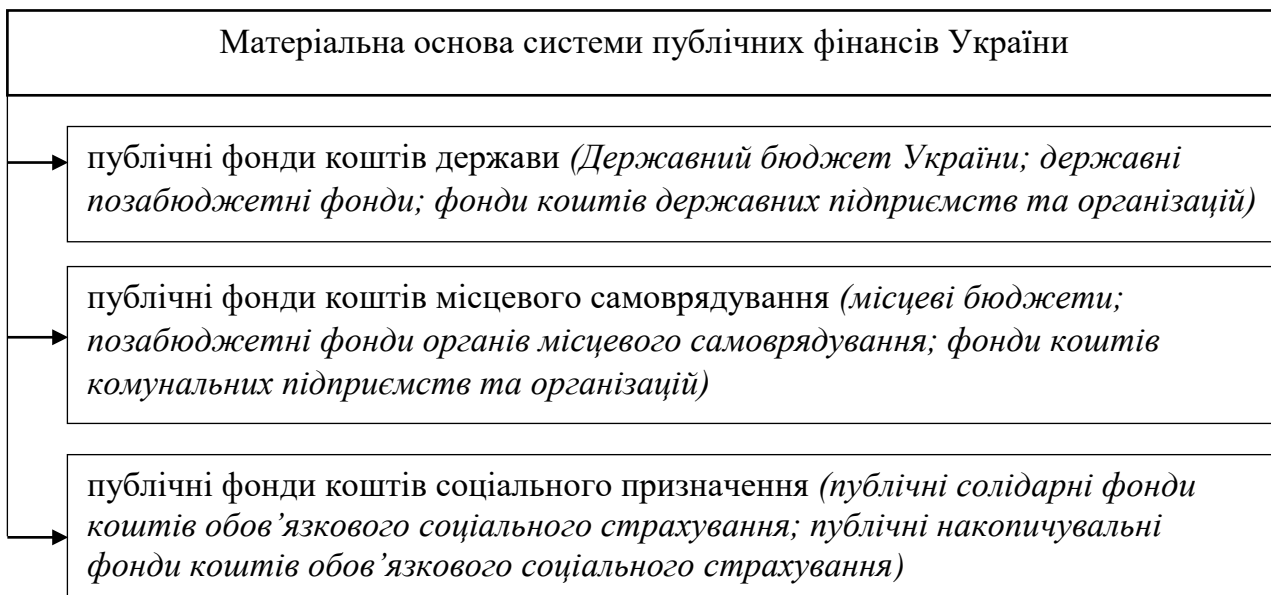
1. Ярошенко Ф.О., Павленко В.Л., Павленко В.Л. Історія податків та оподаткування в Україні. Ірпінь: Академія ДПС Укр. URL: https://maup.com.ua/assets/files/lib/book/istoria_podatkiv_pavlenko.pdf (дата звернення 21.03.2024).
2. Податковий кодекс України. №2755, 13-14. URL: https://yurist-online.org/laws/codes/tax/pku_2017.pdf (дата звернення 21.03.2024).
3. Ляшенко В.І., Просуленко А.А. Вплив Податкового кодексу України на розвиток малого підприємництва: експертні оцінки на етапах обговорення, прийняття та внесення змін. *Вісник економічної науки України*. 2011. № 2 (20). С. 93-111. URL: <http://dspace.nbu.gov.ua/handle/123456789/45641> (дата звернення 21.03.2024).
4. Вергейчикова, С.В., Яценко, Є.Є. Податкові зміни та пільги на час воєнного стану в Україні. URL: https://eprints.kname.edu.ua/62894/1/%D0%9A%D0%9E%D0%9D%D0%A4%D0%95%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%A6%D0%98%D0%AF%20%D0%A4%D0%95%D0%91%D0%9E%D0%90_2022%20%2B-34-38.pdf (дата звернення 25.03.2024).

УДК 336.1

Нечипоренко А.В.
к.е.н., доцент кафедри фінансів
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка

МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ В СИСТЕМІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ

Публічні фінанси відіграють надзвичайно важливу роль у функціонуванні та розвитку держави й представляють собою сукупність економічних відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом та використанням централізованих фондів фінансових ресурсів на рівні держави з метою задоволення суспільних інтересів [1]. Система публічних фінансів включає в себе публічні фонди грошових коштів, які представлено на рисунку 1.



Джерело: складено автором на основі [2; 3]

Публічні фонди коштів місцевого самоврядування включають таку складову як місцеві бюджети. Відтак, місцеві бюджети відіграють визначну роль у системі публічних фінансів, адже вони забезпечують фінансування значної частини видатків, які безпосередньо пов'язані із життєдіяльністю територіальних громад.

Слід відмітити, що важливим питанням є регулювання місцевих бюджетів, якість та ефективність якого значною мірою впливає на соціально-економічний розвиток адміністративно-територіальних одиниць та держави в цілому [4].

Місцеві бюджети мають у своїй структурі дохідну та видаткову частини. Так, доходи місцевих бюджетів формуються за рахунок податкових надходжень, неподаткових надходжень у вигляді зборів, штрафів, доходів від комунальної власності, а також інших надходжень (кошти від продажу основного капіталу тощо). Видатки місцевих бюджетів поділяються на поточні (оплата праці працівників бюджетної сфери, соціальні виплати, утримання установ тощо) та капітальні (будівництво, капітальний ремонт об'єктів тощо) [5]. Крім того, важливу роль відіграють міжбюджетні трансферти у формі дотацій та субвенцій з державного бюджету.

З метою зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів,

розширення їхньої дохідної бази, передачі більших повноважень і ресурсів на місцевий рівень для підвищення ефективності використання бюджетних коштів в Україні з 2014 року було розпочато реформу місцевого самоврядування та процес фінансової децентралізації.

Однак, у сфері місцевих бюджетів наразі існує низка проблем і викликів. Зокрема, спостерігається нерівномірний розподіл доходів між бюджетами різних рівнів, значна залежність місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, недостатність власних доходів для фінансування делегованих повноважень. Негативного впливу місцеві бюджети зазнали й через повномасштабне вторгнення РФ та запровадження воєнного стану в Україні. Відповідно Кабінетом Міністрів України було ухвалено Постанову від 11.03.2022 № 252 «Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану», де визначено особливості формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану з метою оперативного та ефективного прийняття управлінських рішень для забезпечення безперебійного функціонування установ і закладів бюджетної сфери, комунальних підприємств та задоволення життєво необхідних потреб жителів територіальних громад [6].

Таким чином, місцеві бюджети є невід'ємною складовою системи публічних фінансів, від ефективного функціонування якої залежить розвиток територіальних громад та якість публічних послуг для населення. Тому вдосконалення системи місцевих бюджетів має стати важливим завданням державної політики. Необхідно підвищувати ефективність використання бюджетних коштів, боротися з нецільовим та неефективним витрачанням фінансових ресурсів, розвивати міжмуніципальне співробітництво для спільної реалізації інфраструктурних проєктів у повоєнній відбудові.

Список використаних джерел:

1. Нечипоренко А. В., Чернишова Т. О. Напрями вдосконалення системи управління публічними фінансами в Україні. *Управління публічними фінансами та проблеми забезпечення національної економічної безпеки* : збірник тез Податкового конгресу, 12 грудня 2019 р. Ірпінь: УДФСУ, 2019. С. 353–356.

2. Нечаєва І. А. Аналіз формування та витрачання публічних фондів грошових коштів в умовах бюджетної децентралізації. *Ефективна економіка*. 2017. №2. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5429>
3. Kuzheliev M., Britchenko I. Theoretical and methodological aspects of formation of corporate control system in Ukraine. *Ikonomicheski Izsledvania*. 2016. № 25(2). P. 3–28.
4. Кужелєв М. О., Плахотнюк В. В. Формування місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації. *Економічний вісник університету*. 2018. Вип. 36(1). С. 302–312.
5. Нечипоренко А. В. Проблеми фінансування видатків місцевих бюджетів. *Вісник Одеського національного університету. Серія «Економіка»*. 2016. Том 21, Вип. 11 (53). С. 84–88.
6. Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану : Постанова Кабінету Міністрів України від 11.03.2022 № 252. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/252-2022-%D0%BF#Text>

УДК 330.4:519.86

Скращук Л.В.

к.е.н., асистент кафедри економіко-математичного моделювання
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ФІНАНСУВАННЯ ПРИРОДООХОРОННОЇ СФЕРИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Ведення економічної діяльності у сучасних умовах часто пов'язане з негативним впливом на екологію та навколишнє середовище. Наразі економічний розвиток досяг таких масштабів, що став чинником, який суттєво впливає на клімат планети. Зазначена тенденція є серйозною причиною для занепокоєння та призвела до численних ініціатив, що реалізуються як на національному, так і на міжнародному рівнях. Державна політика, що спрямована до переходу на «зелену економіку» забезпечує нівелювання небажаних впливів на екологію.

Проблема забезпечення сталого розвитку в Україні наразі є дуже гострою, що спричинено як кризовими явищами в економіці, так і війною загалом. Забезпечення сталого розвитку в країні є безумовним стратегічним завданням уряду також в контексті євроінтеграції [1, 2 с.]. Тому важливо визначити основні взаємозв'язки між соціальною, економічною й екологічною сферами та

визначити основні сфери фінансування задля переходу до сталого розвитку. Важливо також систематизувати основні виклики у зазначених сферах, враховуючи їх особливості, а також надати рекомендації щодо орієнтирів державної політики по зменшенню впливу господарської діяльності на навколишнє середовище.

Одним з інструментів дослідження процесів сталого економічного розвитку є економіко-математичне моделювання, оскільки дозволяє отримати таку інформацію, яка б дозволила приймати більш виважені рішення щодо економічної політики окремих держав, а також надавала орієнтири міждержавним та наддержавним органам регулювання економіки. Виходячи з цього, важливе значення має визначення типу та параметрів економіко-математичних моделей, які б найбільш відповідали теоретико-економічним засадам сталого розвитку.

На основі статистичних даних України побудовано модель, яка дозволяє враховувати зміни залучених інвестицій природоохоронної спрямованості, дослідити їх ефективність та дозволяє оцінити вплив економічної діяльності на довкілля:

$$Y = 0,2463X_1 - 0,72697X_2,$$

де Y – обсяг викидів забруднюючих речовин у повітря;

X_1 – обсяг створеного забруднення у результаті економічної діяльності;

X_2 – обсяг утилізованого забруднення у наслідок інвестування в охорону атмосферного повітря і проблеми зміни клімату.

Проаналізувавши побудовану модель, приходимо до висновку, що капітальні інвестиції природоохоронної спрямованості призводять до суттєвого зменшення викидів забруднюючих речовин у повітря, а отже потребують подальшого фінансування, оскільки є невід'ємним фактором збереження навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку. У той же час, зростання ВВП, навпаки, призводить до збільшення викидів, що пояснюється застарілими технологіями виробництва. Єдиним шляхом

покращення даної ситуації є впровадження «зелених технологій» та розвиток відновлюваних джерел енергії.

Список використаних джерел:

1. Буряк, Є. В., Редько, К. Ю., Чорновол, А. О., Орленко, О. В. Соціально-економічні аспекти сталого розвитку України в умовах війни. *Наукові записки Львівського університету бізнесу і права* 2022. №34, С. 135-143.

УДК 336.221

Славкова А.А.

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів імені Віктора Федосова,
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Колодюк Д.Ю.

здобувачка вищої освіти
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

**ПОДАТКОВИЙ КОНТРОЛЬ В УКРАЇНІ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Україна в умовах воєнного стану стикається з необхідністю забезпечення національної безпеки та суверенітету. В таких умовах, ефективний податковий контроль стає важливим інструментом для збору коштів на потреби оборони, уникнення зловживань та збереження економічної стабільності. Ця тема є актуальною як для державних органів, що здійснюють податковий контроль, так і для громадян та підприємств, оскільки вона відображає суттєві аспекти податкової політики та сприяє збалансованому розподілу фінансових ресурсів у непередбачуваних умовах воєнного конфлікту.

Визначення податкового контролю, надане в Податковому кодексі України [1] чітко вказує на його основні завдання та сфери діяльності. Контролюючі органи здійснюють ретельний нагляд за правильністю нарахування, своєчасністю та повнотою сплати податків, а також виконанням законодавства щодо обігу готівки, розрахункових операцій, ліцензування та інших аспектів

оподаткування. Податковий контроль спрямований на забезпечення справедливості та ефективності податкової системи, а також на запобігання податковим злочинам та уникненню податкового шахрайства.

Умови військового стану створюють серйозні виклики для системи податкового контролю. Перш за все, непередбачуваність ситуації та нестабільність ускладнюють здійснення ефективного контролю за податковими обов'язками. Інший аспект полягає у складності збирання податкової звітності та дотримання строків умов податкових зобов'язань у зоні бойових дій. Постійна зміна умов та втрата контролю над певними територіями призводить до зростання податкових ризиків та уникнення сплати податків. Разом з тим, великий потік переміщення людей та товарів під час війни створює додаткові труднощі у здійсненні податкового контролю та перевірки належного виконання податкових обов'язків.

Під час воєнного стану уряд України вносить зміни до системи податкового контролю, спрямовані на забезпечення ефективного функціонування економіки в умовах конфлікту та на відновлення після його завершення.

Зупинення строків та введення мораторію на податкові перевірки у період воєнного стану, передбачені Законом України № 2118-Х [2], мають на меті сприяти фінансовій стабільності та забезпечити підприємствам та громадянам додатковий простір для адаптації до складних умов. Закон також встановив умови, за яких платник податків може бути звільнений від відповідальності за порушення податкового законодавства. Ці заходи дозволяють зберегти фінансову ресурсну базу підприємств та індивідуальних платників податків, зменшуючи тиск податкових обов'язків у період кризи. Завдяки зупиненню строків, платники податків мають можливість зосередитися на вирішенні нагальних питань та збереженні фінансової стійкості, що сприяє збереженню бізнесу та зниженню ризиків банкрутства.

Згідно з Законом № 2120-IX [3], в умовах воєнного стану податкові перевірки не проводяться, крім камеральних перевірок декларацій або уточнюючих розрахунків, якщо подано заяву про повернення суми бюджетного відшкодування, та фактичних перевірок. Закон також передбачає звільнення від сплати єдиного податку для певних категорій платників та надає право переходу на спрощену систему оподаткування зі зниженою ставкою, має на меті полегшити фінансове навантаження на підприємства та громадян на період дії воєнного стану. Закон також встановлює спеціальні пільги та стимули у сфері оподаткування, спрямовані на підтримку певних секторів економіки. Ці заходи спрямовані на стимулювання економічної активності та забезпечення фінансової стабільності суб'єктів господарювання в умовах нестабільності. Звільнення від сплати єдиного податку дозволяє зберегти фінансові ресурси підприємств та індивідуальних підприємців для подальшого використання на стратегічно важливих напрямках розвитку бізнесу.

Закон України № 2142-IX [4] встановлює комплекс заходів для підтримки підприємств та громадян на період дії воєнного стану, спрямованих на забезпечення стабільності економіки та полегшення ведення бізнесу. Одним з цих заходів є звільнення від митних платежів для імпорту товарів, що сприяє зниженню фінансового тиску на підприємства та громадян і сприяє забезпеченню постачання необхідних товарів на внутрішньому ринку. Крім того, закон передбачає призупинення реєстрації податку на додану вартість для нових платників податків під час воєнного стану, що дозволяє підприємствам уникнути додаткових адміністративних та фінансових труднощів.

Закон України № 2173-IX [5] надає систему контролю та регулювання у сфері ціноутворення, враховуючи вплив воєнного стану на економіку країни. Цей закон встановлює механізми державного контролю та спостереження за цінами на товари та послуги, щоб запобігти неправомірному підвищенню цін під час воєнного конфлікту. Врахування особливостей воєнного стану дозволяє вжити додаткових заходів для забезпечення стабільності цін та захисту

інтересів споживачів та підприємств. Контроль за ціноутворенням стає важливим інструментом у забезпеченні економічної безпеки країни в умовах воєнного конфлікту, допомагаючи уникнути економічних зловживань та зберегти стабільність на ринку. Разом з тим Законом України № 2173-IX [5] розширено підстави для проведення фактичних податкових перевірок. Перевірка може бути проведена, якщо отримана інформація від державних або місцевих органів свідчить про можливі порушення законодавства про ціни й ціноутворення, або у разі отримання письмового звернення покупця щодо порушення встановленого порядку формування державних регульованих цін.

Закон України № 2142-IX [6] встановлює ряд заходів, спрямованих на полегшення фінансового тиску на підприємства та громадян під час дії воєнного, надзвичайного стану. Перш за все, цей закон передбачає звільнення від митних платежів для товарів, які імпортуються підприємствами, а також для транспортних засобів, які ввозяться громадянами. Це сприяє зменшенню фінансового тиску на бізнес та споживачів, допомагаючи забезпечити неперервність постачання товарів та послуг на внутрішньому ринку. Крім того, Закон надає спеціальні умови для нових платників податків під час воєнного стану. В цілому, ці заходи спрямовані на підтримку економіки та захист інтересів підприємств та громадян під час воєнного конфлікту. Згідно Закону, передбачено нові зміни в податковому адмініструванні під час воєнного або надзвичайного стану. Ці зміни включають можливість проведення камеральних та документальних позапланових перевірок за зверненням платника податків або на підставі отриманої податкової інформації щодо порушень валютного законодавства. Також передбачено проведення фактичних перевірок.

Таким чином, під час воєнного стану Україна приймає низку законодавчих актів, спрямованих на перегляд системи податкового контролю з метою забезпечення стабільності економіки та полегшення відновлення після завершення конфлікту. Ці зміни, визначені в Законах України [2-6], становлять комплексний підхід до підтримки підприємств та громадян у складних умовах

воєнного стану. Зазначені зміни у системі податкового контролю відображають турботу держави про стабільність економічного середовища та підтримку підприємств та громадян під час воєнного конфлікту, а також спрямовані на створення сприятливих умов для швидкого відновлення економіки після його завершення.

Список використаних джерел:

1. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755.VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення 22.03.2024).
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: закон України від 03.03.2022 № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text> (дата звернення: 22.03.2024).
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо норм на період дії воєнного стану: закон України від 14.03.2022 № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text> (дата звернення: 22.03.2024).
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період воєнного стану: закон України від 22.03.2022 № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text> (дата звернення: 22.03.2024).
5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо адміністрування окремих податків у період воєнного, надзвичайного стану: закон України від 01.04.2022 № 2173-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2173-20#Text> (дата звернення: 22.03.2024).
6. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану: закон України від 12.05.2022 № 2260-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2260-20#Text> (дата звернення: 22.03.2024).

УДК 354

Сторощук Б.Д.

кандидат економічних наук, доцент

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АДМІНІСТРАТИВНО-ТРАНСАКЦІЙНІ ПЕРСПЕКТИВИ BITCOIN

Біткойн – альтернатива підконтрольним державі грошам – з'явився на світовій фінансовій сцені сім років тому. Документ з описом технології під авторством Сатоши Накамото був опублікований 31 жовтня 2008 в маловідомому аркуші розсилки криптографів. Два місяцями пізніше ті, хто

продовжував стежити за розвитком технології біткойнів, стали свідками появи “генезисного блоку” - першої серії біткойнів, створених самим Сатоши Накамото, які стартували розподілений публічний реєстр, оновлювана версія якого зберігається в будь-якому вузлі мережі, де б той не перебував [1].

Прогрес інформаційних технологій, що зумовив появу такого інструменту, на перший погляд, мав би викликати однозначний позитив в державних чиновників. Криптовалюти ніби дають державі ряд переваг саме в тих сферах де протягом багатьох років відчувалися суттєві проблеми. Перш за все, це стосується ряду проблем пов’язаних із функціонуванням паперового грошового обігу: орієнтація на загальне зменшення використання продукції целюлозно-паперової промисловості з екологічних мотивів, зокрема, через об’єктивну необхідність активізації зусиль із збереження зелених насаджень, і відповідне зростання вартості паперу, необхідність постійного вдосконалення технологій захисту грошей через постійний розвиток можливостей фальсифікаторів, контроль за вивезенням великих обсягів готівки за кордон для, по-перше, уникнення можливостей наступної дестабілізації грошового обігу, і, по-друге, подолання тіньового, перш за все, “чорного”, сектору в економіці тощо. Дані проблеми різні країни вирішують суттєво різними способами. Одні країни прийняли досить оригінальне рішення замінити в готівкових грошах папір на пластик (Австралія, Румунія, В’єтнам вже зробили це, Великобританія – планує) [2]. Проте даний підхід, безумовно вирішивши ряд екологічних проблем, тим не менше не забезпечує здешевлення процесу випуску грошей. Інші країни, наприклад Швеція і Норвегія, розглядають можливість повної відмови від готівкових грошей [3]. Проте, при цьому, по перше, суттєво зростає загроза електронного шахрайства, і, по друге, таке рішення здійснює суттєвий негативний вплив на в’їзний туризм.

На цьому фоні вигідно вирізняється біткойн, який дає ряд безумовних переваг (неможливість підробки, повна прозорість використання, легкість і дешевизна організації обігу), і при цьому практично не створює проблем, хоча з

іншого боку, відразу ж стали проявлятися проблеми, пов'язані з отриманням та експлуатацією біткойну: по-перше, генерація нових біткойнів забирає дуже багато електроенергії – на сьогодні сумарні затрати енергії на майнінг нових біткойнів співмірні з енергоспоживанням таких країн як Аргентина чи Мексика, по-друге, повна надійність та анонімність даного інструменту зробила його особливо привабливим для торгівців зброєю, наркотиками тощо.

Тим не менше, органи державної влади і управління в багатьох країнах світу, що характерно – як в розвинутих, так і в тих, що розвиваються, сприйняли поширення криптовалют, зокрема, біткойна, і розвиток можливостей та досвіду їхнього використання різко негативно [4]. Така реакція, на перший погляд, виглядає вельми дивною, адже раніше такий різкий негатив викликали, хіба що, терористичні акції та дії, спрямовані на безпосередній підрив діяльності органів державної влади та управління.

При ближчому розгляді природи функціонування криптовалют, зокрема, біткойна, підстави для здивування такими діями органів державної влади та управління повністю зникають. Суть справи полягає в тому, що можливості технології фактично неадміністрованого зовні, повністю онлайнного і, внаслідок цього, прозорого функціонування криптовалют, зокрема, біткойна, виходять далеко за межі грошового обігу. Можна навіть стверджувати, що грошовий обіг – найбільш локалізована і найменш суттєва сфера застосування даних технологій. Сьогодні в більшості країн світу з більшою чи меншою інтенсивністю та актуальністю набувають все більшого поширення процеси обговорення ефективності надання органами державної влади та управління адміністративних послуг і, як один із найбільш поширених способів вирішення проблеми, децентралізації даного процесу. Технологія блокчейну дає можливість повного переведення обліку і контролю процесів формування, голосування щодо розподілу та використання бюджетних коштів в цілком відкрите, прозоре і захищене від фальшування онлайн середовище без необхідності зовнішнього адміністрування! Блокчейн не зводиться тільки до

обміну грошима. За допомогою блокчейну можна пересилати будь-яку іншу інформацію, в тому випадку, якщо необхідними умовами є безпека, достовірність та ратифікація. Ця особливість в рівній мірі відноситься до транзакцій і контрактами всіх видів в пірингової мережі. Таким чином, технологія криптовалют у віддаленій перспективі може вести до мінімізації, а в ідеалі – і до до ліквідації органів державної влади та управління як таких.

Список використаних джерел

1. Все про світ Bitcoin: новини, події, факти, курс, аналіз / електронне видання – <http://bitnovosti.com>
2. Великобританія перейде на пластикові гроші / електронне видання – <http://novyny.ostriv.in.ua/publication/code-5FA99ECD0168D/list-8A1ECE7326>
3. Норвегія може стати першою у світі країною, що відмовилася від готівкових грошей аналіз / електронне видання – http://dt.ua/ECONOMICS/norvegiya-mozhe-stati-pershoju-u-sviti-krayinoyu-scho-vidmovilasya-vid-gotivkovih-groshey-146930_.html
4. Bitcoin витримує жорсткі іспити / електронне видання – <http://bitcoinzone.com.ua/?p=145>

УДК 332.14 : 502.33

Хохуляк О.О.

к.е.н., доцент, завідувач кафедри економіки та менеджменту
ПВНЗ «Університет сучасних знань»

РОЛЬ РЕСУРСНОЇ СКЛАДОВОЇ В ФІНАНСОВОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Адміністративна реформа в Україні призвела до низки трансформаційних змін, у тому числі у сфері децентралізації влади та фінансових повноважень держави на користь місцевого самоврядування [1]. Територіальна громада як головний представник місцевої громади на політичній арені характеризується прив'язаністю до конкретного населеного пункту. Водночас головним стратегічним завданням формування ефективного місцевого самоврядування є модернізація системи територіальної організації влади, особливо у сільській місцевості. Досягнення цих цілей неможливе без належного рівня фінансового забезпечення цих територій та достатніх джерел наповнення сільських бюджетів.

Джерела бюджету можуть формуватися як за рахунок внутрішніх ресурсів територіальної громади, так і за рахунок залучених ззовні ресурсів. Водночас внутрішнє фінансове забезпечення бюджетів територіальних громад значною мірою залежить від ресурсного потенціалу цих громад. Важливою складовою ресурсного потенціалу сільських територіальних громад в сучасних умовах є земельні ресурси [2]. Їх ефективне використання дозволить збільшити надходження до місцевого бюджету у вигляді плати за землю. Такий платіж включає земельний податок та орендну плату за землю комунальної власності. Земельний податок – це податковий платіж, що справляється з власника землі або землекористувача, розмір якого безпосередньо залежить від розміру земельної ділянки, граничної оціночної норми та цільового призначення землі. Орендна плата за землю – це плата, яку орендар вносить орендодавцю за користування земельною ділянкою згідно з договором оренди землі. Протягом останніх років у структурі плати за землю спостерігається стійка тенденція збільшення частки орендної плати та зменшення частки надходжень земельного податку, що пояснюється зростанням вартості оренди землі.

Тому актуальним питанням є трансформація пріоритетів фінансового забезпечення розвитку територіальних громад та перехід до ефективного використання їх земельно-ресурсного потенціалу. І саме в цьому аспекті передача останнім часом значної частини державних земель за межами населених пунктів у власність громад є механізмом посилення земельно-ресурсного потенціалу бюджету громади.

Для України 2020 рік став ключовим у становленні базового рівня місцевого самоврядування. Так, 12 червня 2020 року Уряд затвердив новий адміністративно-територіальний устрій базового рівня. Відповідно до розпоряджень Кабінету Міністрів в Україні утворено 1469 об'єднаних територіальних громад. Серед них виділяють 1058, які характеризуються як сільські, тобто мають усі ознаки сільських територіальних громад, та мають відповідні особливості розвитку, демографічну ситуацію, проблеми

фінансування та організації. Територіальні громади в усьому світі дедалі більше визнають обов'язковість досягнення сталого розвитку, прагнучи збалансувати економічне зростання з одночасним збереженням довкілля та соціальною справедливістю. Однак реалізація стратегічних проектів для просування сталого розвитку часто потребує значних фінансових ресурсів. У фінансуванні проектів сталого розвитку територіальних громад значну роль відіграють як комерційні, так і державні фінансові установи. Вони сприяють реалізації місцевих проектів, надаючи необхідне фінансування. Залучення цих інституцій через державне фінансування чи приватні інвестиції є ключовим показником потенціалу територіальних громад. Крім того, він виступає каталізатором розвитку відповідних проектів на місцевому рівні.

Визначення ролі земельних ресурсів у бюджетній системі сільської місцевості потребує детального аналізу їх фінансового потенціалу в контексті досягнення їх фінансової спроможності.

Для аналізу впливу ефективності землекористування на фінансове забезпечення сільських територій пропонуємо встановити зв'язок між земельними ресурсами та бюджетними показниками шляхом оцінки різноманітних оцінок і статистичних даних. Таким чином, рекомендується використовувати економіко-математичні методи аналізу, які дозволяють виявити взаємозв'язок факторних і результатних показників, зокрема кореляційно-регресійний аналіз [2, 3]. Такий аналіз передбачає виявлення основних факторів залежності, які відображають кількісну оцінку ступеня їх взаємозв'язку.

Дослідження проводилось на основі статистичних показників сільської місцевості Черкаської області та орієнтовних даних особистого дослідження. Модельним регіоном обрано Черкащину як центральний регіон України, який є типовим сільським регіоном з розвиненим сільськогосподарським виробництвом. Перелік ознак землекористування має широкий діапазон, який описується набором показників. Але розглянемо лише ті, які найкраще

відображають роль землі у бюджетному фінансуванні. А саме площа сільських територіальних громад та обсяг місцевих податків і зборів.

Аналіз ролі земельних ресурсів у фінансовому забезпеченні територіальної громади передбачає також детальне та поетапне дослідження рівня забезпеченості останніх бюджетними коштами та їх залежності від кількості землі.

Результати кореляційно-регресійного аналізу впливу території сільської територіальної громади на розмір місцевих податків і зборів показали тісний зв'язок між факторними та результативними характеристиками (множинний коефіцієнт кореляції $R = 0,78$). Коефіцієнт детермінації (0,61) показує, що 61% усіх змін місцевих податків пов'язано зі зміною площі громад, тобто точність виділення в рівнянні регресії є достатньою.

Загалом визначення впливу земельних ресурсів на ефективність бюджетних процесів і, відповідно, фінансову спроможність сільських громад дає можливість відповідним чином реагувати на систему управління землями та ефективність їх використання. Таким чином, використовуючи рівняння залежності земельних ресурсів і бюджетних показників, можна цілеспрямовано контролювати фінансове забезпечення бюджету в процесі його організації та планування.

На основі проведеного аналізу та даних про вплив площі сільських територіальних громад на обсяги місцевих податків і зборів визначено, що при плануванні бюджетного процесу та розвитку фінансового забезпечення сільських громад необхідно враховувати земельну та ресурсний потенціал цих громад. Встановлено, що плата за землю є важливим джерелом доходів місцевих бюджетів із значними невикористаними резервами. Аналіз динаміки надходжень плати за землю до місцевих бюджетів за період реформування свідчить про тенденцію до зростання. Водночас широка оцінка впливу процесів фіскальної децентралізації на повне використання потенціалу плати за землю

для формування доходів місцевих бюджетів потребує додаткового аналізу всіх чинників, що визначають розмір їх доходів.

Список використаних джерел:

1. Patytska, K., Panukhnyk, O., Popadynets, N., Kramarenko, I. (2021). Forming the territorial communities local budgets in Ukraine under decentralization: Current condition and management tasks. *Journal of Optimization in Industrial Engineering*, 14(2), 23–30.
2. Alaimo, L., Maggino, F., (2020). Sustainable development goals indicators at territorial level: conceptual and methodological issues – the Italian perspective. *Social Indicators Research*, 147 (2), 383–419.
3. Shkuratov O., Khokhuliak O., Kushniruk T. The role of land resources in the financial provision of rural areas of Ukraine. *Scientific Papers: Series Management, Economic Engineering in Agriculture and Rural Development*. 2022. Vol. 22. Issue 3. P. 643–648.

УДК 336.13

Юрій Е.О.

к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ТЕНДЕНЦІ ВАРТІСНИХ ПОКАЗНИКІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ
СИСТЕМИ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ В УКРАЇНІ**

Відкритість і прозорість на всіх стадіях публічних закупівель це один із ключових принципів, які закріплені у Законі України «Про публічні закупівлі». Зміст його полягає в тому, що держава гарантує та надає громадянам можливість отримувати інформацію про те, на що саме й як саме держава та місцеве самоврядування витрачають кошти бюджетів. Це ключовий чинник протидії корупції, зловживанням і розтратам публічних коштів.

У березні 2020 року з метою протидії коронавірусу державним замовникам дозволили купувати найнеобхідніші товари та послуги без аукціонів. Як наслідок з'явився новий вид закупівель – закупівля без використання електронної системи COVID-19. Однак не всі замовники використовували вказаний інструмент для економії державних коштів. Траплялися випадки зловживань в сфері закупівель для запобігання поширення

пандемії. Крім цього, постачальники суттєво завищували ціни на певні товари, враховуючи, що попит на них був значним, а ринкова пропозиція не задовольняла його [3].

Протягом 2019-2022 років помітно зростала популярність процедури закупівлі із використанням електронного каталогу як швидкого та зручного інструменту закупівлі товарів. Таку процедуру у 2022 році застосовували більше ніж 3,6 тис. замовників з метою здійснення понад 14 тис. закупівель.

В Україні у сфері публічних закупівель спостерігається переважання питомої ваги конкурентних закупівель над неконкурентними. Але, зростання питомої ваги конкурентних закупівель порівняно з неконкурентними відбувається тільки протягом 2018-2021 років.

В умовах війни питання прозорості та відкритості публічних закупівель відійшло на другий план. За даними електронної системи закупівель очікувана вартість закупівель у 2022 році була меншою ніж у попередні періоди [4].

Війна суттєво ускладнила саме проведення закупівель, що значно вплинуло на публікацію інформації про закупівлі, зокрема через такі причини:

1. Вимоги поточного законодавства. Починаючи з 28 лютого 2022 року питання публічних закупівель регулювалися Постановою Кабінету Міністрів України №169, якою замовникам надано дозвіл не публікувати відомості про проведені закупівлі в Prozorro. Після червневих змін до цієї Постанови, які зобов'язали замовників проводити спрощені процедури, кількість закупівельників в системі зросла і, як наслідок, зросла очікувана вартість процедур закупівель. Тож дуже ймовірно, що до цих змін частина замовників не тільки не публікувала дані, але й взагалі нічого не купувала.

2. Фізична неможливість публікувати дані. Перебої в енергопостачанні, загрози ракетних ударів, активні бойові дії й окупація унеможлиблюють для деяких замовників проведення закупівель в електронній системі та публікацію даних про них.

3. Можлива загроза безпеці від оприлюднення. Деколи дані про предмети

закупівель, місця поставок, розташування складів потенційно можуть загрожувати безпеці під час війни. Саме тому, щоб не наразити на додаткову небезпеку ракетних ударів не варто розкривати місце розташування складів, куди постачаються бронезилети чи медикаменти, гуманітарні вантажі.

4. Невідкладність потреби. В умовах повномасштабної війни очікуваними є ситуації, коли певні товари, роботи та послуги потрібні негайно. Відповідно, інколи немає часу та можливості не тільки провести конкурентні процедури, а й навіть опублікувати відомості в Prozorro [1].

Попри вище перелічене, тенденцію зменшення у 2022 році очікуваної вартості закупівель ще можна пояснити тим, що через повномасштабне військове вторгнення Росії та активні бойові дії значно зменшилась і кількість самих замовників.

Протягом 2022 року спостерігається й суттєве скорочення процедур закупівель за основними їх типами, що зумовлено, в тому числі, тим, що питання їх прозорості відійшло на другий план. Через вже добре зрозумілі причини на Prozorro було закрито доступ до інформації про всі оборонні закупівлі. Для інших замовників Уряд залишив обов'язок звітувати про всі укладені договори, надавши при цьому можливість зробити це вже після завершення воєнного стану.

Ефективність публічних закупівель в Україні прийнято вимірювати такими показниками, як рівень конкуренції чи відносної економії. В 2021 та 2022 роках відносна економія склала майже 6%, що означає, що провівши тендер, замовник отримував ціну в середньому на 6% нижче ніж рівень очікуваної вартості. Економія коштів в закупівлях, які успішно завершилися, в 2020 році склала більш ніж 47,3 млрд. грн., у 2021 році – близько 60 млрд. грн., а у 2022 році – майже 20 млрд. грн.

Отже, саме прозорість для закупівель в Україні залишається найбільш дієвим антикорупційним запобіжником, і його втрачати було б безвідповідально. Наразі єдиним способом здійснити оцінку публічних

закупівель на основі відкритих даних є інформація в Prozorro. Проте, на превеликий жаль, сьогодні у Prozorro немає повної інформації про проведені протягом воєнного часу закупівлі.

Беручи до уваги таку проблему та враховуючи ту обставину, що розпорядники бюджетних коштів подають відомості про закупівлі та укладені договори (а ці відомості відсутні у відкритому доступі) до Державної казначейської служби України, доцільно було б налагодити інтеграцію систем Prozorro та ДКСУ для обміну даними. З метою аналізу закупівель періоду повномасштабної війни, саме в такий спосіб, більшість критично важливих даних можна відновити. Крім того, у майбутньому така єдина система звітування за договорами розв'язала б ризик втрати інформації, а також заощадила і бюджетні кошти, і час, який замовники витрачають для звітування [2].

Таким чином, система публічних закупівель є одним із важливих засобів соціально-економічних перетворень у країні, а їх відкритість і прозорість - одним із ключових принципів. Війна значно ускладнила саме проведення закупівель, що суттєво вплинуло на публікацію інформації про них, значно зменшилась і сама кількість замовників. Протягом 2022 року спостерігається суттєве скорочення процедур закупівель за основними їх типами. Через те, що в Prozorro немає повної інформації про проведені протягом воєнного часу закупівлі, доцільним є налагодження інтеграції систем Prozorro та ДКСУ для обміну даними.

Список використаних джерел:

1. Гермашев Ю. Війна і prozorro: як жили публічні закупівлі у перші пів року повномасштабного вторгнення. URL: <https://ti-ukraine.org/research/vijna-i-prozorro-yak-zhyly-publichni-zakupivli-u-pershi-piv-roku-povnomasshtabnogo-vtorgnennya/>
2. Гермашев Ю. Утричі менше: як удосконалювати звітування за договорами. URL: https://ti-ukraine.org/wp-content/uploads/2022/11/Utrychi-menshe_DOZORRO-TI-Ukraine-1.pdf
3. Пилипенко Я. Рік закупівель за процедурою COVID-19 URL: <https://dozorro.org/blog/rik-zakupivel-za-proceduroyu-covid-19>
4. Публічний модуль аналітики BI Prozorro. URL: <https://bi.prozorro.org/hub/stream/aaec8d41-5201-43ab-809f-3063750dfafd>

ВИКОРИСТАННЯ БАЗОВИХ МЕТОДІВ ОЦІНКИ РИЗИКІВ НА РИНКУ ЦІННИХ ПАПЕРІВ

В умовах недостатньо розвиненого фінансового ринку часто зберігається кредитна лінія підтримки та ексклюзивна можливість для первинних дилерів проведення операцій РЕПО з Національним банком. Так було в Україні, коли первинні дилери мали такі переваги [1, с. 110].

По-перше, могли виставляти двосторонні котирування від власного імені із збереженням котирувань, тоді як інші учасники торгів здійснювали операції лише за зустрічною (ринковою) заявкою без збереження їх у торговельній системі. Таким чином, первинний дилер набуває відносної незалежності від інших учасників ринку і, користуючись цим правом, може встановлювати націнку на цінні папери.

По-друге, українські первинні дилери могли вигідно розміщувати вільні кошти як надання практично безризикового кредиту під досить високі відсотки, отримувати одноденні розрахункові кредити і ломбардні кредити [2, с. 34].

Зрозуміло, проставлені оцінки мають умовний характер і є усередненим варіантом (за інших рівних). Варіації конкретних причин сприяють перестановкам у цій таблиці. Перелічені способи мають свої плюси та мінуси. Існує кілька базових способів, що дозволяють з тим чи іншим ступенем ефективності ідентифікувати ризики та оцінити їх параметри:

- експерти (суть способу - проведення інтерв'ю співробітників компанії для з'ясування їх думки про існуючі ризики та формування оцінки параметрів цих ризиків);

- статистика (суть способу — вивчення документальних джерел виявлення фактів реалізації ризиків, і навіть чинників ризику, здатних призвести до конкретним ризикам);

- третя сторона (суть способу - наймання сторонньої організації для проведення ідентифікації та оцінки ризиків);

- поставлені ризики (суть способу - формування переліку та оцінка параметрів ризиків, що часто зустрічаються в умовах, аналогічних тим, в яких діє компанія);

- процеси (суть способу використання спрощеного підходу, описаного вище).

Кожен із цих способів оцінюється за п'ятьма ключовими параметрами:

- об'єктивність (ступінь наближеності до реальності);

- повнота (наскільки вичерпним вийде кінцевий список);

- вартість (обсяг ресурсів, зокрема які мають негрошову оцінку, здійснення необхідних заходів у межах способу);

- час (кількість часу для здійснення необхідних заходів у рамках способу);

- якість (придатність вихідного матеріалу переходу до процесу конвертування в програму аудиту) [3, с. 98].

На більшості ринків існує тісний зв'язок між первинними дилерами та Національними банками, проте така співпраця не повинна завдавати шкоди іншим інвесторам. Це передбачає, що привілеї первинних дилерів може бути гарантовані лише з початковому етапі розвитку ринку.

У разі розвинутого ринку первинні дилери поступово позбавляються своїх привілеїв. У досягнутий рівень стабільності фінансових інститутів дозволив регулюючим органам знизити вимоги щодо величини фінансового капіталу первинних дилерів з метою збільшення чисельності учасників інституту первинного дилерства.

Оцінюючи перспективи регулювання первинних дилерів в Україні, слід підкреслити тимчасовий і об'єктивно вимушений характер відмовитися від інституту первинних дилерів. У той самий час владі, що здійснює регулювання

первинних дилерів, не можна ігнорувати досвід кризи: на нестабільному ринку первинним дилерам необхідні додаткові захисні заходи, які у розширенні різниці між кращими цінами купівлі та продажу, а також скорочення обсягу угод.

Список використаних джерел:

1. Буднік М. М. Фінансовий ринок : конспект лекцій. Харків: ХНЕУ, 2014. 155 с.
2. Васильєва В. В. Фінансовий ринок : навч. посібн. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 368 с.
3. Шелудько В.М. Фінансовий ринок : підручник. Вид. 3-тє., вид., стер. Київ: Знання, 2015. 535 с.

УДК 327.3+334:338.1/.2+477

Дмитрієва М. М.

аспірантка кафедри фінансів

Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО ФІНАНСУВАННЯ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У 2015 р. Україна разом з країнами ООН підтримала ідеї сталого розвитку світу до 2030 р. та регламентувала 17 глобальних першочергових цілей, досягнення яких допоможе покінчити з бідністю, захистити планету, забезпечити мир і процвітання для всіх людей та майбутніх поколінь [1]. Однією з цих стратегічних цілей є забезпечення інклюзивної, справедливої та якісної освіти, доступної всім людям протягом усього життя [2], а також заохочення можливості здобувати таку освіту. Отже, знання визнано однією з передумов сталого розвитку економіки. А оскільки середню освіту в Україні фінансує переважно держава, сталий розвиток економіки обумовлений рівнем фінансування освітніх закладів та якістю освіти.

На жаль заклади загальної середньої освіти в Україні фінансуються в рази менше, ніж в країнах OECD та партнерах OECD (рис. 1). Тим часом у 2015 р. коефіцієнт кореляції між кумулятивними видатками на середню освіту одного

учня (за всі роки навчання у віці з 6 до 15 років) та рівнем ВВП на душу населення становив 0,91, що свідчить про прямий суттєвий зв'язок між видатками на середню освіту та розвитком економіки країни. Тож недостатність фінансування шкіл в Україні суттєво й негативно впливає на динаміку ВВП в стратегічній перспективі, заважає досягненню більшості цілей сталого розвитку. Адже всі цілі сталого розвитку взаємопов'язані між собою, та досягнення одних цілей впливає на успішність досягнення інших, через що процес сталого розвитку потребує від країн-виконавців партнерства.

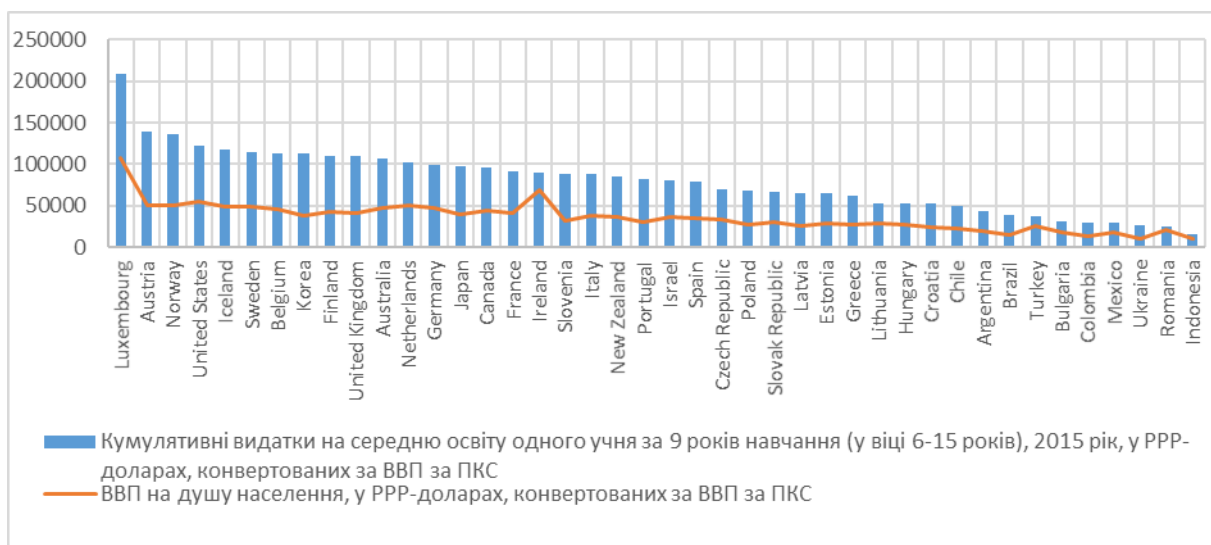


Рис. 1. Сукупні бюджетні видатки на середню освіту одного учня за роки навчання у віці від 6 до 15 років

Джерело: побудовано автором за даними Світового банку

Недостатнє фінансування закладів середньої освіти знижує і якість освіти. І хоча Україна ще не звітувала перед ООН щодо трендів в українській освіті, а наявні виклики в освітній галузі поки не подолані (у 2014 р. охоплення населення початковою освітою 92 %, процент школярів, які отримали атестати, 94 %), однак грамотність населення у віці 15–24 років у 2012 р. склала 100 %, а у 2021 р. Україна посіла 36 місце в рейтингу 165 країн ООН, що регламентували цілі сталого розвитку [3, с. 10].

На шляху сталого розвитку Україні також належить розв'язати проблеми, виявлені в ході міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 [4, с. 199],

зокрема пов'язані із забезпеченням закладів освіти необхідними ресурсами (високотехнологічним обладнанням, інклюзивними приміщеннями, зонами відпочинку, онлайн-платформами для розвитку інтересів та здібностей школярів) та реалізацією суто цілей сталого розвитку – забезпеченням приміщень енергоефективними технологіями, зонами для роздільного збирання відходів. Значну підтримку сфери освіти і науки Україні в даному напрямку у 2023 р. надали більш ніж 50 міжнародних організацій та урядів в рамках 160 проєктів і програм із загальним обсягом фінансування близько 1,2 млрд євро. Серед пріоритетних проєктів за їх участю були: забезпечення комп'ютерною технікою, створення мережі цифрових освітніх центрів, друк підручників, швидка відбудова шкіл на деокупованих територіях, облаштування укриттів, закупівля шкільних автобусів. Слід зазначити також позитивні тенденції у 2024 р.: з державного бюджету профінансовано субвенцію на забезпечення якісної, сучасної та доступної загальної середньої освіти «Нова українська школа» (1,5 млрд грн) та субвенцію на придбання обладнання, модернізацію (проведення реконструкції та капітального ремонту) їдалень (харчоблоків) закладів загальної середньої освіти (1,5 млрд грн). Крім того на 67 % збільшено субвенцію на облаштування безпечних умов у закладах загальної середньої освіти (2,5 млрд грн), вчергове виділено субвенцію на придбання шкільних автобусів (1 млрд грн).

Однією з надважливих проблем в Україні залишається недостатнє фінансування заробітної плати педагогів. І хоча у 2024 р. освітню субвенцію з державного бюджету збільшили майже на 18 %, це не вплине суттєво на рівень зарплатні вчителів. Адже у 2022 р. середня річна заробітна плата українського вчителя на старті кар'єри (10,9 тис. міжнародних PPP-доларів, розраховано автором за даними звітів Мінфіну) була майже втричі менша річної зарплатні вчителя країн OECD (в середньому 37,7 тис. PPP-доларів за даними індикаторів OECD). При цьому найбільше розрив (майже в 6 разів) між рівнем фінансування в Україні й країнах OECD виявлено при порівнянні зарплатні

педагогів на вершині кар'єри: у 2022 р. 14,2 тис. PPP-доларів в середньому платили в Україні проти 61,1-65,7 тис. PPP-доларів у країнах OECD (залежно від рівня середньої освіти).

Наразі, в умовах війни в Україні майже неможливий своєчасний моніторинг індикаторів досягнення Цілей сталого розвитку (діє з 2021 р.), однак за даними ООН, 96 % організацій все ж таки орієнтуються на цілі сталого розвитку, оскільки за 2022 р. відповідний інтегральний індекс зріс з 3,27 до 3,50 балів з 5 максимально можливих [5]. Водночас слід зазначити вимушену зупинку українського суспільства на шляху до загально визнаних світом цілей сталого розвитку – гідної праці, економічного зростання, відповідального споживання та виробництва, доступної та чистої енергії та інновацій в промисловості. На цей час надважливими в Україні є більш приземлені цілі – подолання бідності та голоду, досягнення миру та справедливості, зміцнення здоров'я та досягнення добробуту. Тож зрозуміло, що актуальними напрямками сталого розвитку поки залишаються підтримка медичних закладів, гуманітарна допомога, підтримка захисників України, співробітників та їх сімей.

Таким чином, на нашу думку, держава має заради сталого розвитку економіки забезпечувати достатнє та своєчасне фінансування середньої освіти, повсякчас сприяти зростанню її якості та інтегрованості до міжнародного освітнього простору. Найближчими роками на цьому шляху Україні доведеться першою чергою долати виклики, пов'язані з відновленням зруйнованих та пошкоджених освітніх закладів. Тому фактично цілі сталого розвитку поки в Україні відповідають рівню країн, що розвиваються, а в освіті держава виконує переважно гуманітарні та соціальні функції. В такій ситуації особливо важливо активно залучати міжнародну спільноту до фінансування середньої освіти, намагатися змінювати свідомість людей в освітній системі, насамперед сприяти засвоєнню ними системного мислення, що дозволяє розглядати світ як систему, єдине ціле, що складається з підсистем. В такому разі із закінченням війни в країні будуть наявні всі передумови для подальшого сталого розвитку

суспільства, зокрема системний підхід у світосприйнятті у молоді, усвідомлення ідей сталого розвитку як особистісної й суспільної цінності.

Список використаних джерел:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. *United Nations Development Programme*: вебсайт. 2018. URL: <https://www.undp.org/ukraine/publications/transforming-our-world-2030-agenda-sustainable-development>.
2. Goals, 4 Education : Department of Economic and Social Affairs, Sustainable Development, United Nations. URL: <https://sdgs.un.org/goals/goal4#undefined>.
3. Jeffrey D. Sachs, Christian Kroll, Guillaume Lafortune, Grayson Fuller, Finn Woelm : Sustainable Development Report. Cambridge University Press. New York. 518 p. URL: <https://s3.amazonaws.com/sustainabledevelopment.report/2021/2021-sustainable-development-report.pdf>.
4. Національний звіт за результатами міжнародного дослідження якості освіти PISA-2022 / кол. авт. : Г. Бичко (осн. автор), Т. Вакуленко, Т. Лісова, М. Мазорчук, В. Терещенко, С. Раков, В. Горох та ін. ; за ред. В. Терещенка та І. Клименко ; Український центр оцінювання якості освіти. Київ, 2023. 395 с. URL: https://osvita.ua/doc/files/news/907/90711/PISA-2022_Nacionalnij_zvit_povnij.pdf.
5. Індекс сталого розвитку 2022. Європейська Бізнес Асоціація. URL: <https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2023/01/Sustainability-Index-2022-short-version-for-December-29.pdf>.

Andrei DUMITRIU

Undergraduate in Accounting, department of accounting, audit and finance,
Ștefan cel Mare University of Suceava

**SKANDIA NAVIGATOR MODEL TOOL USED IN INTELLECTUAL
CAPITAL ASSESSMENT. CASE STUDY - MARELBO S.R.L.**

In today's economic landscape, where information and knowledge are the main drivers of development, intellectual capital is a fundamental asset for business success. Comprising knowledge, expertise and relationships, it becomes an essential pillar in building value and competitive advantage for companies [1]. In this light, the paper presents an in-depth analysis of the Skandia Navigator Model, an innovative tool for assessing and managing intellectual capital [2]. By reviewing the literature and conducting a meta-analysis, the study aims to improve the understanding of the model, demonstrating its applicability in the valuation of a company's intangible resources.

The Skandia Navigator model, based on a non-monetary structure and focusing on human and structural capital [3], was applied in the case study of the Romanian company Marelbo S.R.L. The analysis highlighted how the model can be used to uncover the hidden value of a company's intellectual resources, thus fostering sustainable growth and strengthening competitive advantage [4]. The case study applied on Marelbo S.R.L. involved data collection through a detailed questionnaire, looking at the assessment of financial, customer, process, human and innovation and development capital. The results can be seen in the following table.

Table 1

Skandia Navigator results at Marelbo S.R.L.

Dimension	Question 1	Question 2	Question 3	Question 4	Average
Financial capital	4 (Total assets)	3 (Labour productivity)	3 (ROA)	-	3,33
Customer capital	4 (Segmentation strategies)	5 (Evaluation of frequency of interaction)	3 (Implementing feedback)	-	4
Process capital	4 (Process optimization)	5 (Digitization and automation)	4 (Management of contractual errors)	3 (Monitoring of administrative expenditure)	4
Human Capital	5 (Leadership Development)	4 (Motivation Strategies)	5 (Investing in Education)	4 (Salary Policy)	4,5
Innovation and Development Capital	5 (Inovation Strategy)	4 (Launching New Products/Services)	-	-	4,5

For each question, responses were rated on a scale of 1 to 5, where 1 means poor performance or inconsistent with the company's objectives and 5 means exceptional performance with significant impact on the company's success.

The results demonstrate a strong company performance in the areas of human and innovation capital, indicating a strong focus on internal development and innovation. At the same time, areas for improvement were identified, such as financial performance management and implementation of customer feedback.

The paper's findings highlight the importance of recognising and harnessing intellectual capital in modern enterprises [5]. By adopting the Skandia Navigator

Model, companies can more effectively navigate a changing business environment, ensuring that intangible resources are valued and strategically managed to support growth and competitiveness. Thus, the study contributes to the existing literature by demonstrating the practical applicability of the Skandia Navigator Model in the Romanian context, providing a valuable insight into the effective management of intellectual capital.

References:

1. Stan, S., Dumitraşcu, D., & Pele, A. (2017). Recognizing and Valuating Intangible Resources - Major Difficulties in Organisational Management. *Management of Sustainable Development*, 9, 35 - 38. <https://doi.org/10.1515/msd-2017-0012>.
2. So, M. (2018). Management Knowledge Assets: A Review of the Models Used to Measure and Report Intellectual Capital. *Management Accounting Frontiers*. <https://doi.org/10.52153/prj0117001>.
3. Baldini, M., Bronzetti, G., & Sicoli, G. (2017). A Framework to Measure Intellectual Capital. , 527-537. https://doi.org/10.1007/978-3-319-46319-3_32.
4. Ashton, R. (2007). Value-Creation Models for Value-Based Management: Review, Analysis, and Research Directions. , 16. [https://doi.org/10.1016/S1474-7871\(07\)16001-9](https://doi.org/10.1016/S1474-7871(07)16001-9).
5. Myasoedov, A. (2021). An Efficiency Model for Assessing Intellectual Capital. , 84-91. <https://doi.org/10.12737/2306-1731-2021-10-1-84-91>.

МІСЦЕ ТА РОЛЬ ФІНАНСОВИХ ПОСЕРЕДНИКІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ

Тематичний напрям 3

УДК 336.77

Дзюблюк О.В.
д.е.н., професор, професор кафедри фінансів ім. С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

ОПТИМІЗАЦІЯ МОНЕТАРНОЇ ПОЛІТИКИ НБУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Економіка України в умовах воєнного стану зазнає потужного і руйнівного впливу кризових явищ, які спричинені зовнішньою агресією і подолання яких вимагає адекватних заходів державної економічної політики за всіма напрямками – від структурного і бюджетного до монетарного. Одним із найбільш важливих серед усіх цих напрямів є розширення можливостей банківської системи із кредитування реального сектору, оскільки необхідною умовою подолання економічної кризи і відновлення виробничого зростання в умовах війни є саме активізація діяльності банків щодо надання грошових ресурсів господарюючим суб'єктам як ключовий фактор забезпечення неперервності кругообороту капіталів підприємств, розширення внутрішнього ринку і стимулювання споживчого попиту, що є по суті основоположними елементами у всій системі заходів щодо підтримання національної економіки на траєкторії стійкого зростання.

Складні умови економічного розвитку в Україні в період воєнного стану безпосередньо позначилися і на діяльності банківської системи щодо кредитного забезпечення господарських потреб суб'єктів ринку. Однак проблеми у сфері банківського кредитування виникли не із початком бойових дій, а нагромаджувалися упродовж достатньо тривалого періоду часу. Зокрема, йдеться про дисбаланси за строками між активами і пасивами банків,

недостатній рівень концентрації та розпорошеність банківського капіталу, зростання рівня банківських ризиків, погіршення макро- та мікроекономічних умов ведення бізнесу, ріст проблемної заборгованості, зниження якості кредитних портфелів банків та їхня збиткова діяльність, що загалом позначилося на можливостях банківської системи кредитувати реальний сектор. Самі ж воєнні дії як фактор впливу на функціонування банків і економіки, позначилися на всіх аспектах взаємодії банківських установ з клієнтами, включаючи і організацію кредитних відносин, що загострило попередні проблеми та обумовило виникнення нових, коли в умовах постійних атак ворога за всіма напрямками потрібно було докладати зусиль, щоб уникнути перебоїв у роботі банківської системи і підтримувати фінансову стійкість роботи банківських установ.

Водночас монетарна політика Національного банку України упродовж останнього періоду не сприяла активізації кредитних вкладень комерційних банків в економіку. Адже рестрикційний характер грошово-кредитної політики регулятора мав своїм наслідком те, що підвищення облікової ставки та надвисока прибутковість за депозитними сертифікатами створювала по суті об'єктивні передумови для обмеження кредитної активності банків у реальному секторі з огляду на можливість інвестування власних ресурсів у фактично безризикові активи у вигляді цінних паперів НБУ чи держави. Результатом реалізації такої монетарної політики Національного банку України та кредитної політики самих комерційних банків стала по суті спотворена структура активів банківської системи, коли у 2023 р. частка кредитного портфелю у вигляді наданих суб'єктам господарювання і фізичним особам кредитів становила лише близько чверті від загального обсягу активів банків – 20,6% та 5,4% відповідно. У той же час, кошти банків, інвестовані у депозитні сертифікати НБУ, розміщені на рахунках в НБУ та інших банках, а також вкладені у державні цінні папери, сумарно становили аж 63,2% загального портфелю активів банківського сектору, що по суті може свідчити про зведення нанівець фундаментальної

функції банків щодо організації кредитування підприємств реального сектору.

Потрібно розуміти, що на практиці не лише воєнні дії вплинули на формування відповідної структури банківських активів. Річ у тім, що внаслідок саме жорсткої монетарної політики регулятора щодо підвищення облікової ставки, процентних ставок за депозитними сертифікатами НБУ, а також дохідності ОВДП у портфелі активів комерційних банків стали домінувати операції з цінними паперами. При цьому в умовах відсутності належно розвинутої інфраструктури національного фондового ринку та можливостей проведення IPO майже всі операції банків з цінними паперами – це по суті операції із депозитними сертифікатами Національного банку України та ОВДП.

У результаті встановлення високих процентних ставок за депозитними сертифікатами, які гарантують банкам фактично безризикові інвестиції з високою нормою дохідності Національний банк України по суті нівелював функції банківського сектору як фінансового посередника. Адже залучаючи кошти в суб'єктів ринку, банківська система не надає кредити тим підприємствам чи галузям, які їх потребують, а розміщує відповідні ресурси на депозитних сертифікатах, тим самим накопичуючи значні суми надлишкової ліквідності. Як наслідок, на сьогодні комерційні банки зберігають на кореспондентських рахунках та в депозитних сертифікатах НБУ майже пів трильйона гривень, тобто попри складну ситуацію в економіці, яку спровокувала війна, обсяги надлишкової ліквідності банківського сектору лише зростають. А це означає, що у комерційних банків відсутні як стимули активно залучати депозити, так і відповідно спрямовувати їх на кредитування економіки.

Нині незначним і єдиним рушієм гривневого корпоративного кредитування є державна програма підтримки «Доступні кредити 5-7-9%». При цьому поточна заборгованість позичальників за пільговими кредитами на початку 2024 року становила 126,8 млрд грн. Важливу роль програми для бізнесу та економіки в цілому підкреслює стрімке зростання частки кредитів, виданих за програмою «5-7-9%», у чистому гривневому корпоративному

портфелі - з 5% у 2020 р. до 18% у 2021 р., 26% у 2022 р. та до 40% за підсумками 2023р. Однак основну масу кредитів «5-7-9%» складають відносно короткострокові кредити, що суперечить первинному задуму довгострокового фінансування інвестиційних цілей за цією програмою.

Таким чином, високі ризики та наявність альтернативних напрямів вкладення банками коштів упродовж останнього періоду обумовило фактичне перенаправлення грошових потоків від реального сектору до сектору державного управління. У такий спосіб в економіці виникає небезпечна ситуація, пов'язана із перерозподілом кредитних ресурсів фактично на користь держави або цінних паперів, емітованих центральним банком (деPOSITНИХ сертифікатів НБУ), унаслідок чого створюється штучний дефіцит коштів у реальному секторі. При цьому грошово-кредитна політика Національного банку не сприяє активізації кредитування реального сектору, адже серед цільових орієнтирів регулятора, визначених на законодавчій основі, пріоритет має цінова стабільність, а забезпечення економічного зростання та підтримка відповідних ініціатив уряду може здійснюватися лише коли це не суперечить головному пріоритету. За таких умов антиінфляційна орієнтація монетарної політики регулятора по суті виступає не рушієм економічного зростання, а його гальмом.

Це означає, що давно назріла необхідність зміни стратегічних орієнтирів монетарної політики Національного банку України, коли заради досягнення задекларованих інфляційних таргетів встановлюються надвисокі процентні ставки за кредитами рефінансування і за депозитними сертифікатами, що перешкоджає вкладенню банківських ресурсів у підприємства реального сектору та стимулює банки до розміщення коштів у низькоризикові активи, які є альтернативою до кредитування виробництва. У таких умовах процентні ставки за депозитними сертифікатами, як і вся політика облікової ставки НБУ, потребують суттєвого перегляду у бік зниження. Стратегічною метою монетарної політики Національного банку України в умовах воєнного стану має бути створення оптимальних економічних умов для формування такої

структури активів комерційних банків, котра б максимально сприяла перерозподілу кредитних ресурсів на користь підприємств. Тільки за таких умов можуть бути створені належні обставини для стимулювання банківського кредитування реального сектору в контексті реалізації цілеспрямованої економічної стратегії держави щодо забезпечення в непростих умовах війни стійкого виробничого зростання і забезпечення високої зайнятості.

УДК 336.7

Івасів І.Б.
д.е.н., професор кафедри банківської
справи та страхування
Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана

ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ КОМІТЕТІВ НАГЛЯДОВИХ РАД У БАНКАХ УКРАЇНИ

Наглядова рада відіграє важливу роль у системі управління банком, надаючи консультації вищому менеджменту та забезпечуючи ресурси для адаптації організації. У структурі наглядової ради формуються спеціалізовані комітети для виконання конкретних завдань з метою підвищення ефективності своєї діяльності. Ці комітети виконують як контрольні, так і консультативні функції, забезпечуючи результативність і забезпечуючи відповідність з регулятивними вимогами та очікуваннями зацікавлених сторін. Вони стали невід'ємною частиною корпоративного управління, особливо в умовах посилення правових стандартів і вимог акціонерів. Разом з тим, у вітчизняних реаліях серед проблем вдосконалення корпоративного управління в банках, проблема формування та функціонування комітетів рад займає далеко не останнє місце.

Необхідність створення комітетів ради банків безпосередньо вказується у Базельських рекомендаціях, та національному законодавстві. Зокрема принцип 3 «Принципів корпоративного управління для банків» Базельського комітету з банківського нагляду зазначає, що «комітети ради з аудиту, ризиків і компенсацій є обов'язковими для системно важливих банків і настійно рекомендуються для інших банків» [1, с. 15]. Вітчизняний законодавець підтверджує дану настанову і заявляє, що банки можуть створювати у своєму складі й інші комітети, однак банки, що не віднесені до системно важливих, мають створити, як мінімум, комітет з аудиту та комітет з управління ризиками [2]. Відзначимо, що останнім часом НБУ у рамках процедури SREP став рекомендувати банкам, що не є системно важливими, також створювати комітет з винагород.

Важливо розуміти, що комітет є органом, який надає консультації та рекомендації, але не має повноважень для самостійного прийняття рішень, оскільки йому відсутні повноваження управління. Учасники комітету ради мають різноманітні навички, освіту та досвід, що сприяє різноманітності точок зору. Вони ретельно ознайомлені з місцевими, регіональними та, при необхідності, глобальними економічними та ринковими тенденціями, а також правовим та регуляторним середовищем.

У даному контексті, важливо звернути увагу на етап підбору членів комітету, оскільки це визначає його ефективність та здатність вирішувати стратегічні завдання. Крім простого включення компетентних осіб, доцільно створити матрицю компетенцій, яка враховуватиме різноманітні аспекти діяльності банку. Такі компетенції можна розвивати через участь у професійних програмах зростання або корпоративних вступних курсах (induction programme), що охоплюють широкий спектр тем, включаючи управління банківськими ризиками та передачу стратегічних знань від керівників до членів ради.

Управління банком потребує не лише компетентних і кваліфікованих фахівців, а й чіткого розподілу обов'язків і відповідальності. Саме тому,

створення та уповноваження комітетів важливо покласти на наглядову раду загалом. Це відображається не лише у їхній кількості, а й у характері їхньої діяльності, що повинен відповідати специфіці бізнес-сфер та профілю ризику, що існують у банку. До того ж, ефективність комітетів підвищується за умови, що вони мають представників незалежних директорів. Це забезпечує більш об'єктивний розгляд питань і прийняття рішень, а також допомагає запобігти конфліктам інтересів.

Комітети ради мають багато переваг, але також мають витрати та недоліки, які необхідно враховувати, щоб забезпечити ефективність і продуктивність ради: члени комітету мають спільні спеціальні знання з питань, що входять у сферу діяльності комітету, що сприяє якісним і глибоким обговоренням проблем; засідання комітетів - це можливість для проведення якісних та всебічних обговорень, що сприяє розгляду питань з різних точок зору та прийняттю обґрунтованих рішень; комітети сприяють встановленню довірливих стосунків з правлінням банку та керівниками підрозділів контролю, що сприяє покращенню взаєморозуміння та співпраці; у процесі роботи комітетів надається якісний та обґрунтований зворотній зв'язок менеджерам, з якими вони тісно взаємодіють, в тому числі під час щорічного оцінювання, що сприяє підвищенню ефективності управління; робота комітетів дозволяє розвантажити порядок денний засідань наглядової ради та виділити більше часу для обговорення стратегічних питань, зокрема, питань стратегічного планування, пошуку та призначення керівників, управління стратегічними ризиками.

Вище зазначалось, що банки можуть створити додаткові до прописаних у законі комітети ради. Це доцільно за умови, коли у складі ради є фахівці, які можуть додати результативності наглядової ради. Зокрема, у крупних державних банках існує практика формування комітету з питань стратегії та трансформації, який опікується стратегією банку, формуванням бюджетів та

бізнес-планів, бізнес-стратегією у розрізі сегментів, а у разі трансформаційних процесів у банку – моніторинг за такими процесами.

Створення комітету з питань операційної діяльності та діджиталізації може бути доцільною, для прикладу, при розробці банком крупних ІТ-програм, тож члени комітету можуть безпосередньо сконцентруватись на питаннях підвищення операційної ефективності, впровадження значних змін в діяльності та безпосередньо взаємодіють з операційним директором (COO) та ІТ-директором (CIO).

Комітет з корпоративного управління може зосередити увагу на підтримці в актуальному стані внутрішніх нормативних актів з корпоративного управління, зокрема, Кодексу корпоративного управління, Положення про наглядову раду, положення про правління, статуту банку у тісній взаємодії з корпоративним секретарем банку та головним юристом (CLO).

Вітчизняна практика вже знає приклади формування комітетів ради з етики, коли їх створювали у державних банках, насамперед, на вимогу іноземних директорів. До компетенції доцільно віднести питання щодо порушення кодексу етики керівниками банку, включаючи і членів наглядової ради, усі випадки репутаційних ризиків та неприйнятної поведінки керівниками банку. Зрозуміло, що найбільш тісних контакт у членів такого комітету має бути головним комплаєнс-менеджером (CCO) та CLO.

Рада повинна бути уважною щодо розширення числа комітетів, враховуючи невелику кількість її членів та обмеженість їх часу. Це ставить перед нами питання оптимальної величини ради, яке має бути структуроване таким чином, щоб принаймні три основні комітети — аудит, винагороди та номінації — могли бути належним чином забезпечені незалежними директорами. Крім того, ситуація, коли кожен директор «робить все», обмежує можливості для найкращих фахівців зосередитися на сферах своїх інтересів та експертизи.

Система оцінки ефективності роботи комітетів повинна бути регулярною, проводитись щорічно та включати участь всіх членів ради. Для цієї мети можуть залучатись зовнішні консультанти. Один з можливих інструментів для

оцінки - анонімне опитування. На основі отриманих результатів можуть бути прийняті рішення щодо необхідності змін у складі комітету з метою підвищення його ефективності. Серед таких запитань можуть бути наступні:

- чи відчували ви можливість вільно висловлювати свою думку на засіданнях комітету? Чи були створені умови для відкритого обміну думками та ідеями?

- чи вважаєте ви, що кількість та тривалість засідань комітету були достатніми для повного обговорення всіх питань?

- чи було включено всі важливі для обговорення питання до порядку денного комітету?

- чи була можливість вносити пропозиції щодо додавання чи зміни пунктів порядку денного?

- чи отримували ви матеріали для підготовки до засідань заздалегідь, а ці матеріали були достатньо інформативними та чіткими?

- чи здійснював комітет моніторинг виконання завдань та рішень, які були прийняті та як цей процес відбувався і як його можна було б покращити?

Висновки:

У структурі наглядової ради банків формуються спеціалізовані комітети, що виконують контрольні та консультативні функції, мають забезпечувати результативність та відповідність регулятивним вимогам та очікуванням зацікавлених сторін.

Банки можуть створювати додаткові комітети ради, якщо у складі ради є фахівці, які можуть покращити роботу наглядової ради.

Національний банк України став рекомендувати банкам, що не є системно важливими, створювати три комітети ради.

При розширенні числа комітетів ради важливо враховувати невелику кількість її членів та обмеженість їх часу.

Система оцінки ефективності роботи комітетів ради повинна бути регулярною, проводитись щорічно та включати участь всіх членів наглядової ради.

Список використаних джерел:

1. Corporate governance principles for banks. Basel Committee on Banking Supervision. July 2015. URL: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d328.pdf>.
2. Закон України «Про банки і банківську діяльність» 07.12.2000, № 2121-III (із змінами та доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14>.

УДК 368-049.5

Кривошлик Т.Д.

к.е.н., доцент, професор кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ СТРАХОВОЇ КОМПАНІЇ

Однією із невід’ємних складових фінансової безпеки держави виступає фінансова безпека небанківського фінансового ринку, що включає в себе фінансову безпеку страхового ринку, яка забезпечується сукупністю усіх страхових компаній. Фінансова безпека страхових компаній сприяє створенню ефективної системи захисту населення, суб’єктів господарювання та держави. Від рівня «фінансової безпеки самих страховиків, частково залежить і фінансова безпека їх клієнтів, оскільки лише надійні та безпечні страхові компанії можуть убезпечити інших учасників ринку» [1].

Важливою складовою фінансової безпеки страхової компанії є її інформаційно-аналітичне забезпечення, яке на стратегічному, оперативному та тактичному рівнях дасть їй змогу вчасно приймати управлінські рішення, спрямовані на нейтралізацію небезпек та загроз, здатних завдати фінансових збитків.

Зауважимо, що термін «забезпечення» у контексті інформаційно-аналітичного забезпечення означає виконання, гарантування, здійснення процесу збору, обробки і надання керівництву необхідної інформації. Відповідно інформаційно-аналітичне забезпечення фінансової безпеки страхової компанії слід розглядати як сукупність інформаційних та аналітичних процесів, об’єднаних в інформаційно-аналітичну систему та спрямованих на

задоволення інформаційних потреб менеджерів та окремих співробітників страховика, шляхом перетворення первинної інформації в узагальнюючу, згідно з визначеними цілями для прийняття управлінських рішень.

Отже, інформаційне та аналітичне забезпечення – це дві підсистеми інформаційно-аналітичної системи забезпечення фінансової безпеки страхової компанії.

Інформаційне забезпечення та його складові (інформаційний фонд, спеціальні прийоми і методи інформаційного забезпечення) охоплюють надходження, систему руху й перетворення інформації, включаючи методи їх кодування, зберігання та передавання користувачам компанії.

У подальшому процес аналізу існуючої інформації та створення нового знання формує аналітичний процес, результатом якого є вторинні інформаційні документи. Технологія аналітичного процесу передбачає послідовність виконання певних процедур та аналітичних операцій [2, с. 22]. З наведеного можна констатувати, що інформаційне забезпечення – це обслуговування аналітичного процесу (оперативно- технічне, архівне тощо).

Аналітичний рівень забезпечення фінансової безпеки страхової компанії полягає в узагальненні, групуванні інформації, її оцінюванні, аналізі й перетворенні, розробці висновків, пропозицій, рекомендацій і прогнозів для підготовки та прийняття управлінських рішень, необхідних для забезпечення фінансової безпеки компанії. Метою аналітичного забезпечення страховика є надання масивам неопрацьованих даних зрозумілого значення.

Враховуючи специфіку діяльності страхової компанії виділимо етапи аналітичного процесу страхової компанії, який формує аналітичне забезпечення її фінансової безпеки:

- 1) управлінський, необхідний для визначення мети і задач аналізу, вибору об'єкта дослідження та строків виконання;
- 2) плановий, передбачає складання програми аналізу, методик проведення окремих видів аналізу;

3) інформаційно-перевірчий, спрямований на підготовку різної інформації, необхідної для її аналітичної обробки;

4) кадровий, на якому визначаються співробітники – виконавці аналітичного процесу;

5) аналітичний (процедурний), під час якого, за допомогою різних методичних і технічних прийомів, здійснюються аналітичні розрахунки. Він є основним, і дає змогу отримати підсумкову інформацію, необхідну для підготовки управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки страховика;

6) звітний, передбачає складання звітних документів для менеджерів та відповідних співробітників компанії;

7) контрольний, передбачає підготовку організаційно-розпорядчих документів та призначення осіб, відповідальних за виконання прийнятих рішень, контроль за впровадженням у діяльність компанії пропозицій щодо підвищення рівня (посилення стану) фінансової безпеки страховика.

Отже, аналітичне забезпечення фінансової безпеки страхової компанії є процесом, який дає змогу отримувати, обробляти, аналізувати інформацію, робити висновки, рекомендації, складати прогнози, необхідні для прийняття управлінських рішень щодо забезпечення фінансової безпеки страхової компанії. Саме аналітичне забезпечення, підвищує якість та розширює сферу практичного застосування інформаційних потоків, позитивно впливаючи на фінансову безпеку страховика.

Список використаних джерел:

1. Гладчук О.М. Фінансова безпека українських страхових компаній у сучасних реаліях. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 55. URL: <https://www.economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2863/2787>
2. Курій А.Б. Підходи до організації аналітичної роботи на підприємствах. Збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції «Економіка, облік, фінанси та маркетинг: аналіз тенденцій та перспектив розвитку» до 100-річчя Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. м. Черкаси. 27 травня 2021 р. URL: https://eprints.cdu.edu.ua/5624/1/zb_tez-21-24.pdf

Островська Н.С.
д.е.н, професор кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Островський В.П.
аспірант
Національний університет «Чернігівська політехніка»

ІННОВАЦІЙНЕ ФОРМУВАННЯ БАНКІВСЬКОГО РИНКУ УКРАЇНИ В ПОВОЄННИЙ ПЕРІОД

Конкурентоспроможність української банківської системи визначає її рівень в світові банківські системи. Актуальність даного питання має бути врахована при формуванні інвестиційного клімату в Україні в повоєнний період.

Формування нового банківського ринку передбачає процес, пов'язаний зі створенням, впровадженням і використанням нових методів роботи з метою підвищення конкурентоспроможності та максимального задоволення потреб клієнтів, удосконалення цифрових технологій банківської діяльності, що дасть можливість в майбутньому зростання економічного, стратегічного і соціального ефекту. Важливою складовою розвитку банківських технологій є ризик, який, як правило, оцінюється з позиції можливих втрат від інноваційної діяльності. Такий ризик посилюється під час військових дій, що супроводжується кібератаками та недобросовісною конкуренцією в банківській системі. Працюючи в таких умовах, українська банківська система та й увесь фінансовий ринок запроваджують інновації, формують захисний імунітет і переходять на європейські стандарти.

Інновації в банківській системі визначаються як процес структурного вдосконалення банківської системи її перехід на сучасні методи роботи, але цей процес має бути досконалим і відповідати сучасним вимогам українських банків. Повоєнний період мав би охарактеризуватись новим витком діяльності банків та всього фінансового ринку. Новий підхід до роботи досягається переважно за рахунок практичного використання сучасних технологій,

підвищення якості банківських послуг, підвищення рівня захисту банківської інформації, підвищення рівня конкурентоспроможності банків, перехід на нові цифрові технології. Визначення основних напрямів інноваційної діяльності в банківській сфері диктується сьогоденням і вимогами партнерів. Допомога від яких є достатньо вагомою і березень місяць став в цьому напрямку знаковим. Безпрецедентний за обсягами фінансової допомоги березень вивів резерви НБУ на новий історичний максимум. Міжнародні резерви України в березні 2024 року вирости на 18% – до \$43,76 млрд. Це новий історичний рекорд, свідчать дані Національного банку [1].

Актуальними напрямками реалізації нової інноваційної політики в банківській сфері України є: запровадження нових банківських продуктів, які використовуються в європейській банківській системі, діджиталізація і гарантування інформаційної безпеки, кібербезпека, освоєння нових сегментів українського та світового ринків, оптимальне використання наявних матеріалів, людських та фінансових ресурсів, підвищення рентабельності діяльності банків в цілому і кожного підрозділу банку зокрема. Фінансовий, технологічний та організаційно-структурний напрямки в інноваційній діяльності комерційних банків, мають бути направлений на відбудову економіки її трансформацію. Фінансовий напрям пов'язаний зі створенням сучасних банківських продуктів, які мають випереджати потреби клієнтів, а традиційні сегменти ринку позикових капіталів і банківських продуктів мають змінитись на нові сегменти. Інвестиції в нерухомість мають перейти в інвестиції у відбудову, страховий бізнес має бути доповнений медичним страхуванням. При цьому всі нетрадиційні банківські операції: фінансовий лізинг, трастові операції, набирають нових відтінків і банки в цей період вивчають попит і формують пропозиції. Інноваціями в нових сегментах грошово-фінансового ринку, має бути новий ринок цінних паперів, управління та скорочення готівкового обігу, використання нових інформаційних технологій. Послуги фінансового посередництва мають бути доступні в он-лайн режимі цілодобово. Перші кроки

вже зроблені і регулятор зобов'язав банки другого рівня зараховувати кошти на рахунки клієнтів протягом години. Наступні кроки - це зниження операційних витрат і більш ефективного управління активами і зобов'язаннями.

Технологічна складова інноваційної діяльності пов'язана з інноваційними змінами в галузі технологій організаційного, управлінського, правового, соціального, маркетингового напрямів банківської діяльності. Запровадження контролінгу ризиків дасть можливість формувати правильні управлінські рішення і мінімізувати втрати. Технологічні інновації передбачають створення нових і вдосконалення існуючих технологій у сферах надання банківських послуг, оброблення та захисту інформації її кібербезпека, розроблення нових банківських продуктів, технологічного забезпечення й технічного обладнання. [3, с. 45].

Найактуальніші проблеми і завдання продуктових інновацій в повоєнний період є наступними: дослідження та аналіз ринку для введення нових банківських продуктів; визначення способів продажу нових продуктів; дослідження кон'юнктури ринків ресурсів; оцінка ефективності і планування інновації як інвестиційного проекту, окупність інвестицій; здійснення комплексного аналізу витрат, співставлення попиту і пропозиції банківських продуктів; аналіз ризиків, їх мінімізація і страхування; дослідження і аналітична оцінка нових адекватних форм передавання інформації у процесі створення, освоєння, розміщення на ринку нових пропозицій і послуг [2, с.12].

Отже, сучасний комерційний банк має формувати інноваційний підхід до роботи в повоєнний період, але така робота має проводитись постійно. Під поняттям інноваційний підхід - розуміємо створення такого банківського продукту, на який є попит і буде збільшуватись в мирний час. Такі банківські продукти повинні мати більш привабливі споживчі властивості, користуватись попитом у клієнтів і відповідати сучасним вимогам. Оскільки значна кількість банків має досить обмежені власні джерела для інвестицій в інновації, підвищується значущість ефективного їхнього використання для розроблення та запровадження інновацій. Розроблення інноваційної політики банку має

важливе значення, але інноваційні аспекти повинні бути цільовими. Результатом має стати документ, що містить виклад процедури прийняття і реалізації інноваційних рішень, припускає створення низки додаткових інструкцій внутрішнього користування документами, зокрема програми інноваційної діяльності. Національний банк України готує цілу низку рекомендаційних документів щодо роботи комерційних банків в нових умовах.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України – [http:// www.nbu.gov.ua](http://www.nbu.gov.ua)
2. Гасій О. В., Клименко В. І. Стан та перспективні вектори розвитку банківської кредитної діяльності в Україні. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&am;z=7617>(датазвернення23.03.2024).
3. Опитування українських банків та фінтехкомпаній - 2019. URL: http://FinTech.fst-ua.info/wp-content/uploads/2019/12/FinTech-Survey-Report_UKR_12-12-2019.pdf (дата звернення: 23.03.2024).

УДК 368.023.5:336.1

Пікус Р.В.

к.е.н., професор кафедри страхування, банківської справи
та ризик-менеджменту,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПЕРСПЕКТИВНІ ФОРМИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО ПОСЕРЕДНИЦТВА В УКРАЇНІ

Страхове посередництво, як і страховий ринок загалом, у останні десятиріччя зазнає суттєвих змін. За умов розвитку інформаційного суспільства, у високорозвинених країнах у страховій сфері, активно запроваджуються засоби комунікації, які є принципово іншими за складністю та спроможні обробляти набагато більші масиви інформації, ніж раніше. Стрімкий розвиток та повсюдне використання інформаційних технологій, призводить до необхідності переосмислення змісту дистрибуції страхових послуг через різноманітні цифрові канали [1]. Незважаючи на те, що вітчизняна система страхового посередництва є недостатньо розвиненою навіть у традиційних формах, стрімкий розвиток інформаційних технологій обумовлює необхідність швидкої її адаптації до сучасних світових тенденцій [2; с.81]. Саме

тому, на нашу думку, окрім комплексу заходів щодо стимулювання розвитку страхового посередництва на макроекономічному рівні, принципові зміни мають також відбуватись і на рівні самих страхових посередників і, в тому числі, передбачати їх адаптацію до новітніх світових тенденцій у сфері використання цифрових технологій.

Такі зміни насамперед впливають на страховиків, які прагнуть максимально швидко і ефективно продавати свої продукти і послуги, розробляючи нові канали дистрибуції, в тому числі, використовуючи потенціал онлайн-простору. Це також стосується і реалізації страхових продуктів через посередників. Нагальна потреба термінової адаптації до новітніх технологій також пов'язана із виникненням значного прошарку сучасних високоосвідчених страхувальників, які все більше прагнуть використовувати цифрові канали для придбання страхових продуктів.

Очевидними є тенденції щодо докорінної зміни ролі і значення страхових посередників у майбутньому, що обумовлює необхідність трансформації їх класичних форм та застосування видозмінених та інтегрованих у онлайн-простір структур.

Задля розуміння сучасних світових тенденцій, які, в тому числі, будуть впливати на подальший розвиток вітчизняного страхового посередництва, необхідно визначити чинники змін каналів придбання страхових продуктів споживачами:

1. Поява цифрових каналів. Поява нових онлайн-каналів дистрибуції, таких як веб-сайти і мобільні додатки у сфері страхування, змінює його ландшафт, оскільки ці нові канали мають більш широке охоплення і привабливість для споживачів [3, с. 219].

Еволюція переваг високоосвідчених страхувальників. Високоосвідчені страхувальники, які мають технічні знання, віддають перевагу зручності, персоналізації і прозорості [4].

2. Зростання значення високотехнологічних каналів. Інші традиційні галузі, такі як банківська сфера та роздрібна торгівля, використовують технології

для розширення взаємодії з клієнтами. Таким чином, страхувальники очікують подібних змін і у своїх взаємозв'язках/взаємодії зі страховиками [5].

3. Поява прямих агрегаторів (ресурсів на яких накопичується інформація). Це онлайн-страхові ринки, які забезпечують економію для клієнтів за допомогою простого порівняння різноманітних політик у сфері страхування [191].

Наведені чинники, призводять до виникнення ряду викликів та перешкод: від зростаючої товарної коммодифікації та задоволення зростаючих потреб споживачів страхових послуг, до залучення нових страхувальників.

Існує цілий ряд труднощів, з якими стикаються страхові посередники, які, проте, можуть бути позитивно перетворені у потенційні можливості зростання, за умов застосування цифрових інструментів та зосередження уваги на цільовому маркетингові, технологіях, аналітиці та роботі із соціальними медіа, задля збільшення їх ролі та актуальності у поточному ринковому середовищі.

Таким чином, на основі зазначеного, з метою адаптації вітчизняного страхового посередництва до сучасних інноваційних тенденцій, на нашу думку, необхідно розробити Цифрову стратегію, яка має базуватись на тристоронньому підході і включати демографічні зміни та цільовий маркетинг, технологічні інструменти та аналітику, соціальні медіа. Це допоможе страховим посередникам забезпечити підвищену цінність для страхувальників та збагатити довготривалі відносини, які мають вирішальне значення у даній сфері.

Список використаних джерел:

1. Technology and innovation in the insurance sector, 2017 / OECD. URL: <https://www.oecd.org/finance/Technology-and-innovation-in-the-insurance-sector.pdf>
2. Денисенко М. П., Коргун О. П. Інновації на страховому ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 21. С. 79-82.
3. Кулина Г. Інноваційні технології дистрибуції страхових продуктів. *Світ фінансів* 2016. №1. С. 215-226.
4. Insuring the Catalyst-Customer: Generation Y and the Insurance Industry. A Deloitte Research Report / Deloitte URL: <http://www.treasury.nl/files/2008/07/956.pdf>
5. Global InsurTech Report – 2017 / PWC URL: <https://www.pwc.es/es/publicaciones/seguros/fintech-seguros-junio-2017%20.pdf>

Kostiantyn Shaposhnykov
D.Sc. in Economy, Professor,
Honored Worker of Science and Technology of Ukraine,
Head of the Research and Certification of
Scientific Personnel Department,
SSI «Institute of Education Content Modernization»
of the MES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Oleksandr Pustovyi
Senior Lecturer
Department of Criminology and Criminal Enforcement Law
National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

Olena Zakharchenko
Researcher of the Research and Certification of
Scientific Personnel Department,
SSI «Institute of Education Content Modernization»
of the MES of Ukraine, Kyiv, Ukraine

MEDIATION THROUGH SOCIAL NETWORKS IN THE SPHERE OF ELECTRONIC COMMUNICATIONS

At the end of the last century, it was understood that the global computer network has a huge potential, which, on the one hand, is capable of making revolutionary changes in the processes of management decision-making, and on the other hand, "virtual communities could help citizens revive democracy" [1]. The concept of "virtual community" relies on computer networks, which can become a tool that contributes to the formation of the necessary social capital to strengthen democratic values [2]. It is obvious that computer networks make it possible to conduct polls of public opinion and local voting fairly quickly and with minimal costs, that is, to personalize the influence of personnel on the development of decisions made by management, to exercise control over their implementation and thus to play the role of a mediator.

At the same time, the experimental projects of "e-democracy", which were created by the state to increase the social activity of citizens, failed to fulfill their function in practice. However, they contributed to the realization of the ideas of the information society. Practice has shown that the state, as a social institution of cyberspace, is interested only in supporting the functioning of electronic

communications for the performance of its functions by executive authorities. This virtual model of state activity was figuratively called "electronic government".

In the literature [2; 4] there are two approaches to the interpretation of "electronic government" (e-government) and its correlation with electronic democracy (e-democracy). The first approach considers e-democracy as part of e-government. This approach is mainly offered by experts in the field of information technologies and electronic communications [4]. The second approach, supported by most representatives of the humanitarian and social sphere, on the contrary, considers electronic government as a part of electronic democracy.

Let us define that a certain number of people who regularly interact with each other is called a social group. The signs of a social group are the following [4; 5; 6]: the group develops, there is a certain set of social norms, a role structure is formed. Large and small social groups are distinguished. Distinctive features of a small group are: a single social center; a group of people involved in a consistently coordinated activity; a social union endowed with properties that can be measured and are relevant to the behavior of its members; living space of the individual. The criteria for selecting a small group are the following: the small size of the group; unification of participants by common activities; direct personal communication between group members; the presence of general group norms and structure; a sense of belonging to a given group.

The development of a small group begins with two people. A dyad creates the conditions for deeper emotional satisfaction than any other group. The introduction of the third person to the dyad modifies the group. The third member of the group can perform one of the following roles: a private mediator; opportunist; tactics; manipulator Phases of group development: orientation phase; conflict phase; phase of development of cohesion; consensus or support phase.

Now let's move on to consider social networks formed by groups in the field of electronic communications. A feature of the "first wave" technologies from the point of view of the organization of communications and the theory of social capital is the narrow focus of interaction Personality - Personality or "vertical" relations Firm - Personality.

In addition to developed commercial networks focused on the search for intellectual capital, the network of personal and business contacts LinkedIn, which has thousands of participants, attracts attention. Communication in this network is determined by an unmoderated scheme, based on freely provided questionnaire data. The communication scheme is as follows. In addition to a regular blog, a member can declare a topic for discussion, share new or problematic information, report and discuss news. In addition, there is a scheme for voting or rating topics and entries. The LinkedIn social network can be characterized as a social and technological experiment. The experience of participating in this network showed its working orientation and usefulness from the point of view of understanding the behavior of the participants of the virtual discussion.

As an object of research, social networks can be considered from a psychological and formal mathematical point of view.

Formalizing the concept of the purpose or value of the network, one can agree that for a communication network as an intermediary, the value is proportional to the number of connections between network participants, and not to the number of participants, as in a classical broadcast network. To analyze the communicative capabilities of social networks, such concepts of graph theory as rank, which characterizes the number of nodes connected to the data, are used.

In the end, we note that two promising areas of application of mediating technologies through social networks in the field of electronic communications are online scientific communities and youth-oriented networks focused on intergenerational dialogue. Ideal interaction in a scientific organization should consist of 3 levels [5; 6; 7]. The first level is the main information site, from which the user gets to the pages of the laboratories. From the point of view of the organization of feedback between laboratories and performers, the level of daily entries - blogs - will be useful. The advantage of the latter is the division of records and comments into visible for everyone, friends and only the author. The next, 3rd level of ideal information interaction is a professional social network of corporate contacts.

References:

1. Anochin P.K. (1975) Biology and Neurophysiology of the Conditional Reflex and its Role in Adaptive Behavior. Oxford Press., pp. 1360-1380.
2. Grimmett G. (1989) Percolation. Berlin: Springer-Verlag. 465 p.
3. Rubington E. (2003) The study of social problems: seven perspectives. M.S. Weinberg (eds.). N.Y.: Oxford University Press, XII, 366 p.
4. Hyddens E. (1999) Sotsyolohyia. M.: Edytoryal URSS, 704 s.
5. Katsora O.V., Popovych A.M. (2020) Perspektyvy rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva v Ukraini. Naukovo-teoretychnyi ta hromadsko-politychnyi almanakh «Hrani». Vyp. 5. Dnipro. S. 39–44.
6. Horyn V. P., Bulavynets V. M. (2021) Sotsialne pidpriemnytstvo yak instrument dyversyfikatsii finansuvannia sotsialnoi polityky. Ahrosvit. №15, S.29–35.
7. Shaposhnykov, K. S., Pokataieva, O. V., & Duka, A. P. (2022). Derzhavne rehuliuвання rozvytku sotsialnoho pidpriemnytstva v natsionalnii ekonomitsi: aktualni problemy sohodennia. Problemy suchasnykh transformatsii. Seria: ekonomika ta upravlinnia, (3). <https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-3-03-09>

УДК 65.336.71

Алексєєнко І.І.

к. е. н, доцент кафедри фінансів

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Тимофієва К.С.

здобувачка вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

СТРАТЕГІЧНИЙ АНАЛІЗ КРЕДИТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКУ

Загальний стратегічний аналіз кредитної діяльності допомагає банкам розробляти ефективну стратегію для досягнення своїх цілей та забезпечення стабільного функціонування у складних умовах ринку. Кредитна діяльність, як основне джерело формування прибутку банку, вимагає пильної уваги зі сторони менеджменту банку. Ця діяльність окрім забезпечення розвитку самого банку, забезпечує розвиток та розширення реального сектора, а також задоволення споживчого попиту.

Аспектами стратегічного аналізу кредитної діяльності банку є: аналіз конкурентного середовища для визначення положення банку на ринку його конкурентних переваг; оцінка ризиків, пов'язаних з кредитуванням і розробка стратегії управління ними; визначення мети кредитування, цільових сегментів клієнтів, стандартів кредитування та процесу прийняття кредитних рішень; врахування нових технологій та інновацій задля покращити ефективності та

конкурентоспроможності кредитної діяльності; врахування макроекономічних факторів, з метою прогнозування можливостей підвищення ефективності реалізації кредитної діяльності банку.

Враховуючи означені аспекти у табл. 1 відтворено результати виконаного стратегічного PEST-аналіз кредитної діяльності, притаманних діяльності українському банківському сектору.

Окреслені в табл. 1 політичні, економічні, соціальні та технологічні фактори впливу на розвиток кредитної діяльності банків визначають можливості та загрози досягнення стратегічних планів розвитку. Для більш обґрунтованої конкретизації ступеня реалізованості потенціалів досягнення розвитку кредитної діяльності банків пропонуємо здійснити динамічний аналіз окремих макроекономічних показників активності фінансового ринку (рис. 1).

Таблиця 1

Стратегічний PEST-аналіз кредитної діяльності банківського сектору

Елемент	Можливість	Загроза
Політичне середовище (P)	Можливість ухвалення законів, що спрощують процеси кредитування та зменшують бюрократичні бар'єри; підтримка уряду (заохочення урядом стабілізації фінансового сектору та забезпечення умов для розвитку бізнесу)	Зміни у політичній ситуації, яка може вплинути на економічну стабільність та роботу банку
Економічні фактори (E)	Зростання попиту на кредити; низькі процентні ставки	Збільшення процентних ставок може зробити кредити менш доступними для клієнтів та знизити попит на них; зниження економічної активності та зростання кредитних ризиків в умовах економічної кризи
Соціальні фактори (S)	Зростання фінансової грамотності; підтримка соціальних програм	Підвищення ризику неплатоспроможності клієнтів через збільшення обсягу кредитування; зміна споживчих уподобань
Технологічні фактори (T)	Розвиток цифрових технологій (впровадження онлайн-кредитування, мобільних додатків та інших цифрових інновацій для зручності клієнтів); захист від кіберзагроз	Можливість кібератак на інформаційні системи банку, що може призвести до витоку конфіденційної інформації та збитків; технологічна застарілість

Так, в документі НБУ «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [1] індикаторами виконання цілі сприяння кредитуванню економіки запропоновані обсяг чистих банківських кредитів до ВВП та рівень проникнення кредитування МСП. Вважаємо, що динаміка та прогнозування значень цих індикаторів конкретизуватиме кредитний потенціал банківського сектору через заохочення урядом стабілізації фінансового сектору та забезпечення умов для розвитку бізнесу. Попит на кредити та ставки за ними визначають економічні можливості розвитку кредитної діяльності. Індикатором попиту було визначено обсяг нових кредитів резидентам. Рівень доходів населення визначатиме вплив соціальних факторів через індикатор середніх сукупних ресурсів домогосподарств на місяць.

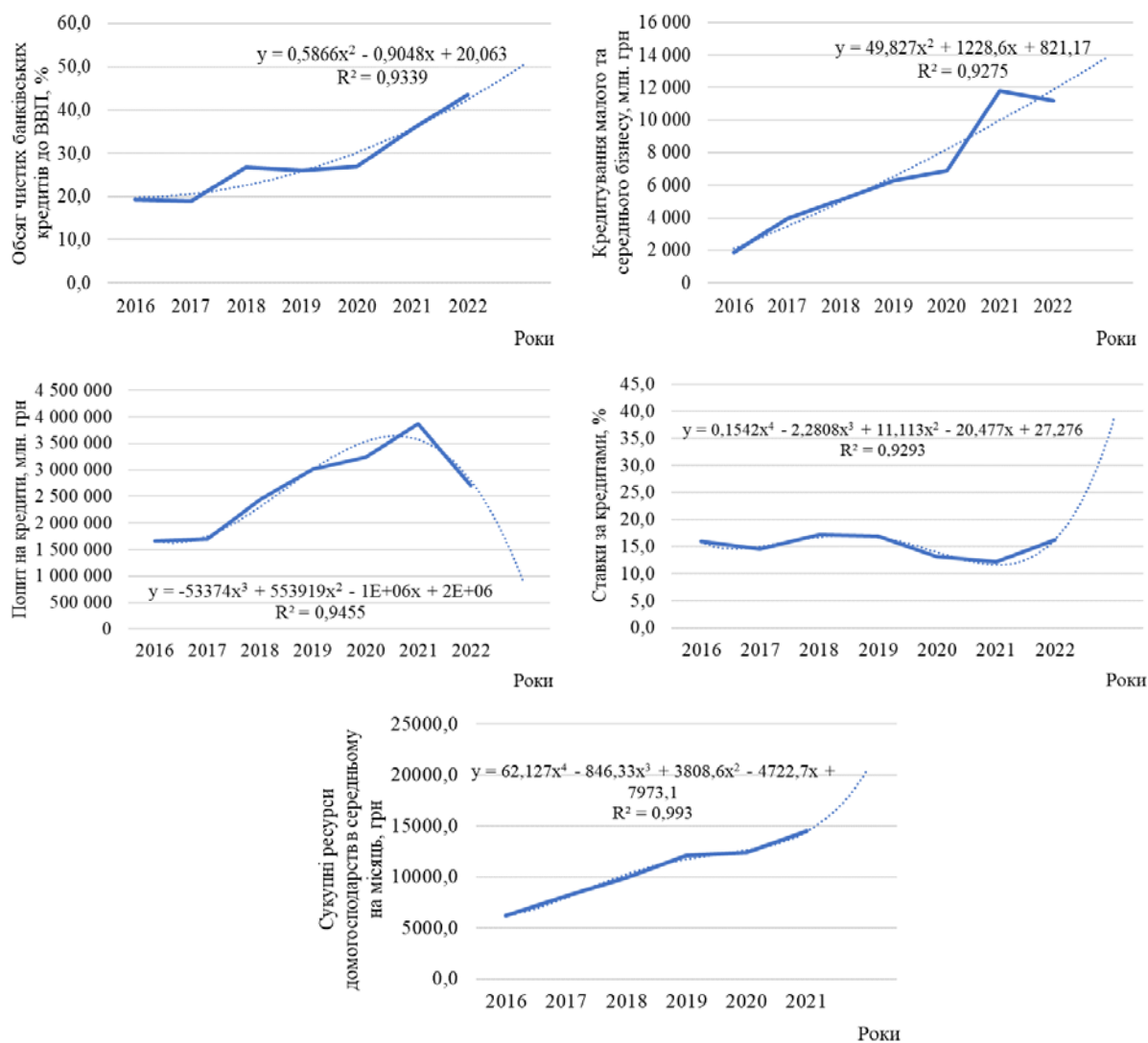


Рис. 1 Динамічний аналіз окремих макроекономічних показників активності фінансового ринку [побудовано авторами за даними 2, 3]

Динаміка та прогнозні значення індикаторів оцінювання політичних факторів впливу на кредитну діяльність банків не висуває об'єктивних причин зміни у політичній ситуації, яка може вплинути на економічну стабільність та роботу банку. Тенденція зростання характерна як для показника обсягів банківських кредитів до ВВП так і обсяги кредитування МСП. Навіть в умовах війни, державою реалізовано багато програм підтримки як банківського сектору в цілому, так і його можливостей фінансування програм сприяння розвитку МСП.

Менш вірогідним є позитивний вплив економічних факторів на розвиток кредитної діяльності через можливість зростання попиту на кредитування і зниження відсоткових ставок. Статистика доводить, що зростання ризикових факторів, а саме: як кредитних ризиків в банках, так і потенційних загроз зниження кредитоспроможності позичальників, не дозволяє одним знизити ставки, а іншим зважитись на використання кредитних ресурсів. Зростаюча динаміка розмірів сукупних доходів домогосподарств доводить, що потенційно споживачі кредитних ресурсів мають фінансові можливості до їх залучення. Одна, у сукупності з економічними та політичними факторами ризиків воєнного часу, встановлює бар'єри психологічного характеру для потенційних клієнтів. Подолання даного роду бар'єрів забезпечується реалізацією державної стратегії розвитку фінансової грамотності до 2025 року. За попередніми даними рівень фінансової грамотності підвищується щорічно і випереджає темпи розвитку окремих європейських країн [4].

Набирає темпів і розвиток впровадження онлайн-кредитування, мобільних додатків та інших цифрових інновацій для зручності клієнтів. У 94,2% випадків, коли українці шукають певну фінансову послугу, предметом пошуку є кредит при цьому в абсолютній більшості випадків запит на послугу пов'язують з назвою організації [5].

Таким чином, динамічний аналіз окремих макроекономічних показників активності фінансового ринку сприяє більш обґрунтованому відтворенню

стратегічних напрямів розвитку діяльності окремих банків на основі конкретизації вектору впливу та тенденцій змін факторів, що формують їх кредитну політику.

Список використаних джерел

1. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf
2. Статистика НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.
3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
4. Дослідження попиту на банківські послуги та мікрокредити в Інтернеті. URL: <https://olshansky.ua/wp-content/uploads/2021/12/doslidzhennya-popitu-bankivskih-poslug-ta-mikrokreditiv.pdf>.

УДК 336.997

Антонюк В.І.

аспірант спеціальності 072 Фінанси, банківська справа, страхування
Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

Марич М.Г.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ КРЕДИТУВАННЯ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ КОМЕРЦІЙНИМИ БАНКАМИ В УМОВАХ ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасному економічному контексті, особливо в умовах воєнного стану, роль малого та середнього бізнесу (МСБ) у стабілізації та розвитку національної економіки значно зростає. МСБ виступає не тільки як важливий генератор зайнятості та інновацій, але й як ключовий фактор економічної адаптивності у складних умовах. Однак, для підтримки своєї діяльності та розвитку, малий та середній бізнес потребує надійного фінансування, зокрема через кредитування комерційними банками.

В контексті воєнного стану, банківський сектор зіштовхується з новим спектром викликів та ризиків, які безпосередньо впливають на політику кредитування. Відсутність стабільності, підвищення кредитних ризиків, зміни у законодавстві та загальна економічна нестабільність – все це створює нову

реальність для банків та їхніх клієнтів.

На сьогоднішній день малий бізнес створює в 3-4 рази меншу частку ВВП, ніж аналогічні підприємці у західних країнах, де на даний показник припадає більш як 50% загального створеного внутрішнього продукту країни. Таку ж саму ситуацію можна прослідкувати і в частці кредитування малого бізнесу в Україні саме комерційними банками. Така ситуація являється тригером низької ліквідності дрібного бізнесу [1, с.6-7].

Згідно методологічного коментаря Національного банку України до статистичних даних суб'єкти господарювання поділені за їх розміром відносно кількості найнятих працівників та річного доходу: великі підприємства (більше 250 осіб та дохід перевищує 50 млн євро); середні, (більше 250 осіб та дохід не перевищує 50 млн євро); малі, (більше 250 осіб та дохід не перевищує 10 млн євро); мікро- (більше 10 осіб та дохід не перевищує 2 млн євро) [2].

Доцільним буде проаналізувати обсяги кредитування МСП в динаміці останніх років після початку повномасштабного вторгнення та порівняти їх з попереднім періодом в динаміці (Табл 1).

Таблиця 1.

Залишки на кредитних рахунках на кінець періоду суб'єктів господарювання за розміром за 2021–2024 роки млн. грн [2]

Група суб'єктів за розміром	2021 рік	2022 рік	Дин. %	2023 рік	Дин. %	2024 рік	Дин. %
Усього по МСП, з них:	5 304	4 562	-14,0	5 476	20,0	5 680	3,7
<i>Мікропідприємства</i>	<i>861</i>	<i>848</i>	<i>-1,5</i>	<i>1 334</i>	<i>57,3</i>	<i>1 337</i>	<i>0,2</i>
<i>Малі</i>	<i>1 522</i>	<i>353</i>	<i>-76,8</i>	<i>1 889</i>	<i>435,1</i>	<i>1 183</i>	<i>-37,4</i>
<i>Середні</i>	<i>2 921</i>	<i>3 361</i>	<i>15,1</i>	<i>2 253</i>	<i>-33,0</i>	<i>3 160</i>	<i>40,3</i>
Усього (в т.ч. великі)	9 644	6 809	-29,4	7 359	8,1	7 594	3,2

Виходячи із статистичних даних НБУ видно прямий взаємозв'язок із виникненням раптових ризиків для кредиторів та підприємців у 2022 році, що скоротило обсяги кредитування як підприємців сектору МСП (зменшення на 14%) так і загального показника усіх суб'єктів (на 29,4%). Проте, якщо розглянути саму структуру малого та середнього бізнесу, то не можливо виявити чіткої

тенденції, що може бути зумовлено рядом економічних та політичних факторів, для яких потрібен значно глибший аналіз кореляції чинників.

Якщо розглядати частку МСП в загальному об'ємі кредитування комерційними банками (рис.1), то відразу видно, що даний сектор займає левову частку в усіх обсягах кредитування суб'єктів господарювання комерційними банками та становить 74,8%, де сектор проміжного (середнього за розмірами бізнесу) становить більше половини всього об'єму кредитування.

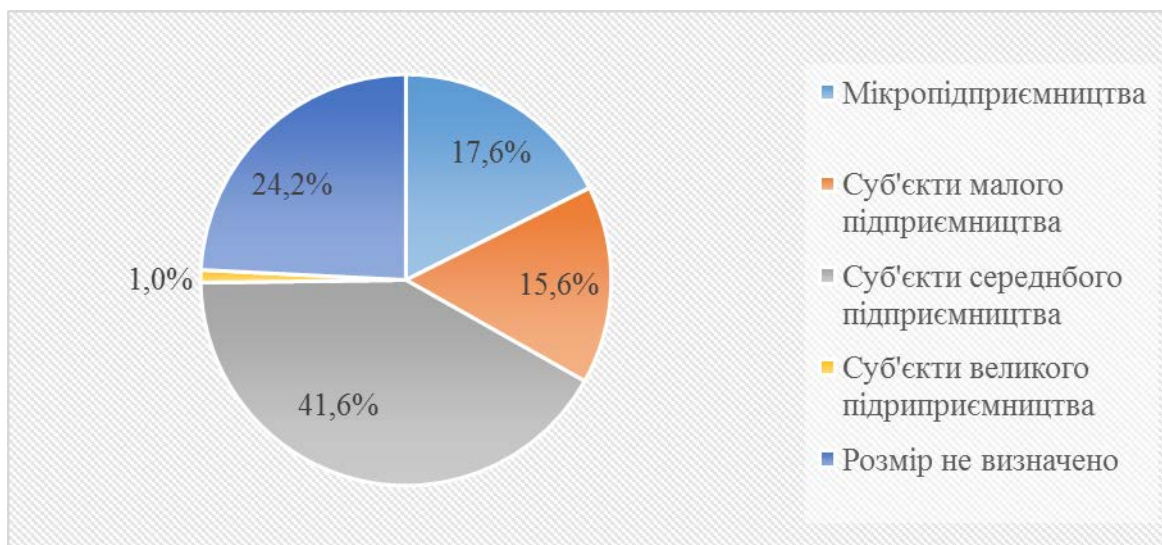


Рисунок 1. Частка груп суб'єктів господарювання в обсягів отриманих кредитів станом на лютий 2024 року [2]

Кредитування бізнесу в умовах воєнного стану має свої особливості і виклики. Виокремимо деякі з них:

1. Підвищений ризик: Воєнний стан призводить до загострення ризиків для бізнесу, включаючи ризики безпеки, політичні ризики, економічні та фінансові ризики. Це може змусити банки та інші кредитори більш обережно підходити до видачі кредитів.

2. Зміни в умовах кредитування: Банки та інші кредитори можуть вносити зміни в умови кредитування у зв'язку зі збільшеним ризиком та нестабільністю. Це може включати підвищення відсоткових ставок, зменшення максимальної суми кредитів та збільшення вимог до забезпечення [4, с. 5].

3. Необхідність додаткового забезпечення: Умови воєнного стану можуть вимагати додаткового забезпечення. Це може включати додаткові гарантії,

застави або інші форми забезпечення.

4. Підтримка держави: Уряд може вживати заходів для підтримки кредитування бізнесу у складних умовах воєнного стану.

Враховуючи наведені особливості, можна поділити всі варіанти отримання додаткової ліквідності суб'єктами підприємництва через банківський сектор на два напрями:

А) Безпосередні банківські продукти (до яких відносять: овердрафт, кредитний ліміт та кредитна лінія, кредит під заставу тощо)

Б) Програми ініційовані та гарантовані державними органами влади та адмініструються комерційними банками [3]:

– Грант для нового бізнесу в сумі до 250 000 грн;

– Грант для фермерів. Тут також треба представити детальний кошторис, із якого держава зобов'язується профінансувати 70%;

– Програма “5-7-9”. За її умовами держава компенсує суб'єктам підприємництва частину кредитного навантаження.

Отже, умови воєнного стану відображаються на фінансуванні малого та середнього бізнесу в Україні. Зменшення обсягів кредитування у 2022 році та подальше зростання в 2023 та 2024 роках свідчать про вплив політичної та економічної нестабільності на банківський сектор та підприємництво. Хоча частка малого та середнього бізнесу у загальному обсязі кредитування висока, все ж існують виклики, зокрема, щодо підвищення кредитних ризиків та зменшення ліквідності підприємств. Для забезпечення стабільності та розвитку бізнесу у складних умовах воєнного стану, необхідно продовжувати розвивати спеціальні програми підтримки, які надаються як банками, так і державними органами.

Список використаних джерел

1. Igor Britchenko, Yevheniia Polishchuk, Development of small and medium enterprises: the EU and east-partnership countries experience: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Stanisława Tarnowskiego w Tarnobrzegu, 2018. - P. 378.
2. Офіційний сайт Національного банку України – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/>
3. Офіційний сайт Ощадбанк України. Програма грантів. Режим доступу: <https://www.oschadbank.ua/granty>
4. Партин Г. О., Омелян Х. А. Кредитування діяльності малих і середніх підприємств в Україні: сучасні особливості та шляхи розвитку. *Ефективна економіка*. 2022. № 2.

ЦИФРОВИЙ БАНКІВСЬКИЙ МАРКЕТИНГ: ОСНОВНІ ІНСТРУМЕНТИ Й ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОГО ЗАСТОСУВАННЯ

У сучасному світі розвиток цифрових технологій стає ключовою тенденцією, яка визначає зміни у продуктивних силах економіки та суспільних відносинах загалом. Ці технології суттєво змінюють бізнес-моделі у різних галузях економіки, а цифрова трансформація стає великим викликом для сучасних банківських установ. У зв'язку з цим банківський маркетинг не може проігнорувати цей розвиток, а, навпаки, має активно використовувати сучасні цифрові технології. Тому одним з головних завдань сучасного банківського маркетингу є пошук ключових інструментів для формування маркетингової стратегії, які б базувалися на ефективному використанні цифрових технологій. Розвиток цифрового маркетингу банківських установ викликає великий інтерес у практиків сучасного українського банківництва та обумовлює особливу актуальність дослідження інструментів і стратегій. Цифровий маркетинг спрямований на підвищення ефективності діяльності банківських установ.

Цифрова трансформація відображає процес перетворення існуючих аналогових (електронних) продуктів, інструментів і бізнес-моделей певної організації за допомогою використання цифрових технологій. Сучасний світ, включаючи Україну, переживає постійну цифрову трансформацію у бізнес-структурах. Основними каталізаторами цих змін є здатність технологій швидко збирати, обробляти, аналізувати дані. Штучний інтелект, хмарні обчислення, а також мобільні технології, платформи соціальних медіа такі як Інтернет речей,

периферійні обчислення та автоматизація роботизованих процесів, значно змінюють швидкість і якість доступу до інформації [1].

Для банківської системи використання нових технологій має велике значення, оскільки дозволяє їм бути більш безпосередньо спрямованими на клієнтів і більш конкурентоспроможними. Для банківського маркетингу це не просто новий спосіб реалізувати свій комплекс функцій, але і втілення основної місії маркетингу – найбільшого зближення з клієнтом. Банківські установи України, базуючись на цифровізації, радикально змінюють всю систему свого маркетингу, оскільки цифрові інновації стосуються не тільки нових продуктів, послуг і технологій, але й реорганізації бізнес-моделей банків, або, з іншого боку, усіх бізнес-процесів, пов'язаних з банківськими операціями. Такі нововведення включають в себе реінжиніринг бізнес-процесів, орієнтацію на процеси, бенчмаркінг, автоматизацію взаємовідносин з клієнтами, програми лояльності і багато іншого [2]. Найбільш розповсюджений приклад цифровізації – мобільний банкінг або Інтернет-банкінг. Банківський маркетинг як теорія і практика комунікацій банку з клієнтами дозволяє на основі цифровізації показати свої переваги як у наданні ринку власних продуктів, так і, особливо, значно підняти якість комунікацій установи з клієнтами, скорочуючи при цьому операційні витрати.

Процес трансформації банківського маркетингу в умовах діджиталізації веде не просто до значних змін у сфері фінансових послуг, він у цілому формує нові інструменти та важелі банківського менеджменту, який стає більш автоматизованим і більш націленим на зростання прибутків за допомогою клієнтів, на нову якість їх обслуговування. Міняється традиційна модель як стратегічного менеджменту, так і маркетингу банківських установ.

Використання цифрових методів у сучасному маркетингу відкриває абсолютно нові можливості взаємодії з клієнтурою для банківських установ. Серед основних методів цифрового маркетингу, які вже реально застосовуються в сучасному банківництві можна виокремити технологію Big

Data, контекстну рекламу, Email-маркетинг, вірусний маркетинг, SEO, SMM, SMO, які при застосуванні дозволяють збільшувати ефективність комунікацій банку з клієнтами, залучати нових клієнтів, збільшувати продаж банківських продуктів чи послуг [3]. Наприклад, технологія Big Data у сфері банківського маркетингу дозволяє обробляти великі обсяги, значні масиви даних, адже за її допомогою збирається, зберігається й аналізується інформація, здійснюється розрахунок і робляться пропозиції. Для маркетингу – це найефективніша технологія вивчення наявних і потенційних клієнтів. А вірусний маркетинг, наприклад, є такою технологією, яка дозволяє швидко розповсюджувати інформацію для великої аудиторії, а носіями такої інформації виступає самі Інтернет-користувачі.

У рамках банківського маркетингу сучасні банки формують і реалізують цифрові маркетингові стратегії, використання яких у сучасних умовах надає банкам додаткові переваги, що дозволяє їм підвищувати рівень лояльності сучасних клієнтів, основними вимогами яких є економія часу для здійснення операцій, доступність їх в режимі 24/7, простота і зручність банківських продуктів, а також можливість отримувати інші послуги поряд з банківськими за допомогою єдиного інтерфейсу. Таким чином, активне впровадження цифрових технологій міняє сам зміст поняття банківський маркетинг, формується нова теорія і практика банківського маркетингу – цифровий маркетинг. Його активний розвиток залишається пріоритетним напрямком у діяльності банківських установ у сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Digital transformation. URL : <https://searchcio.techtarget.com/definition/digital-transformation>.
2. Коваленко В. В., Радова Н. В. Цифровізація економіки та її вплив на фінансову стабільність банків. *Східна Європа : Економіка, бізнес та управління*. 2021. № 1 (28). С. 61-67.
3. Карпіщенко О., Логінова Ю. Цифровий маркетинг як інноваційний інструмент комунікації. *Економічні проблеми сталого розвитку* : матеріали доповідей міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 20-річчю наукової діяльності ф-ту економіки та менеджменту СумДУ. м. Суми, 3-5 квітня, 2012. Т. 5. С. 177-178.

Вишивана Б.М.
к.е.н., доцент кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка
Андрійчик О.Я.
здобувач вищої освіти
Львівський національний університет імені Івана Франка

ТРАНСФОРМАЦІЯ БАНКІВСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ВПЛИВОМ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

Банківські установи є невід’ємним елементом та важливою складовою фінансової системи будь-якої країни світу, у тому числі й України. З метою ефективної роботи та відповідності вимогам часу вони активно впроваджують інноваційні технології та модернізують способи надання послуг. Банки завжди були сприятливими до змін, намагаючись оптимізувати свою діяльність, підвищити продуктивність та знизити витрати. Цифровізація, що веде за собою активне використання інноваційних технологій, є одним з найкращих способів підвищити ефективність надання банківських послуг.

Цифровізація передбачає перетворення наявних аналогових / електронних продуктів, процесів та бізнес-моделей організації, в основі якої лежить ефективне використання цифрових технологій, а саме: Інтернету речей, роботизації та кібер-систем, штучного інтелекту, великих даних, безпаперових технологій, хмарних обчислень, мобільних, біометричних, технологій ідентифікації, блокчейну та ін. [1].

Використання інновацій має об’єктивні переваги та відкриває широкі можливості як банкам, так і їхнім клієнтам. Зокрема, чи не найголовнішим чинником, який стимулює впроваджувати цифрові інструменти, є скорочення операційних витрат, унаслідок банки мають змогу пропонувати вигідніші умови обслуговування, програми лояльності. Це дає змогу зробити послуги дешевшими порівняно з конкурентами.

Технології дозволяють автоматизувати багато шаблонних та повторюваних задач, таких як ведення обліку, проведення платіжних операцій, ідентифікація

клієнтів, складання та подання наглядових даних чи звіту. Це допомагає вивільнити людські ресурси для виконання складніших завдань, мінімізувати кількість ручних процесів та знизити ризик виникнення “людських помилок”.

Варто також відзначити позитивний вплив цифровізації на конкурентоспроможність банків. Інновації допомагають покращити управління процесами, адміністрування, продуктивність діяльності банку. Надання більш технологічних, а отже привабливіших та зручніших, послуг залучатиме нових та залишатиме старих клієнтів.

Розширенню можливостей впровадження інновацій під час надання банківських послуг професійними учасниками ринку сприяє прийняття комплексних змін до законів та нормативно-правових актів. Адже встановлення чітких вимог, загальноприйнятих стандартів, а подекуди й обмежень дає розуміння і впевненість учасникам ринку. Протягом останніх років в Україні ухвалено низку законодавчих актів, які сприяють утвердженню та розвитку цифровізації банківської діяльності, зокрема Закони “Про основні засади забезпечення кібербезпеки України”, “Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги”, “Про особливості надання публічних (електронних публічних) послуг”, “Про платіжні послуги”, “Про хмарні послуги”. Норми перелічених законів сприяють інноваціям у фінансовій сфері, встановлюють правила надання платіжних послуг в Україні, підвищують безпеку та ефективність їх надання, модернізують застарілі підходи до правового регулювання платіжного ринку.

Нині головними технологіями, які використовують банківські установи для оптимізації своєї діяльності, є технології великих даних, хмарні сервіси, інтерфейс програмування додатків, технологія розподіленого реєстру, роботизація процесів, штучний інтелект.

Для ефективного зберігання, обробки та аналізу великих обсягів структурованої та неструктурованої інформації банки використовують “великі дані” (BigData) та інтерфейс програмування додатків або ж API (Application

Programming Interface), що дозволяє їм простежувати тенденції на ринку, зміни уподобань споживачів чи відхилення у робочому процесі [2].

Хмарні технології забезпечують банкам подальшу можливість цифровізації операцій, дозволяють швидко й ефективно масштабувати діяльність, пропонують покращені функції безпеки та додають банківським установам гнучкості, яка необхідна для швидкої адаптації до мінливих ринкових умов [3].

Роботизацію процесів або Robotic process automation (RPA) використовують для збору, порівняння та обробки даних з декількох джерел з подальшою валідацією та звітністю. Таким процесом може бути реєстрація клієнтів чи оформлення працівників банку, активація або деактивація облікових записів користувачів, поширення інформації та ведення журналу [4].

Distributed Ledger Technology або DLT – технологія розподіленого реєстру, яка дозволяє записувати і спільно використовувати дані в мережі, її важливими характеристиками є підвищені прозорість і безпека. Першим ефективно працюючим і повністю реалізованим прикладом DLT вважають блокчейн, на основі якого працюють криптовалюти Bitcoin та Ethereum [5, с.94].

Технології штучного інтелекту або ж AI (Artificial intelligence) вважають одними з найперспективніших в умовах сьогодення. Одним зі способів використання штучного інтелекту банками є чат-боти, які дають можливість клієнтам замість стандартних запрограмованих фраз отримати розгорнуту консультацію [6].

Перелічені та інші технології українські банки використовують окремо або комбінуючи, намагаючись максимально оптимізувати та автоматизувати свою діяльність та процеси надання послуг.

Отже, під впливом цифровізації значно змінився спосіб обслуговування банками клієнтів, з'явилися нові послуги. Завдяки автоматизованим системам операції, які раніше вимагали ручної роботи, нині виконують за лічені хвилини. Використання інноваційних технологій робить банки здатними обробляти та структурувати великі обсяги інформації з декількох джерел одночасно, швидко знаходити і змінювати дані в реєстрах, а клієнтам банків – спрощує процес

оформлення документів, допомагає персоналізованому підбору банківських продуктів, забезпечує можливості віддаленого користування послугами банків.

Список використаних джерел:

1. Україна 2030Е – країна з розвинутою цифровою економікою. Український інститут майбутнього. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html#6-2-1>
2. Що таке Big Data і як це працює. URL: <https://qagroup.com.ua/publications/shcho-take-big-data-i-ia-k-tce-pratciuiie/> (дата звернення: 09.04.2024).
3. Що таке хмарні технології і як вони можуть допомогти вашому підприємству? URL: <https://business.dii.gov.ua/cases/tehnologii/so-take-hmarni-tehnologii-i-ak-voni-mozut-dopomogti-vasomu-pidpriemstvu> (дата звернення: 09.04.2024).
4. Роботизація бізнес-процесів у банківській сфері: потреби та перспективи (Частина 15). URL: <https://dms-solutions.co.uk/blog-uk/robotic-process-automation-in-banking/> (дата звернення 09.04.2024)
5. Шаповалова С. І., Гулак О. С. Блокчейн технології в банківській сфері. *Системи управління, навігації та зв'язку*. 2022. № 1(67). С. 94-97. DOI: 10.26906/SUNZ.2022.1.094
6. Симончук О. Більше грошей, безпеки та довіри клієнтів: як банки використовують штучний інтелект. *Banker*. 2021. URL: <https://banker.ua/uk/projects/banki-shtuchnij-intelekt/>

УДК 336.7

Дехтяр Н. А.

к. е. н, доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва
Сумський державний університет

Пігуль Н. Г.

к. е. н, доцент кафедри фінансових технологій і підприємництва
Сумський державний університет

РОЛЬ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ключове місце на ринку фінансових послуг займають банківські установи, які відіграють важливу роль у процесі забезпечення фінансової стабільності та розвитку реального сектору економіки. Вплив банківських установ на економіку країни має багатовекторність: кредитування суб'єктів господарювання, надання широкого спектру депозитних операцій, здійснення інвестиційної діяльності, проведення розрахунково-платіжного обслуговування клієнтів та надання інших банківських послуг. Діяльність вітчизняних банків характеризується наступними показниками (табл. 1).

Таблиця 1

Основні показники діяльності банківських установ України [1]

Показники	Роки					Темп приросту, %	
	2019	2020	2021	2022	2023	2023/2019	2023/2022
Кількість, одиниць	75	74	71	67	63	-16	-6
Чисті активи, млрд. грн	1493	1823	2053	2352	2943	97	25
Капітал, млрд грн	200	209	256	216	297	49	38
Зобов'язання, млрд грн	1293	1614	1798	2136	2646	105	24
Чистий прибуток, млрд грн	58,4	39,8	77,3	22,0	86,5	48	293

Варто відмітити, що за останні роки прослідковуються помітні зміни у складі банківського сектору України. Так, за 2019–2023 роки кількість банків скоротилася на 16 одиниць, при цьому в структурі банки з іноземним капіталом становлять 43 %, що на 3 в.п. нижче ніж у 2019 р. У відповідь повномасштабне вторгнення росії в Україну НБУ відкликав ліцензії й ліквідував всі російські банківські установи, що свідчить про очищення банківського ринку [2, с. 125].

Привертає увагу збільшення базових показників функціонування банків, зокрема: обсяг чистих активів у 2023 р. зріс на 97 % у порівнянні з 2019 р., сума капіталу збільшилася на 49 в.п., зобов'язання банків зросли на 105 %, а чистий прибуток досяг максимального значення (86,5 млрд грн) і зріс на 48 в.п.

Позитивні тенденції функціонування банківського сектору в Україні відображаються не лише у змінах кількісних індикаторів його розвитку, але і його впливі на розвиток економіки країни. Проведемо аналіз показників проникнення банківського сектору у вітчизняну економіку (табл. 2).

Таблиця 2

Динаміка показників проникнення банківського сектору в вітчизняну економіку за 2019-2023 рр., % [3]

Показники	Рік					Відхилення (+,-) 2023 р. до 2019 р.
	2019	2020	2021	2022	2023	
Валові кредити суб'єктів господарювання до ВВП	20,7	17,7	14,6	15,4	12,0	-8,7
Чисті кредити суб'єктів господарювання до ВВП	10,4	10,2	9,9	10,1	7,8	-2,6
Валові кредити фізичних осіб до ВВП	5,2	4,7	4,5	4,0	3,4	-1,8
Чисті кредити фізичних осіб до ВВП	3,6	3,5	3,7	2,6	2,5	-1,1
Частка непрацюючих кредитів до ВВП	13,3	10,2	6,3	8,2	6,5	-6,8
Кошти суб'єктів господарювання до ВВП	13,2	16,1	14,7	18,0	20,3	7,1
Кошти фізичних осіб до ВВП	13,9	16,2	13,3	17,8	16,7	2,8

Більшість наведених показників демонструють негативну тенденцію до змін. Так, банківська сфера, яка повинна забезпечувати реальний сектор економіки необхідними кредитними ресурсами у 2023 р. мала лише 12 % валових кредитів у ВВП, замість нормативу не нижче 30 % ВВП та 7,8 % чистих кредитів у ВВП. Аналогічна ситуація простежується і за показниками банківського кредитування фізичних осіб, що в цілому вказує на незадовільну роль банківського кредитування у фінансовому потенціалі розвитку національної економіки. Частка проблемних кредитів (NLP) у ВВП характеризується позитивною тенденцією, однак залишається достатньо високою в порівнянні світовою практикою, що також негативно впливає на стан діяльності банків. При цьому спостерігається збільшення питомої ваги коштів суб'єктів економіки до ВВП, що акумулюються у банківській системі, і така тенденція свідчить про довіру клієнтів банків та можливість формування додаткових фінансових ресурсів для вкладення у розвиток економіки.

Отже, подальше нарощення ресурсного потенціалу банківської системи та збільшення надання якісних банківських послуг сприятиме в майбутньому забезпеченню відповідних структурних змін, які позитивно впливатимуть на підвищення ефективності економічного зростання.

Список використаних джерел:

1. Національний банк України. Статистика. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic>.
2. Erkes O., Kalyta O., Sunduk T. Banking system of Ukraine in war. *Scientia Fructuosa*. 2022. №4. P. 122–133. DOI: [https://doi.org/10.31617/1.2022\(144\)09](https://doi.org/10.31617/1.2022(144)09).
3. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РИНКУ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Страховий ринок сьогодні демонструє поступове зростання, про що говорять основні показники розвитку. За підсумками 2023 року валові страхові платежі зросли майже на 19%, з 39,6 млрд.грн. до 47 млрд.грн., майже досягнувши рівня довоєнного 2021 року (48,9 млрд.грн.). Страхові виплати склали 16,9 млрд.грн., що більше на 30% порівняно з 2022 роком і досягли рівня 2021 року. Кількість страхових компаній станом на 1 січня 2024 року становила 101 компанія [1]. Значно зросла кількість укладених договорів страхування і перевищила 94,8 млн. одиниць, що було найбільшим за останні роки. В п'ятірку найбільш популярних видів страхування ввійшли види автотранспортного страхування (КАСКО, Зелена картка, автоцивілка), добровільне медичне страхування та накопичувальне страхування життя. Слід відзначити, що частка платежів за названими вище договорами автотранспортного страхування в загальній сумі платежів склала 52%. Така тенденція зберігається вже не перший рік.

В цілому ризикове страхування займає 89%, страхування життя хоч і демонструє ріст, але його частка залишається досить малою. Така тенденція не відповідає загальносвітовій, де ризикове страхування майже на рівні з накопичувальним. Низький рівень розвитку накопичувального страхування свідчить про недостатній рівень платоспроможності населення, відсутність дієвих механізмів стимулювання до укладання таких договорів, інфляційні коливання.

Слід зазначити, що рівень проникнення страхування становить 0,8% (2022 рік) і має тенденцію до спаду. До прикладу у розвинутих країнах даний показник коливається від 8 до 14%, у країнах, що розвивається – 3-5%. Але

поряд з цим, ринок страхових послуг в Україні зумів утриматись у 2022 році, хоча прогнози були зовсім невтішні, а в 2023 році значно наростити свій потенціал. Це відобразилося на основних показниках. І хоча його роль в економіці ще досить незначна, але темпи розвитку, покращення якості надання послуг, регуляторні зміни свідчать про посилення та активізації такого сектора фінансового ринку.

Ринок страхування розвивається в умовах швидких темпів розвитку новітніх технологій, які змінюють його в бік від захисту від ризиків до прогнозування та запобігання ризикам. Ризики, які покривають страховики, а також способи, якими вони їх розподіляють та управляють також змінюються. У світі діджиталізації деякі ризики стануть менш поширеними, тоді як інші, наприклад, кіберризики, набудуть більшого значення, а деякі можуть взагалі зникнути.

Ризики, пов'язані зі зміною клімату, досвід пандемії призвели до різкого зростання обізнаності про ризики в цілому. Разом з цим виникла потреба удосконалення систем захисту. Страхування покликане зіграти вирішальну роль у стимулюванні розроблення нових рішень і систем, які допоможуть відповідати зростаючим очікуванням. Страхування має вирішальне значення для економічного розвитку, оскільки сприяє економічній діяльності, захищаючи не лише життя людей, а й активи від страхових ризиків. Страхування також надає послуги зі зниження критичних ризиків і допомагає залучити приватний капітал в економіку [2].

Виділяють три ключових сфери, які матимуть вплив на діяльність страхових компаній та на ринок в цілому у найближчому майбутньому:

- широке використання штучного інтелекту у страхуванні;
- цифровізація страхового обслуговування клієнтів;
- посилення ролі досвіду страхових посередників (агентів), зростання їх продуктивності [3].

Яким би важливим не було страхування, існують значні ризики та збитки, які не покриваються страховкою, але можуть бути покриті. Прогалини в захисті

існують у кожній країні. Існує безліч причин і в багатьох випадках вони зростають. До них належить необхідність того, щоб страховий сектор ще детальніше концентрувався на потребах споживачів і ретельніше підходив до продуктів і послуг з фінансування та зниження ризиків, які він може надати.

Основними напрямками подальшого розвитку ринку страхових послуг стане підвищення якості страхового захисту (контроль за страховим шахрайством та кіберризиками); забезпечення якості он-лайн роботи та розширення зон доступу для використання цифрових технологій; широке використання індивідуального підходу до потреб страхувальників; підвищення фінансової грамотності, страхової культури населення та надійності страхових послуг, захист майнових інтересів споживачів страхових послуг в умовах війни (страхування воєнно-політичних ризиків).

Таким чином, потенціал вітчизняного ринку страхування є досить значним, темпи його росту говорять про нарощення фінансової міцності, що в майбутньому зможе посилити роль ринку страхових послуг в економіці країни, стати важливим джерелом інвестиційних ресурсів та інструментом соціального захисту населення.

Список використаних джерел:

1. Insurance TOP визначив лідерів страхового ринку України за 2023 рік. URL:<https://forinsurer.com/news/24/04/03/43630>
2. A Key Barriers on Emerging Insurance Markets Overview. URL: <https://beinsure.com/a-key-barriers-on-emerging-insurance-markets-overview/>
3. 3 тренди в страхуванні: штучний інтелект, цифровізація та агентські продажі. URL: <https://forinsurer.com/news/24/03/07/43552>

Ткачук Н.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської справи,
страхування та фондового ринку

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ЗЛИТТЯ І ПОГЛИНАННЯ БАНКІВ: ТЕОРЕТИЧНА СУТНІСТЬ І ЗМІСТ

У сучасній економічній літературі поняття «злиття» і «поглинання» використовуються переважно як синоніми, але ще частіше ці терміни вживаються як словосполучення «злиття і поглинання» для означення одного явища, притаманного ринку корпоративного контролю. Це зумовлено тим, що такі угоди мають одну й ту ж економічну природу – передбачають зміну контролю над компанією. В перекладі з англійської мови термін “злиття” (merger) означає поглинання, злиття, об’єднання; термін “поглинання” (acquisition) – придбання. У широкому розумінні цих термінів процес злиття та поглинання пов’язаний з переходом контрольних функцій над діяльністю банківської установи, що може мати як формальний, так і неформальний характер.

Сьогодні дані поняття набули значної популярності й активно використовуються у національному банківському середовищі. Під злиттям і поглинанням розуміють групи фінансових операцій, метою яких є об’єднання компаній у єдиний господарюючий суб’єкт задля отримання конкурентних переваг та максимізації його вартості в довгостроковій перспективі

Поняття «злиття» та «поглинання» (M&A) характеризують процеси, що відбуваються як на внутрішньому, так і на міжнародному рівні. Слід також відзначити, що до поглинання відносять і операції з придбання всіх або частини активів компанії-цілі. Так Р. Брейлі та С. Майерс розглядають дані процеси в рамках придбання повного контролю над компанією-ціллю за рахунок отримання не менше, як 50% + 1% її акцій [1]. Адже, щоб назвати угоду злиттям чи поглинанням необхідно як мінімум бути власником контрольного пакету акцій.

Відомий американський дослідник П. А. Гохан виділяє три форми реорганізації компаній: злиття, поглинання та консолідація. При цьому злиття автор визначає як комбінацію двох компаній, коли одна компанія припиняє своє існування, а інша продовжує функціонувати. Поглинання він трактує як різновид форм злиття з характерним ворожим захопленням. Консолідація, на думку вченого, це процес, в результаті якого з двох чи більшої кількості компаній утворюється зовсім нова компанія [2]. Як бачимо, основоположним для П. Гохана є процес злиття, а поглинання лише конкретизує, чи є вказане злиття дружнім чи ворожим. При цьому вчений вважає, що коли компанії-учасники інтеграції є приблизно однакового розміру, то доцільно використовувати термін «консолідація»; хоча й визнає, що на практиці такий критерій часто нівелюється, тому незалежно від розмірів компанії використовується переважно термін «злиття».

Раціональною є позиція вчених А. Рід Лажу, яка втрактує поглинання як угоду, в результаті якої компанія стає власністю покупця, який при цьому встановлює контроль над нею й приймає на свій баланс усі її активи та зобов'язання. При цьому поглинання вважається авторами «...загальним терміном, який використовується для опису процедури передачі прав власності, а злиття вважається більш вузьким, технічним терміном, що може застосовуватися для певної юридичної процедури й при цьому може слідувати чи ні за поглинанням компаній» [3]. Відповідно до такого роз'яснення вчені наводять приклади інтеграційних процесів. Так, прикладом злиття є обмін акцій однієї компанії на акції іншої, або просто придбання однією компанією акцій іншої компанії. Прикладом поглинання є така угода, коли одна компанія набуває значної кількості акцій іншої компанії, достатньої, щоб провести злиття, але вирішує цього не робити, залишаючи компанію, чії акції придбані, своєю дочірньою компанією, або коли відбувається процес придбання однією компанією більшої частини активів іншої компанії.

Аналогічну позицію займає й С. Брегг, який підкреслює, що більшість об'єднань у вигляді злиття насправді виявляються поглинаннями, за яких одна компанія отримує контроль над бізнесом іншої компанії [4]. За такого підходу автора залишається незрозумілим кількість учасників, що продовжують своє існування після завершення угоди.

Пітер С. Роуз і Сильвія К. Хадгінс ототожнюють два поняття: «... будь-яке злиття – це просто фінансова операція, в результаті якої один або більше банків поглинаються іншими банківськими установами. Придбаний банк (як правило, менший із двох) відмовляється від свого статуту і отримує нову назву. Всі активи і пасиви придбаного банку стають доповненням до активів і пасивів банку, що його купує [5, с. 243].

Дж. Ван Хорн і Й. Шаховиц розглядають злиття як одну з форм корпоративної реструктуризації, при цьому під злиттям розуміють «комбінацію двох чи більше компаній, коли лише одна з них зберігає статус юридичної особи» [6; с.604]. Крім того, вчені виділяють «стратегічне поглинання – коли одна компанія поглинає іншу як частину своєї бізнес-стратегії, та фінансове поглинання – коли участь в операції приймає приватний капітал поглинаючої компанії» [6, с. 608].

Наведений вище аналіз позицій зарубіжних авторів доводить, що в дослідженні процесів злиття і поглинання виокремлюються різні аспекти, які дозволяє скласти певне уявлення про сутність інтеграційних процесів. Як проміжне узагальнення вищевикладеного ми можемо відзначити, що при злитті відбувається об'єднання компаній, яке може, але необов'язково, супроводжуватися припиненням існування однієї або всіх компаній, що зливаються, а також утворенням нової юридичної особи. Окремими випадками злиття є придбання акцій, обмін акціями, реорганізація компаній у формах, аналогічних відомим у вітчизняному правовому полі.

На відміну від злиття, при поглинанні ніколи не відбувається припинення функціонування компаній-учасниць угоди, тобто кількість компаній-учасниць до і після угоди не змінюється, а поглинута компанія продовжує свою

діяльність як дочірня для поглинаючої компанії. В результаті поглинання одна компанія отримує контроль над іншою компанією, або над більшою частиною її майна. Відтак, під злиттям розуміється об'єднання компаній шляхом придбання одної компанією майна або майнових прав іншої компанії, в результаті чого одна з них продовжує діяльність, а решта втрачають свою самостійність і (або) взагалі припиняють своє існування, а поглинання являє собою процес, коли одна компанія стає власником і набуває повного контролю над іншою компанією, заволодіває її активами та здійснює управління.

Підсумовуючи вищевикладене можемо стверджувати, що в переважній більшості випадків неможливо дати чіткого та однозначного визначення процесам злиття й поглинання банків, оскільки необхідний комплексний підхід. На нашу думку, операції злиття та поглинання банків являють собою множину укладених угод між банками, в результаті яких відбувається: зміна власника, об'єднання банків задля подальшого функціонування під егідою банка-ініціатора угоди або перехід контрольного пакету акцій від одного банку-учасника до іншого банку-учасника.

Список використаних джерел:

1. Brealey R. and Myers S. Principles of Corporate Finance. 6th Edition, McGraw- Hill/Irwin, Boston. 2000.
2. Patrick A. Gaughan Mergers, Acquisitions, and Corporate Restructurings 5th Edition. Wiley. 2017. 672 p.
3. A.Reed Lazhu. The Art of M&A, Sixth Edition: A Guide to Mergers, Acquisitions, and Divestments, 6th Edition. McGraw Hill. 2024. 1152p.
4. Steven M. Bragg. Mergers and Acquisitions: A Condensed Practitioner's Guide 1st Edition. Wiley. 2008.320p.
5. Rose P. Bank Management & Financial Services (McGraw-Hill/Irwin Series in Finance, Insurance and Real Estate). 7th Ed. McGraw-Hill/Irwin. 2006.752p.
6. Van Horne James C. Fundamentals of financial management. 13th ed. Pearson Education. 2008. 744p.

Харабара В.М.

к. е. н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Гордіца Т.М.

к.е.н., доц. кафедри маркетингу, інновацій та регіонального розвитку
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ПРІОРИТЕТИ РОЗВИТКУ РИНКУ ПАЙОВИХ ТА БОРГОВИХ ЦІННИХ ПАПЕРІВ В УКРАЇНІ

Вплив війни на ринок цінних паперів України є складним та багатограним. З одного боку, війна призвела до значного зниження цін на акції та зростання волатильності ринку. З іншого боку, випуск військових облігацій створив нові можливості для інвесторів, які прагнуть підтримати Україну та отримати прибуток. Важливо зазначити, що ринок цінних паперів України поступово відновлюється. Інвестори демонструють стійкість та віру в майбутнє України, про що свідчить зростання попиту на військові облігації та інші активи.

Станом на квітень 2024 року, в Україні зареєстровано 63 ПЦП, що управляються 42 компаніями з управління активами. Загальна вартість чистих активів ПЦП становить близько 50 мільярдів гривень. Найбільш популярними типами ПЦП в Україні є ПФи, які інвестують в акції, облігації та інші активи. На фондовому ринку України спостерігається зростання інтересу до інвестицій у ПФи, які надають можливість диверсифікувати портфель і зменшити ризики. Інвестори шукають можливості отримати прибуток від росту цін акцій та відсотків з облігацій, а також зацікавлені в інших фінансових інструментах. ПФи є зручним інструментом для тих, хто бажає займатися інвестуванням, але не має досить часу або знань для самостійного управління активами.

Ми розуміємо, що цінні папери є основними фінансовими інструментами на ринку, що представляють різні форми власності та кредиторські права. Їх цінність і можливість передачі роблять їх важливими інструментами для

формування капіталу та інвестицій, відіграючи значну роль у функціонуванні сучасних фінансових систем. Їхній структурований та офіційний характер у поєднанні з вимогою, що права пов'язані з володінням документом, забезпечує безпечне та впорядковане середовище на фінансовому ринку [2].

Цінні папери, які є необхідним елементом фінансових ринків, можна класифікувати за різними критеріями, такими як порядок випуску. Одна з основних класифікацій відрізняє цінні папери на акції та облігації.

Пайові цінні папери, до категорії яких відносяться акції, надають їхнім власникам низку прав, що відображають їхню частку власності в компанії. Ці права включають фінансові вигоди, участь в управлінні та доступ до інформації, що дозволяє акціонерам або учасникам брати активну участь у діяльності компанії та процесах прийняття рішень, а також отримувати прибуток від них [3, с.46].

Право на отримання дивідендів є однією з найважливіших економічних переваг володіння акціями. Це право пов'язує інтереси акціонерів з результатами діяльності компанії, оскільки вищі прибутки призводять до вищих дивідендних виплат. (рис.1).

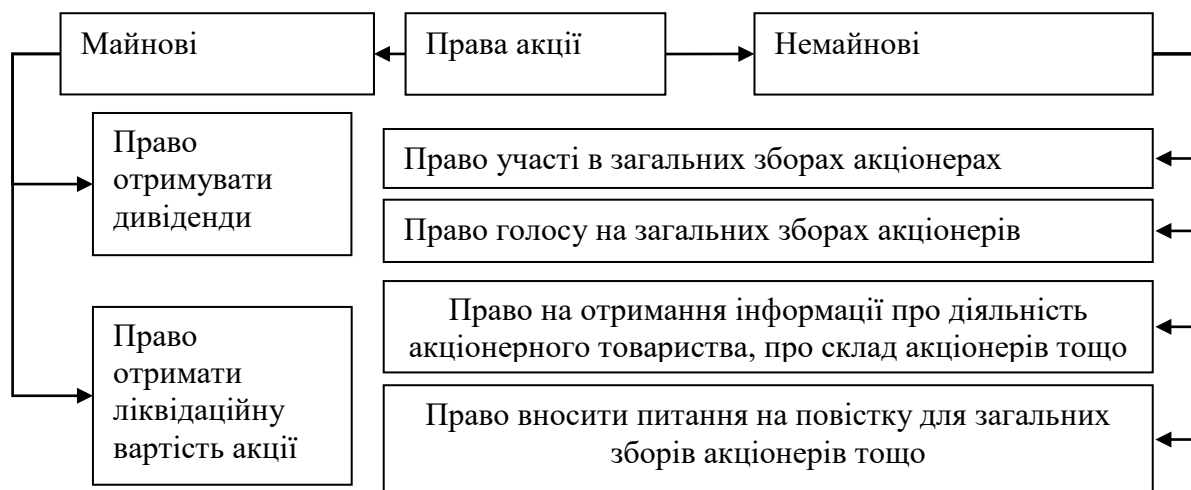


Рис.1. Об'єм прав, що надаються власнику акції

Джерело: складено автором

Акціонери також мають право на частку в ліквідаційній вартості компанії. У разі закінчення її роботи, після погашення всіх боргів і зобов'язань, активи,

що залишилися, розподіляються між власниками. Це право підкреслює залишкові претензії акціонерів на активи компанії. Акціонери можуть отримати свою частку від ліквідації компанії тільки після того, як всі інші кредитори були виплачені. Це означає, що їхня вимога на активи компанії є останньою в черзі. Тому важливо мати на увазі це правило при прийнятті рішень щодо інвестування в акції підприємства.

Акціонери мають право отримувати інформацію про діяльність компанії, її фінансові показники та склад акціонерів. Це включає доступ до річних звітів, управлінських звітів та розкриття інформації про значні події. Прозорість та доступ до інформації є важливими для прийняття акціонерами обґрунтованих інвестиційних рішень. Акціонери також мають право брати участь у загальних зборах акціонерів. Ця участь може бути особистою або, частіше, через голосування за дорученням. Участь у загальних зборах дозволяє акціонерам обговорювати справи компанії, голосувати за рішення та безпосередньо взаємодіяти з керівництвом і радою директорів.

Боргові цінні папери є важливим механізмом на фінансовому ринку, що функціонує як інструмент для залучення капіталу за рахунок боргових зобов'язань. Ці оборотні фінансові інструменти сприяють передачі права власності від однієї сторони до іншої, що робить їх невід'ємною частиною світової фінансової системи [1, с.43].

Найбільш поширеною формою боргу є облігація, яка, по суті, є договірною угодою між позичальником і кредитором. Відповідно до цього договору позичальник, як державна установа, так і неурядова організація, обіцяє сплатити узгоджену відсоткову ставку на основну суму боргу протягом встановленого періоду часу. Після закінчення терміну погашення облігації основна сума повертається кредитору або власнику облігації. Це основний механізм процентів і погашення.

Облігації бувають різних форм залежно від вашої інвестиційної стратегії та терпимості до ризику.

Також до боргових цінних паперів належать іпотечні цінні папери. Іпотечні цінні папери забезпечені низкою іпотечних позик, які приносять прибуток за рахунок іпотечних платежів за основним активом. По суті, механізми боргових інструментів зосереджені на фінансуванні позикового капіталу та пропонують різні системи для задоволення різних потреб емітентів та інвесторів. Важливо зазначити, що прогнози щодо розвитку ринку іпотечних цінних паперів в Україні є досить ризикованими через невизначеність, пов'язану з війною.

На завершення відзначимо, що цінні папери фактично є фундаментальною основою функціонування фінансових ринків. Вони сприяють мобілізації заощаджень, надають можливості брати участь в управлінні підприємствами, забезпечують кредит і кредитні механізми, підтримують розрахунки за фінансовими операціями та сприяють ефективному перерозподілу фінансових ресурсів в економіці. Цінні папери є ключовим інструментом для залучення інвестицій, розвитку бізнесу та забезпечення сталого економічного зростання. Їхня роль в сучасній фінансовій системі надзвичайно важлива, і без їх участі було б складно уявити функціонування глобальних ринків.

Список використаних джерел

1. Нестеренко О. М., Бондаренко Є. Ю., Сучасний стан фінансового ринку України. Збірник тез. №. 2020. С. 43.
2. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки: Закон України від 23.02.2006р. у редакції від 22.02.2024р. № 3587-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text> (Закон України)
3. Рамський А. Ю., Жукова Ю. М., Обушний С.М. Ринок цінних паперів у питаннях та відповідях : навч. посіб. Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 228 с.
4. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/> (дата звернення 05.04.2024).

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКИМИ РЕСУРСАМИ В УКРАЇНІ ЗА СУЧАСНИХ УМОВ

Формування достатнього рівня ресурсної бази банківських установ дає можливість забезпечувати розвиток, удосконалення, постійний рух механізмів розвитку вітчизняної економіки на усіх ланках. Ресурсний потенціал визначає кількісні показники та можливості управління кредитними, депозитними, інвестиційними коштами та сприяє акумулюванню грошових коштів, які задовольняють потреби не лише суб'єктів господарювання, фінансових структур, а й економіки загалом [1, с. 36].

Сьогоднішні реалії – пандемія коронавірусу, війна, інфляція внесли значні негативні корективи у формування та управління, подальше збільшення кількості ресурсів з метою задоволення фінансових потреб клієнтів банків. Проблеми стосуються не лише напрямів залучення фінансових ресурсів, а й пов'язані з надійністю та кількістю залучення, диверсифікацією та стратегією розміщення, оцінкою ефективності враховуючи інфляцію та знецінення відповідно до курсу національної валюти [1, с. 36].

Пасиви банківського сектору протягом останніх 5 років, з 2018 року по 2022 рік, мають тенденцію до збільшення (табл. 1). Пасиви банків збільшилися на 991975 млн грн, або на 73,0 %, власний капітал – на 60880 млн. грн, або на 39,3 %, а зобов'язання банків – на 931095 млн. грн., або на 77,3 % Основним джерелом ресурсів банку є залучені та запозичені кошти, частка яких становить більшу частину обсягу загальних ресурсів. Так, станом на 01.01.2023 року зобов'язання банків становили 90,8 %, а власний капітал – 9,2 %.

Сумарні пасиви українських комерційних банків з 2018 по 2022 рр.**(млн. грн.) [2; 3]**

Період	Пасиви	Капітал	Зобов'язання банків
2018	1359703	154960	1204743
2019	1493298	199921	1293377
2020	1822841	209460	1613381
2021	2053232	255514	1797718
2022	2351678	215840	2135838

Так у 2019 році зобов'язання кошти банків склали 1293377 млн грн., на 88634 млн грн., або на 7,4 % більше за 2018 рік. У 2020 році зобов'язання банків склали 1613381 млн грн., що на 320004 млн грн, або 24,7 % більше за 2019 рік. Станом на 01.01.2022 року зобов'язання банків склали 1797718 млн грн., що на 184337 млн грн, або 11,4 % більше за 2020 рік. За 2022 рік спостерігається динаміка подальшого зростання показника. Так, станом на 01.01.2023 р. зобов'язання банків 2135838 млн. грн., що на 338120 млн грн., або 18,8 % більше, ніж за 2021 рік [4, с. 59].

При цьому важливими завданнями щодо формування та управління ресурсним потенціалом банків є [1, с. 36-37]:

- забезпечення високого та постійного рівня дохідності та прибутковості;
- підтримання фінансової стійкості та ліквідності банку в різних економічних умовах;
- забезпечення приросту чисельності клієнтів та збереження надійної бази постійних клієнтів банку;
- формування збалансованої структури між власними, залученими та позиченими ресурсами;
- розвиток банківських послуг, банківських продуктів, їхнє удосконалення;
- надання можливості розширення депозитних і кредитних продуктів та послуг, які є ключовими у діяльності банку;

- забезпечення конкурентоспроможності банку;
- формування достатніх резервів та страхових фондів.

Сьогодні вітчизняні банки стикнулися з величезною кількістю факторів (переважно негативних), які вплинули на формування та управління ресурсним потенціалом банків [1, с. 37]:

- пандемія коронавірусу Covid-19, війна з Росією;
- економічна криза, інфляція;
- низький рівень доходів населення, зменшення кількості вільних фінансових ресурсів громадян, зменшення потреби у кредитних коштах;
- низький рівень розвитку фондового ринку та посередництва з розміщення емітованих банком цінних паперів;
- недостатній рівень державної підтримки банківського сектору;
- відсутність чіткої, виваженої та довгострокової стратегії управління фінансовими ресурсами банку.

Оскільки ресурси банківських установ безпосередньо залежать від економічної ситуації в країні, важливо визначити основні складові щодо управління ресурсним потенціалом, а саме [1, с. 38-39]:

- впровадження нових перспективних вимог, які пов'язані з достатністю банківського капіталу та засновані відповідно до принципів Базеля III та вимог Європейського Союзу до банківських установ;
- посилення системи регулювання та контролю за банківськими фінансовими операціями пов'язаних осіб;
- посилення захисту прав кредиторів та банківських установ, як позичальників на законодавчому та судовому рівні;
- підвищення інвестиційної привабливості банків як одних із найбільш надійних учасників фондового ринку;
- посилення конкурентних позицій банківських установ на ринку;
- пошук можливостей розширення банківських послуг та продуктів (отримання нових ліцензій на послуги);

- становлення нового рівня іміджу банківських установ не лише на банківському ринку, а й на фінансовому;
- посилення регулятивних та законодавчих вимог до банківської діяльності;
- посилення вимог держави до регулювання руху спекулятивного капіталу між банками різних країн;
- розроблення маркетингової політики, спрямованої на надання повної розширеної інформації про депозитні продукти, які пропонує банк різним групам клієнтів;
- встановлення конкурентних відсоткових ставок на банківські депозитні продукти;
- встановлення диференційованих норм щодо банківського капіталу, зокрема строкових депозитів;
- надання більшої кількості депозитних послуг, зокрема розширення асортименту депозитних послуг;
- збільшення рівня власного капіталу, зокрема акціонерного;
- формування більш диверсифікованої системи резервів на випадок кризових ситуацій;
- відсутність стимулів у фізичних осіб вкладати вільні грошові кошти у банківські рахунки під невисокі відсотки;
- зменшення суми поповнення банківського депозитного рахунку, що забезпечить збільшення суми коштів на ньому (оскільки поповнення клієнтом рахунку меншої суми є більш привабливим для нього, для прикладу для більшості фізичних осіб можливість поповнення рахунку на суму 50 грн є більш привабливою, аніж, скажімо, на 500 грн;
- стимулювання активних операцій для збільшення прибутковості, зокрема кредитних та інвестиційних операцій.

Доцільно збільшити коло депозитних рахунків з різноманітним режимом використання, котрі дають змогу поєднувати строкові вклади з вкладом до

запитання – для здійснення платежів і отримання прийняттого рівня доходу (ATS-рахунки (automatic transfer service) – рахунки автоматичного перерахування грошових коштів, NOW-negotiable order withdrawal – наказ на зняття грошових коштів в обігу, MMDA – money market deposit account -вкладні рахунки грошового ринку. Надання банківськими установами інших додаткових послуг за цими рахунками (видача кредиту до 50 % залишку на вкладі, вкладення коштів на рахунках у цінні папери, що дають відповідний дохід) [5, с. 291].

Список використаних джерел:

1. Пушак Я. Я., Шевченко, Н. В. Особливості формування та управління ресурсами банків в сучасних умовах. *Економічний вісник Донбасу* : наук. журн / Гол. ред. Н. В. Трушкіна 2022. №3 (69). С.36-40. URL: <http://dspace.luguniv.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/9610/1/5.%20Pushak%2c%20Shevchenko.pdf>
2. Основні показники діяльності банків України. Наглядова статистика. Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist#1>
3. Сумарні пасиви українських комерційних банків. Мінфін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/passive/2016>
4. Іноземцева Є. В., Волкова В. В. Концептуальні засади удосконалення формування ресурсного потенціалу банку. *Економіка і організація управління*. 2018. № 4 (32). С. 56-64. DOI: <https://doi.org/10.31558/2307-2318.2018.4.6>
5. Чайковський Я., Чайковська І. Аналіз сучасного стану та роль депозитних коштів у кредитній діяльності банків в Україні. *Наука молода*. Збірник наукових праць молодих вчених Тернопільського національного економічного університету. 2014. Випуск 21. С. 282-292.

УДК 368:61

Логінова А.С.

аспірантка кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

СТРАХУВАННЯ МЕДИЧНИХ ВИТРАТ ІНОЗЕМНИХ ТУРИСТІВ, ЯКІ В'ЇЗДЖАЮТЬ В УКРАЇНУ

Наявність медичного полісу є необхідним під час поїздки за кордон. Як громадянам України, які планують свою подорож за межі України так і громадянам інших держав, які прибувають в Україну. У разі настання непередбачуваних обставин у країні перебування, наявність медичного полісу

дозволить іноземним громадянам отримати доступ до медичних послуг в Україні без необхідності оплати власними коштами.

Громадяни інших держав, які планують поїздку в Україну з туристичною метою або метою навчання зобов'язані придбати поліс медичного страхування в Україні, який передбачає фінансовий захист у разі непередбачених медичних витрат.

Іноземні громадяни, перебуваючи в Україні можуть зіштовхнутися з такими складнощами отримання медичної допомоги як:

- мовний бар'єр: іноземним громадянам може бути складно спілкуватися з медичним персоналом через незнання української мови, що може призвести до непорозумінь, таких як, опис симптомів або отримання лікування;
- відсутність стандартів обслуговування іноземних пацієнтів: не всі медичні заклади мають досвід роботи з іноземними пацієнтами, що може призвести до негативних наслідків, таких як, комунікаційні та культурні бар'єри, невідповідність медичних стандартів та недоліки у якості медичного обслуговування;
- фінансові труднощі: вартість медичних послуг для іноземців може бути вищою порівняно з місцевим населенням, що може створити фінансові труднощі для отримання необхідної допомоги;
- культурні відмінності: різні культурні норми та очікування можуть впливати на сприйняття медичної допомоги.

Вирішити вищезазначені проблеми іноземні громадяни можуть за допомогою медичного страхування, яке буде сприяти отриманню якісної та своєчасної медичної допомоги в Україні.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію» від 01.03.2017 р. № 118 для оформлення візи іноземні громадяни мають обов'язково оформлювати поліс медичного страхування з покриття витрат щонайменше на 30 000 євро [1].

Таким чином, медичне страхування для іноземних громадян є обов'язковим:

–при оформленні візи в Україну [1],

–для отримання посвідки на тимчасове або постійне проживання в Україні [2].

Проведений аналіз свідчить, що в Україні страхові компанії пропонують різні програми страхування іноземних громадян, які прибувають в Україну.

Розмір страхової премії може залежати від багатьох факторів, таких як вік, тривалість перебування в Україні, наявність додаткових опцій. Також враховується наявність певних протипоказань або хронічних захворювань.

Зауважимо, що перелік страхових ризиків які пропонуються при укладанні договору медичного страхування іноземців, які прибувають в Україну охоплює:

–невідкладну допомогу;

–амбулаторну допомогу, що включає консультацію лікарів, медикаментозне забезпечення, лабораторну та інструментальну діагностику;

–стаціонарне лікування та оперативне втручання.

Додатково, до страхового полісу можуть бути включені такі послуги як евакуація, страхування від нещасних випадків, або відповідальності перед третіми особами.

Страховий договір медичного страхування іноземців, які прибувають в Україну передбачає інформацію про асистуючу компанію, а саме: контактні дані, дії застрахованої особи в разі настання страхового випадку. А у разі відсутності інформації про асистуючу компанію, в договорі зазначається інформація про медичні заклади, які надають послуги іноземним громадянам та процедура відшкодування медичних витрат.

Важливо щоб іноземний громадянин перед придбанням медичного страхового полісу уважно ознайомився з умовами договору страхування, щоб переконатися в тому, що всі важливі види медичної допомоги були включені до страхового покриття.

Однак, страхова компанія не буде відшкодовувати витрати на медичні послуги, якщо випадок буде пов'язаний із:

- військовими діями,
- захворюваннями або нещасним випадком, які іноземний громадянин вже мав до моменту укладання договору,
- наслідками раніше перенесених операцій,
- вагітністю, окрім невідкладної допомоги при станах, які будуть загрожувати життю,
- доброякісними та злоякісними новоутвореннями,
- косметологічними та пластичними операціями,
- санітарно-курортним лікуванням,
- компенсацією медичних витрат на медичні послуги чи медикаменти, придбані без призначення лікаря,
- захворюваннями чи нещасним випадком, який виник до початку дії договору чи після повернення застрахованої в країну постійного проживання.

Отже, ключовим фактором необхідності іноземному громадянину оформлювати страховий медичний поліс є недоступність безкоштовної медичної допомоги в Україні, яка передбачена для громадян України. Тим самим медичне страхування іноземців в Україні має стати важливою складовою системи медичного забезпечення та гарантувати їм фінансову безпеку на території нашої країни. Саме завдяки розвиненій мережі страхових компаній і медичних закладів в Україні, іноземні громадяни, у разі потреби, можуть отримати якісну та своєчасну медичну допомогу.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Правил оформлення віз для в'їзду в Україну і транзитного проїзду через її територію : Постанова Кабінету Міністрів України від 01.03.2017 р. № 118. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/118-2017-%D0%BF#Text>
2. Про затвердження зразка, технічного опису бланка та Порядку оформлення, видачі, обміну, скасування, пересилання, вилучення, повернення державі, визнання недійсною та знищення посвідки на тимчасове проживання : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.04.2018 р. № 322. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/322-2018-%D0%BF#Text>

ПЕРЕОСМИСЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ В ТРАНСФОРМАЦІЇ ДО СТАЛОГО РОЗВИТКУ В ЧАСТИНІ СОЦІАЛЬНОГО ФАКТОРУ

На поточному етапі парадигма сталого розвитку сформульована у 17 цілях на період 2016-2030 років, які були затверджені Генеральною Асамблеєю ООН представниками 191 країни [1, с. 1]. Для виконання цього рішення національні уряди розробляють систему показників для вимірювання та моніторингу досягнень цілей сталого розвитку. У той же час, у фінансовому секторі набув поширення підхід, який розподіляє питання сталого розвитку на фактори ESG: довкілля (E), соціальний (S) та управлінський (G). І хоча цілі сталого розвитку глибоко взаємопов'язані, їх умовний розподіл за факторами ESG можливий, як показано у Таблиці 1. До складу соціального фактору враховані наступні 7 цілей: подолання бідності, міцне здоров'я і благополуччя, якісна освіта, гендерна рівність, скорочення нерівності, сталий розвиток міст і спільнот, мир, справедливість та сильні інститути, що разом характеризує злагодженість спільнот і добробут громадян. Далі розглянемо, як фінансові послуги для споживачів² впливають на соціальний фактор сталого розвитку з огляду на зазначені цілі.

Фінансова послуга, як і будь-яка інша, має створювати корисність для споживача, наприклад, надаючи можливість вигідного накопичення заощаджень або задоволення розрахункових потреб. Відповідно до цих очікувань, доступ і залучення до фінансових послуг, або фінансова інклюзія, розглядаються як ключовий важіль трансформації з боку фінансового сектору до сталого розвитку, зокрема через вплив на цілі №1, 2, 3, 5, 8, 9, 10 [2, с. 1].

² Українське законодавстві, подібно до міжнародної практики, визначає споживачами фізичних осіб, які використовують фінансові послуги для задоволення особистих потреб, не пов'язаних з веденням підприємницької чи професійної діяльності.

Внаслідок такого судження зростає увага до вимірювання фінансової інклюзії, розробки і впровадження стратегій фінансової інклюзії. Однак, чи в усіх випадках фінансові послуги супроводжуються позитивними результатами для споживачів? Фінансові послуги з кредитування споживачів є одним із складних випадків для відповіді на це запитання.

Таблиця 1.

Агрегація цілей сталого розвитку на 2015-2030 рр.

Фактори сталого розвитку		
Довкілля	Соціальний	Управлінський
№2. Подолання голоду, №6. Чиста вода та належні санітарні умови, №7. Доступна та чиста енергія, №12. Відповідальне споживання та виробництво, №13. Пом'якшення наслідків зміни клімату, №14. Збереження морських ресурсів, №15. Захист екосистем суші.	№1. Подолання бідності, №3. Міцне здоров'я і благополуччя, №4. Якісна освіта, №5. Гендерна рівність, №11. Сталій розвиток міст та спільнот, №16. Мир, справедливість та сильні інститути.	№8. Гідна праця та економічне зростання, №9. Промисловість, інновації та інфраструктура, №10. Скорочення нерівності, №17. Партнерство заради стійкого розвитку.

Джерело: адаптація автора на основі групування [3, с. 238]

Безумовним негативним результатом кредитування є надмірна заборгованість споживачів, яка, згідно з результатами чисельних досліджень, асоціюється з втратами для фізичного і ментального здоров'я, негативним впливом на можливість працевлаштування і зниженням загального добробуту, тобто має прямі негативні наслідки для цілей соціального фактору №1, 3, а також для цілей №2, 8, 10, 12. І хоча можна прагнути зменшувати випадки таких негативних результатів з допомогою програм фінансової освіти і грамотності, проте це не виправить властивий дисбаланс переговорної сили і інформаційну асиметрію між громадянами-споживачами і фінансовими посередниками-надавачами фінансових послуг³ і не компенсує хиби ірраціональної поведінки, властиві людям. Виправити дисбаланс та забезпечити позитивні результати покликані вимоги до захисту споживачів фінансових послуг (ЗСФП).

³ Перше стосується того, що фінансові посередники визначають умови взаємодії (договорів), а споживачі можуть лише погодитися чи відмовитися. Друге відображає умови того, що скільки б споживачі не довершувалися у фінансовій грамотності, фінансові посередники матимуть перевагу як професійні учасники фінансових ринків.

Найраніші положення ЗСФП про вартість кредитів, прощення і стриманість у стягненнях можна відслідкувати в Старому Заповіті, а також у формі лихварських законів, які присутні в законодавстві частини християнських країн протягом століть. В сучасні часи увага до ЗСФП зростає після глобальної фінансової кризи, оскільки саме порушення ЗСФП при видачі іпотечних кредитів в США, зокрема щодо перевірки достатньої платоспроможності (affordability), стали однією з головних причин кризи⁴. Так, глобальна Рада фінансової стабільності рекомендувала уніфікувати принципи ЗСФП і запроваджувати ЗСФП на національних рівнях [4, с. 19]. На виконання цієї рекомендації, Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) затвердила принципи ЗСФП у липні 2012 і оновила їх у грудні 2022 [5, с. 3]. У останній редакції сформульовано 12 принципів, серед яких особливу важливість у забезпеченні позитивних результатів кредитування мають принцип 8 «Якісні фінансові послуги» і 9 «Відповідальна ділова поведінка та культура надавачів фінансових послуг та посередників»⁵, а фінансова інклюзія включена до принципу 3 «Доступ і інклюзія».

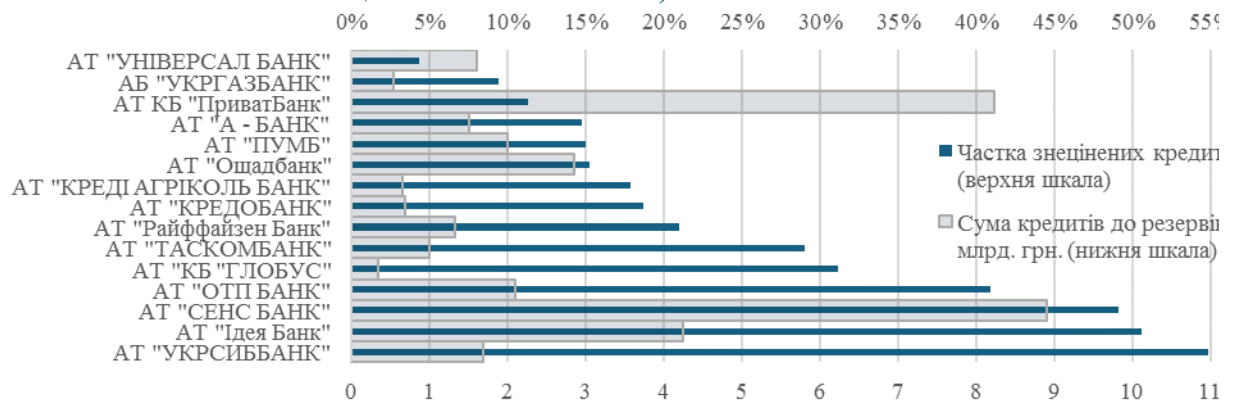
В контексті України слід зауважити, що функція ЗСФП на рівні НБУ з'явилася лише в 2020 році, а впровадження вимог ЗСФП відбувається у вибірково-порядку і бракує комплексної оцінки відповідності 12 принципам ЗСФП. Аналіз 15 банків з найбільшими портфелями кредитів споживачам (Діаграма 1) вказує на значний розкид рівня знецінених (дефолтних) кредитів. Оскільки всі банки мають відносно однаково складні обставини діяльності в умовах військової агресії РФ, то такий розкид рівнів знецінення може бути індикатором браку вимог та механізмів, спрямованих на попередження і

⁴ На основі аналізу причин кризи в США було засновано Бюро із захисту споживачів фінансових послуг (FCPB), як незалежну установу в складі ФРС. У цій реформі важливу роль відіграла професор Гарвардського університету Елізабет Уоррен, відома порівнянням безпеки товарів і кредитів: «Неможливо купити тостер, у якого ймовірність один із п'яти спалахнути і спалити ваш будинок. Але можна рефінансувати існуючий будинок за допомогою іпотеки, яка має однакові шанси один із п'яти викинути сім'ю на вулицю.» [6, с. 452]

⁵ Принцип 8 визначає, що «якісними фінансовими послугами є такі, що розроблені для задоволення інтересів та потреб споживачів і сприяють їхньому фінансовому добробуту», а Принцип 9 встановлює вимогу до надавачів фінансових послуг «діяти в найкращих інтересах споживачів і нести відповідальність за дотримання принципів ЗСФП» [5, сс. 8-9].

врегулювання надмірної заборгованості споживачів. І дійсно, в Україні відсутня вимога до перевірки достатньої платоспроможності (affordability)⁶, відсутні системні позасудові механізми врегулювання боргу (фінансовий омбудсмен або інші), надмірно висока вартість судового врегулювання неплатоспроможності. Таке регулювання в сфері ЗСФП до всіх наявних викликів додає соціальну напруженість для родин цих позичальників і їх оточуючих спільнот.

Діаграма 1. Рівень знецінених кредитів і обсяги кредитів споживачам в національній валюті, січень 2024



Джерело: розрахунки автора на основі даних НБУ наглядової статистики кредитної якості за МСФЗ. Результати наведені для 15 банків з найбільшим обсягом кредитів споживачам.

На прикладі кредитування споживачів виявлено, що зміна фокусу в регулюванні з фінансової інклюзії на комплексний підхід ЗСФП сприятиме досягненню кращих результатів від фінансових послуг для споживачів і більшій відповідності цілям сталого розвитку. Подібний аналіз та висновки справедливі і по відношенню до фінансових послуг у сфері інвестування в ризикові цінні папери та інші активи, де негативні результати можна зменшити з допомогою кваліфікаційних та майнових вимог до спроможності приймати ризики фінансових рішень. Комплексний ЗСФП в більшій мірі сприяє добробуту громадян та зменшує або упереджає такі негативні соціальні явища, як протести «Захопи Волл-Стріт» в США чи «Фінансовий майдан» в Україні.

⁶ НБУ помилково вказав на існування такої вимоги в опитуваннях FICR Світового банку за 2017 і 2022 роки, оскільки ні Закон України «Про споживче кредитування», ні Постанова НБУ №351 про оцінку кредитного ризику, ні інші нормативно-правові акти не містять положення про обмеження на надання кредиту у разі оцінки недостатньої платоспроможності споживача, а лише вимагають здійснювати оцінку кредитоспроможності.

Список використаних джерел:

1. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. United Nations General Assembly, 2015. URL: <https://wedocs.unep.org/20.500.11822/9814>. (Last accessed: 09.04.2024).
2. The UN Capital Development Fund: website. URL: <https://www.uncdf.org/financial-inclusion-and-the-sdgs?ref=hackernoon.com>. (Last accessed: 09.04.2024).
3. Paoli A. D., Addeo F. Assessing SDGs: A Methodology to Measure Sustainability. *Athens Journal of Social Sciences*. 2019. Vol. 6, No 3. P. 229-250. DOI: 10.30958/ajss.6-3-4
4. Consumer Finance Protection with particular focus on credit. Financial Stability Board, 2011. URL: https://www.fsb.org/wp-content/uploads/r_111026a.pdf (Last accessed: 09.04.2024).
5. G20/OECD High-Level Principles on Financial Consumer Protection. The Organization for Economic Cooperation and Development, 2022. URL: https://web-archive.oecd.org/2022-12-12/648348-G20_OECD%20FCP%20Principles.pdf (Last accessed: 09/04/2024).
6. Warren E. Product safety regulation as a model for financial services regulation. *Journal of Consumer Affairs*. 2008. Vol. 42, No 3. P. 452-460. DOI: 10.1111/j.1745-6606.2008.00122.

УДК 336.773(477)

Слесар В. М.

аспірант кафедри банківської справи та страхування
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ЕКОКРЕДИТУВАННЯ ВІТЧИЗНЯНИМИ БАНКАМИ

В українському банківському секторі набуває все більшого поширення застосування механізму зеленого банкінгу – еко-кредитування. Започаткування «зеленого» кредитування розпочалось з підписання Паризької кліматичної угоди Україною в 2016 році в межах Римської конвенції ООН про зміну клімату з приводу регулювання проектів зі зниження з 2020 р., обсягів викидів діоксиду вуглецю та підписання Закону «Про ратифікацію Паризької угоди» [1].

Проблеми еко-кредитування розглядали в своїх працях такі вітчизняні науковці, як: І. Васильчук, І. Краснова, М. Карлін, Л. Мельник, Л. Примостка та ряд інших.

Розвитку «зеленого» кредитування сприяє створення «зелених» банків, як стимулу інвестицій у стійкі кліматичні рішення та «зелене» відновлення. В світі налічується більше десяти таких інституцій, створених на різних рівнях: – на національному рівні (Австралія, Малайзія, Японія, Велика Британія, Швейцарія);

- на рівні штату (Каліфорнія, Коннектикут, Гаваї, Нью-Джерсі, Нью-Йорк і Род-Айленд у США);
- на рівні округу (округ Монтгомері, штат Меріленд США);
- на міському рівні (м. Масдар ОАЕ).

Вивчення досвіду Австралії, Великобританії, Швейцарії та інших країн у створенні «зелених» банків допомагає створенню інструментів для фінансування заходів «зеленого» відновлення.

Український банківський «зелений» сектор включає ряд провідних банків, що відносяться до «зелених» банків [2]: – АТ «Укргазбанк», – ПАТ «Райффайзен Банк Аваль», – ПАТ «ПроКредитбанк», – ПАТ «Укрексімбанк», – АТ АКБ «Львів».

Фінансування еко-проектів є основною метою «зеленого» банкінгу. Найактивнішим в Україні з екологічного кредитування є Укрексімбанк. Ключова роль Укрексімбанку у фінансуванні «зелених ініціатив» підтверджена і у звіті «Екологічне кредитування у країнах Східного партнерства ЄС» організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Укрексімбанк, відповідно даних ОЕСР, – найактивніший банк з реалізації спільних з міжнародними фінансовими організаціями (МФО) кредитних ліній з підвищення енергоефективності бізнесу та захисту довкілля в регіонах Східної Європи, Центральної Азії та Кавказу.

МФО співпрацює з 70 банками регіону за програмами екологічного кредитування, але Укрексімбанк реалізує найбільшу кількість таких кредитних ліній, тому є беззаперечним лідером серед даних фінансових установ.

Укрексімбанк з 2007 року враховував пріоритетність кредитних продуктів спрямованих на фінансування інвестицій в галузі енергоефективності та відновлювальної енергетики, які фінансуються в тому числі і в рамках спільних з Міжнародними фінансовими організаціями програм.

Укрексімбанк, як державна фінансова установа надав максимальний в Україні розмір фінансування (150 млн. дол. США) значному числу

позичальників за спільною з Європейським банком реконструкції і розвитку Програмою енергоефективності в Україні.

Також Укрексімбанк – безпосередній позичальник та впроваджувальна установа за спільним з Міжнародним банком реконструкції та розвитку Проектом з енергоефективності в розмірі 200 млн. дол. США. Дана державна фінансова установа єдина в Україні співпрацює з Глобальним фондом кліматичного партнерства. Укрексімбанку відкрито кредитну лінію для фінансування проектів з енергоефективності та охорони навколишнього середовища Європейським інвестиційним банком в розмірі 100 млн. євро. Крім того Укрексімбанк співпрацює з Кредитною установою для відбудови (KfW) та Міжнародною фінансовою корпорацією (IFC) і іншими фінансовими та міжнародними банками.

Одна з домінуючих позицій в фінансуванні екологічних проектів в Україні належить також і АТ «Укргазбанк». Ще з 2015 року пріоритетним напрямком розвитку «Укргазбанку» стала екологічність. Успішний міжнародний досвід сприяв спрямуванню «Укргазбанку» до кредитування енергоефективності у сфері відновлювальних джерел енергії (ВДЕ), зеленого кредитування. АТ «Укргазбанк» надає банківські послуги клієнтам, які здійснюють проекти із зниженням шкідливого впливу на екологію України він працює з аграрною сферою, з МСБ, з підприємствами з виробництва товарів, торгівлі, сферою послуг, комунальним сектором та ОСББ.

Інформація про діяльність українських «зелених» банків засвідчує, що в Україні сформовано серйозні передумови для функціонування зеленої економіки. Створений фінансовий механізм для розвитку зеленої економіки дозволить в післявоєнний період отримати доступ до залучення інвестицій в ключові сектори економіки.

Список використаних джерел:

1. Політика Національного банку України щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/politika-natsionalnogo-banku-ukrayini-schodo-rozvitku-stalogo-finansuvannya-na-period-do-2025-roku>.

2. Зелені інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. Офіційний сайт центру Разумкова. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf

УДК 330.3

Чайковський Є. Я.

аспірант кафедри фінансів імені С.І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

Науковий керівник: **Дзюблюк О. В.**
д.е.н., професор кафедри фінансів імені С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет

ФІНАНСОВІ СТРАТЕГІЇ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ В УКРАЇНІ

Фінансова стратегія банку являє собою складну багатофакторно орієнтовану модель дій та заходів, необхідних для досягнення поставлених перспективних цілей в загальній концепції розвитку в області формування і використання фінансово-ресурсного потенціалу [1, с. 154].

Пріоритетний характер фінансової стратегії банку детермінується тим, що фінансова діяльність виступає основним напрямком функціонування всіх банківських установ. Це відображається у всіх аспектах їх діяльності: як суб'єкт підприємницької діяльності банк виступає на ринку в якості фінансового посередника; головним місцем роботи банку є фінансовий ринок; основними видами продукції банку, що реалізуються, виступають фінансові послуги та фінансова інформація; основний контингент співробітників банку складають спеціалісти в області фінансової діяльності [1, с. 155].

Основна мета фінансової стратегії банку – забезпечення для установи найбільш оптимального на конкретний момент часу відношення між рівнем ліквідності; плановим рівнем рентабельності, який встановлюється власниками; рівнем надійності, прийнятним для більшості клієнтів [1, с. 155].

Стратегія є конкурентною перевагою банку і формується у вигляді

комплексного плану або комплексу рішень та дій щодо забезпечення фінансового розвитку у довгостроковій перспективі, визначає джерела мобілізації та напрями розподілу наявних та майбутніх фінансових ресурсів для досягнення максимальної ефективності, прибутковості, конкурентоспроможності та підвищення ринкової вартості банківського бізнесу. Загалом стратегія банку визначає вектор його позитивного розвитку з метою задоволення економічних потреб суспільства, на підставі подолання інформаційної асиметрії ринку з урахуванням регулятивних норм і правил НБУ та рухомих сил конкурентного середовища [2].

Стратегія банку, як і будь-якої іншої бізнесової організації, має кілька рівнів, кожному з яких відповідає певний ранг стратегій, що перебуває в тісному взаємозв'язку й чіткому підпорядкуванні між собою. Як показав огляд економічної літератури, найчастіше виокремлюють таку ієрархію рівнів стратегій: корпоративна, ділова (конкурентна) функціональна, операційна.

Фінансова стратегія, що входить в систему базових функціональних стратегій (виробничої, інвестиційної, маркетингової, управління персоналом та ін.), фактично є основною, базовою стратегією банку, будується на основі визнання пріоритету корпоративної стратегії. Її головне призначення – окремими фінансовими методами і інструментами створення фінансових умов для ефективної реалізації корпоративних, конкурентних та інших функціональних стратегій [1, с. 155].

Банки як провідні суб'єкти фінансового посередництва провадять свою діяльність в умовах обмеженого обсягу фінансових ресурсів, що підвищує роль та значення фінансової стратегії, яка визначає ефективність банківської діяльності, конкурентоспроможність і фінансову стійкість банківської установи в умовах нестабільності зовнішнього середовища. Фінансова стратегія належить до функціональних стратегій і має підпорядкований характер щодо корпоративної стратегії (загального плану керівництва) банку і має бути узгодженою із загальними стратегічними цілями та напрямками розвитку банку [2].

Отже, фінансова стратегія здійснює суттєвий вплив на формування як корпоративної стратегії банку, так і ділових та інших функціональних стратегій (маркетингової; кадрової; стратегії забезпечення безпеки; технологічної; стратегії ризик-менеджменту), адже визначає методи та механізми формування і розподілу фінансових ресурсів, дозволяє вирішити фінансові та нефінансові проблеми функціонування та розвитку. Іноді може виникнути ситуація, коли цілі корпоративної стратегії не можуть бути реалізовані у зв'язку з фінансовими обмеженнями. У таких випадках фінансова стратегія вносить свої корективи в загальну стратегію розвитку компанії. На вершині піраміди функціональних стратегій банку як складових його корпоративної стратегії має знаходитися саме фінансова стратегія.

Отже, актуальність формування фінансової стратегії банку обумовлена наступними причинами [1, с. 155]:

- фінансові умови (обмеження, можливості і загрози) є критичними факторами ведення банківської діяльності в тактичному і, головне, – в стратегічному періодах. Їх наявність (або відсутність) визначає вибір цілей, завдань та рішень, прийнятих для управління в довгостроковій перспективі та забезпечення інвестиційної привабливості банку;

- фінансова стратегія банку виступає інструментом, який забезпечує цілеспрямовану інтеграцію всіх конкурентних переваг і функціональних стратегій в єдину, цілісну корпоративну стратегію за умов суттєвого загострення конкурентної боротьби;

- фінансова стратегія банку є засобом, що дозволяє керувати зміною фінансового потенціалу банку на базі нейтралізації негативних і активного використання позитивних передумов розвитку на шляху інноваційного розвитку та збереження фінансової стабільності.

Для класифікації фінансових стратегій банку можна використовувати ознаку переважного характеру операцій банку. Тому, можна виділити наступні види фінансових стратегій банку [1, с. 156]:

- стратегія залучення ресурсів;
- стратегія розміщення ресурсів;
- комбінована фінансова стратегія;
- комісійна фінансова стратегія;
- фондова фінансова стратегія;
- валютна фінансова стратегія;
- інформаційна фінансова стратегія.

Реалізація фінансових стратегій комерційного банку здійснюється шляхом формування фінансових політик. Основними політиками виступають; політика підтримки поточної ліквідності; процентна політика; емісійна політика; депозитна політика; кредитна політика; фондова політика; маркетингова політика; інноваційна політика та ін.

Формування маркетингових стратегій комерційного банку в Україні повинно базуватися на багатьох фінансових аспектах. Банк повинен виходити не лише із бажання збільшити прибуток чи частку ринку, але й з позиції забезпечення власного існування та достатності своїх фінансових можливостей для виконання вчасно та в повному обсязі своїх зобов'язань [3].

Таким чином, одним із головних завдань стратегічного фінансового управління на сучасному етапі виступає формування ефективної фінансової стратегії. Класифікація банківських фінансових стратегій дозволяє врахувати особливості банківської діяльності та конкретизувати взаємозв'язок результатів операцій банку та його фінансової стратегії.

Список використаних джерел:

1. Краснова І. В., Коцюба І. І. Сутність та класифікація банківських фінансових стратегій. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Економічні науки. 2014. Випуск 9-1. Частина 4. С. 154-158. URL: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_09-1/195.pdf
2. Вядрова Н. Г. Фінансова стратегія банку: сутність та зміст поняття. *Фінансові дослідження*. 2019. № 2 (7). URL: <https://fr.stu.cn.ua/tmp/pdf/220.pdf>
3. Павлов Р. А., Смирнов С. О. Фінансові стратегії комерційних банків в рамках стратегічного менеджменту. *Ефективна економіка*. 2015. № 4. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4931>

Герасим К.М.
здобувачка вищої освіти
Науковий керівник: **Кучерівська С.С.**
к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ЗАСТОСУВАННЯ INSURTECH ТЕХНОЛОГІЙ У ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

У сучасному світі динамічних змін і технологічного прогресу страхові компанії активно впроваджують інноваційні страхові технології (Insurtech) для оптимізації своєї діяльності.

Страхова технологія або Insurtech – це система інструментів і технологічних інновацій, які підвищують ефективність в страховій галузі [1].

Insurtech рішення завдяки аналітиці даних, штучному інтелекту та блокчейну вдосконалюють класичні страхові продукти. У результаті страховики отримують нові можливості для персоналізації полісів, ефективного виявлення ризиків та автоматизації рішень у страховій справі.

Діяльність у сфері Insurtech буде активно розвиватися і надалі, оскільки конкуренція змушує традиційні страхові компанії адаптуватися до технологічного ландшафту та диференціювати пропозиції своїх продуктів для задоволення споживчих вимог з метою посилення своїх конкурентних переваг.

Інвестиції в глобальний Insurtech-сектор у 2021 році зросли на 60%: Insurtech-стартапи залучили \$10 млрд., уклавши понад 400 угод [2]. А вже у 1-му кварталі 2023 р. фінансування InsurTech зросло ще на 37,6% у порівнянні з 4-м кв. 2022 р. (з 1,01 мільярда доларів США до 1,39 мільярда доларів США) [3].

Зростає інтерес до таких технологій, як штучний інтелект та машинне навчання, які можна використовувати для більш ефективного керування потребами. Немає сумнівів, що інвестиції у Insurtech зростатимуть рік у рік [2]. На

сьогодні впровадження Insurtech дає можливість завоювати довіру аудиторії віком від 18 до 35 років, яка не занадто схильна до співпраці зі страховими компаніями старого «сразка»[4]. Тому у цьому випадку страхові технології можуть сприяти формуванню «культури страхування» у довгостроковій перспективі.

У таблиці 1 наведено декілька прикладів іноземних страховиків, які успішно використовують Insurtech технології.

Таблиця 1

Підходи та інновації іноземних страхових компаній у сфері Insurtech

Назва компанії	Lemonade	Oscar Health	Metromile	ZhongAn
Підхід	Використання штучного інтелекту для автоматизованого визначення ризиків та управління страховими випадками.	Послуги здоров'я, оптимізовані за допомогою технологій для полегшення доступу до медичних послуг та зниження витрат.	Платіж за автострахування на основі кількості пройдених миль.	Інтернет-страховик, який використовує блокчейн для покращення безпеки даних та швидкісного вирішення страхових питань.
Інновації	Швидка обробка страхових випадків за допомогою ботів та алгоритмів.	Мобільний додаток для консультацій з лікарем та персоналізоване управління медичними даними.	Використання нового підходу для вимірювання пройдених відстаней та встановлення точних страхових внесків.	Автоматизований процес видачі полісів і врегулювання збитків.

* Сформовано автором на основі відкритої інформації з сайтів страхових компаній

Паралельно з перевагами, які привносять Insurtech технології, важливо зазначити виклики, що виникають у зв'язку з їхнім впровадженням. Зокрема, збільшена кількість цифрових даних підвищує ризики кібербезпеки, вимагаючи від страхових компаній розвивати нові стратегії захисту та конфіденційності інформації. З огляду на досвід зарубіжних страхових компаній, застосування

технології блокчейну може забезпечити надійність та конфіденційність даних клієнтів, а також прискорить вирішення страхових справ.

Недоліки в системах та залежність від технічної інфраструктури можуть призвести до відмов в обслуговуванні та втрати довіри з боку клієнтів. У клієнтів також можуть виникати питання стосовно конфіденційності даних. Збільшення обсягів зібраних даних може підвищити обурення споживачів та породити питання щодо приватності та етики використання цих даних.

Відповідно регуляторні органи різних країн посилюють існуючі та запроваджують нові вимоги і стандарти страхової діяльності, що почас викликає непередбачувані витрати страховиків та затримки у впровадженні нових технологій.

Отже, технологічні інновації значно покращують і пришвидшують ефективність бізнес-процесів страховиків, забезпечують персоналізацію страхових продуктів та роблять обслуговування клієнтів більш зручним та швидким. У той же час, впровадження новітніх страхових технологій тягне за собою певні проблеми, зменшення наслідків від яких вимагатиме від індустрії страхування постійного моніторингу, аналізу та адаптації, як на макро- так і мікрорівні.

Інтеграція Insurtech є ключовим чинником для розвитку української страхової галузі, допомагаючи їй крокувати в ногу із глобальними технологічними тенденціями.

Список використаних джерел

1. Світові досягнення в області страхових технологій. МТСБУ. *Офіційна сторінка*. URL: https://www.facebook.com/mtsbu.ua/photos/ страхова-технологія-або-Insurtech-це-система-інструментів-і-технологічних-іннова/1636084466544531/?paipv=0&eav=AfY70oj45dDFS4UA8QinO8KK6iSZxhrVo-0rBzKkNvty_CkKASO3-52roRf2Bmjislw&rdr (дата звернення: 27.02.2024).

Пунговський Д. М.
здобувач вищої освіти
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Науковий керівник: Легкоступ І.І.
к.е.н., асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА БАНКІВСЬКУ ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Банківська система є дуже важливою складовою економіки будь-якої країни, та забезпечує успішне функціонування її економічної діяльності. Завдяки банкам, населення отримує можливість зручного розпорядження своїми коштами, що передбачає відкриття рахунків і інші пасивні операції банку. Також невід'ємною частиною банківських послуг є активні операції які здійснює банк, основним видом таких операцій є кредити, якими користуються як фізичні, так і юридичні особи.

На банківську діяльність сильно впливає макроекономічне середовище, яке задає основні тенденції роботи банків та визначає їх напрями основної діяльності. Найбільш значущого впливу на діяльність банківської системи України з 2022 року завдає війна. Через військові дії, які відбуваються у нашій державі, неможливо продовжувати звичну діяльність банківського сектору. Було здійснено багато коректив діяльності з боку Національного банку України, що дозволило зберегти банківську систему у відносній стійкості. Деякі обов'язкові обмеження, такі як фіксація курсу гривні, восени 2023 року втратили свою чинність, що в свою чергу відобразилося на діяльності банків та на їх операціях.

Якщо переглянути показники прибутковості банківського сектору, то можемо побачити наступні результати (рис. 1):

1. В 2021 році прибуток банків в Україні складав близько 77 млрд. грн. Такі фінансові результати були доволі високими та дозволяли сказати про успішне функціонування банків [2].

2. Проте, через військову агресію, яка трапилася в лютому 2022 року, відбулося значне зменшення прибутковості банків. В період від січня по березень 2022 року, банківські установи зазнали збитку в 152 млн. грн. Ця ситуація погіршилася до квітня 2022 року, коли збитковість зросла до 7,5 млрд. грн [2]. Зумовлені ці збитки наступними факторами: відтік капіталу з банків, відсутність платежів по кредитах та нездатність оформлювати кредити. Звісно, що за таких обставин важко було б сказати про стабільну діяльність банків. Для зменшення подальшого відтоку капіталу, НБУ встановив ліміт 100 тисяч гривень на зняття гривневих коштів з банківських рахунків. Також необхідно згадати і про те, що в 2022 році база фондування банків залишалася відносно стабільною, та про зростання грошових вкладів населення на 16%. Проте війна, безумовно, завдала школи банківській діяльності у плані доступності до банківських операцій серед населення, яке проживає у регіонах бойових дій. Як показують дані, у таких регіонах працює всього 15% відділень великих банків, відповідно і зняття коштів з рахунків у таких регіонах є дуже складним. Можна також сказати і про тенденцію зберігання коштів саме на поточних рахунках, а не на строкових, кількість яких скорочується [3].

В 2022 році було поширено підтримання банків з боку НБУ процедурою рефінансування. Проте рефінансування було доступне виключно на умовах “овернайт” із заставою високоліквідних активів, а саме державних цінних паперів [3].

Завдяки рішучим діям Національного банку в сфері регулювання банківської діяльності у воєнний час, було успішно досягнуто відносної стабільності, що дозволило банкам отримати до кінці 2022 року прибуток в розмірі близько 22 млрд. грн. [2]. Така прибутковість є значно меншою від довоєнного рівня. Проте в 2022 році для нашої економіки було найбільш бажаним зберегти банки в стабільній діяльності. Низький рівень прибутковості наявний також через високі відрахування в резерви під збитки від активних операцій [1].

3. На відміну від 2022 року, у 2023 році не було періодів з явно збитковими результатами діяльності банків. Загальна прибутковість за цей рік склала 86,5

млрд. грн. Цей показник перевищує рівень 2022 року майже вчетверо, і рівень 2021 року на 12% [1; 2]. Основну частину доходу складає як збільшення процентних доходів від високоліквідних активів, так і від кредитування. Головним чинником, що повпливав на таку значну різницю в прибутковості, були високі доходи банків від розміщених в НБУ коштів на депозитах та значно менші відрахування в резерви під збитки від активних операцій. В 2023 році банки відраховували в такі резерви лише 17 млрд. грн., що в порівнянні з усім періодом війни є доволі малою сумою, адже від початку війни було сформовано резерви у розмірі 133 млрд. грн. [1].

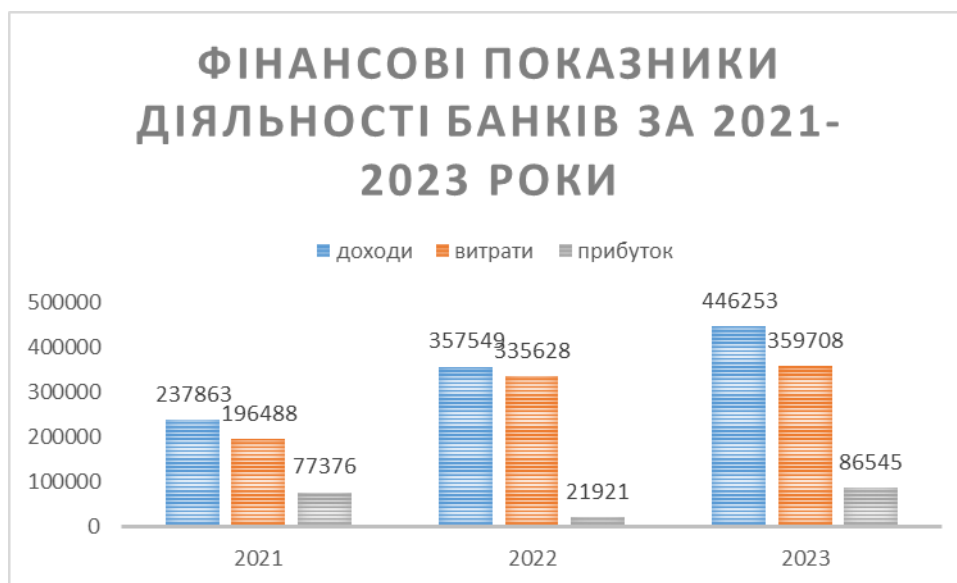


Рисунок 1. Фінансові показники діяльності банків України за 2021-2023 рр.

Такий результат діяльності банків, був би неможливий без грамотного управління з боку Національного банку. Дії, які включали: запровадження “кредитних канікул”, фіксацію валютного курсу гривні, заборону сплачувати дивіденди та спрощення вимог до операційної діяльності були необхідними на початку 2022 року, та їх впровадження відобразилося на банківській діяльності позитивно [3]. Подальші дії послаблення умов діяльності впливали з економічної ситуації в країні.

Отже, банки, як ключові суб’єкти економіки забезпечують стійку фінансову діяльність держави. Приймаючи рішення стосовно банківської діяльності

необхідно зважати на макроекономічні фактори впливу. Найбільш значним фактором на сьогодні є війна, яка внесла багато коректив до банківської діяльності. Проте, як зазначалося вище, завдяки грамотному та ефективному управлінню можна зменшити ризики та досягнути успіху, що ми бачимо на прикладі діяльності банків в Україні. Фінансові показники діяльності банків є доволі високими. Прибуток за 2023 рік, що складає 86,5 млрд. гривень показує те, що банківська діяльність на території України є стабільною та має тенденцію до зростання.

Список використаних джерел:

1. Банківський сектор отримав 86,5 млрд. грн. прибутку за 2023 рік згідно з оперативними даними. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivskiy-sektor-otrimav-865-mlrd-grn-pributku-za-2023-rik-zgidno-z-operativnimi-danimi> (дата звернення: 02.04.2024).
2. Наглядова статистика. Доходи та витрати банків України. НБУ. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist> (дата звернення: 02.04.2024).
3. Фінансова оборона країни. Як працює банківська система під час війни. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/16/684104/> (дата звернення: 02.04.2024).

УДК: 369.5

Романишина В. О.

здобувачка вищої освіти

Науковий керівник: **Гордей О. Д.**

д.е.н., професор, професор кафедри публічних фінансів

Державний податковий університет,

м. Ірпінь, Україна

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ НЕДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УКРАЇНИ

Нині система державного пенсійного забезпечення не здатна забезпечити належний рівень матеріальної підтримки осіб похилого віку, оскільки навантаження на Державний пенсійний фонд України постійно зростає та спричиняє дефіцит бюджету. Обмеженість ресурсної основи для вирішення поставленої соціальної проблеми та зниження державної ролі в наданні соціальних гарантій є проблемами, що притаманні світовій економіці. Звідси і

впливає необхідність пошуку додаткових джерел забезпечення населення, наприклад, стимулювання громадян до участі в системі недержавного пенсійного забезпечення (далі – НПЗ).

Концепція недержавного пенсійного забезпечення є третім рівнем у структурі системи пенсійного забезпечення. Цей рівень надає її учасникам здатність гнучкіше та ефективніше управляти своїми пенсійними накопиченнями, тому вона відіграє дуже важливу роль у структурі пенсійного забезпечення. Учасникам надається право вибору інвестиційної стратегії фінансових інститутів, в яких вони будуть зберігати та нагромаджувати пенсійні кошти [1].

Недержавні пенсійні фонди (НПФ) створюються за рішенням засновників без мети отримання прибутку для подальшого його розподілу між засновниками. Виключним видом діяльності НПФ є недержавне пенсійне забезпечення, а провадження інших видів діяльності, не передбачених Законом України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2], пенсійним фондом забороняється.

У результатах своїх досліджень Пікус Р. В. та Третяк О. О. виділяють наступні слабкі сторони функціонування недержавних пенсійних фондів (далі – НПФ) [3]:

- недостатньо високий рівень глибини НПФ в економіці України;
- низька степінь забезпечення населення послугами НПФ;
- збільшення навантаження на солідарну структуру завдяки зростанню частки людей похилого віку у системі суспільства та зростання очікуваного терміну життя населення;
- високий рівень інфляції;
- низький рівень обізнаності населення;
- низькі доходи населення (що робить неможливим здатність заощаджувати);
- відсутність зацікавленості до інвестування з боку населення.

Зважаючи на ймовірність інфляції як одного з наслідків воєнного стану, а також зменшення реального доходу громадян, зростання кількості непрацевдатних громадян і зростання безробіття, актуальним постає питання щодо введення загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення. Діяльність недержавних пенсійних фондів і державного накопичувального фонду дозволила б залучити численну кількість громадян до накопичувальної системи пенсійного забезпечення, проінформувати їх щодо принципів та механізмів функціонування НПЗ [4].

Поміж напрямів покращення діяльності механізму НПЗ в Україні та визначення наукових досліджень у майбутньому можна наголосити на залученні більшого числа населення до участі в накопичувальних пенсійних рівнях. Особливої уваги потребує введення механізму загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення та покриття частки роботодавців і працівників колективними договорами. Варто не забувати й про підвищення фінансової грамотності населення, забезпечення розширеного та спрощеного доступу до інформації щодо системи та принципів недержавного пенсійного забезпечення, постійне здійснення комунікації та маркетингових заходів щодо переваг використання пенсійних інструментів, піднесення рівня прозорості та дієвості функціонування недержавних пенсійних фондів.

Список використаних джерел:

1. Amaglobeli D., Chai H., Dabla-Norris E., Dybczak K., Soto M., Tieman A. F. The Future of Saving: The Role of Pension System Design in an Aging World. *Staff Discussion Notes*. № 001. 2019. Р. 47. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/Staff-Discussion-Notes/Issues/2019/01/09/The-Future-of-Saving-The-Role-of-Pension-System-Design-in-an-Aging-World-45138>.
2. Про недержавне пенсійне забезпечення. Закон України № 1057-IV від 9.07.2003 року (чинний, поточна редакція від 01.01.2024). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1057-15#Text>
3. Пікус Р. В., Трейтяк О. О. Перспективи розвитку недержавного пенсійного забезпечення в Україні. *Економіка та суспільство*. Випуск № 59. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3376/3303>.
4. Недержавні пенсійні фонди: хто пропонує найбільшу дохідність під час війни. *МінФін*. 2023. URL: <https://minfin.com.ua/ua/2023/03/24/102840278/>.

Statnyk Ksenia
higher education (bachelor)
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Supervisor: **Kucherivska Sofiia**, PhD, Associate Professor
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

INNOVATIVE TRANSFORMATIONS IN THE SOUTH KOREAN INSURANCE INDUSTRY

The South Korean insurance industry stands at a pivotal juncture, witnessing a transformative shift driven by a burgeoning emphasis on innovation. As technological advancements continue to reshape global financial landscapes, South Korea, with its dynamic economy, is increasingly recognizing the pivotal role of innovation within its insurance sector.

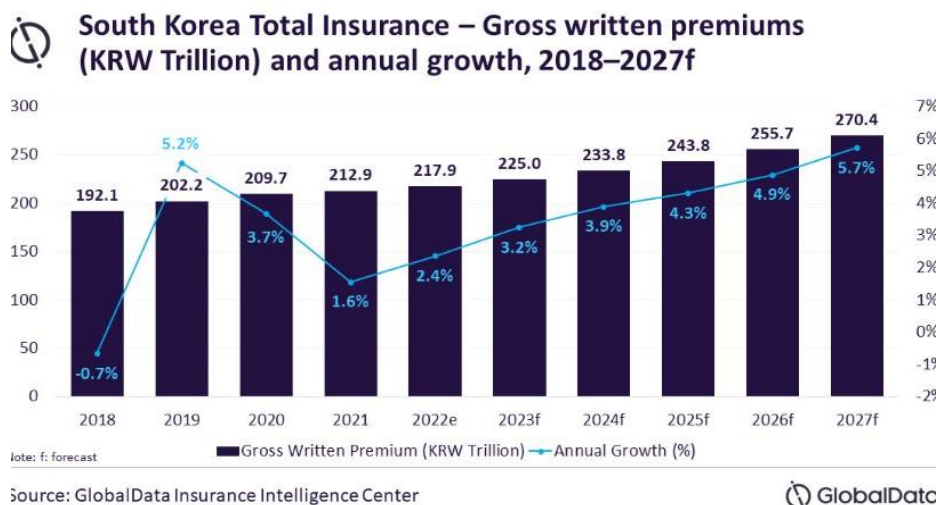
In tandem with the rapid aging of South Korea's population and a marked decline in the overall fertility rate, which fell from 1.24 births per woman in 2015 to 0.78 by 2022, the population decline has become a primary challenge facing the country's life and health insurance market [1]. The diminishing pool of healthy individuals within key demographic segments, particularly those aged in their 30s and 50s, coupled with the limited effectiveness of marketing efforts targeting Millennials and Generation Z, has prompted Korean insurers to explore alternative strategies. One such approach involves an emphasis on expanding insurance sales among older-age cohorts through the introduction of simplified issue (SI) products. These products are designed to simplify the process of obtaining insurance by requiring fewer medical certifications to obtain coverage. These products may have a limited list of medical questions that the policyholder must answer, or they may use a rapid risk assessment based on basic medical data.

Another important strategy of Korean insurance companies is to invest in improvement underwriting methodologies by integrating data analytics and digital technologies to improve the overall customer experience and overcome the period of

stagnant growth in the face of intensifying market competition. The use of data analytics allows for a better understanding of customer needs and risks to offer more personalised and accurate products and services, while digital technologies facilitate data collection processes and help to streamline policy issuance and save on administrative costs. Furthermore, the integration of data analytics and digital technologies not only enhances operational efficiency but also fosters innovation in product development and risk management strategies within the insurance sector, contributing to its long-term resilience and adaptability in an ever-evolving market landscape.

According to forecasted statistics provided by GlobalData Insurance Intelligence Center, the size of insurance premiums is expected to continue growing, primarily driven by active adoption of innovations within the insurance sector. This trend is attributed to the implementation of the Financial Services Commission's proposal in November 2022 to deregulate digital innovations for both new and incumbent insurers [2].

The outcome of stimulating innovation in the insurance sector of South Korea demonstrates development potential for countries experiencing declining birth rates and issues in providing adequate insurance coverage for the population, as seen in the case of Ukraine, for example. South Korea's experience in this regard is noteworthy due to the country's insurance policy, which ensures harmonious social security for all layers of the population through a series of requirements for population insurance and stimulation of innovations in this field.



1. Forecast of gross insurance premiums on the South Korean market [2]

Optimisation and integration of innovations is a priority for insurance companies, which use data technologies and simplification of the insurance system to achieve these goals. As a country with demographic challenges, South Korea is a competitive market in the insurance sector. The use of these technologies is a necessity for the functioning of insurance in the country, so companies and the government stimulate the development of technologies in this area. According to the latest data, these investments will lead to a steady increase in insurance premiums in the future, which will increase the welfare of South Korea in the future.

Список використаних джерел:

1. Doogie Noh. Korea's long road with SI products leads to innovations in customer experience, insurance inclusivity. URL: <https://www.rgare.com/knowledge-center/article/korea-s-long-road-with-si-products-leads-to-innovations-in-customer-experience-insurance-inclusivity> (2024-04-10)
2. S.Korea insurance industry to see 4.7% jump in GWP in 2027. URL: <https://insuranceasia.com/insurance/in-focus/skorea-insurance-industry-see-47-jump-in-gwp-in-2027> (2024-04-10)
3. 12 top Insurance companies and startups in South Korea in 2024 URL: <https://www.f6s.com/companies/insurance/south-korea/co> (2024-04-10)
4. The Future of Insurance: A Comprehensive Guide to Digital Transformation URL: <https://thecodest.co/blog/the-future-of-insurance-a-comprehensive-guide-to-digital-transformation/> (2024-04-10)

УДК 336.711

Ткач В. В.

здобувач вищої освіти

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Науковий керівник: **Гладчук О.М.**

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ЦИФРОВІ ВАЛЮТИ У БАНКІВСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

На сьогоднішній день цифрові валюти набули великого поширення у світі. Чимало людей почали використовувати їх як джерело стабільного пасивного доходу. Центральні банки у розвинутих країнах світу почали випускати в обіг свої власні цифрові валюти. В Україні цей процес наразі тільки розпочинається.

Найпоширенішим видом цифрової валюти у світі є криптовалюти. На світовому ринку їх безліч видів і кожного дня вони тільки збільшуються. Для комерційних банків цифрові валюти повинні виступати як додатковий спосіб одержання доходів або коштів у тимчасове використання. Наразі цифровими валютами в Україні користуються понад 20% українців. При популяризації їх за рахунок банків можливо збільшити даний показник у два-три рази. Це надасть переваги одразу трьом сторонам, а саме, населенню (одержуючи пасивні доходи), банкам (комісійна винагорода) та державі (соціально-економічний розвиток).

Комерційні банки можуть у майбутньому здійснювати практично ті ж самі операції з цифровими валютами, як і з іншими матеріальними грошима. Вони можуть приймати їх на зберігання, видавати ними кредити, приймати депозити, перепродувати, отримувати комісійну винагороду за здійснені операції. Але їм потрібно зробити настільки захищену систему, щоб її було неможливо зламати. Адже наразі користувачам вигідніше зберігати криптовалюту у апаратних гаманцях. Апаратні гаманці – це спеціальні пристрої, які дають доступ до рахунку користувача в блокчейні. Це найнадійніший спосіб зберігати криптовалюту, адже без пристрою ніхто не зможе отримати доступ до коштів, а зламати блокчейн фактично неможливо.

На основі даних за 2023 рік комерційні банки декілька разів блокували доступ до купівлі-продажу криптовалют. Прикладом може виступити ситуація, яка відбулася у листопаді 2023 року пов'язана з «Приватбанком» він нібито заблокував рахунки клієнтів, які активно здійснювали операції з цифровими валютами. Інформаційні джерела говорять: «"Працюю з банком понад 20 років майже зі створення банку, жодних особливих проблем із банком не було. Цього місяця зробив багато операцій обміну з криптовалютою за р2р-системою на біржі "Байбіт" і банк відмовив мені в подальшому обслуговуванні та запропонував повернути кошти. Але я нічого незаконного не зробив. Прошу банк переглянути мій статус та поновити роботу рахунку", - йдеться в одному з відгуків. У відповідь представник банку відповів, що у своїй діяльності

Приватбанк керується виключно вимогами чинного законодавства України та нормативно-правовими актами Національного банку України, що регулюють відносини в сфері банківської діяльності. Згідно закону "Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдженню зброї масового знищення" банк, як суб'єкт первинного фінансового моніторингу, зобов'язаний: забезпечувати виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу, до початку і в процесі їх проведення» [2].

Комерційним банкам потрібно ретельно ставитися до питання сумнівних операцій із цифровими валютами. Але при цьому не закривати рахунки всім клієнтам, які активно використовують операції пов'язані з ними. При заблокуванні всіх рахунків банк втрачає потенційні доходи з комісійних винагород.

Узагалі банківські послуги пов'язані з цифровими валютами є необхідними для діючих підприємств. Для України це нове вікно швидких надходжень з боку іноземного інвестування. Саме через криптовалюту партнери з інших країн отримують канал для підтримки економіки великими об'ємами капіталу. Серед цих країн — Канада, США, Австрія, Чехія, Естонія, Латвія, Литва, Фінляндія, Данія, Франція, Німеччина, Греція, Ірландія, Італія, Норвегія та десятки інших. В інших країнах для криптовалют існують спеціальні банки. Саме вони здійснюватимуть платіж цифровими валютами на кореспондентські рахунки наших банків.

Також цікавою та актуальною темою на сьогодні в Україні досі залишається випуск е-гривні. Як зазначає Національний банк України: «Е-гривня – це електронна форма грошової одиниці України, емітентом якої є Національний банк» [1]. Ключове призначення е-гривні, на думку регулятора – ефективно виконувати всі функції грошей, доповнюючи готівкову та безготівкову форми гривні. Остаточне рішення щодо того, чи випускати в обіг цифрові гроші НБУ ухвалить аж у 2025 році. Рішення про доцільність широкомасштабного випуску е-гривні в Україні буде прийматись за результатами пілотного проекту.

Розробка та впровадження е-гривні в Україні сприятиме: еволюції платіжної інфраструктури України, цифровізації економіки, подальшому поширенню безготівкових розрахунків, зменшенню їх вартості, зростанню рівня прозорості розрахунків, підвищенню довіри до національної валюти загалом. У першу чергу, банкам спростять роботу по виявленню злочинних переводів коштів, які здійснюються клієнтами банку. Е-гривня може позитивно вплинути на забезпечення економічної безпеки держави, посилення монетарного суверенітету держави та спроможності Національного банку підтримувати цінову та фінансову стабільність як запоруку стійкого економічного зростання.

Е-гривня надає доволі багато переваг. У майбутньому очікується її запровадження на рівні матеріальних національних грошей. На даний момент часу розглядаються наступні моменти використання е-гривні:

1. Безготівкові платежі між домогосподарствами. Цифровими валютами доволі швидко можна розраховуватися. Вони повністю у змозі замінити прості розрахунки, які відбуваються на сьогоднішній день.
2. Соціальні виплати. Різноманітні виплати громадянам, які відбуватимуться на певних умовах. Тобто, за допомогою е-гривні можливо буде запровадити цільове використання соціальної допомоги. Наприклад, 1000 гривень, яка видавалася тим людям, які зробили щеплення від COVID-19, було спочатку орієнтовано на цільове використання. Тільки згодом, вже дозволили витратити на все.
3. Розрахунки з різноманітними фінансовими активами. Доволі швидкий розрахунок з цінними паперами, навіть без участі банківської установи. Що дозволить більшості населення користуватися цінними паперами.
4. Одержання доходу. Вона можлива буде у використанні для заощадження та накопичення коштів у майбутньому. Інакше кажучи, фізичні та юридичні особи, зможуть вкладати свої тимчасово вільні кошти переводячи їх у е-гривні, та берегти себе від інфляційних чинників.
5. Міжнародні розрахунки між підприємствами. Також НБУ розглядає можливий варіант розрахунків з іноземними підприємствами за допомогою е-гривні. Це

доволі чудова задумка, яка дозволить дуже швидко розраховуватися за надані товари та послуги зі своїми партнерами за кордоном.

Сучасним українським банкам потрібно адаптуватися до майбутніх змін у їх економічній діяльності. Важливе місце у цьому питанні займають різноманітні цифрові валюти. Адже, за їх допомогою у майбутньому, можна буде збільшити свій прибуток, за користування цифровими валютами та здійснення із ними різноманітних операцій. Наразі Національний банк розглядає та опрацьовує такі можливі варіанти використання е-гривні, від яких залежатимуть її дизайн та основні характеристики: е-гривня для роздрібних безготівкових платежів із можливим функціоналом “програмованих” грошей; е-гривня для використання у сфері, пов’язаній з обігом віртуальних активів; е-гривня для забезпечення можливості здійснення транскордонних платежів. При випуску у 2025 році е-гривні дозволить банкам отримати у своє використання чимало грошей. Адже, більшість населення України цікавляться цифровими валютами і вони охоче будуть використовувати їх у перспективі.

Список використаних джерел:

1. Про е-гривню – цифрові гроші Національного банку. *Національний банк України*. URL: <https://bank.gov.ua/ua/payments/e-hryvnia>
2. Клієнти Приватбанку скаржаться на блокування рахунків через операції з криптовалютою: у банку відповіли. *Економічна правда*. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/11/10/706488/>
3. Цифрові валюти центральних банків: нові можливості для платежів. *Національний банк України*. URL: <https://events.bank.gov.ua/cbdc2020/>

УДК 336.77

Харабара Ю.В.

здобувачка вищої освіти

Чернівецький національний університету імені Юрія Федьковича /
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РОЗВИТОК ІНТЕРНЕТ-БАНКІНГУ В УКРАЇНІ

Військові дії в Україні значно вплинули на всі аспекти життя, включаючи сферу банківських послуг. З одного боку, війна призвела до зростання попиту

на дистанційні канали обслуговування, оскільки відвідування фізичних відділень банків стало небезпечним або неможливим для багатьох людей. З іншого боку, війна створила нові виклики для банківської системи, такі як кібератаки, перебої в роботі електромереж та логістики. В цих умовах українські банки продемонстрували стійкість та адаптивність, швидко розширюючи спектр дистанційних послуг та впроваджуючи нові технології для забезпечення безперебійної роботи.

Нині світ стрімко змінюється, і банківська система не стала винятком. Громіздкі відділення та паперові квитанції замінюються цифровими технологіями, відкриваючи нову еру обслуговування, орієнтованого на клієнта, і жорсткої конкуренції. В основі цієї трансформації лежить прагнення банків до максимального задоволення потреб своїх клієнтів. Що призводить до використання: «онлайн-банкінгу», «інтернет-банкінгу», «веббанкінгу», «електронного банкінгу», «мобільний банкінг» [1].

Аналізуючи наукові джерела, слід розмежувати дані категоріальні поняття. Поняття «інтернет-банкінгу» та «онлайн-банкінгу» разом із поняттям «веб-банкінгу» та «електронного банкінгу» є синонімічними та характеризують вид банківського обслуговування, що здійснюється дистанційно працівниками банківської установи та забезпечує користувачам банківських послуг доступ до власних рахунків та проведення банківських операцій в будь-який час завдяки доступу до всесвітньої мережі Інтернет за допомогою різних цифрових пристроїв. Такими пристроями можуть виступати персональний комп'ютер, ноутбук, планшет чи мобільний телефон користувача банківських послуг [2, с. 208; 3, с.155].

Банки активно впроваджують цифрові інструменти, які дозволяють клієнтам здійснювати операції онлайн, отримувати інформацію про свої рахунки в реальному часі, а також здійснювати перекази безпосередньо зі смартфонів. Це зробило банкінг більш зручним і доступним, зменшивши необхідність відвідувати фізичні відділення. Такий підхід дозволяє банкам

збільшити ефективність обслуговування та залучити нових клієнтів, що дозволяє їм залишатися конкурентоспроможними в умовах сучасного ринку.

Недавно проведене компанією Juniper Research дослідження Retail Banking: Digital Transformation & Disruptor Opportunities 2020-2024 свідчить про те, що до 2024 р., число користувачів цифрового банкінгу в світі досягне 3,6 млрд, що на 50% більше, ніж в 2020 р. Світовими лідерами по цифровій трансформації визнані такі банки: Банк Америки, BBVA, JPMorgan Chase. Більш того, за прогнозами звіту European Retail Banking Radar близько 20% європейців в найближчі п'ять років почнуть користуватися послугами цифрових банків, а до 2023 року кількість клієнтів таких банків досягне 85 млн. в порівнянні з 15,6 млн. в 2019 г. Зростання цифрових банків буде в першу чергу забезпечене за рахунок покоління Y і Z-покоління[4].

За даними НБУ, за період 2020-2023 років цей показник збільшився на 85,7%. Це свідчить про те, що все більше українців обирають зручні та доступні цифрові канали для управління своїми фінансами. Це дійсно вражаючий показник, який підкреслює стрімкий розвиток цифрових трансформацій в українському банківському секторі.

Перевагами цифрового банкінгу є зручність, швидкість, економія часу, персоналізація, безпека, доступність. Цифрові банківські сервіси дозволяють клієнтам здійснювати фінансові операції у будь-який зручний для них час, не залежно від робочого графіку банку. Крім того, цифровий банкінг дозволяє здійснювати операції з будь-якої точки світу, що робить його дуже зручним для людей, які подорожують або працюють за кордоном. Тому, цифровий банкінг дозволить здійснювати операції швидко і ефективно, без зайвих витрат часу на черги в банківських відділеннях. Персоналізований сервіс дозволяє клієнтам отримувати індивідуальні пропозиції та рекомендації, відповідно до їхніх потреб і пріоритетів. Також важливою перевагою є високий рівень безпеки, який забезпечується захистом особистих даних і транзакцій за допомогою сучасних технологій шифрування. В цілому, цифровий банкінг стає все більш

популярним серед користувачів, які цінують комфорт, ефективність і безпеку управління своїми фінансами.

Незважаючи на значні переваги, цифровізація банківського сектору також пов'язана з певними викликами, такими як висока вартість цифрової трансформації; невідповідність законодавчої бази; відсутність навиків і технологічних знань у співробітників банку; відсутність у більшості банків цифрових стратегій розвитку; недовіра клієнтів до банківських установ; необхідність забезпечення кібербезпеки; значний ступінь бідності населення. Крім того, необхідно забезпечити доступ до цифрових фінансових послуг для всіх шарів населення, включаючи вразливі групи. Потрібно також розробити ефективне регулювання, щоб забезпечити стабільність та прозорість у цифровому банківському секторі.

Виходячи з вище зазначеного, ми можемо сказати, що пріоритетними напрямками цифрової трансформації банківських установ мають стати: подальший розвиток цифрових банківських технологій, що забезпечують верифікацію особи в дистанційному режимі, розвиток платіжних відділів, вихід на новий рівень внутрішніх організаційних процесів. Масштабне впровадження новітніх інноваційних технологій у банківських організаціях, включаючи технології, які обробляють великі обсяги даних і прямий штучний інтелект. Ці напрямки допоможуть банкам підвищити ефективність своєї роботи, зменшити ризики шахрайства та підвищити задоволеність клієнтів. Також важливою є інтеграція цифрових технологій у всі сфери діяльності банківських установ, що дозволить забезпечити їхню конкурентоспроможність на ринку. Для успішної цифрової трансформації банківських установ необхідно активно впроваджувати механізми кібербезпеки, що захистять конфіденційні дані клієнтів від можливих кібератак. Крім того, розвиток мобільних додатків та онлайн сервісів дозволить забезпечити зручність та доступність банківських послуг для клієнтів у будь-який час і в будь-якому місці. Важливою буде також підтримка та

навчання персоналу з використання нових технологій, щоб забезпечити успішну інтеграцію цифрових інструментів у їхню повсякденну роботу.

Список використаної літератури

1. Гасій О. В., Скорба О. А., Рошко Н. Б. Вплив інтернет-банкінгу та мобільних додатків на зручність та доступність банківських послуг для клієнтів в Україні. Економіка та суспільство. 2024. № 59. URL: [file:///C:/Users/Home/Downloads/3466-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3379-1-10-20240229%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Home/Downloads/3466-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-3379-1-10-20240229%20(1).pdf) (дата звернення 05.04.2024).
2. Герасим К. М., Марич М. Г. Інтернет-банкінг у сучасному світі. Гроші, фінанси і кредит. 2021. № 61. Сс. 207-211. URL: http://www.market-infr.od.ua/journals/2021/61_2021/39.pdf (дата звернення 06.04.2024).
3. Дубина, М. В., Шеремет, О. М. Розвиток e-banking: світовий та вітчизняний досвід. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2021. Вип. 18. Ч. 2. С. 154-162. URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/184232/183981> (дата звернення 06.04.2024).
4. Digital Banking Users to Reach 3,6 Billion by 2024, an Increase of 50%. URL: <https://technologymirror.com.ng/digital-banking-users-to-reach-3-6-billion-by-2024-an-increase-of-54/> (дата звернення 08.04.2024).

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ФІНАНСІВ БІЗНЕСУ ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Тематичний напрям 4

УДК 338.2

Бурлуцька С.В.

д.е.н., професорка кафедри економіки праці та менеджменту

Клягін Ю.В.

магістрант ОПП «Менеджмент організацій і адміністрування»

Національний університет харчових технологій

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛИХ ЗБУТОВИХ ПРОЦЕСІВ

Штучний інтелект (ШІ) та машинне навчання (МН) стають все більш потужними інструментами, які можуть допомогти підприємствам у прогнозуванні попиту, оптимізації ланцюгів поставок та управлінні ризиками.

Прогнозування попиту – це процес оцінювання майбутнього попиту на продукт або послугу.

Знаючи, скільки продукції буде потрібно в майбутньому, можна оптимізувати виробництво та уникнути надлишків або нестачі запасів. Прогнозування попиту може допомогти встановити оптимальні ціни на продукцію, які максимізують прибуток. Знаючи, хто і коли буде купувати продукцію, можна краще спланувати маркетингові кампанії. Прогнозування попиту може допомогти ідентифікувати та оцінити ризики, пов'язані з попитом, наприклад, ризик сезонних коливань або ризик появи нового конкурента.

Ланцюг поставок – це система, яка охоплює всі етапи перетворення сировини на готову продукцію, що доставляється кінцевому споживачу.

Оптимізація ланцюгів поставок – це процес покращення ефективності та результативності ланцюга поставок. Це може призвести до:

- оптимізації ланцюгів поставок за допомогою ШІ може допомогти зменшити витрати на транспортування, зберігання, запаси та інші складові;

- оптимізації ланцюгів поставок може допомогти покращити швидкість доставки, точність замовлень та рівень обслуговування клієнтів;

- своєчасного реагування на зміни попиту та ринкові умови;

- оптимізація ланцюгів поставок може ідентифікувати та оцінити ризики, пов'язані з ланцюгом поставок, наприклад, ризик перебоїв у постачанні або ризик зміни курсу валют.

Серед методів фінансового забезпечення сталих збутових процесів слід зазначити:

- аналіз даних задля ідентифікування неефективності та можливості подальшого покращення;

- моделювання задля тестування різних сценаріїв та прийняття оптимального рішення;

- використання програмного забезпечення: задля оптимізації ланцюгів поставок;

- аутсорсинг певних функцій ланцюга поставок, наприклад, транспортування або зберігання.

ШІ може допомогти в управлінні ризиками, роблячи їх більш прозорими, прогнозованими та керованими. Завдяки аналізу великих обсягів даних, ШІ може ідентифікувати нові ризики, які люди могли б пропустити, а також оцінювати ймовірність та вплив ризиків [1]. Також у розробці та впровадженні стратегій управління ризиками, таких як автоматизація завдань з управління ризиками, динамічне моделювання ризиків та оптимізація портфелів ризиків.

Окрім того, ШІ має функціонал моніторингу ризиків та раннього попередження про потенційні проблеми, даючи можливість вжити заходів до того, як ризики матеріалізуються.

Використання ШІ в управлінні ризиками може допомогти компаніям покращити прийняття рішень, знизити збитки та підвищити стійкість.

ШІ та МН використовуються в сфері фінансів для:

1) Прогнозування ринкових трендів: ШІ може аналізувати історичні дані та інші фактори, щоб прогнозувати майбутні ціни на акції, валюти та інші активи.

2) Виявлення шахрайства: ШІ може аналізувати транзакції та інші дані, щоб виявити шахрайські дії.

3) Персоналізація фінансових продуктів: ШІ може використовуватися для створення персоналізованих фінансових продуктів і послуг для клієнтів [3].

4) Автоматизація завдань: ШІ може автоматизувати такі завдання, як обробка платежів, аналіз кредитів та управління ризиками.

5) Прийняття кращих інвестиційних рішень: ШІ може допомогти інвесторам приймати кращі інвестиційні рішення, аналізуючи великі обсяги даних про компанії та ринки.

Наприклад, BlackRock: використовує ШІ для прогнозування ринкових трендів та управління ризиками. Goldman Sachs: використовує ШІ для виявлення шахрайства та автоматизації завдань. JP Morgan Chase: використовує ШІ для персоналізації фінансових продуктів і послуг для клієнтів [2, 3].

Таким чином, ШІ та МН можуть допомогти підприємствам у прогнозуванні попиту, оптимізації ланцюгів поставок та управлінні ризиками, що, в свою чергу, може призвести до значних конкурентних переваг.

Список використаних джерел:

1. Всесвітній економічний форум. Artificial intelligence: The risks and benefits of AI. URL: (дата звернення: 01.04.2024).
2. Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Artificial Intelligence. URL: <https://www.oecd.org/going-digital/ai/> (дата звернення: 01.04.2024).
3. Інститут Брукінгса. What are the risks from artificial intelligence? URL: (дата звернення: 01.04.2024).

Любка О.В.,
д.е.н., доцент, професор кафедри фінансів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка
Коваленко О.Я.,
к.е.н., доцент кафедри економічної теорії, мікро- і макроекономіки
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ: ПОТЕНЦІАЛ ТА ВИКЛИКИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО БІЗНЕСУ

Розвиток цифрових технологій визначає перспективи більшості сфер суспільного життя. Зокрема, саме технологічним інноваціям фінансові ринки завдячують урізноманітненню послуг, розширенню спектру клієнтів і переліку продуктів, зростанню фінансової інклюзії. Сегмент, що виник на основі синергії фінансової індустрії і технологій отримав назву фінтех (FinTech), і наразі до нього відносять і фінансові операції, що підтримуються сучасними технологіями, і інноваційні технологічні продукти, які набули поширення у фінансах [1]. Через низку подій – військові дії в Україні і на Близькому Сході, тренд на підвищення відсоткових ставок, зниження темпів зростання ринкової вартості FinTech-компаній – обсяги фондування у цьому сегменті у 2023 році були найнижчими за останні 5 років, і склали лише 113, 7 млрд. доларів США, проте потенціал все ще залишається високим, особливо в окремих напрямках. Так, обсяги фінансування через інструменти private equity скоротились несуттєво, приріст фінансування спостерігається у таких галузях фінтех, як proptech (13,4 млрд. дол. США) і insurtech [2].

Проникнення технологій у фінанси виступає акселератором підвищення ефективності, доступності і глибини фінансових ринків. Замість протистояння фінансових технологій і традиційного фінансового бізнесу відбувається цифрова трансформація фінансової індустрії, що полягає у переході від технологічної підтримки операційних процесів у фінансовому бізнесі до

процесів, керованих технологіями. На сьогоднішній день для FinTech найбільш потужними драйверами виступають штучний інтелект (AI), машинне навчання (LM) і використання великих даних (BigData). Штучний інтелект у поєднанні з людським (AI+HI) демонструє найбільш вражаючий ефект для фінансових ринків. Інструменти AI на основі використання великих даних наразі супроводжують майже увесь процес управління фінансовими інвестиціями. Великі мовні моделі (LLM), такі як ChatGPT, здатні забезпечити аутсорсинг окремих повторюваних, стандартизованих процесів в управлінні портфелем (систематизація інвестиційної історії, фінансових даних, розрахунок стандартних коефіцієнтів і показників тощо), інвестиційному консалтингу (робо-консультанти), маркетингу фінансових продуктів (прес-релізи, маркетинговий контент для клієнтів, веб-сайтів), підтримці клієнтів, юридичному супроводі та комплаєнсі, обробці даних. Опитування представників інвестиційної галузі демонструє, що понад 45% респондентів вважають, що використання AI дозволяє аналітикам займатись більш продуктивною діяльністю, і лише 22% висловлюють побоювання, що це може призвести до скорочення персоналу [3].

Технологія блокчейн, що була однією з системоутворюючих для FinTech ще пару років тому, виступила базисом для формування нового класу фінансових активів – як принципово нових так і токенизованих неліквідних активів. Покоління Z і молоді мілленіали, що сформувались в епоху тоталітарного впливу соціальних мереж і використання смартфонів, легко сприймають більш технологічно складні продукти. Криптовалюти, цифрові валюти центральних банків, стеблкоїни, незамінні токени виступають для цієї категорії інвесторів як пріоритетні активи для інвестування (44% респондентів) [3]. Значним потенціалом до токенизації виступають на майбутнє нерухомість, мистецтво, приватні компанії та інше.

Значним потенціалом, як фактор зростання фінансового сектору, виступає розвиток комунікаційних каналів зі споживачами фінансових продуктів і

урізноманітнення форм просування фінансових продуктів – набувають поширення гейміфікація і використання елементів ігор в дизайні фінансових продуктів, фінансові додатки та застосування цифрової ідентифікації, що підвищують фінансову грамотність і наближають потенційних інвесторів до можливостей, які надають фінансові ринки.

У контексті зазначених напрямків цифрової трансформації фінансових ринків слід зупинитись на ризиках, що вони генерують: сучасні версії LLM поки несуть досить високі ризики відповідності інформації, яку вони генерують (вони здатні «галюцинувати» описуючі вигадані факти, створюючи помилкові коди); використання соціальних мереж як каналу поширення фінансових послуг підвищило їх вплив на фінансові рішення і посилило поляризованість фінансових суб'єктів та схильність до «стадної поведінки»; розширення каналів цифрової взаємодії і активне використання фінансових додатків часто впливає на вибір щодо конкретних варіантів інвестування за прикладом алгоритмів закладених у такі додатки; персоніфікація фінансових продуктів на основі застосування AI, BigData, токенизації вимагає високого професіоналізму і цифрових компетенцій як від фінансових посередників так і від пересічного інвестора.

Зазначене створює потенційні ризики для фінансовій стабільності та інтеграції фінансових ринків. Тому розвиток та запровадження нових технологій є предметом пильної уваги національних регуляторів і міжнародних фінансових установ. Світовий банк та Міжнародний валютний фонд стають комунікаційною платформою для вироблення стандартів щодо створення сприятливого і адекватного правового ландшафту, адаптації наглядової практики, удосконалення інфраструктури даних, щоб мати можливість отримувати переваги від реалізації цифровізації фінансів.

Для вітчизняного фінансового ринку цифрова трансформація виступає чи не більш актуальним питанням ніж для ринків країн, що не зазнають обмежень, пов'язаних з небезпекою для життя, складністю фізичного пересування на окремих територіях тощо. Високі ризики, пов'язані з інвестуванням у

традиційні фінансові активи сформувати високу лояльність до цифрових альтернатив: за рівнем сприйняття криптоактивів Україна у 2023 році зайняла 5-те місце [4]. Важливими віхами у формуванні інституційного і правового ландшафту FinTech-екосистеми в Україні можна вважати затвердження «Стратегії розвитку FinTech в Україні до 2025», набрання чинності Закону України «Про хмарні послуги» (2023 р.) та нових редакцій Законів України «Про платіжні послуги», «Про віртуальні активи» (2024 р.), затвердження НБУ «Концепції відкритого банкінгу в Україні», створення при НБУ Експертної ради з питань комунікації з інноваційними компаніями.

Підсумовуючи слід зазначити, що наразі розвиток фінансових технологій виступає потужним драйвером зростання доступності, глибини і адаптивності фінансових ринків. Попит на інформаційні навички фахівців з фінансів буде тільки підсилюватись, що стимулюється розширенням спектру фінансових активів, що базуються на інформаційних технологіях, зростанням запиту на створення і супровід систем управління приватними і інституційними фінансами в умовах цифрової трансформації фінансів. Разом з тим, регулятори повинні гарантувати, що всі учасники ринку знаходяться в рівних умовах і користуються високими стандартами захисту інвесторів, вимагаючи послідовного та цілісного регулювання, особливо щодо FinTech та фінансової прозорості.

Список використаних джерел:

1. Patrick Schueffel. Taming the Beast: A Scientific Definition of Fintech (англ.) // Journal of Innovation Management. — 2017-03-09. — Vol. 4, iss. 4. — P. 32–54.
2. Pulse of FinTech H2'2023: Global analysis of FinTech funding. – February 2024. – Режим доступу: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2024/02/pulse-of-fintech-h2-2023.pdf>
3. Rhodri Preece, Ryan Munson, Roger Urwin, Andres Vinelli, Larry Cao, and Jordan Doyle. Future State of the Investment Industry – September 2023/ – Режим доступу: <https://rpc.cfainstitute.org/-/media/documents/article/industry-research/future-state-of-the-investment-industry.pdf>
4. Сайт FintechInsider. Режим доступу: <https://fintechinsider.com.ua/ukrayina-posila-pyate-misce-v-rejtyngu-krayin-za-rivnem-pryjnyattya-kryptoaktyviv>

Метошоп І. М.¹

к. е. н, доцент, доцент кафедри прикладної економіки,

Гораль Л. Т.²

д. е. н, професор, професор кафедри фінансів, обліку та оподаткування,

Перевозова І. В.³

д. е. н, професор, завідувач кафедри підприємництва і маркетингу,

Шекета В. І.⁴

д. е. н, професор, професор кафедри інженерії програмного забезпечення
^{1, 2, 3, 4} Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ЗМІНИ В СИСТЕМІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ШЛЯХОМ ТРАНСФОРМАЦІЇ ТАРИФУ НА РОЗПОДІЛ ПРИРОДНОГО ГАЗУ

З ростом споживання газу та розвитком газової інфраструктури стає важливим розуміти, як оптимізувати цю інфраструктуру для забезпечення ефективного транспортування газу та зниження витрат. Вартість транспортування газу має прямий вплив на економічну ефективність газового сектору, його сталий розвиток, конкурентоспроможність та соціальну стабільність. Саме процес моделювання тарифів дає можливість врахувати вплив різних чинників на діяльність газотранспортних підприємств та формування тарифів на транспортування газу.

Тема дослідження тарифів на постачання природного газу приватним споживачам привертає значну увагу як практиків, так і науковців. Ці питання досліджувалися в роботах таких авторів, як Л. Гораль [1], І. Метошоп [2], О. Гетьман, Б. Міщенко [3], М. Коротя [4], В. Омельченко [5], О. Акименко та інші. Однак, на сьогодні залишається ще багато запитань, пов'язаних з тарифами на розподіл природного газу, що викликає питання та певне незадоволення серед населення.

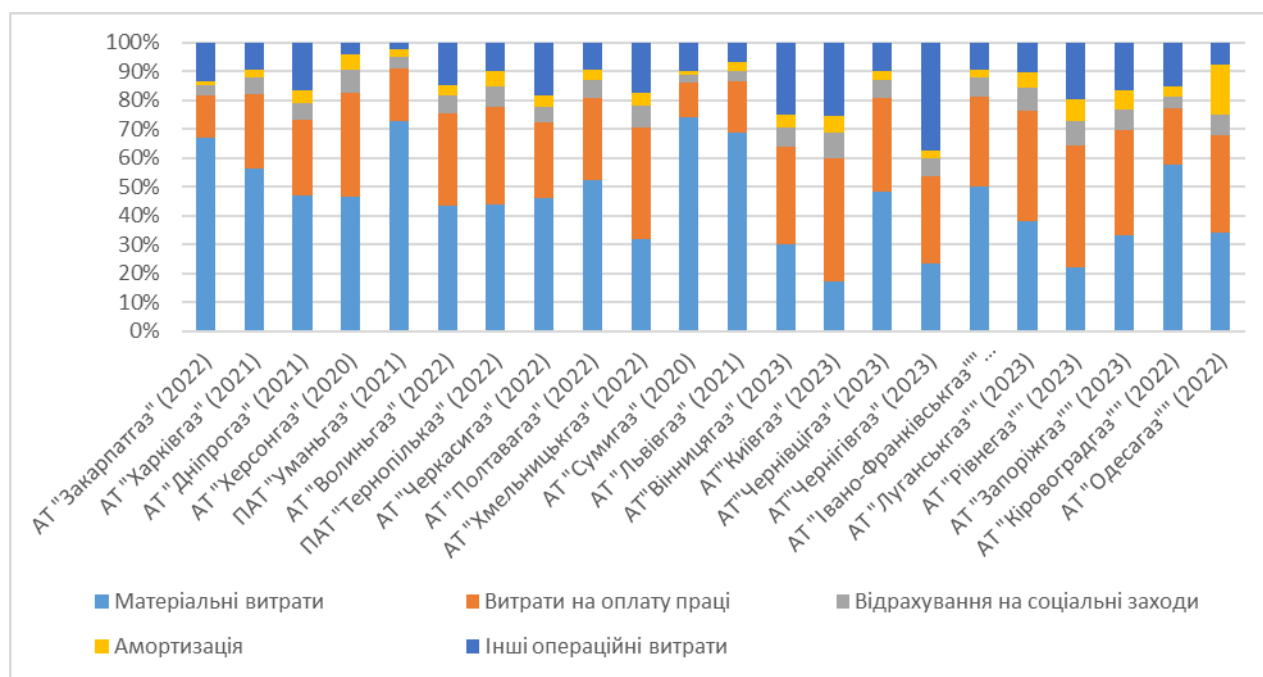
Загалом тариф на доставку газу формується відповідно до постанови НКРЕКП «Про затвердження Тимчасової методики визначення та розрахунку

тарифу на послуги розподілу природного газу» від 14.06.2018р. № 389, відповідно до якої тариф визначається за формулою:

$$T_{\text{розп}} = \frac{TB}{W_{\text{розп}}} \quad (1)$$

де TB – планована річна тарифна виручка суб'єкта господарювання з розподілу природного газу на планований період, тис.грн; $W_{\text{розп}}$ – загальна планована річна замовлена потужність розподілу природного газу ліцензіата (1000 м³ на рік). Планована річна тарифна виручка (TB) розраховується на основі повної планованої собівартості (B) та планованого прибутку (Π).

Проведений аналіз формування структури тарифу за даними окремих газорозподільних підприємств показав, що першим значним елементом витрат є повна планова собівартість, що становить 55% у тарифі. Зрозуміло, що планова собівартість залежить від значної кількості чинників, які її формують (рис.1).



*Джерело: Сформовано авторами

Рис. 1. Структура витрат за економічними елементами

Згідно з наведеними даними, структура витрат у різних підприємств відрізняється якісним та кількісним складом: на окремих більшу частку складають матеріальні витрати (АТ «Сумигаз», АТ «Уманьгаз», АТ «Львівгаз»), де ці витрати досягають 70% і вище, у інших – велику частку складають витрати на оплату праці

та відрахування (АТ «Херсонгаз», АТ «Київгаз», АТ «Хмельницькийгаз», АТ «Запоріжжягаз» тощо), де ці витрати займають від 40 до 50%.

Значну частку у формуванні тарифу складає коригування планової річної тарифної виручки (33%). Дані витрати включають компенсацію недоотриманої тарифної виручки за попередні періоди та компенсацію різниці в цінах ВТВ, які не враховані структурами тарифу. Отже, кожного наступного року підприємства намагаються компенсувати собі втрати понесені у попередні періоди. Спостерігається нерівномірність коригування планової виручки в нарахуванні планової тарифної виручки за окремими підприємствами.

Щодо планового прибутку, то його частка коливається у межах 10-15%. Однак, детальніший аналіз планового прибутку, який закладають підприємства у тариф, показав що окрім самого прибутку та виробничих інвестицій, підприємства закладають і податки з цього прибутку, які мають сплатити самостійно. Вважаємо, що сформована практика порушує основні принципи нарахування податку, а саме: порушується принцип справедливості та рівноправності усіх платників перед законом, забезпечення однакового підходу до всіх платників податків незалежно від форми власності юридичної особи. Підприємства, які отримують прибуток, мають сплачувати податок згідно зі своїми фінансовими результатами.

Обраний розрахунок є типовим для усіх газорозподільних підприємств і його достовірність контролюється Національною комісією що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП). Проте часто спостерігаються порушення (вільні трактування) постанов НКРЕКП, що впливає із зауважень до газорозподільних підприємств. Стверджуємо, що діючий підхід до формування тарифів сприяє наростанню суспільної напруги, а отже потребує негайного реагування.

Список використаних джерел

1. Гораль, Л., Метошоп, І., Чернова, О., & Корнієнко, А. (2023). Архітектурно-технічний вплив газових мереж на величину тарифу на послуги з розподілу природного газу. *Вісник Національного технічного університету "Харківський політехнічний інститут" (економічні науки)*, (5), 3–9. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/3d86f58c-dbc2-4339-b43d-3f67a4e590ca/content>
2. Iryna Metoshop, Oleksandra-Anna Metoshop. The impact of tariff formation on the sustainable development of the gas sector of Ukraine. *Philosophy, economics and law review*. Volume 3, no. 2, 2023. С. 89-102. DOI 10.31733/2786-491X-2023-2-89-103.
3. Гетьман О. О., Міщенко Б. В. Необхідність змін у тарифній політиці держави в галузі постачання та розподілу природного газу. *Аспекти безпеки державного сектору: управління та публічне адміністрування в процесі державно-приватного партнерства*. URL: <https://www.researchgate.net>
4. Коротя М. І. Методичні та практичні підходи до обрахунку регіональних тарифів на послуги транспортування та розподілу природного газу. *Український журнал прикладної економіки*. 2019. Том 4. № 2. С. 114-122. – URL: http://ujae.org.ua/wpcontent/uploads/2019/11/ujae_2019_r02_a13.pdf
5. Омельченко В. Досвід запровадження стимулюючих тарифів в енергетиці серед провідних країн Європи. Центр Разумкова. 28.09.2021. URL: <https://razumkov.org.ua/statti/dosvid-vprovadzhennistymuliuiuchogo-taryfotvorennya-v-sektori-energetyky-sered-providnykhievropeiskykh-krain>

УДК 368

Плиса В.Й.

к. е. н., професор кафедри фінансів, грошового обігу і кредиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

Плиса З.П.

к.е.н., доцент кафедри обліку і аудиту
Львівський національний університет імені Івана Франка

Плиса М.В.

здобувач освітнього рівня бакалавр
Львівський національний університет імені Івана Франка

СТРУКТУРНІ ОСОБЛИВОСТІ, ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТА ТИПИ РОЗВИТКУ РЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТРАХОВИКА В СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ РЕАЛІЯХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Збитки нанесені агресією російської федерації економіці України та зниження активності на національному ринку страхування негативно вплинули на рівень ресурсного потенціалу кожної вітчизняної страхової компанії.

Ресурсний потенціал страховика, що об'єднує просторові та тимчасові характеристики, концентрує одночасно три рівні зв'язків і відносин: відображає минуле, тобто сукупність властивостей, нагромаджених системою (страховою організацією) в процесі її становлення і таких, що зумовлюють її функціонування та розвиток; характеризує рівень практичного застосування та використання наявних можливостей; орієнтується на розвиток (на майбутнє). Як єдність стійкого і мінливого станів, ресурсний потенціал містить (як можливі) елементи майбутнього розвитку. Рівень ресурсного потенціалу страхової організації, характеризуючи наявний стан системи, зумовлений тісною взаємодією всіх трьох перелічених станів.

Зміст поняття „ресурсний потенціал страховика” полягає „в інтегральному відображенні (оцінці) поточних і майбутніх можливостей економічної системи (страховика) проводячи діяльність зі страхування та надання супровідних (посередницьких та допоміжних) послуг на ринку страхування трансформувати вхідні ресурси за допомогою притаманних її персоналу здібностей в економічні блага, максимально задовольняючи корпоративні та суспільні інтереси в прямому страхуванні („правовідносини з передачі ризику від страхувальника страховику за плату на умовах, визначених договором страхування або законодавством, з метою захисту страхового інтересу фізичних та юридичних осіб” [1]), перестрахованні („правовідносини з передачі перестраховальником (цедентом, ретроцедентом) та прийняття перестраховиком (цесіонером, ретроцесіонером) за плату ризику щодо виконання перестраховальником (цедентом, ретроцедентом) частини своїх обов'язків перед страхувальником та відшкодування витрат (здійснення виплат) на умовах, визначених договором перестраховання” [1]), управлінні активами та реалізації страхових продуктів” [2, с. 86].

Ресурсний потенціал страхової організації є складною, динамічною, поліструктурною системою, тобто агломерацією, що має певні закономірності розвитку, від уміння використати які залежить ефективність бізнес-процесів страховика, темпи їх зростання. Він характеризується чотирма основними

рисами: реальними можливостями в сфері страхової діяльності, причому не тільки реалізованими, а й нереалізованими з будь-яких причин; наявністю ресурсів і резервів (економічних, соціальних), не залучених у страховий процес, а також певним обсягом ресурсів залучених у страховий процес але не підготовлених для використання; визначається не тільки і не стільки наявними можливостями, але ще й навичками різних категорій персоналу до його використання для надання страхових послуг, отримання максимального доходу (прибутку) і забезпечення ефективного функціонування та сталого розвитку мікроекономічної страхової системи; формою страхового підприємства та адекватною їй організаційною структурою.

Опираючись на основні характеристики ресурсного потенціалу страховика, можна стверджувати, що його модель визначається: обсягом та якістю наявних у нього ресурсів (кількістю зайнятих працівників, фінансовими та нематеріальними ресурсами, ліцензіями, інформацією, технологією); можливостями керівників та інших категорій персоналу страхової компанії створювати певні види страхових продуктів, інакше кажучи, їхнім освітнім, кваліфікаційним, психофізіологічним і мотиваційним потенціалом; можливостями менеджменту оптимально використовувати наявні ресурси страховика („професійною підготовкою, талантом, умінням створювати й оновлювати організаційні структури страхової компанії”[3, с. 84]); інформаційними можливостями, тобто можливостями страхової компанії генерувати та трансформувати інформаційні ресурси для використання їх у поточній діяльності; інноваційними можливостями страхової компанії щодо оновлення асортименту страхових продуктів, використання сучасних форм і методів організації та управління процесами генерування страхових продуктів; фінансовими можливостями; іншими можливостями.

Разом усі ці можливості становлять сукупний ресурсний потенціал страхової компанії, який стосовно аналогічного потенціалу, будь-якого іншого страховика відображає рівень його конкурентоспроможності.

Під структурою системи, якою є ресурсний потенціал страхової організації, пропонуємо розуміти мережу найсуттєвіших, стійких (інваріантних) зв'язків між елементами (усім, що пов'язане з функціонуванням і розвитком) страховика.

Формування ресурсного потенціалу страхової організації – це процес ідентифікації та створення спектра можливостей, його структуризації та побудови певних організаційних форм задля стабільного розвитку та ефективного відтворення.

Пропонуємо шість загальних постулатів, які треба брати до уваги у процесі формування ресурсного потенціалу страхової організації:

„1) ресурсний потенціал страхової організації – це складна система пересічних характеристик його елементів, причому вони можуть тією чи іншою мірою заміщати один одного, тобто є альтернативними;

2) ресурсний потенціал страхової організації не можна сформувавши, механічно додаючи елементи, оскільки він є динамічним угрупованням;

3) під час формування ресурсного потенціалу страхової організації діє закон синергії його елементів;

4) ресурсний потенціал страхової організації у вищих формах його виявлення може самостійно трансформуватися з появою нових складових елементів;

5) елементи ресурсного потенціалу страхової організації мають функціонувати одночасно і в сукупності, бо закономірності розвитку можливостей страхової організації не можуть бути розкриті окремо, а тільки в їхньому поєднанні, що потребує досягнення збалансованого оптимального співвідношення між елементами;

6) складові ресурсного потенціалу страхової організації мають бути адекватними характеристикам страхових послуг страховика” [2, с. 87-89].

У страховому підприємстві доцільно виокремити три типи розвитку ресурсного потенціалу страхової організації: екстенсивний (традиційний), інтенсивний (інноваційний) і екстенсивно-інтенсивний (змішаний). За екстенсивного типу відтворення ресурсного потенціалу збільшення масштабів

страхової діяльності досягається завдяки додатковому залученню ресурсів і збереження сформованої технологічної основи. За інтенсивного типу відтворення розвиток ресурсного потенціалу досягається через якісне вдосконалення страхових технологій: підвищення кваліфікації технологічного й управлінського персоналу, а також постійне поліпшення використання всіх наявних складових ресурсного потенціалу страховика. Щодо змішаного типу розширеного відтворення потенціалу, то він характеризується збалансованістю або домінуванням одного з двох інших чинників розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про страхування : Закон України від 18 листопада 2021 року № 1909-IX // База даних „Законодавство України” / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>.
2. Плиса В. Ресурсний потенціал страховика: структурні особливості, проблеми формування, шляхи оптимізації та стратегія антикризового управління ним в соціально-економічних реаліях воєнного часу. *Вісник Львівського університету. Серія економічна*. 2023. Випуск 65. С. 80-101. (DOI: <http://dx.doi.org/10.30970/ves.2023.65.0>)
3. Плиса В. Страховий ринок України: проблеми становлення, цільова орієнтація стратегії розвитку та перспективи інтеграції у світовий страховий ринок. *Українське державотворення: уроки, проблеми, перспективи* : Матеріали науково-практичної конференції. Львів: ЛФ УАДУ, 2001. Ч.2. С.82-85.

УДК 658.15: 338

Поченчук Г.М.

д.е.н., доцент кафедри економічної теорії і менеджменту
Чернівецький національний університет імені Ю. Федьковича

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ В МАЛОМУ БІЗНЕСІ

Малий бізнес є найбільш динамічною, гнучкою та численною формою ділового життя зі специфічними закономірностями розвитку та особливостями. Він виступає двигуном економічного та науково-технологічного прогресу в суспільстві, важливим стабілізаційним механізмом і засобом реалізації підприємницького потенціалу населення, що в сукупності діє як фактор забезпечення сталого економічного розвитку. Ключовими перевагами малого

бізнесу є можливість реалізації власної підприємницької ідеї, створення робочих місць.

Ефективне управління фінансами має вирішальне значення для успіху та розвитку будь-якого бізнесу. Це поєднання розумних стратегій і правильних інструментів для відстеження доходів, витрат і загального фінансового стану. Фінансовий менеджмент в малому бізнесі є важливим аспектом, що впливає на зростання, стійкість і конкурентоспроможність, обґрунтовує управлінські рішення, а отже передбачає необхідність врахування таких особливостей: залежність від внутрішніх джерел фінансування, недостатня організація довгострокового планування; дефіцит професійних навичок фінансового аналізу, недостатня ресурсна гнучкість.

Окремо необхідно враховувати етап розвитку малого бізнесу в управлінні фінансами: започаткування бізнесу – управління поточними витратами забезпечення функціонування (зарплата, оренда, комунальні послуги, інвентар), без належного фінансового менеджменту може поставати проблема вчасності платежів та збалансованості грошових потоків; зростання та масштабування бізнесу – фінансові ресурси забезпечують інвестування в нові проекти та можливості підвищити прибутковість і задовольнити клієнтів, що зумовлює необхідність розширення джерел їх формування; прийняття майбутніх рішень – фінансовий аналіз та планування дозволяють власникам визначати області для покращення та відповідно коригувати стратегії. Отже, від покриття поточних витрат до стимулювання довгострокових ініціатив зростання – надійне фінансове управління є ключовим для будь-якого процвітаючого підприємства.

Фінансовий менеджмент в малому бізнесі ґрунтується на врахуванні таких основних концептів як: управління грошовими потоками, яке передбачає відстеження припливу та відтоку грошей у бізнесі; оцінка звітності про доходи/збитки, дозволяє визначити можливі сфери скорочення витрат та розширення доходів; оцінка фінансових показників щодо джерел фінансових ресурсів, стійкості та платоспроможності, що дає можливість оцінити

фінансовий стан та прогнозування майбутніх фінансових результатів на основі минулих даних, яке дозволяє власникам бізнесу приймати обґрунтовані рішення щодо інвестицій або потенційних планів розширення. Їх розуміння та належне використання є основою фінансової успішності.

Найважливішими особливостями організації фінансів малого бізнесу є: фінансові ресурси малих підприємств формуються за рахунок коштів працюючих, а також прибутку, одержаного внаслідок діяльності малого підприємства; основним залученим джерелом формування фінансових ресурсів малого підприємства є кредиторська заборгованість у розрахунках з постачальниками; у малих підприємств вища, порівняно з великим виробництвом, питома вага готівкових коштів і водночас менші запаси оборотних активів; малі підприємства не потребують великих накопичень грошових коштів за рахунок швидшої оборотності оборотних активів; на малих підприємствах можна значно швидше скоротити витрати виробництва шляхом застосування зберігаючих технологій та використання дешевої робочої сили, більшість власників малих підприємств відчують дефіцит широкого діапазону навичок, за допомогою яких вони повинні точно аналізувати ринок і стрімко маневрувати своїми обмеженими ресурсами, щоб максимізувати швидкість і гнучкість випуску продукції. Основна мета фінансового менеджменту малого бізнесу це ефективне управління оборотним капіталом, а саме запасами, дебіторською заборгованістю, грошовими коштами, що дозволить підприємству мати достатню кількість ліквідних коштів і робить його платоспроможним.

Подолати перешкоди, зменшити вплив негативних чинників та врахувати визначені особливості у забезпеченні менеджменту малого бізнесу дозволяють сучасні цифрові технології (табл. 1).

Таблиця 1.

Цифрові інструменти оптимізації управління в малому бізнесі

Напрямок змін	Інструменти (приклади)
Оптимізація та автоматизація бізнес - процесів, виділення основних і сервісних процесів. Автоматизація бухгалтерії та фінансового планування	Найпопулярніші інструменти – Salesdrive, OneBox, Salesforce, Zoho, Uspasy та ін.
Використання хмарних технологій. Хмара – це віддалені сервери, розташовані в центрах обробки даних (ЦОД) в усьому світі, в яких бізнес може зберігати будь-які дані, CRM- та ERP-системи, будувати свою віртуальну інфраструктуру. У хмарі підприємство не обмежене в кількості місця для зберігання, може швидко змінювати обсяги даних, а головне – не перейматися щодо їх збереження та доступності для будь-якого співробітника компанії 24/7.	Хмарні технології від Microsoft Azure, Amazon, Google або локальних компаній, наприклад латвійський провайдер Tet Cloud
Підсилення кібербезпеки, в тому числі для зменшення шкоди від можливих DDoS-атак. Атаки типу «відмова у сервісі» – одна з основних проблем підприємців, особливо з огляду на активність кіберзлочинців, які взяли собі за мету «покласти» сервер бізнесу.	Наприклад, Tet Cloud пропонує SOC – Security Operations Center, центр управління безпекою компанії.
Розширення джерел фінансових ресурсів за рахунок використання можливостей фінтех	Краудфандинг, небанкінг,
Використання можливостей вбудованих фінансів	Наприклад, e-commerce торговець продає клієнтам страховку, у мобільному додатку кав'ярні можна здійснити оплату в один клік, а супермаркет пропонує кредитну картку під своїм брендом.
Використання онлайн-інструментів, штучного інтелекту для фінансового аналізу	EasyFinance – онлайн-інструмент для управління фінансами бізнесу, який дозволяє автоматизувати фінансовий облік, аналіз фінансових показників та відобразити на їх основі динаміку бізнес-стратегій. AI-помічники

Цифровізація в управлінні фінансами відкриває нові можливості для бізнесу, підвищуючи ефективність, точність та швидкість обробки фінансової інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Використання сучасних технологій, таких як автоматизація, штучний інтелект та цифрові платформи, є ключовими для досягнення успіху в сучасному динамічному бізнес-середовищі.

При організації фінансового менеджменту з метою забезпечення ефективності фінансового управління необхідно: розробити стратегію захисту грошових потоків, забезпечити надійний облік усіх транзакцій в процесі діяльності, формувати і аналізувати фінансові звіти. Цифрові інструменти дають можливість ефективно розв'язувати зазначені завдання.

Список використаних джерел:

1. Від автоматизації бухгалтерії до захисту від DDoS-атак. Гайд із цифрових інструментів для малого та середнього бізнесу. URL: <https://forbes.ua/company/vid-avtomatizatsii-bukhgalterii-do-zakhistu-vid-ddos-atak-gayd-iz-tsifrovikh-instrumentiv-dlya-malogo-ta-serednogo-biznesu-17082023-15396>
2. Розробка EasyFinance – онлайн-інструменту для управління фінансами бізнесу. URL: <https://wezom.com.ua/ua/blog/rozrobka-easyfinance-onlayn-instrumentu-dlya-upravlinnya-finansami-biznesu>
3. Ultimate guide to small business finance management. URL: <https://www.volopay.com/blog/small-business-finance-management/>

УДК 338.1:631.152

Слюсарева Л.В.

д.е.н., професор кафедри економіки, підприємництва
та бізнес-адміністрування
Державний податковий університет

Слюсарев Д.С.

аспірант спеціальності 073 «Менеджмент»
Сумський національний аграрний університет

РОЛЬ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ФОРМУВАННІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ СУБ'ЄКТІВ АГРАРНОГО СЕКТОРА

Сьогодні Україна стикається з викликами в економічній, політичній та соціальній сферах, які відбуваються під впливом глобалізаційних процесів світової економіки, інтеграції до європейського співтовариства та існуючих загроз і їх ескалації в умовах кризи, пов'язаної із повномасштабною військовою агресією РФ в Україну та фінансової нестабільності в державі. З огляду на це, їх вплив на модернізацію економічної системи держави та сталого розвитку територій і потенціалу підприємств різних сфер і галузей

народногосподарського комплексу дуже суттєвий. Саме це обумовило виникнення необхідності застосування нових інструментів та новітніх концепцій господарювання, зокрема, Цілей Сталого Розвитку (Sustainable Development Goals – SDG), затверджених Самітом ООН зі сталого розвитку у 2015 р. [1]

За таких умов, як вважає Ярмоленко Ю. О. зміст «концепції сталого розвитку виражається через систему взаємоузгоджених управлінських заходів за економічними, соціальними та екологічними характеристиками й спрямований на формування суспільних відносин на засадах довіри, солідарності, рівності поколінь, безпечного навколишнього середовища набула масштабного визнання» [4].

Для сучасного суспільства, як вважає колектив авторів [2], сталий розвиток є якісно новим і, однозначно, необхідним етапом еволюції, новим соціальним устроєм, специфічною особливістю якого є першочергове значення людини, якості її життя. Саме тому ці питання, набувають особливої важливості для розвитку сільських територій України, де інфраструктура та рівень життя населення гірший у порівнянні з міським. Враховуючи загальносвітові тенденції зростання ролі аграрного сектору в умовах світової продовольчої безпеки, концепція сталого сільського розвитку сьогодні є більш ширшою у порівнянні з концепцією розвитку аграрного сектору, як важливої складової у розвитку сільських територій.

Проблеми сталого розвитку досліджували вітчизняні та зарубіжні науковці, серед яких М. І. Долішній, І. О. Іртищева, В. Є. Крупін, Д. В. Шиян, Ю.О. Ярмоленко, Н. Е. Daly, James E. Rauch та ін. Загалом, наукові доробки вітчизняних науковців-дослідників констатують про наявні факти низки стримуючих чинників сталого розвитку суб'єктів аграрного сектору України.

Враховуючи обставини, які виникли в аграрній сфері економіки держави, особливо важливим, на нашу думку, є визначення оптимального шляху розвитку суб'єктами господарської діяльності в умовах ринкових перетворень, де підприємство виступає як частина економічної системи, а його сталий

розвиток – це, передусім, керований розвиток, який забезпечується здатністю власного зростання та протистоянням негативним впливам зовнішнього середовища. Більше того, сталість розвитку виробництва підприємств аграрної сфери залежить від організаційно-правової бази та стадії їх життєздатності; потенціалу керівних кадрів та їх адаптації до нововведень; зацікавленості працівників у кінцевих результатах своєї праці; фінансового стану; стану здійснених реформ і стабілізації економіки; вмінь покращити якісні параметри продукції та знайти власну нішу, яка формується на ринку. Варто також відмітити, що на сталість розвитку мають безпосередній вплив поряд з економічними, соціально-демографічними та фінансово-інвестиційними факторами ще й організаційно-реформістські, фактори правового забезпечення, природно-кліматичні й екологічні.

При цьому, як стверджує Д. Шиян «сталий розвиток виробництва формують дві складові: зміна обсягів виробництва і зміни, які відбуваються під його впливом у природному й соціальному середовищах при оцінці їх під кутом зору сприятливості для подальшого функціонування суспільства. Загальним виразом характеру першої складової сталого розвитку з таких позицій є тренд» [3].

Оскільки Україна розглядає як один з пріоритетних напрямів інтеграції Європейське співтовариство, продукція українських агровиробників має бути конкурентоспроможною і визначальними факторами впливу на неї повинен стати попит і пропозиція. Безпосередньо, під впливом попиту та пропозиції, у загальному підсумку, формуються ціни на продукцію, визначаються пріоритетні вектори (напрямки) діяльності підприємств та їх очікувані грошові надходження, чистий фінансовий результат (прибуток), а також необхідні обсяги виробництва продукції (товарів) та задіяні при їх виробництві ресурси.

Зважаючи на те, що в ринкових умовах підприємства виступають як самостійні суб'єкти у виборі своєї економічної політики й, водночас, вони не можуть диктувати свої «правила гри» іншим, їх сталий розвиток обумовлюється ще й ефективним менеджментом і вдалою державною

політикою. У такій ситуації українським підприємствам необхідно здійснювати пошук більш ефективних методів організації управління, враховуючи, при цьому, макроекономічні чинники, які постійно змінюються та спрямовувати їх на досягнення певної глобальної мети свого стійкого розвитку. Це, на нашу думку, дозволить максимально врахувати як внутрішні (систему мотивації; організаційну структуру підприємства та стиль управління ним; рівень кваліфікації персоналу та інноваційну активність менеджменту; технічний рівень виробництва та профіль продукції, яка випускається), так і зовнішні чинники (умови ринку; політичне і соціально-економічне положення країни; її правова та фінансово-економічна системи; традиції й загальнокультурний рівень), тобто індикатори економічного, організаційного, психологічного, соціологічного і технічного характеру, які забезпечують оптимальні умови для сталого розвитку не лише підприємства, а й регіону чи країни загалом. Все це сприятиме створенню необхідних умов для розширення, прискорення і підвищення ефективності реалізації продуктивних, технологічних, економічних, соціальних і інших інновацій, які спрямовані на розробку суб'єктами аграрної сфери конкурентоздатних продукції (товарів) і отримання прибутку та, за умови переможного завершення Україною в найближчій перспективі воєнних дій, дозволить опісля створити високорентабельні виробництва, у тому числі, й орієнтовані на експорт.

Таким чином, при визначенні ролі сталого розвитку у формуванні конкурентоспроможності суб'єктів аграрного сектора в Україні необхідно враховувати глобальні орієнтири розвитку, спрямовані на економічне зростання та підвищення конкурентоспроможності аграрного бізнесу, забезпечення екологічної безпеки та зменшення соціальної нерівності. Важливими передумовами досягнення цілей сталого розвитку в державі мають стати викорінення корупції, якісний менеджмент, суспільна підтримка та, поміж всього, бачення майбутнього розвитку поколінням молоді, мотивованої на здобуття якісної освіти та відродження в після воєнний період аграрної сфери економіки країни.

Список використаних джерел:

1. Цілі Розвитку Тисячоліття: Україна: Національні консультації Мінекономрозвитку. Київ, липень, 2016. URL: <http://www.un.org.ua/>
2. Іртищева І.О., Хвесик Ю. М., Сегней М.І. Децентралізація системи управління в забезпеченні сталого розвитку сільських територій. *Економіка АПК*. 2015. №4. С. 64. URL: http://www.eapk.org.ua/sites/default/files/eapk/15_04_64-70.pdf (дата звернення: 05.04.2024)
3. Шиян Д. В. Сталий розвиток сільського господарства: виникнення, сутність і зміст. *Економіка АПК*. 2006. №5. С. 35-41.
4. Ярмоленко Ю.О. Основні підходи до стратегічного планування сталого розвитку АПК України та Європейський досвід *Теорія та практика державного управління*. 2016. №4 (55). С. 1.: URL: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/tpdu/2016-4/doc/5/03.pdf> (дата звернення: 05.04.2024)

УДК 330.341

Тимоць М.В.
к.е.н, доц., професор кафедри
управління та адміністрування
ЗВО «Університет Короля Данила»
м. Івано-Франківськ

ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА ПІДТРИМКА БІЗНЕСУ В УМОВАХ ВІЙНИ

Війна в Україні торкнулась не тільки енергетичного та продовольчого ринків, але й суттєво вплинула на фінансовий ринок нашої країни, зокрема банківський сектор. Отож, проаналізуємо дії уряду щодо кредитування бізнесу в Україні для підвищення його ефективності. Для початку доцільно розпочати із загальної кількості кредитів, які були видані українському бізнесу на протязі року і в перший місяць війни. Даний графік дасть нам можливість оцінити як рівень підтримки шляхом кредитування зі сторони держави так і бажання бізнесу розвиватися та відновлювати свою діяльність. Бо беручи кредити у воєнний стан кожен бізнесмен бачить майбутнє своєї справи, а отже і своє власне майбутнє в Україні (рис. 1).

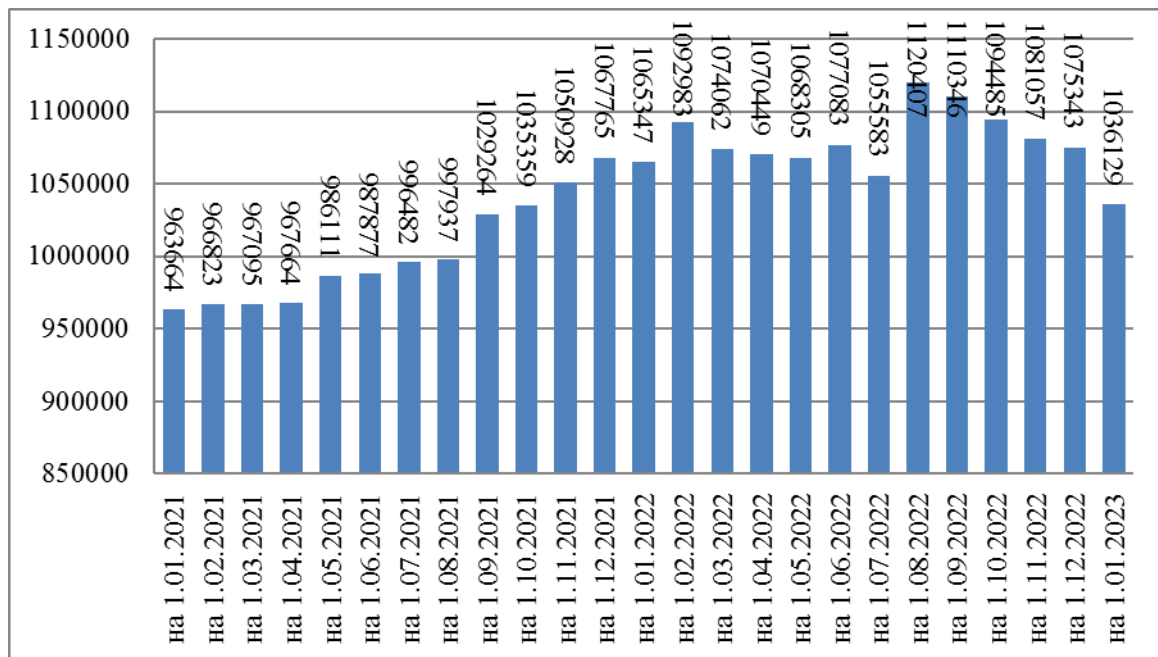


Рис. 1. Динаміка рівня кредитів суб'єктам господарювання в Україні за період 2021 –2022 рр, млн. грн.*

* Джерело: [1]

Дані, наведені на рис.1 демонструють бажання українського бізнесу розвиватися, що є позитивним і вкрай необхідним для відновлення української економіки. Ми можемо побачити, що обсяг кредитів станом на березень 2022 року є вищим ніж в березні минулого, коли в Україні була доволі стабільна ситуація.

Наступним кроком нашого уряду у відновленні бізнесу стало розширення кредитування за програмою «5–7–9», яка стартувала ще в 2020 році. Згідно цієї програми, будь-який бізнес має можливість отримати кредити під 0%, який діятиме впродовж військового стану в Україні та ще місяць після закінчення війни, а в наступні місяці (роки) діятиме ставка 5%.

Термін такого кредитування залежатиме від цільового призначення кредиту та його термін складає від 3-х до 5-ти років. Результати даної програми наведені на рис.2.

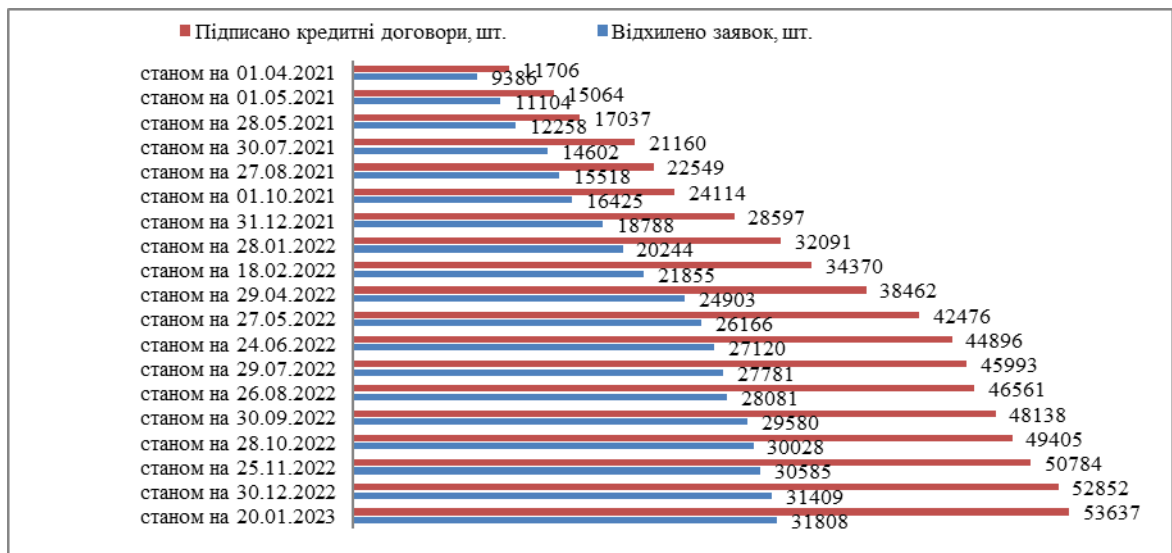


Рис. 2. Результати державної програми кредитування бізнесу програмою «5–7–9» за період 1 квітня 2021 – 20 січня 2023 рр. *

* Джерело [2]

Як можна побачити з початку війни кількість виданих кредитів зросла у 1,5 рази порівняно з тим самим періодом минулого року. Такі цифри ще раз засвідчують про високе бажання українського бізнесу відновити свою діяльність та знову почати заробляти кошти як для власних цілей так і для цілей країни.

Наступним пропонуємо дослідити структуру кредитного портфелю наданих кредитів на розвиток бізнесу в Україні станом на 20 січня 2023 року (рис. 3)ю

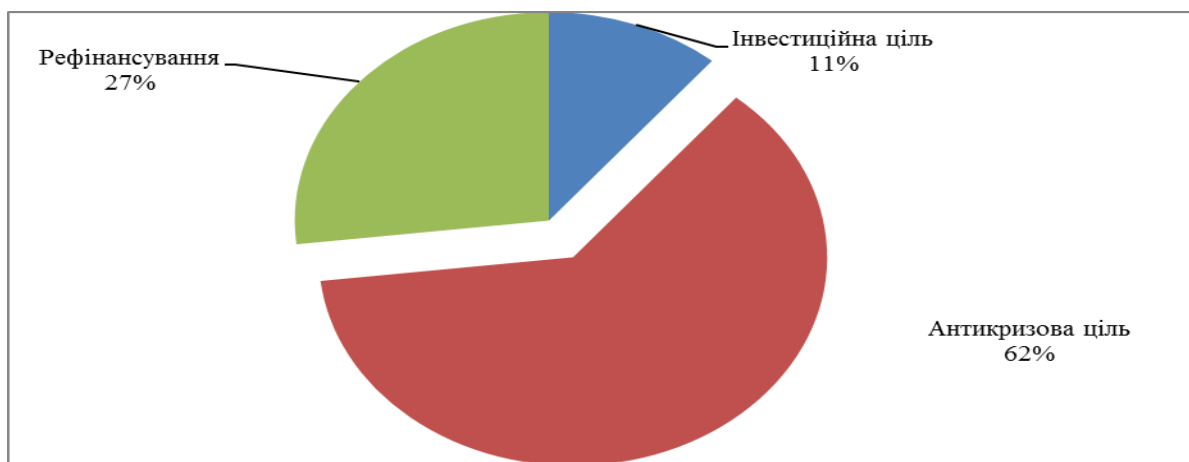


Рис. 3. Структура кредитного портфелю за програмою «5–7–9» станом на 20 січня 2023 року, млн. грн*

* Джерело [1]

Отож в основному надані кредити українськими банками пішли на антикризові цілі – 62%, так як підприємства були змушені адаптуватися під нові реалії роботи та частково перекваліфікуватися на інший вид діяльності.

Найбільше кредитів була надано підприємствам, які працюють в сфері сільського господарства, так як українські аграрії є одними із перших, хто має займатися відновленням економіки. Більшість посівних площ України не постраждала і фермерам потрібно максимально збільшувати свої потужності, так як попит на продукції сільського господарства є великим як в Україні так і закордоном.

Отож ми бачимо, що незважаючи на війну в Україні уряд продовжує працювати на відновлення економічної частини та забезпечує надійний тил для українського бізнесу та економічну стабільність для населення.

Список використаних джерел

1. Активи банків України (2008-2022). URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/active/2023> (дата звернення: 17.03.2024).
2. Щотижнева інформація про результати Державної програми Доступні кредити 5-7-9 станом на 23-01-2023. URL: <https://bdf.gov.ua/uk/informaciya-pro-rezultati-derzhavnoji-programi-dostupni-krediti-5-7-9> (дата звернення: 16.03.2024).

УДК 658.14

Алексєєнко І.І.

к. е. н, доцент кафедри фінансів

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Коновалова В. С.

здобувачка вищої освіти

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

ЗАДАЧА ОПТИМІЗАЦІЇ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах функціонування українських підприємств все частіше зустрічаються випадки, коли тривала збитковість їх діяльності відбивається на результаті формування від'ємного значення власного капіталу. Однією з причин такого стану може бути неефективна політика формування джерел фінансування підприємства. Додатково, проблема загострюється тим, що

класичні підходи до обґрунтування оптимальної структури капіталу втрачають сенсу. Так, підхід до визначення оптимального співвідношення власних та позикових коштів за критерієм максимізації фінансової рентабельності, відтворює позитивне значення показника ефекту фінансового левіриджу для підприємств з від'ємною величиною власного капіталу лише через математичну особливість множення двох від'ємних величин (диференціалу та плеча фінансового левіриджу), яке у результаті дає позитивну величину, тому не несе собою змістовної та істинної інформації [1, с. 140].

Інший підхід, який базується на критерії мінімізації фінансового ризику [2, с. 178] і передбачає визначення моделі фінансування активів підприємства за рахунок різних джерел, без додаткового аналізу дає однозначну відповідь про неможливість фінансування діяльності за рахунок власних ресурсів, що посилює ступінь критичності ризику втрати фінансової стійкості.

Обґрунтування структури капіталу за критерієм мінімізації середньозваженої вартості капіталу [3, с. 48] доступна для підприємств, яким можуть використати аналітичні інструменти визначення вартості власного капіталу, наприклад через модель оцінки фінансових активів CAPM.

Через означені причини виникає потреба у формуванні аналітичного забезпечення, яке сприятиме вирішенню задачі оптимізації джерел фінансування діяльності підприємства в умовах їх обмеженості. Одним з таких шляхів є моделювання структури капіталу за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел за критерієм максимізації фінансової рентабельності. В основі цього процесу пропонується використовувати не суму власного капіталу, а зареєстрований (акціонерний капітал) [1, с. 140].

Інший підхід може ґрунтуватись на використанні інструментів фінансового аналізу, а саме: методів коефіцієнтного аналізу та бальної оцінки відповідності нормативним значенням показників ліквідності, ділової активності, фінансової стійкості та рентабельності підприємства. Подібний підхід обґрунтований авторами монографії [1]. Подальший розвиток цього

підходу може ґрунтуватись на зміні набору системи показників оцінювання фінансового стану підприємства у відповідності до специфіки діяльності кожного з них. Також, врахування галузевих особливостей діяльності підприємств, може змінювати нормативи виконання умов ліквідності та фінансової стійкості, або вимагати порівняння із аналогічними середніми показниками за галуззю. Це дає змогу встановити причини виникнення негативних тенденцій, визначенню «вузькі місця» у процесі формування структури капіталу підприємства.

Список використаних джерел

1. Домбровська С.О., Лапіна І.С. Структура капіталу підприємства: сучасні проблеми та парадигма розвитку : монографія. Харків : «Діса плюс», 2020. 256 с.
2. Данік Н.В., Бойко О. І. Оптимізація структури капіталу як дієвий інструмент максимізації ринкової вартості підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 60. С. 177 – 179. URL: http://market-infr.od.ua/journals/2021/60_2021/33.pdf
3. Макаренко Ю.П., Клименко Д.О. Формування оптимальної структури капіталу з метою забезпечення фінансової стійкості підприємства. *Економіка та держава*. 2022. №1. С. 45 – 49. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/1_2022/10.pdf.

УДК 336

Антохова І.М.

к.е.н. доц. кафедри Бізнесу та управління персоналом
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Биндю В.А.

к.е.н. доцент кафедри Обліку і фінансів
ВПНЗ «Буковинський університет»

Попель Л.А.

ст. викладач кафедри Обліку і фінансів
ВПНЗ «Буковинський університет»

УПРАВЛІННЯ ВЛАСНИМИ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ, ЯК ОСНОВА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ САМОФІНАНСУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВА

В умовах ринкових відносин самофінансування є досить актуальним питанням для більшості суб'єктів господарювання, так як дозволяє отримати повну фінансову незалежність від зовнішніх джерел фінансування. Самофінансування забезпечує підприємству фінансову стабільність, стійкість,

ліквідність та фінансову безпеку. Однак, самофінансування потребує підвищеної уваги до якості управління власними фінансовими ресурсами, зокрема, це пов'язане з нарощуванням обсягів чистого прибутку підприємства та амортизаційних відрахувань.

Відповідно, керівники тих підприємств, які ігнорують принципи самофінансування, наносять фінансову шкоду своїм підприємствам, так як не спроможні:

- забезпечити мобілізацію достатнього обсягу власних фінансових ресурсів;
- визначити напрями більш ефективного вкладення власного капіталу;
- виявити внутрішні резерви збільшення прибутку;
- контролювати фінансовий стан підприємства, рівень його платоспроможності, ліквідності та кредитоспроможності, вживати заходи покращення фінансових показників.

Досягти позитивного ефекту самофінансування можливо при збільшенні обсягу чистого грошового потоку, зменшенні поточних витрат та збільшенні капітальні інвестиції за рахунок власних коштів підприємства. Найвищий рівень фінансової стійкості підприємства гарантує повне самофінансування.

Слід зазначити, що самофінансування - це забезпечення за рахунок чистого прибутку розширеного відтворення, без використання ресурсів зовнішніх джерел, це покриття витрат функціонування компанії власними ресурсами [4].

Рівень самофінансування підприємства в значній мірі залежить від руху його грошових потоків. Чистий грошовий потік підприємства виражає результат його фінансової діяльності і є різницею між позитивними і негативними грошовими потоками. Відповідно, господарюючий суб'єкт, здійснюючи управління грошовими потоками, повинен забезпечити їх оптимізацію, яка дозволить здійснити вибір кращих форм їх організації, враховуючи особливості господарської діяльності. Крім того, забезпечення

високого рівня самофінансування потребує вдосконалення управління власним капіталом, включаючи управління всіх його складових.

Важливо зазначити, що основними об'єктами управління власного капіталу є:

- процесом формування власного капіталу;
- процесом використання власного капіталу.

Підприємство зможе забезпечити позитивний ефект фінансової діяльності в тому випадку, коли власний капітал складатиме основу фінансових ресурсів. Досягнення достатнього рівня самофінансування вимагає підвищення ролі чистого прибутку та амортизаційних відрахувань. Враховуючи той факт, що прибуток є основним джерелом формування власного капіталу, підприємство повинно зосереджувати увагу на впровадженні ефективних форм та методів управління прибутком. Чим більшим є обсяг отриманого прибутку, тим вищим є рівень самофінансування підприємства, тим меншою є потреба в залученні коштів із зовнішніх джерел.

Прибуток є якісним позитивним показником ефективної діяльності і характеризує всі сторони функціонування підприємства. Його величина відображає всі зміни обсягу чистого доходу, зміни величини витрат, рівня використання фінансових ресурсів. Відповідно, керівництво підприємства повинно приймати більш ефективні управлінські рішення стосовно управління прибутком. Необхідно забезпечити:

- зростання обсягу прибутку, забезпечення ліквідності платоспроможності та конкурентоспроможності підприємства;
- оптимізацію пропорційності між рівнем прибутку та можливими рівнями фінансових ризиків;
- максимізацію прибутку через зростання обсягів чистого доходу та скорочення обсягу витрат;
- інвестиційної привабливості підприємства [1].

Процес управління власним капіталом повинен забезпечити реалізацію головної стратегічної мети підприємства та вирішення основних задач. Відповідно, процес управління власним капіталом підприємства повинен відбуватись в певній послідовності. Основне завдання управління власним капіталом підприємства полягають в формуванні достатнього обсягу фінансових ресурсів за рахунок тезаврації прибутку.

Досягти ефекту управління власним капіталом підприємства можливо при покращенні в цілому системи управління підприємством, при зростанні обсягів його діяльності, при оптимізації структури обігових коштів, при ефективному управлінні витратами, при покращенні матеріально-технічної бази, при підвищенні рівня продуктивності праці тощо [3, с.107].

Складовою власного капіталу є також резервний капітал, який утворюється для покриття збитків фінансово-господарської діяльності. Обсяг даного капіталу є резервним фондом підприємства, який має цільове призначення. Формування резервного капіталу є обов'язковим для усіх господарюючих суб'єктів, а джерелом його створення є чистий прибуток підприємства. Цільовий характер має резервний капітал підприємства і використовується для покриття збитків функціонування попередніх періодів; погашення фінансових та грошових зобов'язань перед кредиторами в результаті ліквідації підприємства; створення фонду дивідендних виплат та на інакші цілі, визначені статутом компанії та нормативно-правовими актами України [2, с.60].

Таким чином, підприємства використовуючи методи самофінансування, мають змогу ефективно організовувати виробничу, господарську та фінансову діяльність. Саме самофінансування дає можливість оптимально використовувати всі фінансові можливості пов'язані з випуском та реалізацією продукції, враховуючи попит і пропозицію ринку. Досягнення відповідного рівня самофінансування можливе при ефективному управлінні власним капіталом підприємства. Наявність позитивного фінансового результату діяльності після виконання підприємством податкових та інших зобов'язання

формує чистий прибуток підприємства, який виконує роль тезавраційного прибутку і тим самим підвищує рівень самофінансування підприємства.

Список використаних джерел:

1. Ковбатюк М.В. Вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на процес самофінансування підприємств. URL: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/Vodt_2016_2_17%20\(2\).pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/Vodt_2016_2_17%20(2).pdf)
2. Мамонтова Н.А., Менделюк О.В. Джерела самофінансування підприємств: їх склад та структура за кризових умов. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія», серія «Економіка»*, випуск 4(32), березень. 2022 р. С. 59-62.
3. Пристемський О.С. Самофінансування як основа забезпечення фінансової безпеки підприємства. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. № 4 (20). 2020. С. 106-108.
4. Фурик В.Г., Ткачук Л.М., Гринь А.О. Самофінансування підприємства: механізм реалізації в умовах відкритої та прихованої форм. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/16_ukr/81.pdf

УДК 658.5:330.34:334.716

Багрій К.Л.

к.е.н, доцент кафедри фінансів, обліку і оподаткування
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Державного торговельно-економічного університету

РОЛЬ ІНДИКАТИВНОГО ПЛАНУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ФІНАНСОВИМИ РИЗИКАМИ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ

В сучасних умовах воєнного стану значно зріс рівень фінансових загроз для суб'єктів національної економіки. Бізнес постійно стикається з підвищеними інфляційними очікуваннями, впливом змін динаміки національної валюти, а також нестабільністю грошово-кредитної політики. Наразі актуалізуються питання управління фінансовими ризиками, величина яких збільшується під впливом широкого комплексу системних і взаємообумовлених факторів. У той же час, особливо малий бізнес стає все більш чутливим до фінансових ризиків, пред'являючи підвищені вимоги до якості управління ними та застосування спеціальних інструментів.

Індикативне планування в таких умовах розглядається як перспективний інструмент управління фінансовими ризиками діяльності малих підприємств, забезпечуючи реалізацію об'єктивно-обумовлених планів, що дозволяють приймати більш раціональні та ефективні в контексті розвитку підприємства рішення. Враховуючи розмірність, ключова складність управління фінансовими ризиками малого підприємства обумовлюється низькою і, як правило, недостатньою величиною доступного фінансового капіталу, що вимагає максимальної раціоналізації грошових потоків і застосування спеціальних методів керування ними.

Відсутність чітких передумов до формування системи фінансового планування відповідним чином негативно позначається на рівні фінансових ризиків компанії, висуваючи підвищені вимоги до планування грошових потоків [1, с. 152].

Враховуючи високу значущість індикативного планування, слід відмітити, що у діяльності малого підприємства індикативне планування пов'язано з додатковими факторами:

По-перше, компетентність управлінського апарату, що визначають його здатність ставити точні прогнози та індикатори, які об'єктивно враховують стан зовнішнього та внутрішнього середовища.

По-друге, ресурсна забезпеченість, пов'язана з необхідністю обліку поточної ресурсної бази та її майбутньою динамікою. Особлива увага в такому випадку приділяється саме фінансам підприємства.

По-третє, обмеженість ресурсів та, відповідно, дій, доступних малому підприємству, що пов'язано з обмеженням власного капіталу і недоступністю інших видів капіталу (інноваційного, позикового) в колосальних для малого підприємства обсягах.

Названі фактори відносяться конкретно до внутрішніх; проте на практиці також виникають і зовнішні фактори впливу, які багатосторонньо впливають на практику функціонування підприємств.

Перерахований вище комплекс факторів окреслює необхідність організації точного та ефективного індикативного планування з фокусом не на всю многогранну діяльність малого підприємства в довгостроковій перспективі, а на окремі складові його господарювання в поточних і ближчих планах. Це в свою чергу, забезпечить: перехід до реальних умов індикативного планування; раціоналізацію зусиль для індикативного планування; відповідність індикаторів стану швидкозмінного зовнішнього середовища.

На сьогодні, індикативне планування може бути досить ефективно застосовано в умовах управління фінансовою системою та фінансовими ризиками суб'єкта господарювання, адже його слід розглядати, як інструмент, що дозволяє сконцентрувати зусилля менеджерів на раціональному використанні наявних у них коштів [2, с. 96].

Для більш точного визначення застосування індикативного планування в питаннях управління фінансовими ризиками, варто провести SWOT-аналіз (табл. 1):

Таблиця 1

SWOT-аналіз індикативного управління фінансовими ризиками

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - встановлення чітких індикаторів досягнення фінансових цілей; - наявність зв'язків між фінансовими планами, прогнозами, цілями, заходами, ресурсами та ін; - чітка вимірність фінансів, як управлінської категорії; - наявність затверджених стандартів у визначенні фінансових показників. 	<ul style="list-style-type: none"> - складність встановлення точних індикаторів щодо фінансів підприємства; - складність обліку зовнішнього та внутрішнього середовища в динаміці; - складність прогнозування фінансових показників в умовах перманентної економіки.
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - прогнозування величини грошових потоків; - визначення мінімальних і максимальних показників використання фінансових ресурсів; - встановлення індикаторів, що свідчать про різні стадії фінансового ризику; - оперативного управління показниками. 	<ul style="list-style-type: none"> - невідповідність фінансових планів реальному стану на підприємстві; - недостатність обраних індикаторів для ідентифікації фінансових ризиків.

*Джерело: інформацію зібрано автором.

Виходячи з результатів SWOT-аналізу, відзначимо, що індикативне планування служить достатньо перспективним інструментом управління фінансовими ризиками, оскільки дозволяє встановлювати конкретні показники

фінансового ризику, пов'язані з величиною грошових потоків, зобов'язань та іншими складовими фінансів підприємства.

Об'єктивним залишається питання точності прогнозування фінансових ризиків при індикативному плануванні на підприємстві. Існують колосальні перспективи застосування інструментів цифровізації для організації узгодженого, точного та системного індикативного планування. Також, слід зазначити, що штучний інтелект (Artificial Intelligence), великі дані (Big Data) та програмне забезпечення набувають все більшої популярності серед сучасних підприємств, зважаючи на загальну доступність і наявність як безкоштовних, так і відносно недорогих рішень. Подібне виключає проблеми з доступністю індикативного планування та прогнозних інструментів для бізнесу, однак, коли йдеться про складні системи предиктивної аналітики, малий бізнес стикається з обмеженнями, зумовленими необхідністю розробки власних систем. Незважаючи на цей факт, за сучасними технологіями ховаються колосальні можливості та переваги в організації індикативного планування.

Таким чином, результати проведеного дослідження ролі індикативного планування в управлінні фінансовими ризиками малих підприємств дозволяють зробити висновки щодо необхідності та доцільності встановлення фінансових індикаторів у плануванні підприємством. Як мінімум, індикативне планування є перспективним короткостроковим інструментом для малого підприємства, що забезпечить високий рівень якості прийнятих рішень, які так чи інакше впливають на фінансове становище підприємства. Більше того, перспективи індикативного планування, пов'язані з більш точною оцінкою фінансового стану підприємства на основі фінансових сценаріїв, конкретних показників та факторів, свідчать про можливість підвищення ефективності управління фінансовими ризиками. У такому разі підприємство оперує внутрішніми даними про стан фінансів і про наявні ресурси, а також враховує зовнішні складові (курс національної валюти, рівень інфляції, та т.п.). Перспективи подальших досліджень пов'язані з уточненням місця і ролі сучасних технологій

в індикативному плануванні малих підприємств, що розглядається як високопотенційний напрям забезпечення точності індикативного планування для реалізації управлінських завдань.

Список використаних джерел:

1. Тимошук М. Р. Індикативне планування як інструмент управління соціально-економічним розвитком муніципальних підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2017. № 27(2). С. 150-154.
2. Положенцев Д. В. Індикативне планування як інструмент ефективного управління. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія : Економічна*. 2011. № 943. С. 94-100.

УДК 331

Вінничук О.Ю.

к.е.н., доцентка кафедри економіко-математичного моделювання,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича,

Дробот Р.Р.

здобувач вищої освіти

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ДОСЛІДЖЕННЯ РОЛІ СКЛАДОВИХ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ У
ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ**

У сучасному світі, де розвиток інформаційних технологій та процеси глобалізації дедалі більше впливають на структуру економік, важливою стає роль економіки знань у забезпеченні економічного зростання. Економіка знань, з одного боку, формується на основі високого рівня освіченості населення та доступу до новітніх технологій. З іншого боку, саме вона впливає на зростання продуктивності, розвиток інновацій, залучення інвестицій та підвищення конкурентоспроможності країни в глобальному ринковому середовищі.

Розуміння індексу знань та його впливу на економічне зростання важливе для розробки стратегій розвитку країни. Високий рівень індексу знань свідчить про наявність кваліфікованої робочої сили, готовності до інновацій та розвитку нових технологій, що сприяє підвищенню продуктивності та конкурентоспроможності виробництва. Крім того, економіка знань стимулює

підприємництво та розвиток нових секторів, що сприяє розширенню ринків і створенню нових можливостей для інвестицій.

Одним із напрямків вивчення економіки знань є ідентифікація та оцінка складових цієї економіки, що дозволяє формувати політики для її ефективного управління. Серед різних підходів до оцінювання економіки знань особливо популярними стали методи, які базуються на побудові комплексних індексів. Ці індекси є сумарними оцінками, які враховують різні показники та відібрані відповідно до мети та завдань дослідження. Інформаційна база, яка використовується для створення таких індексів, дозволяє аналізувати окремі показники та їх групи, а також проводити оцінку за цими групами. Міжнародні організації також використовують ці комплексні індекси для порівняння та ранжування країн та регіонів світу за рівнем розвитку.

Першим кроком у побудові національної економіки знань є розуміння сильних і слабких сторін країни, а також сильних і слабких сторін потенційних конкурентів. Потім країни повинні сформулювати свої цілі та розробити політику та інвестиції для їх досягнення.

Глобальний індекс знань (GKI – Global Knowledge Index) від Knowledge4All з'явився як заміна відомому індексу економіки знань Світового банку з 2012 рік [1]. Метою GKI є охоплення багатовимірної природи знань, що допомагає досліджувати розвиток суспільств, заснованих на знаннях, і подолання пробілів у знаннях, які сприяють розвитку та економічному зростанню. Аналіз рейтинг країн за цим індексом можна здійснювати на сайті Knoema, який є платформою даних і найбільш повним джерелом глобальних даних для прийняття рішень у світі.

Україна у 2023 році посіла 67 позицію за індексом GKI серед 154 країн [1]. Складові індексу GKI для України мають такі значення (рис. 1).

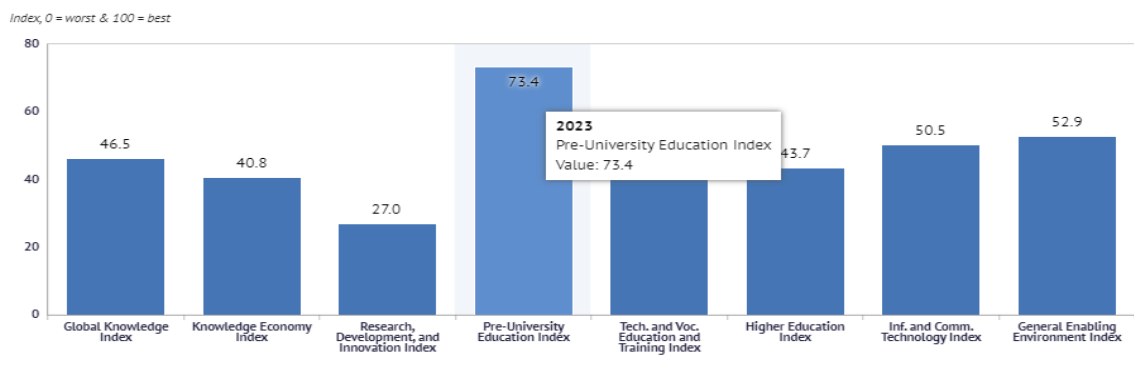


Рис. 1. Складові індексу GKI для України [1]

Позиція складової «Pre-university education» в Україні на першому місці GKI свідчить про потенціал країни для майбутнього економічного розвитку, а також про важливість інвестування в освіту як стратегічний фактор для підтримки сталого економічного зростання.

Дослідження впливу економіки знань на економічне зростання є дуже актуальною науковою проблемою, і тому для його вирішення були проаналізовані ряд наукових публікацій з цієї теми [2, 3]. Відповідно до аналізу, економічний розвиток тісно пов'язаний з рівнем знань (див. рис. 2) [4].

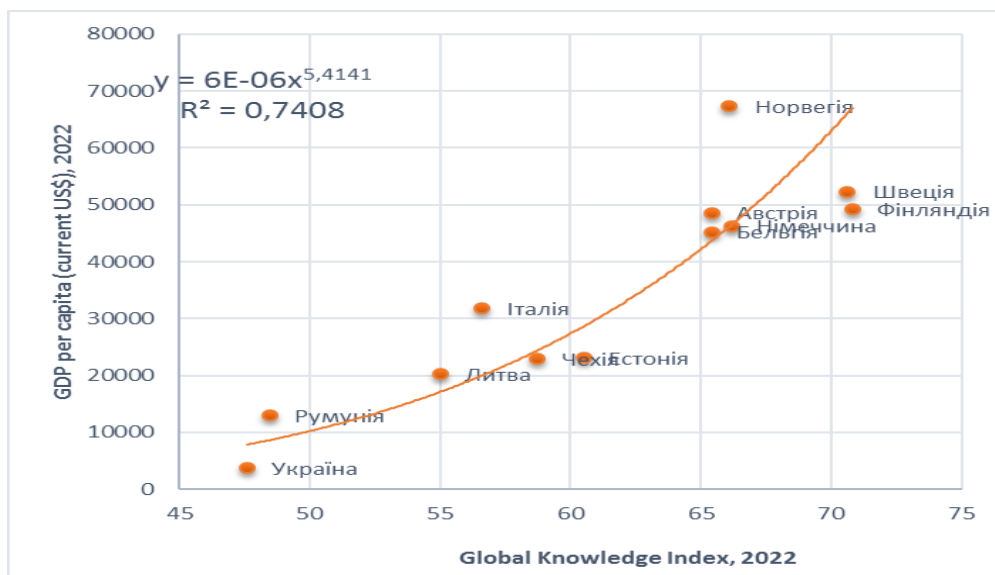


Рис. 2. Залежність ВВП на душу населення від глобального індексу знань (2022 рік) [4]

Наприклад, у 2022 році кореляція між накопиченням знань, що виміряно Global Knowledge Index, та ВВП на душу населення в поточних доларах США

становила 0,86. Варто зазначити, що країни з вищими значеннями GKI зазвичай мають вищий рівень економічного розвитку, і навпаки. Однак ця позитивна кореляція не дозволяє зробити висновок про причинно-наслідковий зв'язок між GKI та економічним розвитком. Наприклад, дуже ймовірно, що країни з високим рівнем доходу можуть дозволити собі більше інвестицій у знання. Отже, така кореляція не гарантує, що створення умов для розвитку детермінантів, що стосуються знань та освіти, в бідній країні автоматично призведе до економічного зростання у найближчому майбутньому.

Отже, підсумовуючи проведені дослідження, можна зробити висновок, що економіка знань є ключовим фактором у забезпеченні економічного зростання. Розвиток освіти, науки та інновацій сприяє створенню сприятливого середовища для розвитку бізнесу, підвищенню продуктивності та підтримці сталого економічного прогресу. Тому важливо звертати увагу на розвиток економіки знань та розробляти стратегії, спрямовані на її підтримку та зміцнення в умовах сучасного світу.

Список використаних джерел:

1. Global Knowledge Index. URL: <https://knoema.com/infographics/aomssce/global-knowledge-index?Region=Ukraine&indicator=Global%20Knowledge%20Index>
2. Alina Mihaela Dima, Liviu Begu, Maria Denisa Vasilescu, and Maria Alexandra Maassen. The Relationship between the Knowledge Economy and Global Competitiveness in the European Union. *Sustainability*, 2018. Volume 10 Issue 6, 1706; <https://doi.org/10.3390/su10061706>
3. Trujillo G. S. The role of knowledge in economic growth. *Problemas del desarrollo*, 2020. Volume 281. Issue 202. P. 150-16. DOI: <https://doi.org/10.22201/ieec.20078951e.2020.202.69483>
4. Офіційний сайт світового банку даних. URL: <https://datacatalog.worldbank.org>

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ОПТИМІЗАЦІЇ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

В умовах швидкого розвитку технологій та постійних змін у світовій економіці питання ефективного управління фінансовим станом підприємства стає особливо актуальним. Сучасні бізнес-процеси вимагають постійної адаптації та інновацій для підтримки стійкості та конкурентоспроможності.

В даний час підприємства стикаються з низкою викликів, що впливають на ефективність фінансового управління. Одним із ключових викликів є необхідність швидкого та точного аналізу даних для прийняття обґрунтованих фінансових рішень. У сучасному бізнесі обсяг даних зростає, і традиційні методи стають недостатньо ефективними. Крім того, мінливість ринкових умов вимагає від підприємств більш гнучкого та реактивного управління фінансами.

Цифрова трансформація є невід'ємною частиною сучасного бізнесу, і фінансове управління не виняток. Вона включає впровадження нових технологій та цифрових інструментів для оптимізації бізнес-процесів та покращення результативності. У контексті управління фінансовим станом підприємства, цифрова трансформація надає ряд можливостей для підвищення ефективності та реакції на мінливість ринку [1].

Існує безліч інноваційних підходів, які можуть революціонізувати систему фінансового управління. Розглянемо деякі з цих підходів [2]:

1. Використання штучного інтелекту (ШІ) у аналізі даних. Штучний інтелект надає можливості для покращення процесів аналізу та прогнозування фінансових даних; здатний обробляти великі обсяги інформації, виявляти приховані закономірності та надавати більш точні прогнози. Впровадження ШІ у фінансове управління може значно скоротити час на прийняття рішень і

збільшити точність фінансових аналізів, що особливо важливо в умовах економічного середовища, що швидко змінюється.

2. Блокчейн-технології для забезпечення прозорості та безпеки. Блокчейн є децентралізованою системою обліку, що забезпечує високу прозорість і безпеку фінансових транзакцій. Це є важливим аспектом в умовах глобальних бізнес-угод, де учасники можуть перебувати у різних частинах світу. Завдяки використанню даної технології можна усунути необхідність у посередниках і зменшити ризики шахрайства.

3. Хмарні рішення в управлінні фінансами. Впровадження хмарних технологій надає підприємствам гнучкість у зберіганні та обробці даних, а також забезпечує більш ефективне управління фінансами в умовах віддаленої роботи та розподілених команд. Вони спрощують доступ до фінансової інформації, покращують швидкість обробки даних та дозволяють оперативніше реагувати на зміни в економічному середовищі.

Такі інноваційні підходи до управління фінансовим станом підприємств надають можливість не лише оптимізувати поточні процеси, а й створювати нові стратегії управління, сприяючи адаптації до динаміки сучасного бізнесу [3].

Проаналізувавши динаміку використання інноваційних технологій 30 великих підприємств різних галузей виявили, що близько 60% компаній впроваджують системи ШІ для більш точного прогнозування фінансових показників, 40% фінансових організацій активно використовують блокчейн технології з метою оптимізації фінансових процесів. В області цифрових платежів та FinTech спостерігається помітне зростання, понад 70% компаній, які регулярно застосовують електронні платежі, і 30% впроваджують FinTech-рішення. Також є актуальною автоматизація процесів, приблизно 50% компаній впровадили роботизований процес автоматизації (RPA) для оптимізації фінансових операцій. У галузі кібербезпеки відзначається збільшення інвестицій лише на рівні 20%, в той же час увага до захисту є підвищеною [4].

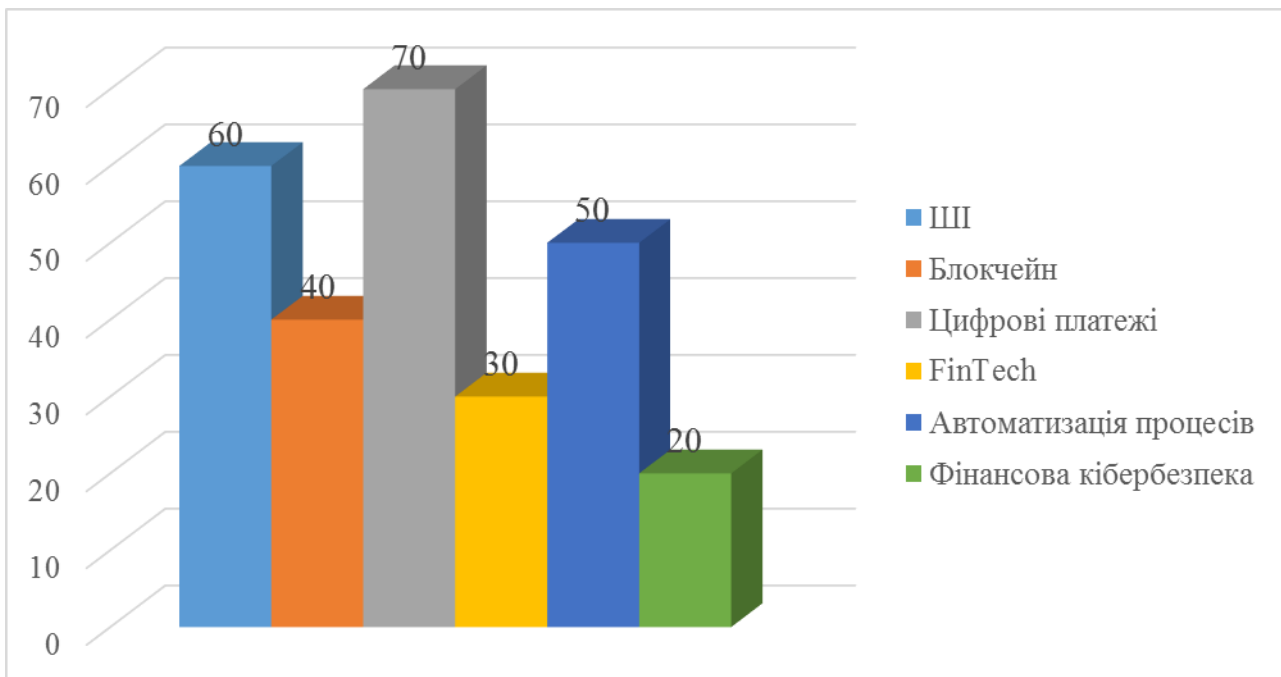


Рис. 1. Статистичні дані щодо використання інноваційних технологій на підприємстві, %

Джерело: [5].

Незважаючи на численні переваги, запровадження інновацій також пов'язане з ризиками та недоліками. Неконтрольоване використання ІІІ може призвести до неправильних висновків через недостатню навченість алгоритмів або спотворення даних. Також варто враховувати етичні аспекти, пов'язані з використанням ІІІ у фінансових рішеннях, наприклад, питання прозорості та відповідальності за результати прийнятих алгоритмами рішень.

У разі блокчейн-технологій, незважаючи на підвищену безпеку, існують питання, пов'язані з регулюванням та відповідністю стандартам. Також високий рівень прозорості може призвести до непередбачених наслідків у разі витоків конфіденційної інформації [1].

Навчання персоналу є ключовим елементом успішного впровадження, оскільки співробітники мають бути готовими ефективно працювати з новими інструментами та технологіями. Для успішного впровадження інноваційних підходів в управлінні фінансовим станом підприємства необхідно здійснити низку конкретних кроків. Важливим аспектом є аналіз плану застосування, що

включає етапи навчання персоналу: оцінка потреб у навчанні; розробка програм навчання; поетапне застосування; зворотній зв'язок та коригування; сприяння від постачальників технологій; регулярне поновлення програм навчання.

Проведення навчання персоналу зробить процес структурованішим, ефективнішим і орієнтованим на практичні результати [4].

Визначення ключових показників успішності (KPI) запровадження інновацій в управлінні фінансовим станом допоможе підприємству оцінити ефективність змін та коригувати стратегію за потреби. Регулярний моніторинг та аналіз KPI дозволяють не лише оцінювати поточні результати, а й виявляти потенціал для подальшого вдосконалення системи управління фінансовим станом. Це дозволяє підприємству залишатися гнучким та адаптуватися до змін у бізнес-середовищі.

Список використаних джерел

1. Гражевська Н. І., Чигиринський А. М. Цифрова трансформація економіки в умовах посилення глобальних ризиків і загроз. *Економіка та держава*. 2021. №8. С. 53–57.
2. Hryhoruk I., Moskvichova O. Osobliwość strategii finansowej przedsiębiorstwa w warunkach stabilności gospodarczej. *Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Humanitas Zarządzanie*. 2019. T. 20/1. P. 43-55.
3. Moskvichova O., Hryhoruk I. Impact of economic in stability on the financial strategy of the enterprise. *By the Academic Council of Aleksandras Stulginskis University*. 2018. 644 p.
4. Орлов В. Теоретико-методологічне обґрунтування структурних змін у фінансовій системі України. *Bulletin of Sumy National Agrarian University* 2021. № 3 (89), С. 3-10. <https://doi.org/10.32845/bsnau.2021.3.1>.
5. Державна служба статистики України [офіційний сайт]. URL:<https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: квітень 2024 р.).

УДК 334.735

Гринюк Н. А.

к. е. н., доцент, доцент кафедри професійної освіти,
ресторанного і туристичного бізнесу
Луганський національний університет імені Тараса Шевченка

СВІТОВИЙ ДОСВІД ОПОДАТКУВАННЯ КООПЕРАТИВНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Кооперативний сектор економіки виступає вагомою складовою в структурі економік розвинених країн світу. Визнаючи беззаперечну значущість кооперативних підприємств і організацій у вирішенні багатьох соціальних і

економічних питань, урядові структури провідних країн світу надають суттєву державну підтримку діяльності підприємств кооперативної форми господарювання. На сьогодні, характерною ознакою успішного соціально-економічного розвитку кооперативів зарубіжних країн є створення на законодавчому рівні системи податкових преференцій для різних форм і видів кооперативних підприємств.

Результати дослідження податкового законодавства зарубіжних країн свідчать про відсутність єдиного підходу до оподаткування кооперативних підприємств. Діючі податкові режими щодо кооперативних організацій, як правило, обумовлюються багатьма факторами: статусом кооперативу (неприбутковий/прибутковий), цільовою аудиторією споживачів (пайовики/непайовики), особливостями функціонування (вузько галузевий/універсальний), типом і видом діяльності тощо.

На сьогодні в світовій практиці можна умовно виділити наступні системи оподаткування кооперативних підприємств:

- єдина (загальна) система оподаткування для усіх видів підприємств незалежно від організаційно-правової форми;
- загальна система оподаткування, в межах якої застосовуються окремі пільги для кооперативних підприємств;
- особливі (спеціальні) режими оподаткування кооперативних підприємств.

Єдина система оподаткування застосовується в країнах, де кооперативні підприємства функціонують на суто комерційних засадах (Австрія, Ірландія, Фінляндія, Норвегія, Швейцарія) [5, 7]. Кооперативи цих країн, маючи податковий статус комерційних компаній, оподатковуються на загальних засадах і сплачують корпоративний податок за традиційними правилами.

Певним різновидом вище означеної практики сплати податків є застосування в межах загальної системи оподаткування окремих пільг для кооперативних підприємств. Зокрема, в країнах, де кооперативні організації

вдало поєднують комерціалізацію діяльності із соціальною спрямованістю (Швеція, Данія, Нідерланди) або спостерігаються тенденції до відродження кооперативних принципів діяльності (Великобританія, Німеччина, Бельгія) диференційовано оподатковують дохід членів кооперативу, отриманий за свою участь у діяльності кооперативної організації [5, 6, 7].

Інші країни як інструмент державної підтримки застосовують пільгові ставки оподаткування прибутку (або навіть звільнення від оподаткування) окремих видів діяльності кооперативних підприємств (Німеччина, Франція, Данія, Польща, Румунія, Болгарія, Греція, Туреччина). В деяких країнах податкові пільги спрямовані на підтримку діяльності вузькоспеціалізованих кооперативів (Румунія, Болгарія) [5, 7].

Найбільшу умовну групу утворюють країни, в яких застосовуються спеціальні податкові умови для функціонування кооперативних підприємств і організацій (Італія, Іспанія, Португалія, США, Канада, Китай) [5, 6]. Діючі пільгові ставки оподаткування кооперативів залежать від багатьох факторів. По-перше, диференціація ставки прибуткового податку визначається галуззю діяльності кооперативу. По-друге, розмір сплати прибуткового податку залежить від рівня соціальних виплат кооперативу. По-третє, на оподаткування кооперативів впливає дотримання задекларованих цілей обслуговування членів.

Як свідчать результати дослідження, уряди розвинених держав, визнаючи велику роль діяльності кооперативних підприємств в економіці своїх країн, створюють сприятливі податкові умови для функціонування і розвитку підприємств кооперативної форми господарювання.

Діючі системи оподаткування кооперативів зарубіжних країн враховують, з одного боку, статус кооперативних підприємств і цільову аудиторію їх обслуговування, а з іншого – створюють податкові преференції для тих видів кооперативів, в діяльності і розвитку яких зацікавлена держава.

В сучасних умовах глобалізації економіки розвиток вітчизняної кооперації неможливий без використання досвіду і умов діяльності кооперативних підприємств в країнах з розвинутою економікою.

В Україні найбільш організованою частиною кооперативного сектору економіки є система споживчої кооперації. На сьогодні, на жаль, діюча згідно чинного законодавства система оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб не враховує сутнісних характеристик результатів діяльності підприємств системи споживчої кооперації.

Прийняття життєво важливих законів України «Про споживчу кооперацію» [3] та «Про кооперацію» [2] створили необхідну законодавчу базу для забезпечення реалізації кооперативних принципів діяльності. В той же час, Цивільним кодексом визнано право споживчих товариств України здійснювати два види діяльності - непідприємницьку (основну) і підприємницьку (супутню) [4]. Але законодавче визнання некомерційного характеру основної діяльності споживчої кооперації не знайшло адекватного відображення в механізмі оподаткування результатів діяльності споживчих товариств. На сьогодні сплата податку на додану вартість з обсягу товарів, реалізованих членам споживчого кооперативу (згідно з діючим формулюванням Податкового кодексу [1]) порушує сутність непідприємницької діяльності кооперативних підприємств.

Застосування досвіду оподаткування кооперативних підприємств розвинених країн світу сприятиме прискоренню адаптації системи споживчої кооперації України до ринкових умов господарювання і активізації кооперативної форми міжнародної інтеграції з огляду на євроінтеграційні пріоритети міжнародної економічної діяльності України.

Список використаних джерел

1. Податковий Кодекс України: Закон України від 02.12.2010 № 2755- VI/ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (Дата звернення: 17.10.2022).
2. Про кооперацію: Закон України від 10 лип. 2003 р. № 1087-IV. / Верховна рада України. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/1087-4> (Дата звернення: 08.04.2024).
3. Про споживчу кооперацію: Закон України № 2265–XII-ВР від 10.04.1992р. URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua/laws/show/2265-12> (Дата звернення: 08.04.2024).

4. Цивільний кодекс: України Закон України № 435-IV (зі змінами) від 16.01.2003р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення: 08.04.2024).
5. Цимбал В.О. З досвіду кооперативних законодавств країн з розвинуеною ринковою економікою. URL: <http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc.../282.pdf>. (Дата звернення: 08.04.2024).
6. ICA Activities. URL: <http://www.ica.coop/activities/index.html> (Дата звернення: 08.04.2024).
7. European Community of Consumer Co-operatives. Statistics, retrieved from [Electronic resource]. URL: <http://www.eurocoop.org/en/members/statistics> (Дата звернення: 08.04.2024).

УДК 336

Дроботя Я. А.

к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування
Полтавського державного аграрного університету

Кравченко С. А.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

Михайлик С. І.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

Панкевич Р. І.

здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії

УПРАВЛІННЯ РИЗИКОМ ВТРАТИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУБ'ЄКТУ ГОСПОДАРЮВАННЯ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Фінансова безпека суб'єкта господарювання – базис ефективного функціонування в реаліях сьогодення та в реаліях майбутнього. Тож, здійснюючи господарювання кожен суб'єкт, з нашого погляду, повинен формувати ефективне управління. Вважаємо, що ефективне управління варто розпочинатися ще на етапі формування фінансових ресурсів, які забезпечують фінансову стійкість суб'єкту і є основою господарювання в якості основних та оборотних активів. Фінансові ресурси, які втілюються в капіталі можуть бути власними та позиковими. Тож, будь-який суб'єкт господарювання не зможе розпочати власну діяльність без утворення статутного капіталу, який згідно законодавства належить до власного капіталу. Надалі, якщо підприємство

прагне до розширення власної діяльності, до здешевлення капіталу, то воно може залучати позикові ресурси. Однак, залучення позикових ресурсів або ж функціонування лише на основі власного капіталу вимагає управління з ціллю:

- мінімізації фінансових ризиків;
- формування ресурсів в необхідних оптимальних обсягах;
- мінімізації вартості отриманих ресурсів;
- утримання конкурентних переваг;
- забезпечення рентабельності функціонування.

Тож, варто розпочати з мінімізації фінансових ризиків, так, зокрема мінімізація фінансових ризиків пов'язана перш за все із використанням позикового капіталу або ж функціонування на умовах власного капіталу, і тут криються певні ризики:

1) функціонування лише з використанням власного капіталу формує наступні ризики:

- втрата конкурентоспроможності;
- зниження рентабельності;
- неможливість збільшення обсягів виробництва та розширення діяльності;

2) функціонування із залученням позикових коштів формує такі ризики як:

- ймовірність втрати фінансової стійкості;
- ймовірність несплати відсотків за кредит та або ж суми кредиту.

Варто окреслити і переваги, зокрема:

1) функціонування лише з використанням власного капіталу має такі переваги як:

- забезпечення фінансової стійкості;

2) функціонування із залученням позикових коштів формує такі переваги як:

- здешевлення отриманого капіталу;
- можливість розширення діяльності;

- можливість запуску нової продукції, розширення ринків збуту, розширення діяльності загалом.

Отже, вважаємо, що запорука економічної безпеки розпочинається з вдалого управління фінансовими ресурсами, зокрема власною та позиковою складовою, адже, фінансові ресурси – основа функціонування теперішнього та майбутніх періодів.

Список використаних джерел:

1. Куліш Г. П., Родніченко І. В. Вплив фінансових ризиків на результати діяльності підприємства. *Причорноморські економічні студії*. 2018. Вип. 25. С. 98–103.
2. Орлик О. В. Фінансові ризики в системі забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства. *Інноваційна економіка*. 2016. № 5–6 [63]. С. 218–223.
3. Пожар Є. П. Аналіз фінансових ризиків та методи їх нейтралізації на підприємстві. *Інфраструктура ринку*. 2020. Вип. 43. С. 387–391.

УДК 336.64

Ковальчук Н.О.

к.е.н., доцент, асистент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

БАНКРУТСТВО В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ: НОВАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА

В умовах воєнного стану все частіше виникають ситуації, які унеможливають виконання зобов'язань боржниками перед кредиторами. Значна кількість суб'єктів господарювання знаходяться на тимчасово окупованій території, а їхні власники не мають взагалі до них доступу. З огляду на це, звернення до боржника у порядку позовного провадження, не може бути ефективним варіантом захисту прав кредитора. Тому важливим і дієвим механізмом захисту кредиторів стає саме процедура банкрутства.

Банкрутство юридичних та фізичних осіб в умовах воєнного стану має свої особливості пов'язані з тим, що формується новітня судова практика з питань

банкрутства, зумовлена як змінами законодавства, спричиненими війною, так і викликами, що постали перед бізнесом.

Необхідно відзначити, що навіть під час воєнного стану господарські суди працювали без перерви. У 2022 році суди відкрили на 42% менше проваджень у справах про банкрутство, ніж у 2021 році. Проте, незважаючи на це, кількість боржників постійно зростає. Тому навіть в умовах війни кредитори, які з тих чи інших причин не змогли звернутися до суду раніше, подають свої заяви зараз. Так само зростає кількість кредиторів, у яких тільки виникла необхідність ініціювати банкрутство своїх боржників. Як наслідок, очікується постійне зростання кількості справ про банкрутство.

Серед викликів, які постали перед судами у 2023 році у сфері банкрутства, можна виділити такі:

- відкриття та здійснення провадження у справах про банкрутство, якщо вимоги кредиторів не задоволені внаслідок збройної агресії проти України;
- задоволення вимог кредиторів – суб'єктів рф чи до особи, до якої застосовано мораторій;
- повноваження зазначених кредиторів в органах управління боржником; відшкодування шкоди/збитків, завданих збройною агресією рф, у межах справи про банкрутство [1].

29 липня 2023 року почали діяти зміни до КУзПБ, впроваджені законом про «військові банкрутства» – Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану» № 3249-ІХ.

Закон № 3249-ІХ [2] встановлює такі тимчасові положення, які діятимуть на період воєнного стану в Україні та протягом шести місяців із дня його припинення або скасування:

- збори (комітет) кредиторів можуть проводитися у режимі відеоконференції або за допомогою опитування;

- арбітражний керуючий не несе дисциплінарної відповідальності за невчинення дій та невиконання обов'язків визначених Кодексом України з процедур банкрутства, якщо їх вчинення та/або виконання було унеможливлено у зв'язку з веденням бойових дій у районах за місцезнаходженням або місцем проживання чи перебування боржника, кредитора, місцезнаходженням майна боржника, місцезнаходженням офісу або місцем проживання чи перебування арбітражного керуючого, що зумовлювало існування загроз для життя і здоров'я;

- право суду продовжити окремі процесуальні строки: проведення попереднього засідання суду, звернення у межах провадження у справі про банкрутство про визнання недійсними правочинів, вчинених боржником, дії мораторію на задоволення вимог кредиторів, оголошення про проведення першого, повторного та/або другого повторного аукціону, виконання плану санації чи реструктуризації боргів боржника, процедури розпорядження майном, ліквідації, реструктуризації боргів боржника та погашення боргів боржника;

- зупинення нарахування відсотків на зобов'язання боржника перед кредиторами, що реструктуризовані згідно з планом санації чи планом реструктуризації боргів боржника. Штрафні санкції за невиконання боржником таких зобов'язань не нараховують;

- можливість відкриття провадження у справі про банкрутство боржника без здійснення авансування винагороди арбітражному керуючому на депозитний рахунок суду;

- проведення обов'язкової оцінки шкоди та/або збитків, завданих боржнику внаслідок збройної агресії проти України;

- відмова суду щодо відкриття провадження у справі про банкрутство за заявою кредитора: якщо боржник до проведення підготовчого засідання доведе, що його внесли до електронного реєстру учасників відбору та виконавців державних контрактів (договорів), та має чинний контракт із державними замовниками у сфері оборони, або вимоги кредитора не задоволено внаслідок збройної агресії проти України, зокрема через перебування єдиного майнового

комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих рф територіях.

- незастосування солідарної відповідальності до органів управління боржника відповідно до ч. 6 ст. 34 КУЗПБ, якщо боржник не звернувся до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство внаслідок збройної агресії проти України, зокрема і через перебування єдиного майнового комплексу боржника на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих рф територіях.

Ч. 6 ст 34 УКЗПБ передбачає, що: «...боржник зобов'язаний у місячний строк звернутися до господарського суду із заявою про відкриття провадження у справі у разі, якщо задоволення вимог одного або кількох кредиторів призведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами (загроза неплатоспроможності). Якщо органи управління боржника допустили порушення цих вимог, вони несуть солідарну відповідальність за незадоволення вимог кредиторів» [3].

Отже, зміни у законодавстві щодо процедури банкрутства на період воєнного стану покликані пом'якшити негативні наслідки повномасштабного вторгнення, які значним чином впливають на здатність суб'єктів господарювання виконувати свої зобов'язання перед кредиторами, зокрема і через зменшення строків розгляду справ і витрат, пов'язаних з їх розглядом.

Список використаних джерел:

1. Васьковський О. Банкрутство під час війни. *Юридична практика*: веб-сайт. URL: <https://top50.com.ua/bankrutstvo-pid-chas-vijny/>
2. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо окремих питань провадження та застосування процедур банкрутства у період дії воєнного стану: Закон України від 13.07.2023 року № 3249-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3249-20#Text>
3. Кодекс України з процедур банкрутства: від 18.10.2018 р. № 2597- VIII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2597-19>

JEL: G32

Korbutiak Alina

PhD in Economics, Associate professor at the Department of Finance and Credit,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

Sokrovols'ka Nataliia

PhD in Economics, Associate professor at the Department of Finance and Credit,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University

PECULIARITIES OF MANAGING RECEIVABLES IN WARTIME

In the modern conditions of interaction between business entities, a new stage of development is observed, determined by changes in the market situation, caused by restrictions related to Covid-19 and Russia's military aggression against Ukraine. Debt relations in conditions of intense competition and an unpredictable external environment, in particular in connection with the pandemic and war, have become more difficult. Accounts receivable management is one of the key aspects of the management of modern domestic enterprises.

Domestic business entities act as open systems that facilitate interaction with the external environment. This approach emphasizes that the performance of each subject is determined not only by its own efficiency, but also by the efficiency of the financial and economic activity of its counterparties.

Since timely payment for products and services by buyers is critical, late payment can lead to financial difficulties for the seller's business. This can lead to the formation of receivables on its balance sheet, which in turn limits the financial capabilities of this business entity. Such a situation has a negative impact on capital turnover indicators, reduces the level of liquidity and solvency, and may lead to low performance and significant financial losses in the future.

The relevance and at the same time insufficient scientific development of the theoretical and applied aspects of optimizing the receivables of domestic entities indicate the need to find and implement optimal forms and methods of managing this asset at domestic enterprises in general.

Therefore, the existing methodological toolkit for assessment, accounting and analysis of receivables of domestic subjects is considered imperfect and requires further development. In other words, it is necessary to study more deeply the theoretical aspects of the formation of the mechanism of management of receivables of entities aimed at improving the quality of management of receivables of domestic economic entities.

The essence of accounts receivable is the financial obligation of the buyer to the supplier, which arises when purchasing goods or services under conditions of deferred payment. The conditions for the occurrence of this obligation are related to various forms of payment, such as deferment, installments or credit agreements, and depend on economic conditions, the agreement and the strategy of the enterprise. Regarding the classification of receivables, it is important to consider not only the time frames of payments, but also the risks associated with the reliability of customers, the characteristics of the industry and the sources of financing. Consideration and clarification of these aspects will contribute to a better understanding and management of accounts receivable.

In our modern conditions, accounts receivable of business entities is becoming more and more common and is recognized as a necessary element to accelerate the process of product sales between various interested parties.

In the implementation of operational activities of most domestic business entities, accounts receivable, or in other words, commodity lending, is a decisive factor in the field of product sales.

In the modern conditions of mutual settlements between economic entities, especially in the conditions of quarantine and military actions (especially in the east of Ukraine), a significant share of receivables and payables is observed on the balance sheets of domestic entities, which is part of their current assets and current liabilities.

According to Bilozertsev V.S.: “the existence of receivables is related to the search for a compromise solution between risk and profitability. And its optimal size is determined by comparing the profits that the company expects to receive at a

certain level of funds invested in receivables with the costs that it will bear for this” [1]. The author notes that the appearance of receivables at the enterprise for the delivered goods is the result of commodity lending. He indicates that the product credit has its own paid basis, and payment for its use can be made in the form of interest or included in the cost of the product. However, in practice, receivables/creditors actually represent a deferral of payment, and the nature of these mutual debt relationships strongly depends on the stability of business relationships between the counterparties - the supplier and the buyer.

Scientist Kovalenko D.I. also notes that “... it should be noted the dynamic nature and variability of receivables as an element of the company’s working capital” [2, 66].

Also important from the point of view of accounting for receivables is the opinion of N.V. Solovei, who notes that “...in the accounting of enterprises, a lot of attention is paid to accounting for receivables. The timeliness of taking measures for its repayment and reflection in the financial statements of the enterprise for the reporting period depends on the promptness and correctness of the submitted information about the state of receivables” [3, 125].

In order to create an effective mechanism for managing receivables, it is necessary to develop a clear and perfect classification of this type of enterprise debt. It is also important to unify the methods of its assessment and documents of primary and secondary accounting. This will provide an opportunity to collect information about settlements with the company's debtors at various levels of detail and generalization. At the same time, it is necessary to develop models of the relationship between the receivables and payables of the enterprise and the corresponding tools, which will allow to quickly and qualitatively identify negative phenomena that affect the quantitative and qualitative changes of the corresponding types of debts of domestic enterprises.

So, the receivables of a business entity, in its essence, is the amount that debtors have before this entity on a certain date. This debt arises as a result of providing funds, selling other assets, works or services directly to the debtor and is

not a financial asset intended for sale.

Kuzenko T.B. gives another definition: "...receivables are material resources that have not been paid by counterparties, or cash withdrawn from the circulation of monetary funds" [9, 126].

Therefore, the company's receivables are a component of its working capital, representing requirements for the return (receipt) of funds in the form of cash, material and other resources from counterparties and other business entities.

The opinion expressed by Rybalko O.M. & Sychova M. B. regarding the solution to the problems of the analysis of receivables in the field of small business is considered valid: "...at the enterprise it is necessary to carry out comprehensive, effective, systematic control over the state of receivables. Building an effective system for monitoring the movement and timely collection of receivables is necessary to ensure that information is received not only about what happened, but also about deviations that may occur. This is necessary so that regulation can be carried out in a preventive manner" [9, 166].

Taratut L.V.'s opinion is similar to the previous one, regarding the fact that: "...in the process of managing receivables, the most important thing is the implementation of control, which allows you to find out how efficiently and timely the repayment of receivables is, whether the proposed postponement of payment corresponds to requirements of the market and the state of the enterprise on it" [8, 222].

So, by analyzing various scientific approaches to defining the concept of "quality of management", it is possible to determine the essence of the category "quality of receivables management". This quality is manifested in the ability of the business entity to use innovations - new modern technologies, financial instruments, more advanced forms and methods of influencing counterparties-debtors. These innovations are aimed at effective management of the formation and timely repayment of receivables, ensuring the achievement of strategic goals and objectives at various stages of managing this aspect of business.

In today's conditions, the purpose of managing receivables is to regulate and coordinate the interests of the business entity and its counterparties, as well as to ensure financial stability and solvency in the long term. On the other hand, the management of receivables can be defined as a flexible mechanism of constant search for the most effective interactions with the external economic environment and the ability to achieve maximum success in the market through control over the financial flows of the business entity. The receivables management mechanism is shown in Figure 1.

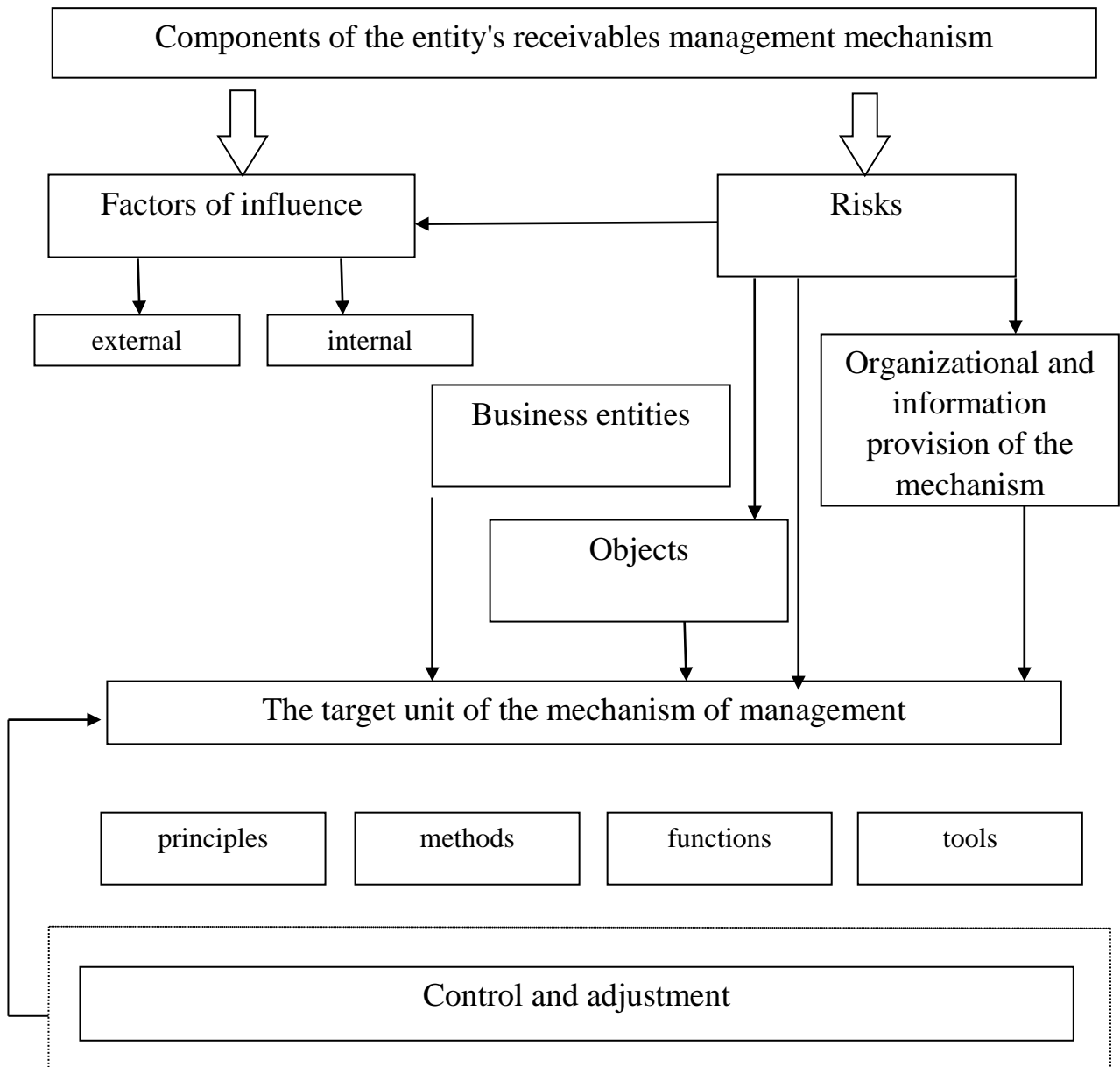


Figure 1. Mechanism of management of receivables of the enterprise

So, the proposed structure of the entity's receivables management mechanism

(Fig. 1.) contains certain components that are designed to ensure the necessary profit for the entity. This is achieved through the implementation of an appropriate credit policy, which contributes to the growth of the volume of products sold, as well as balancing the amount of debt and creating conditions for its timely return.

The mechanism for implementing the receivables management strategy of a business entity will be effective if the entity successfully uses all its components.

In the conditions of modern market transformations and complex conditions, enterprises find it necessary to focus their efforts not only on preventing internal and external threats, but also on maximizing the use of opportunities in order to ensure the realization of their own strategic economic interests.

Taking into account the goal of achieving reliable results in the field of management of receivables of a business entity, it is recommended to systematically analyze and determine key internal and external factors that affect the formation, movement and collection of receivables.

Therefore, the identification of the effectiveness of the management of receivables of a business entity, regardless of its industry and nature of activity, is determined by taking into account various factors that affect the effectiveness of its functioning. These factors can be classified according to their origin into external and internal.

External factors are factors that influence the mechanism of management of receivables of a business entity. These factors include the state's economic condition, the inflation rate, the state budget deficit, the monetary policy of the National Bank of Ukraine, the peculiarities of fiscal policy, the availability of credit resources on the market, the development of the financial market, the characteristics of the industry, including market saturation with products and the presence of competition. Taking into account these factors is important for the successful management of receivables and ensuring the financial stability of the business entity.

Internal factors are those that directly relate to the subject's economic activity. Among them, one can single out general aspects covering organizational and economic support, as well as financial and personnel aspects.

General aspects of management of receivables include the organizational and legal structure, the implementation of foreign economic activity, the effectiveness of price, tax and marketing policies, the duration of the production cycle, the availability of an information system for intra-company planning and management.

Financial aspects include various aspects of financial activities such as working capital management, financial stability, lending and other financial aspects that may affect accounts receivable.

Personnel aspects include aspects of personnel management, including qualifications, motivation, personnel development and other aspects that may affect the efficiency of operations and, accordingly, receivables.

The effectiveness of management of receivables of a business entity is determined by a number of financial factors, such as business reputation, business efficiency, liquidity, financial stability, credit policy, capital structure, financial planning, organizational aspects and use of technology. These factors interact to determine the overall context for optimizing accounts receivable management strategies and ensuring the stability of the company's financial condition.

Indeed, the appearance of debt in a business entity already depends on the existence of risks associated with conducting operations and settlements between various business participants. This type of risk can include operational, production, financial, investment, market, unforeseen competition risks, choosing an unreliable counterparty from a financial point of view, customs risks, implementation risks, credit risks, raiding risks, intentional bankruptcy and other similar circumstances.

It is important to emphasize that taking risks into account in the process of implementing this policy as an important component of the mechanism is a reliable way to protect the interests of the business entity from possible non-payments. This becomes an important prerequisite for making relevant high-quality and optimal decisions in this situation.

In turn, high-quality information support of the enterprise's receivables management mechanism will allow working with complete and up-to-date information on the volume, state and structure of receivables. Summary reporting will

provide information in the form and volume necessary for a comprehensive analysis.

In general, an effective mechanism for managing the entity's receivables is implemented thanks to systematic monitoring of reliable and timely information on the dynamics of the volume of receivables, its optimization by volume and various types.

The importance of the effective functioning of the entity's receivables management mechanism is recognized according to principles that include: dynamism, completeness, balance, reliability, efficiency, continuity. All these principles are of crucial importance for the creation of an effective mechanism for managing receivables of a business entity.

The modern mechanism for managing the receivables of a business entity is based on the use of a set of methods for reducing overdue (or doubtful) receivables, in particular:

- psychological methods - reminders by phone or fax, use of mass media or dissemination of information among suppliers (common to both counterparties), which in turn threatens the debtor with a loss of image in the future;

- economic methods - fines (penalty, penalty), pledge of property, suspension of supply and others;

- legal methods – complaints, claim work, pre-trial rewriting, filing a lawsuit in the commercial court, etc.;

- alternative tools – debt restructuring, offsetting of claims, repayment of receivables by offsetting payments to the budget.

Various tools are used in the receivables management mechanism, such as the clearing process, factoring, bill accounting, forfeiture, outsourcing, collateral, giving discounts to counterparties, debt restructuring, etc. These tools are aimed at optimizing the management of mutual settlements and reducing risks.

The final and no less important component of the receivables management mechanism is control and corrective actions, which include making appropriate changes to the receivables management process. This aspect ultimately affects the financial stability of the enterprise, as it allows making the necessary adjustments in a timely manner.

Through control, it is possible to assess the effectiveness and timeliness of the

company's receivables repayment process in a timely manner. Also, the control makes it possible to find out to what extent the proposed payment deferral terms meet the modern requirements of the market and the positioning of the investigated enterprise in its segment.

According to the authors [11], the debt management of the enterprise involves the development of a plan-schedule for working with debtors regarding debt collection, which is based on the debt inventory, its ranking by terms, security and reliability of return (Table 1).

Table 1

Plan-schedule of work with debtors regarding debt collection

Type of work	The content of the work
Drawing up a list of debtors	Systematization, arrangement of debtors by the amount of debt, terms, financial status.
Drawing up a schedule of work with debtors	A plan of daily activities, namely negotiations, letters, contracts, reconciliations.
Coordination of debt repayment actions	Debt repayment schedules, namely analysis of balance sheets, information about the debtor's debtors.
Independent debt repayment actions	Payment of debt by promissory note, factoring, etc.

For the most significant debtors (legal entities), it is recommended to develop an individual selection of debt repayment measures (Table 2) [11].

Table 2

Individual selection of measures for repayment of receivables

Event	Content
Phone reminder	Daily or 2-3 times a week.
Written reminder at the official level	The letter states the need to agree on a debt repayment schedule by the set deadline.
Coordination of repayment schedules	The schedule as a proposal complements the agreement of the parties with an indication of sanctions for non-fulfillment.
Obtaining information about the debtor's debtors	Together with the debtor, the possibility of offsetting is determined.

The effectiveness of control depends primarily on the level of interest of the owners, the degree of understanding of the role, place and importance of the

performance of control functions by managers at the highest levels of the enterprise's management. Control is of essential importance in identifying and mobilizing existing reserves, contributes to increasing the efficiency and quality of work. Properly organized control should not only detect deficiencies and violations, but also prevent them, as well as contribute to their timely elimination [12].

Thus, management of receivables of domestic economic entities becomes an urgent need in modern conditions. This is especially aggravated by tough conditions of competition, the need for quick decision-making regarding the provision of commodity loans, the low level of solvency and business activity of most domestic counterparties, as well as the limited amount of financial resources. This process is complex and multifaceted, requiring close cooperation of all divisions of the business entity and comprehensive consideration of a wide range of factors that affect its financial and economic activity.

References:

1. Bilozertsev V.S. Problems of management of receivables of wholesale trade enterprises / *Bulletin of the Dnipropetrovsk National University named by O. Honchar*. 2010. No. 10. Pp. 56–58.
2. Kovalenko D.I. Improving the calculation of the optimal amount of receivables of light industry enterprises of Ukraine / *Investments: practice and experience*. 2010. No. 16. Pp. 65–69.
3. Solovei N.V., Malinoshevska K.I. Problems of accounting for receivables / *Problems of increasing the efficiency of infrastructure*. 2018. No. 25. Pp. 125-130.
4. Blank I.O. Financial management: education. manual K.: Elga, 2015. 724p.
5. Zyatkovsky I.V. Enterprise finance: teaching manual. / K.: Condor. 2003. 364 p.
6. Makukh T.O. Improvement of the system of management of financial resource flows of enterprises / *Foreign trade: law and economics*. 2017. No. 6. Pp.84-88.
7. Bilyk M. D. Management of receivables of enterprises. *Finances of Ukraine*. 2019. No. 12. Pp. 24–37.
8. Taratuta L.V. Management of current accounts receivable in crisis conditions / *Sustainable development of the economy*. 2021. No. 4. Pp. 220-228.
9. Kuzenko T.B. Accounts receivable management as a factor in ensuring the financial security of the enterprise / *Bulletin of the Transport and Industry Economy*. 2018. No. 29. Pp. 124-126.
10. Rybalko O.M., Sychova M.B. Some aspects of effective management of receivables / *Bulletin of Zaporizhzhya National University*. 2020. No. 1. P. 164-169.
11. Korbutyak A.G., Naidysh V.V. Management of receivables of the enterprise and directions of optimization of its structure / *XI International Scientific and Practical Conference "Challenges in Science of Nowadays"* (May 26-28, 2023, Washington, USA). - No. 156 (2023) (156), pp. 64–68. URL: <https://archive.interconf.center/index.php/conference-proceeding/article/view/3447>.
12. Yeliseyeva O., Belozertsev V. Management of receivables and factors influencing its quality. *European Journal of Management Issues*. 2021. Vol. 29, No. 1. Pp. 3–11. URL: <https://doi.org/10.15421/192101> (date of access: 05/02/2023).

ПРОФЕСІЙНЕ СУДЖЕННЯ БУХГАЛТЕРА ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ РЕЛЕВАНТНОСТІ ОБЛІКОВИХ ДАНИХ

З метою досягнення конкурентних переваг суб'єкти підприємницької діяльності активно вдаються до зміни управлінської політики, що передбачає прийняття стратегічних, неформалізованих, багатоцільових, нетипових управлінських рішень та рішень з ймовірнісним та невизначеним інформаційним забезпеченням. Такий стане речей призводить до необхідності удосконалення теоретичних та практичних аспектів функціонування системи бухгалтерського обліку як домінантної інформаційної складової системи управління. «Аксіоматичним є твердження, що менеджмент отримує інформацію переважно з бухгалтерського обліку, а також що така інформація не завжди перекриває запити її користувачів, має певні викривлення та потребує зв'язування з іншими інформаційними системи підприємства. Набуває популярності твердження про потребу розширення можливостей бухгалтерського обліку щодо сприяння виробленню сценаріїв розвитку підприємства або передбачення напрямків зміни окремих показників, зафіксованих у звітності підприємства» [3, с. 93]. Ідентифікація в інформаційному забезпеченні процесу прийняття управлінських рішень додаткових підсистем управлінського чи стратегічного обліку дозволить кількісно та якісно покращити інформування користувачів, задовільнити їх інформаційні потреби релевантними даними, проте наведені дії неодмінно призведуть до збільшення обсягів затрачених ресурсів на оброблення інформації, появи комунікаційних бар'єрів між продуцентами та користувачами облікової інформації, появи проміжних об'єктів обліку з низьким рівнем інформаційної цінності тощо.

Система бухгалтерського обліку є складною структурою з точки зору її організації та методів, які застосовуються в процесі оброблення інформації,

характеризується необхідністю застосування індивідуальних підходів до відображення господарських операцій, ідентифікації, систематизації та узагальнення відповідної інформації. Наведені завдання покладені на облікових працівників, що створює передумови до застосування ними власного професійного бачення, тобто професійних суджень щодо застосування облікового інструментарію при підготовці відповіді на інформаційні запити користувачів. «Професійне судження бухгалтера – це інструмент формування мінімально необхідної облікової інформації різноплановим користувачам, що підготовлена та визнана бухгалтером і ґрунтується на використанні його професійних знань, навичок, вмій та етичних норм поведінки з метою забезпечення бухгалтерськими даними управління економічними процесами, визначення результатів діяльності підприємства та його структурних підрозділів, ідентифікації та оцінки внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства, процесу розробки, реалізації та моніторингу стратегії підприємства, який гарантує надійність цієї інформації» [2, с. 140-141].

Професійне судження облікового працівника здатне в межах нормативно визначених вимог щодо організації та ведення обліку, а також звітування про результати фінансово-господарської діяльності підвищити релевантність інформації про здійснені господарські операції відносно інформаційних потреб користувачів. Цінність професійного судження забезпечується за рахунок дотримання переліку процедур його застосування в облікових процесах та при підготовці інформаційного забезпечення процесу прийняття управлінських рішень (рис. 1). В основі застосування бухгалтером професійного судження перебувають спеціалізовані знання, професійні обов'язки, набутий практичний досвід, орієнтація на господарські потреби та інформаційні запити користувачів, інформаційні комунікації та особисті професійні якості. Саме дані аспекти забезпечують оптимальність вибору облікового інструментарію задля задоволення інформаційних потреб користувачів облікової інформації.

За результатами застосування обліковими працівниками професійних

суджень здійснюється вибір форм звітності, ідентифікація обставин для відображення в обліку витрат і доходів майбутніх періодів, обґрунтування вибору методів нарахування амортизації, оцінки запасів при їх вибутті, створення резервів й інших видів забезпечень, визнання доходів від виконання робіт (надання послуг), визначається алгоритм реагування на податкові різниці при визначенні податкового зобов'язання з податку на прибуток, формується підхід до розкриття інформації про надходження та витрачання грошових коштів тощо. Дані об'єкти обліку та звітності характеризуються власною активністю та маніпулятивністю щодо можливого, за допомогою облікового інструментарію, викривлення інформації про фактичний фінансовий стан та результати діяльності суб'єкта господарювання у певному звітному періоді.

«Важливою передумовою побудови ефективної системи бухгалтерського обліку на підприємстві, здатної максимально задовольняти інформаційні потреби користувачів, є визначення кількісних та якісних параметрів оцінки її ефективності» [1, с. 8]. Професійне судження бухгалтера одночасно виступає кількісним та якісним мірилом ефективності системи бухгалтерського обліку, адже здатне забезпечити достовірність та доречність облікової інформації у достатніх для користувачів обсягах.

Наведений алгоритм застосування бухгалтером професійного судження потребує належного регламентування, що може бути забезпечене шляхом внесення до внутрішніх розпорядчих документів положень, які б констатували його дії в межах чинного нормативно-правового поля, визначали алгоритм дій при прийнятті рішення про застосування професійного судження, зміст та формат комунікацій із зацікавленими сторонами та пов'язаними суб'єктами процесу оброблення облікової інформації тощо.

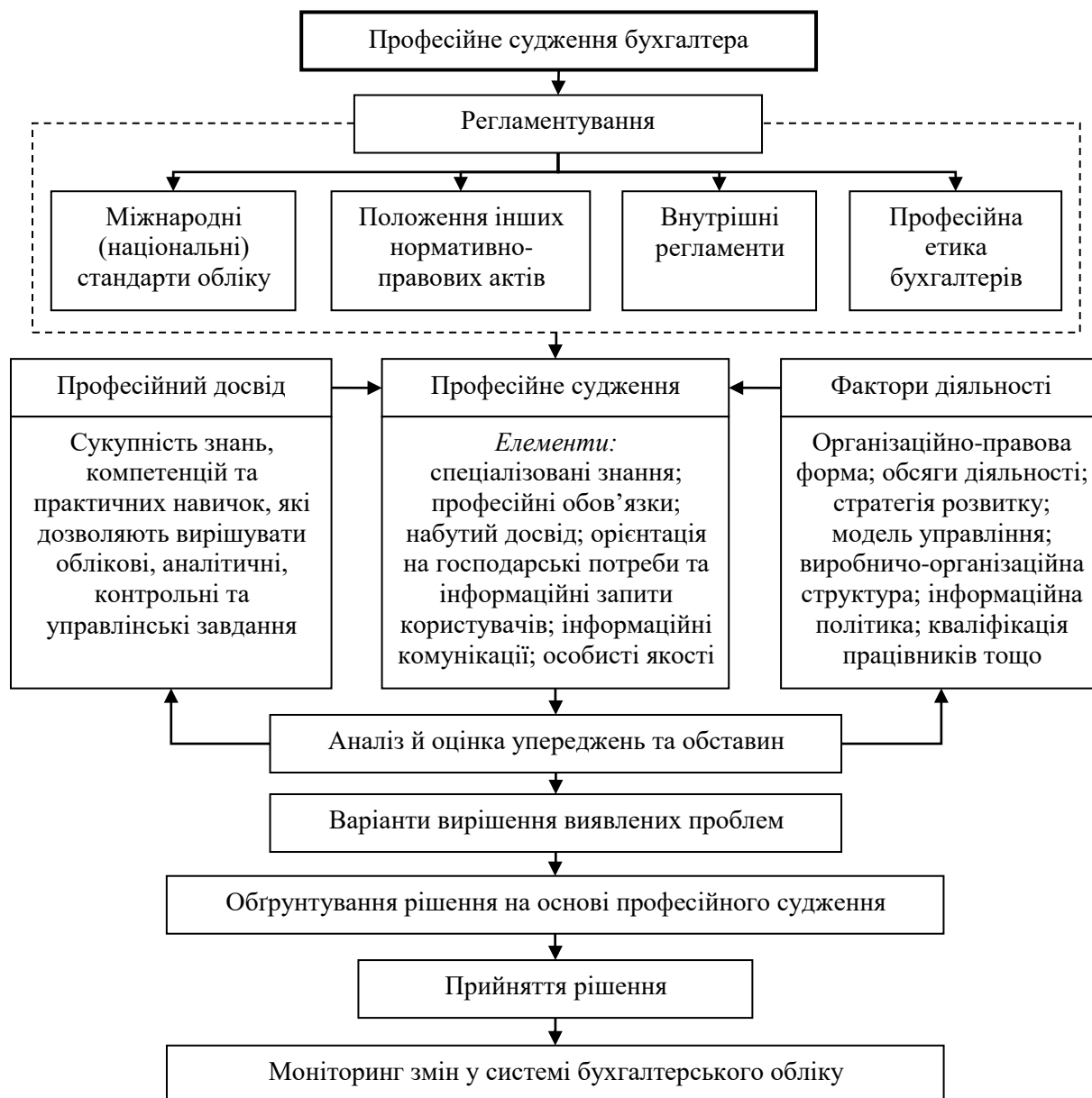


Рис. 1. Алгоритм застосування бухгалтером професійного судження

Список використаних джерел:

1. Кузь В.І. Ефективність системи бухгалтерського обліку на підприємстві. *Молодий вчений*. 2015. №5(2). С. 8-12.
2. Маренич Т.Г., Ковальова Т.В. Системний підхід до сутності професійного судження бухгалтера. *Бізнес Інформ*. 2022. №10. С. 132-144.
3. Пилипенко А.А., Тирінов А.В. Системна парадигма організації бухгалтерського обліку в умовах четвертої промислової революції. *Бізнес Інформ*. 2022. №5. С. 92-99.

НЕОБХІДНІСТЬ ІНСТРУМЕНТАРІЮ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Московська агресія проти України, яка викликала масштабні руйнування виробничого капіталу та інфраструктури, призвела до суттєвого скорочення доходів, зменшення рівня купівельної спроможності, обсягів накопичених активів тощо. З початку повномасштабної війни в Україні реальний сектор економіки зазнав нищівних втрат та руйнувань активів, аграрних і земельних ресурсів; порушенням логістичних ланцюгів, скорочення пропозиції трудових ресурсів. Реальний сектор економіки порівняно з довоєнним періодом у воєнні роки почав відігравати відчутно меншу роль у створенні ВВП країни.

Війна порушила фінансові потоки, утворився значний дефіцит бюджетного фінансування на тлі швидко зростаючого бюджетного дефіциту і великих виплат за боргами, посилила вразливість фіскальної системи, дестабілізувала сальдо платіжного балансу. Бюджетне фінансування стало залежним від допомоги країн-партнерів, тому підтримання української економіки значною мірою залежить від активізації роботи бізнесу.

Відновлення потенціалу українських підприємств в умовах війни потребує подолання існуючих проблем та обмежень, масштабування ефективних стратегій та практик підприємств щодо виходу з кризи та пристосування до нових умов діяльності. Відбувається релокація бізнесу, підприємства переміщуються у більш безпечні регіони. Це відбувається за допомогою державної програми релокації підприємств, але потребує також додаткових фінансових ресурсів.

Водночас, завданням нової економіки України має бути побудова на сучасних технологічних засадах, здатних забезпечити структурну перебудову з

пріоритетним розвитком переробних виробництв, впровадженням прогресивних рішень європейської політики в сфері енергоефективності, впровадження принципів сталого розвитку і циркулярної економіки, екологічного виробництва тощо.

Внаслідок високих фінансово-економічних ризиків процес відновлення роботи підприємств ускладнено через обмежені можливості самофінансування, фінансування ресурсами банківської системи, державного та місцевих бюджетів. Так як тривають бойові дії український бізнес є малопривабливим для приватних інвесторів. Тому однією з ключових проблем для розвитку підприємств залишається пошук фінансування. У разі збереження високих безпекових ризиків у середньостроковому періоді інвестиційна криза може стати затяжною, тоді як кошти Державного бюджету та міжнародних організацій переважно спрямовуватимуть у оборонні, гуманітарні, інфраструктурні проекти, які є пріоритетними в умовах війни [1]. Не врахування ролі реального сектору економіки при формуванні інвестиційних проектів та міжнародної допомоги може призвести до суттєвого гальмування економічного відновлення.

Сучасні програми підтримки підприємницької діяльності набувають особливої актуальності, зокрема діючі зараз програми пільгового кредитування та отримання грантів для бізнесу. Однією з найпоширеніших кредитних програм, що ініціюється Фондом розвитку підприємництва є державна програма «Доступні кредити 5-7-9%», яка передбачає зниження процентної ставки в залежності від кількості створених робочих місць. Станом на грудень 2023 р. близько 40% чистого гривневого кредитного портфеля банків України становили кредити за пільговими ставками в рамках цієї програми, а 90% нових кредитів для бізнесу за час повномасштабної війни були видані саме в її рамках [2]. Серед програм ФРП доступні для підприємств також програми «Підтримки підприємств паливно-енергетичного комплексу», «Доступний фінансовий лізинг 5-7-9%», програма з підтримки інвестицій МСП, програма мікрокредитування, програма з кредитування ММСП України за пріоритетними галузевими напрямками

Однією із грантових державних програм є проєкт «єРобота», в рамках якого для підприємців стають доступнішими різноманітні гранти. Вона включає такі основні напрямки: мікрогранти, що надаються для створення власного бізнесу; гранти для модернізації та розвитку підприємств сектору переробки; державне фінансування закладки садів; отримання коштів для розвитку господарств тепличного типу; грантові кошти на реалізацію стартапів, включно з сектором ІТ тощо. Також у Дія Бізнес станом на квітень 2024 року представлено 24 грантових програми для МСП або ММСП, грантодавцями яких є міжнародні організації.

Таким чином допомога іноземних країн-партнерів та міжнародних організацій, державні програми фінансування бізнесу є необхідними інструментами підтримки функціонування та розвитку підприємств України у воєнний період, що дає їм можливість створювати додану вартість, задовольняти потреби у необхідних товарах та сплачувати податки.

Список використаних джерел:

1. Пріоритети розвитку реального сектора в умовах війни та повоєнного відновлення економіки України : аналіт. доп. за загальн. ред. Я. А. Жаліла Київ : НІСД, 2024. 104с. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2024-02/ad_realsektor-2023.pdf
2. Фонд розвитку підприємства: офіційний сайт URL: <https://bdf.gov.ua/publicna-informatsiia/informatsiia-pro-rezultaty-derzhavnoi-prohramy-dostupni-kredyty-5-7-9/>

УДК 339.9

Михайлина Д. Г.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

НЕМАТЕРІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ ЯК СКЛАДОВА СУЧАСНОГО МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Дематеріалізація та цифровізація стали провідною рисою сучасної глобальної економіки та ключовим фактором конкурентоспроможності в галузі міжнародного бізнесу. При цьому «абстрактні та нематеріальні форми капіталу» [1, с. 90] мають здатність «накопичуватися швидше, ніж матеріальні

активи у зв'язку з їхньою масштабованістю» [2]. Про стрімке зростання ролі нематеріального капіталу у глобальній економіці свідчить як відчутне посилення уваги світової спільноти до цього питання, так і масштаби його впливу на розвиток міжнародного бізнесу. Зокрема, за експертними оцінками, протягом останніх 25 років частка загальних світових інвестицій у нематеріальні активи зросла на 29%, демонструючи небувалу стійкість, попри поточну глобальну соціально-економічну невизначеність [3]. Вартість нематеріальних активів, котрі знаходяться у власності провідних компаній світу, у 2023 р. зросла на 8%, нараховуючи суму в 61,9 трлн дол. США, що майже втричі перевищує вартість ВВП Сполучених Штатів [4]. У той же час вартість чистих матеріальних активів світу залишається незмінною та становить значно меншу частку доданої вартості, ніж нематеріальні активи [9].

На нематеріальні активи припадає близько 90% ринкової вартості компаній з найбільшою ринковою капіталізацією в світі (S&P 500), що на 22% перевищує рівень 1995 р. [5]. Особливо яскраво спостерігається вартісний зсув у бік нематеріального капіталу на прикладі п'яти найбільших світових компаній за ринковою капіталізацією. У 1970-х до таких компаній належали промислові конгломерати, гірничодобувні компанії та фірми, частка нематеріального капіталу котрих не перевищувала 20% вартості фірми, зокрема - IBM, Exxon Mobil, P&G, GE, 3M. Сьогодні ж до компаній з найбільшою ринковою капіталізацією увійшли фірми, матеріальний капітал котрих становить не більше 20% їхньої вартості [6]. До них належать такі фірми як Apple, Alphabet, Microsoft, Amazon, Facebook, котрі в сучасній літературі фігурують як «беззаводські виробники» («factoryless manufacturers») [1; 7]. Особливістю таких компаній є те, що володіючи відносно невеликими матеріальними виробничими потужностями, вони спеціалізуються на нарощуванні доданої вартості здебільшого у сфері НДДКР, дизайну, брендингу, маркетингу, роздрібною торгівлі тощо. Яскравими представниками успішного бізнесу на основі нематеріального капіталу стали також такі фірми як Booking.com,

AirBnB, Uber основними активами котрих є бренди, платформи та мережі для комунікації з клієнтами [2].

У сучасних умовах нематеріальний капітал формує левову частку вартості товару, котрий купують споживачі, та виступає фактором успішності компанії на ринку. До категорії нематеріального капіталу належить досить широкий спектр ресурсів, котрі базуються на інформації, технологіях та знаннях, включаючи такі складові, як технологічне ноу-хау, програмне забезпечення, бази даних, проектування та дизайн продуктів і послуг, маркетингові дослідження, реклама, торгові марки, організаційний капітал, професійні навички та навчання, певні типи організаційних структур бізнесу тощо. Загалом нематеріальні активи поділяють на дві великі групи: 1) активи, пов'язані зі знаннями, котрі охоплюють технології, дизайн, організаційне, матеріально-технічне, управлінське ноу-хау; 2) активи, пов'язані з репутацією, котрі охоплюють поняття гудвілу, що поширюється на поняття бренду та іміджу компанії. При цьому бренди є ключовими нематеріальними носіями ринкового успіху фірм. У той же час взаємодія з клієнтами, як додаткове нематеріальне джерело цінності, дозволяє компаніям розвивати знання, збирати та опрацьовувати дані з метою створення бажаних продуктів [9].

Саме це і визначає зміни глобальних бізнес-моделей у бік комплексної цифровізації, розвитку штучного інтелекту та впровадження інновацій, що у 2023 р. були визначені як головні корпоративні пріоритети [8]. У зв'язку із цим провідні фірми спеціалізуються на найбільш наукомістких, технологічно інтенсивних видах діяльності з нахилом на розвиток інтелектуальної власності (брендів, торгових марок, патентів, власних знань).

Доведено, що обсяги інвестицій у нематеріальні активи корелюють із зростанням продуктивності в розрізі окремих галузей [3]. Зокрема, серед найбільш інноваційних та наукомістких галузей сьогодні вирізняються машинобудівна, електронна, фармацевтична, хімічна, комп'ютерна, оптична, інформаційно-телекомунікаційна, галузі, які охоплюють складні технології та

демонструють найшвидше зростання кількості патентувань за останні три десятиліття. Серед новітніх галузей, які зазнають стрімких трансформацій передовсім за рахунок активного інвестування у нематеріальні активи, впровадження інноваційних технологій, включаючи штучний інтелект, також виділяються сфери комерційних послуг, медіа та страхування [4].

Таким чином, існує тісний взаємозв'язок між входженням світового господарства в еру промислової революції 4.0, глобальним технологічним розвитком та нарощенням ролі нематеріального капіталу в міжнародному бізнесі. Поряд із появою інтернету, цифрових платформ, програмного забезпечення, впровадженням таких передових технологій, як штучний інтелект (AI), інтернет речей (IoT), робототехніка, блокчейн, великі дані тощо спостерігається стрімке зростання вартості нематеріальних активів провідних компаній світу, котрі адаптуючись до інноваційних викликів, формують гнучкі бізнес-моделі та глобальні ланцюжки створення вартості на основі технологічних ресурсів і можливостей.

Список використаних джерел:

1. Bryan D., Rafferty M., Wigan D. Intangible Capital. In L. Seabrooke, & D. Wigan (Eds.), *Global Wealth Chains: Asset Strategies in the World Economy*. 2022. pp. 89-113. Oxford University Press. URL: <https://doi.org/10.1093/oso/9780198832379.003.0005> (дата звернення: 19.03.2024)
2. Returns to intangible capital in global value chains: New evidence on trends and policy determinants. *OECD Trade Policy Papers*, No. 240, OECD Publishing, Paris, 2020. URL: <https://doi.org/10.1787/4cd06f19-en> (дата звернення: 7.03.2024)
3. Getting tangible about intangibles: The future of growth and productivity? / Hazan E., Smit S., Woetzel L., Cvetanovski B., Krishnan M., Gregg B., Perrey J., Hjartar K. *McKinsey & Company*. 2021, June 16. URL: <https://www.mckinsey.com/capabilities/growth-marketing-and-sales/our-insights/getting-tangible-about-intangibles-the-future-of-growth-and-productivity> (дата звернення: 27.02.2024)
4. Global Intangible Finance Tracker (Gift™) - The Annual Review Of The World's Intangible Value. *Brand Finance. GIFT*. 2023. URL: <https://brandirectory.com/reports/gift-2023> (дата звернення: 12.03.2024)
5. Intangible Asset Market Value Study. *Ocean Tomo*. 2020. URL: <https://oceantomo.com/intangible-asset-market-value-study/> (дата звернення: 25.02.2024)
6. 2019 Intangible Assets Financial Statement Impact Comparison Report. *Ponemon Institute LLC*. 2019. URL: <https://www.aon.com/getmedia/60fbb49a-c7a5-4027-ba98-0553b29dc89f/Ponemon-Report-V24.aspx> (дата звернення: 18.03.2024)
7. Global Value Chain Development Report 2021: Beyond Production. *WTO*. 2021, November. URL: https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/00_gvc_dev_report_2021_e.pdf (дата звернення: 15.03.2024)

8. Most Innovative Companies 2023. Reaching New Heights in Uncertain Times. *BCG*. 2023, May. URL: <https://www.bcg.com/publications/2023/advantages-through-innovation-in-uncertain-times> (дата звернення: 16.03.2024)
9. World Intellectual Property Report 2017: Intangible capital in global value chains. Geneva. *WIPO*. 2017. URL: https://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/wipo_pub_944_2017.pdf (дата звернення: 10.03.2024)

УДК 657.4

Никифорак І.І.

к.е.н., доцент кафедри обліку, аналізу і аудиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВПЛИВ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ПІДПРИЄМСТВА

Сучасні ринкові умови вимагають ефективного господарювання, що характеризується позитивним кінцевим фінансовим результатом та високими показниками рентабельності. Найбільш вигідні результати діяльності можливо отримати лише за умови ефективного управління та якісного інформаційного забезпечення такого процесу. Особливості формування інформації щодо формування фінансових результатів у розрізі складових та їх відображення у фінансовій звітності визначаються в обліковій політиці підприємства. Тому обґрунтування елементів облікової політики відіграє важливу роль у забезпеченні успішного розвитку підприємства.

Проблеми удосконалення теоретичних, методологічних та організаційних засад формування облікової політики в системі управління фінансовими результатами діяльності підприємства займається багато науковців, зокрема Т.В. Барановська, Ф.Ф. Бутинець, Г.М. Давидов, І.П. Житний, В.А.Кулик, М.С. Пушкар та інші. Проте в мінливих умовах ринкового середовища вирішення указаних проблем залишається актуальним питанням дотепер, тому потребує подальших наукових досліджень.

Мета дослідження полягає у визначенні підходів до формування елементів облікової політики в контексті ефективного управління фінансовими результатами підприємства.

Кінцевий фінансовий результат визначається у Звіті про фінансові результати (ф. №2) на підставі порівняння доходів і витрат за видами діяльності підприємства. Тому з метою управління процесом формування фінансових результатів необхідно володіти точною та своєчасною інформацією у розрізі видів, обсягів та періоду виникнення доходів та витрат внаслідок здійснених господарських операцій підприємства. Натепер чинні норми законодавства дозволяють суб'єктам господарювання здійснити самостійний вибір серед можливих альтернативних варіантів обліку доходів та витрат шляхом індивідуального обґрунтування елементів облікової політики [1]. Тому формування елементів облікової політики щодо доходів та витрат є основою для створення належного інформаційного підґрунтя, на підставі якого можна приймати ефективні управлінські рішення (рис. 1).

<i>ЕЛЕМЕНТИ ОБЛІКОВОЇ ПОЛІТИКИ ДОХОДІВ ТА ВИТРАТ</i>		
<i>Методологічні аспекти</i>	<i>Технологічні аспекти</i>	<i>Організаційні аспекти</i>
<p>Способи оцінки та класифікації доходів та витрат</p> <p>Обсяги виникнення витрат залежать від вибору:</p> <p>а) методу нарахування амортизації необоротних активів</p> <p>б) методу оцінки вибуття запасів</p> <p>в) порядку створення забезпечень майбутніх витрат і платежів</p> <p>г) формування резерву сумнівних боргів</p> <p>д) розподілу загальнопромислових витрат</p> <p>Методи обліку витрат та калькулювання собівартості продукції</p>	<p>Робочий план рахунків для обліку доходів та витрат</p> <p>Графік документообороту щодо виникнення доходів та витрат</p> <p>Порядок проведення інвентаризації активів, в тому числі незавершеного виробництва</p>	<p>Посадові інструкції та список матеріально-відповідальних осіб за виникнення доходів та витрат</p> <p>Поєднання видів обліку та контролю доходів та витрат за місцями їх виникнення</p>
<i>ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ ПРИЙНЯТТЯ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ</i>		
<p>Порядок формування інформації у Звіті про фінансові результати (форма №2)</p> <p>Визначення податку на прибуток підприємства</p>	<p>Забезпечення точності та достовірності інформації про доходи та витрати у регістрах обліку:</p> <p>журнал 5 «Облік витрат»</p> <p>журнал 6 «Облік доходів і результатів діяльності»</p>	<p>Контроль за ефективністю використання майна підприємства</p>

Рис 1. Вплив елементів облікової політики на формування фінансових результатів підприємства

Обґрунтування організаційних, технологічних та методологічних елементів облікової політики щодо доходів та витрат дозволяє генерувати якісне інформаційне забезпечення із врахуванням обраних цілей та особливостей діяльності підприємства. Це дозволить приймати виважені управлінські рішення стосовно формування оптимального обсягу фінансових результатів та рівня їх оподаткування.

Таким чином, удосконалення підходів до формування облікової політики доходів та витрат сприятиме створенню ефективного механізму управління фінансовими результатами підприємства.

Список використаних джерел:

1. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: наказ Міністерства фінансів України №635 від 27.06.2013 р. зі змінами та доповненнями/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0635201-13?lang=ru>

УДК 330.322.1(477.85)

Саїнчук Н. В.

к.е.н., доцент кафедра фінансів і кредиту

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

Шум Ю. О.

магістр

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

**ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ІНВЕСТИЦІЙНИМИ РЕСУРСАМИ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОДИНИЦІ**

Економічні реформи, що надзвичайно є актуальними національної економіки потребують масштабних інвестиційних вкладень. Тому, що саме активізація інвестиційної діяльності визначає динаміку економічного розвитку в Україні. При цьому розвиток національної економіки потребує активної державної інвестиційної політики і ефективного використання інвестиційних ресурсів.

Визначити основні підходи до управління інвестиційними ресурсами територіальної одиниці.

На сьогодні в Україні залучення як внутрішніх, так і зовнішніх інвестиційних ресурсів гальмується за рахунок несприятливого інвестиційного клімату, на який впливають безліч зовнішніх і внутрішніх факторів. Так серед основних факторів, які гальмують активність залучення інвестиційних ресурсів, наступні:

- військова агресія зі сторони росії;
- нестабільна політична ситуація в державі;
- низький рівень фінансових можливостей суб'єктів господарювання, населення та бюджетів;
- постійні зміни законодавства;
- недосконала система страхування ризиків інвесторів.

Одним із чинником гальмування інвестиційної активності в країні є спрямування вагомої частини бюджету на фінансування соціальної сфери і погашення зовнішнього боргу держави. Як правило, проблему нестачі інвестиційних ресурсів в державі покривають за рахунок зовнішніх інвестицій. Роль іноземних інвестиційних ресурсів при цьому дуже вагома і вони стають фактором для збільшення їхніх внутрішніх інвестицій. Але залучення зовнішніх інвестиційних ресурсів не повинно проходити стихійно, держава має за допомогою відповідних інструментів (обмеження, пільги, стимули) це регулювати.

У реальному секторі національної економіки джерелами формування інвестиційних ресурсів вагоме значення займають власні джерела суб'єктів господарювання – прибуток і амортизаційні відрахування.

Актуальність проблеми конкурентоспроможності окремих територіальних одиниць, залучення до них інвестиційних ресурсів та їх інвестиційної привабливості все частіше обговорюється владою, міськими громадами, суб'єктами господарювання та інвесторами. Рівень інвестиційної привабливості

збільшується при оптимальному досягненні консенсусу з приводу залучення інвестиційних ресурсів між суб'єктами інвестиційного процесу.

На нашу думку, формування джерел та залучення інвестиційних ресурсів територіальної одиниці залежить від співвідношення таких категорій як інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат та інвестиційна активність. Отже, поняття інвестиційного клімату окремих територіальних одиниць визначається розвитком їхньої інвестиційної привабливості та інвестиційної активності (рис. 1).



Рис. 1. Взаємозв'язок поняття інвестиційний клімат та інвестиційна діяльність територіальної одиниці

Формування джерел інвестиційних ресурсів є закономірним явищем в інвестиційній діяльності. У відповідності до їх складу та структури потенційні інвестори приймають рішення щодо доцільності інвестування.

Інвестиційна активність територіальної одиниці в більшій мірі визначається аналізом різних економічних, політичних, соціальних і природних чинників територіальної одиниці, враховуючи інвестиційну привабливість галузей національної економіки. А при дослідженні інвестиційної привабливості територіальної одиниці необхідно мати відповіді на питання коли, куди і який обсяг інвестиційних ресурсів можна використовувати інвестору у процесі здійснення інвестиційної діяльності.

Як стверджує Шкільняк М. держава, як «суб'єкт права, має власне джерело доходу – незворотні податкові вилучення, і зобов'язання держави, в

тому числі зовнішній і внутрішній борги, повинні виконуватися за рахунок його власних доходів. Доходи суспільства від використання національного майна – власність суспільства, і витрачатися вони повинні, в першу чергу, на потреби самого суспільства» [3, с. 45-50].

Згідно Європейської хартії місцевого самоврядування територіальні одиниці можуть «збільшити свої фінансово-інвестиційні можливості через об'єднання. У такому контексті вбачаються перспективи подальшого системного розвитку як територіальних громад, так і регіонів. Мова йде про формування нового інвестиційного потенціалу в умовах функціонування об'єднаних територіальних громад» [2].

Стосовно вище наведено твердження Воскобійника С.І. є дуже влучним, який зазначає: «що залучення інвестицій на місцевий рівень є показником стабільності й успішності соціально-економічного розвитку певної територіальної громади» [1, С. 399-405].

Роль органів місцевого самоврядування в процесі залучення інвестицій має зводитися до виконання таких функцій:

- формування привабливого для інвестора іміджу територіальної громади;
- створення сприятливих умов для надходження та ефективної реалізації інвестицій;
- створення ефективних каналів для поширення інформації про інвестиційний потенціал відповідної території;
- посередництво в налагодженні контактів і співпраці між представниками місцевого бізнесу і потенційними інвесторами.

В сьогоденній ситуації, на жаль, наша держава не може здійснювати масштабне фінансування і інвестування територіальних одиниць, у зв'язку із російською агресією. Тому керівництво територіальних одиниць повинна створювати необхідні умови та знаходити нові шляхи для одержання як внутрішньої, так і зовнішньої фінансової допомоги.

Список використаних джерел

1. Воскобійник С.І. Політика органів місцевого самоврядування щодо залучення інвестицій. *Науковий вісник Академії муніципального управління*. Серія: Управління. 2012. Вип. 1. С.399-405.
2. Європейська хартія місцевого самоврядування від 15 жовтня 1985 року (ратифіковано Законом України від 15 липня 1997 року №452/97-ВР). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text
3. Шкільняк М. Теоретичні засади формування системи управління державною власністю. *Галицький економічний часопис*. 2011. №2 (31). С. 45-50.

УДК 338.1

Степанюк О.С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Король С.В.

к.е.н., доцент кафедри фінансів, обліку та оподаткування
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Чернова О.Т.

к.т.н., доцент кафедри транспортування та зберігання енергоносіїв
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Піх В.Я.

к.т.н., директор Інституту інформаційних технологій
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ОПЕРАТОРІВ ГАЗОРОЗПОДІЛЬНИХ МЕРЕЖ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ДОСТАТНОСТІ РОБОЧОГО КАПІТАЛУ

Важливе місце в процесі оцінювання функціонування підприємства має діагностика ефективності його діяльності, яка зумовлює перспективи розвитку підприємства та зміцнює його конкурентні позиції на ринку. Оцінювання ефективності відіграє важливу роль як у процесі поточного контролю за діяльністю так і дає можливість оперувати необхідною інформацією для залучення власних, кредитних коштів та формує загальну базу економічних даних про об'єкт дослідження. За твердженням науковців та провідних економістів, саме оцінювання ефективності стає ключовим чинником формування стратегії діяльності для досягнення кращих результатів [1, с.38].

Невід’ємною складовою діяльності суб’єктів господарювання є ефективне їх функціонування, досягнення якого залежить від наявності якісної та своєчасної інформації про стан підприємства, що може бути представлено групою відносних показників, особливо важливим серед яких є коефіцієнт достатності робочого капіталу, який визначається як відношення чистого доходу до обсягу робочого капіталу і характеризує рівень платоспроможності та ефективність структури фінансування ресурсів. Оцінювання даного показника сформує базис для прийняття управлінських рішень та розробки заходів у напрямку підвищення ефективності діяльності підприємства.

Робочий капітал є пріоритетним показником для оцінки ефективності діяльності газорозподільних підприємств, специфіка діяльності яких є передумовою необхідності контролю за цим показником, оскільки його рівень свідчить про здатність виконувати їх основне завдання – забезпечення безперебійного газопостачання, а відсутність відповідного рівня оборотного капіталу може викликати труднощі щодо виконання зазначених задач.

Механізм використання показника робочого капіталу для діагностики ефективності діяльності базується на потенційних грошових потоках. Оборотні активи – це потенційний позитивний потік грошових коштів протягом одного року, а поточні зобов’язання - потенційний негативний потік грошових коштів. Наявність позитивного робочого капіталу є запорукою результативності бізнесу. Обсяг робочого капіталу безпосередньо залежить від рівня зазначених компонентів, кожен з яких складається з таких елементів як запаси, заборгованості дебіторів, грошових коштів, заборгованості кредиторів.

Достатній рівень робочого капіталу забезпечує можливість ефективної діяльності підприємства, а для операторів ГРМ він забезпечить їх спроможність щодо володіння достатнім рівнем запасів для проведення аварійно-відновлювальних робіт та здатності вчасного виконання зобов’язань по договорах з постачальниками і підрядниками, а також сплати розрахунків з бюджетом і оплати праці. Показники робочого капіталу по достатності робочого капіталу операторів

ГРМ мають прямий вплив на досягнення стратегічних цілей підприємства, і відповідно, мають бути під постійним моніторингом управлінського персоналу.

Оператори ГРМ відносяться до підприємств, що становлять суспільний інтерес, і відповідно їх діяльність передбачає необхідність стабільного, ефективного і безперервного функціонування, а в реалізації щоденних цілей підприємства суттєву роль відіграє наявність в достатньому обсязі оборотних ресурсів. Враховуючи специфіку їх діяльності, зазначимо, що на рівень оборотних активів суттєвий вплив мають такі фактори як, кредитування дебіторів, яке пов'язано з проблемами щодо сплати розрахунків за послуги споживачами природного газу та низький рівень прибутковості, що спричинено наданням послуг за тарифами, які не покривають в повній мірі витрати, а відповідно потребують перегляду підходів до тарифоутворення. Найбільш слабкою стороною діяльності газорозподільних підприємств є обмеження залучення їх до процесу встановлення економічно обґрунтованих тарифів.

Коефіцієнт достатності робочого капіталу – відносний показник, що може бути обраний до складу ключових показників ефективності. Ключові показники ефективності відносяться до результатних методик оцінки ефективності. Цей підхід представляє собою інструментарій управління підприємством, який за останні роки набув достатнього поширення у практичній діяльності суб'єктів господарювання в Україні. Ключовими показниками ефективності прийнято називати обмежений набір основних показників або параметрів, які використовуються для моніторингу і діагностики результатів діяльності підприємства і подальшого ухвалення на їх основі управлінських рішень [2, с.151].

В сучасних умовах господарювання газорозподільним підприємствам притаманне перевищення поточних зобов'язань над оборотними коштами, що становить загрозу у забезпеченні нормального ходу діяльності, платоспроможності, унеможливорює створення резервів, а також є свідченням неефективного використання робочого капіталу. За таких умов важливості

набуває аналіз кожного з компонентів робочого капіталу з точки зору рівня їх впливу на ефективність діяльності, а комплексне оцінювання отриманих результатів по ключових показниках ефективності дасть можливість прийняти відповідні управлінські рішення та розробити заходи щодо підвищення результативності підприємств.

Список використаних джерел:

1. Григораш О.В., Плакида С.І. Роль і місце економічної діагностики в підвищенні ефективності управління діяльністю підприємства. *Актуальні проблеми економічного і соціального розвитку регіону*. 2011. Т.2. С. 37-41.
2. Лаврененко В.В. Концепція ключових показників ефективності (КПІ) в управлінні підприємствами. *Стратегія економічного розвитку України*. 2010. Вип. 26-27. С. 151-156.

JEL: O44, Q5

M. Szczerbak

Ph.D. in Economics,
Poland

Safety, Logistics and Management Department, Institute of Organization
and Management, Warsaw Military University of Technology

**IMPLEMENTING THE CIRCULAR ECONOMY CONCEPT IN POLISH
ENTERPRISES: ASSESSMENT OF CURRENT STATUS AND
DEVELOPMENT PROSPECTS**

The rising societal expectations and pressure from investors have led to the emergence of the concept of sustainable development, one of whose goals is a circular economy. Various definitions of the Circular Economy (CE) can be found in the literature. One of the most frequently cited is the definition taken from the European Commission's Communication "Closing the loop - An EU action plan for the Circular Economy." According to this definition, it is an economy in which "the value of products, materials, and resources [...] is maintained for as long as possible, and waste generation is minimized"[1, p.1]. The Commission also emphasized that implementing the concept of the circular economy, in the face of environmental

threats, involves implementing a model with desirable features such as low emissions and resource efficiency.

Implementing a circular economy leads to economic and social benefits and, ultimately, to the construction of a system in which the economy, society, and environment are coordinated in achieving sustainable development goals.

The circular economy aims to extend the product lifecycle, which is increasingly shortened within the linear economy due to producer initiatives. Extending the product lifecycle is associated with broadening the scope of the producer's responsibility (Extended Producer Responsibility, EPR). The producer is responsible for all stages of the lifecycle of their products or services, from design to disposal. Within this responsibility, the producer takes into account the necessity of recycling and the reuse of rare materials. In addition to technological and quality aspects, environmental considerations, which are currently gaining increasing importance in the value hierarchy of enterprises, become crucial.

Understanding how companies in Poland approach environmental issues and what their practices are regarding cost management, including quality costs and environmental protection costs, is essential for a comprehensive assessment of their activities. This is important from both a practical and cognitive point of view because effective implementation of the circular economy concept requires both knowledge of its assumptions and familiarity with tools that accelerate its implementation. As a result of the initial analysis of the subject chosen by the author of the research and the related issues, the following research problems were formulated [2, pp. 372-376]:

1. What is the level of maturity of businesses, especially SMEs, in the context of the circular economy?
2. What factors can motivate businesses to implement the Circular Economy (CE)?

In the light of the research questions, following research hypotheses were formulated, which served as the basis for verification and analysis of the gathered data:
H1. There is a relationship between the size of the enterprise and the level of awareness and implementation of CE practices.

H2. Promoting benefits of sustainable business practices can motivate businesses to implement the CE.

To verify the research hypotheses, quantitative research was conducted using a questionnaire survey. In the context of the research questions, the following responses were obtained:

1. *What is the level of maturity of businesses in the context of the circular economy?*

According to the data obtained, 67 businesses (24.54%) have a strategy or action plan related to the circular economy. This approach emphasizes the importance of sustainable resource management and highlights the significance of recycling, waste reduction, and efficient resource utilization in business processes. However, the majority of companies, 206 enterprises (75.46%), do not have such a strategy or plan. This disparity may indicate various barriers to implementing the circular economy approach in business strategy, such as lack of knowledge, financial resources or tools for implementing such strategies.

2. *What factors can motivate businesses to implement the CE?*

Creating favourable regulatory policies and tax incentives can serve as a stimulus for businesses to implement the principles of the circular economy. These may include tax breaks for companies actively engaged in implementing circular economy concepts, promoting the benefits of sustainable business practices, funding research and development projects focused on CE innovations, organizing educational campaigns to inform entrepreneurs about the benefits and opportunities of the CE, providing access to funding sources, establishing certifications and awards for companies effectively implementing sustainable development principles.

In relation to the auxiliary hypotheses, the analysis of the conducted research shows that:

H1. There is a relationship between the size of the enterprise and the level of awareness of CE concepts.

H2. Large companies have greater knowledge of CE concepts. The lowest knowledge is found in micro-enterprises.

H3. Integrated cost accounting for quality and environmental protection can be a valuable cost management tool.

Despite the growing awareness of importance of sustainable development and the need to incorporate this idea into enterprise management systems, the current provision of information to stakeholders regarding actions taken in this area is often very limited, even negligible, especially in the SME sector. Apart from legally required actions, many companies unfortunately do not voluntarily undertake environmental and social activities.

The circular economy is a current response to today's environmental challenges, including climate change and environmental degradation, mainly resulting from irrational management of natural resources. This model aims to efficiently utilize resources by optimizing production processes and reducing waste generation.

To stay competitive in the market, businesses must more thoroughly monitor the economic, social and environmental situation, analyse data, seek savings, (manage resources rationally), effectively use alternative management tools. As a consequence, businesses will be able to better adapt to the changing environment, maintain competitiveness and achieve success in the market.

References:

1. Komisja Europejska, 2015, *Zamknięcie obiegu – plan działań UE dotyczący gospodarki o obiegu zamkniętym*, Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, COM(2015) 614 final, Bruksela, s. 2, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/?uri=CELEX%3A52015DC0614> [data dostępu: 10.09.2023].
2. Szczerbak M., *Zarządzanie kosztami przedsiębiorstwa z perspektywy gospodarki obiegu zamkniętego*, Difin, Warszawa 2024.

ЯК ПОПЕРЕДИТИ ФІНАНСОВІ РИЗИКИ ОСЕЛЬ СІЛЬСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ

Туристична галузь України переживає наразі складні часи, проте має величезний потенціал, зокрема у розвитку сільського зеленого туризму. Обґрунтовано складений бізнес-план осель сільського зеленого туризму дозволить домашнім господарствам успішно працювати на даному ринку і тим самим підтримувати економіку нашої країни. Варто врахувати, що зараз ринок орієнтований переважно на малі готельні підприємства, які пропонують свій унікальний та диверсифікований продукт. Таким готелям легше залучити інвестиції та отримати державну підтримку через пільгові системи. Звичайно в умовах мінливого економічного середовища ефективно провадити бізнес-процеси важко, проте можливо. Ризики тут пов'язані з усіма етапами організації готельного підприємства: проектування, будівництво, пуск, експлуатація. Тому важливо спочатку розробити якісний план, від якого можна буде відштовхуватися. Так, вже на початковому етапі планування можна врахувати можливі ризики і мінімізувати їх вплив.

До фінансових ризиків можна віднести:

- ризик зниження фінансової стійкості та ризик неплатоспроможності, некупності;
- ризик неправильного розрахунку оподаткованого прибутку;
- ризик неправильної калькуляції собівартості;
- ризик неправильного розрахунку націнки на готельні послуги;
- ризик крадіжки на підприємстві;
- ризик неможливості далекострочкових фінансових розрахунків через зменшення терміну планування путівок;
- ризик зменшення прибутковості через сезонний фактор;

- ризик безконтрольності показників у звітах.

Для запобігання ризикам зниження фінансової стійкості та неплатоспроможності, важливо, фінансовий план доповнити наочними графіками та діаграмами, а також усі пункти у фінансовому плані докладно розрахувати, тому що будь-які прорахунки ведуть до збитків.

Тут важливо стежити за основними фондами, регулярно розраховувати коефіцієнт оновлення основних фондів, коефіцієнт зносу основних фондів, фондівіддачу, фондомісткість; коефіцієнт ефективності використання основних фондів; рентабельність загальну та основних фондів; рентабельність реалізованих послуг. Необхідно стежити за коефіцієнтами використання оборотних коштів. Важливий показник для осель сільського зеленого туризму – коефіцієнт ліквідності.

Також для аналізу ефективності виробництва важливо визначити розмір прибутку на гривню реалізації послуг; коефіцієнт заповнюваності оселі; середню кількість гостей на проданий номер; дохід із гостя від реалізації номерів за звітний період; продуктивність.

Ризик неправильного розрахунку оподаткованого прибутку можуть призвести до проблеми з податковою службою. Важливо враховувати, що певні операції підлягають окремому обліку та окремому прорахунку податків (операції з цінними паперами, фінансові інструменти строкових угод тощо). Також важливо пам'ятати про державні податкові пільги для осель сільського зеленого туризму.

Ризик неправильної калькуляції собівартості полягає у тому, що собівартість готельних послуг складається з безлічі параметрів, які необхідно враховувати: матеріальні витрати; витрати на оплату праці; податкові відрахування та внески; амортизація основних фондів; інші витрати.

Є також зовнішні фактори, які потрібно враховувати: податкова політика; конкуренція та ціноутворення конкурентів; інфляція, валютний курс, економічне становище у країні; сезонність послуг тощо.

Ризик неправильного розрахунку націнки на готельні послуги. При

аналізі націнки важливо враховувати наступні фактори: собівартість послуги; ціна на ринку від конкурентів; чи еластичний попит – чи залежить він від ціни послуги; портрет споживача, фінансові можливості споживача, для якого створено послугу; порогова ціна – нижня межа ціни, яка не дозволить піти в мінус, для цього необхідно визначити точку безбитковості.

Ризик крадіжки на підприємстві, для запобігання якого необхідно вести контроль коштів – у касі та коштів у банку через аналіз касових звітів та банківських виписок. Усі реєстри платежів узгоджуються керівником, після чого необхідно перевіряти витяги з банківських рахунків та касові звіти, якщо розрахунки провадяться готівкою.

Ризик неможливості далекомірокових фінансових розрахунків через зменшення терміну планування путівок. У сучасних реаліях потенційні клієнти стали набагато швидше вибирати собі тури, часом за 2-3 дні, тому складно складати фінансові прогнози у цій ситуації. Крім того, клієнти, бронюючи номер та сплачуючи частину суми, можуть потім відмовитися від заселення та виплати повної суми за номер. Щоб мінімізувати такий ризик, пропонується запровадити бронювання через картку, при якій оплачуватиметься вартість всього номера відразу.

Ризик зменшення прибутковості через сезонний фактор. Важливо проаналізувати, чи знижується у регіоні знаходження оселі сільського зеленого туризму навантаження на номерний фонд у певний час. Якщо так, то знизити витрати в такі періоди можна за рахунок консервації незадіяних номерів чи навіть поверхів; робити знижки, створювати пакети тощо.

Ризик безконтрольності показників у звітах. Завжди важливо аналізувати поточну звітність із плановою, а також поточну звітність за попередні періоди та поточну звітність із звітностями аналогічних підприємств, щоб обчислити, наскільки добре працює оселя порівняно з конкурентами. Важливо зберігати загальний підхід до формування показників бухгалтерського обліку. У світовому користуванні поширена Єдина система рахунків для готелів – USALI,

яка вибудовує звітність щодо: центрів доходів; нерозподіленим витратам; фіксованим витратам; загальний звіт по оселі. Ця система передбачає створення восьмирозрядної системи рахунків. Кожному номеру у цій системі відповідає своє позначення – основне виробництво чи загальногосподарські витрати, номер філії, центр відповідальності, у межах якого йдуть витрати тощо. Ця система дозволяє грамотно стежити за всіма фінансами у готелі.

Таким чином, для того щоб визначити вплив фінансових ризиків на діяльність осель сільського зеленого туризму, потрібно наперед вибрати план розвитку підприємства та передбачити ризики, які можуть виникнути в процесі прийняття управлінських рішень; мати ефективні механізми виходу з кризових ситуацій; проводити постійний моніторинг зовнішнього середовища та діагностику внутрішнього середовища функціонування підприємства. Такі дії забезпечать можливість ефективного функціонування та розвитку осель сільського зеленого туризму в період системної кризи національної економіки.

Список використаних джерел

1. Демко В.С. Зелений туризм в системі економічного розвитку сільських територій України : дис.. доктор філософії з економіки : спец.051.Нац. унів-т біоресурсів і природокористування України. К., 2021. 268 с.
2. Левицька І.В., Климчук А.О., Басюк Д.І., Тарасюк Г.І., Москвічова О.С. Економіка туризму: навчальний посібник. Житомир: Державний університет «Житомирська політехніка», 2020. 488 с.
3. Мазур Ю. В. Особливості проектної діяльності з розвитку сільського зеленого туризму на прикладі Староушицької територіальної громади Хмельницької області. Львів: УКУ, 2021. 96с.
4. Москвічова О.С., Буряченко О.В. Складові системи економічної безпеки туристичних дестинацій. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. Вип 17. Т.2. С. 159-167.

Щаслива Л.А.,
к. е. н., доцент кафедри економіки та фінансів підприємства,
Державний торговельно-економічний університет

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАРКЕТИНГУ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

У сучасній економіці роль інновацій значно зросла. Це викликано тим, що в ринковій економіці інновації являють собою зброю конкуренції, тому що інновація веде до зниження собівартості, до зниження цін, до зростання прибутку, до створення нових потреб, до припливу грошей, до підвищення іміджу (рейтингу) виробника нових продуктів, до відкриття і захоплення нових ринків, у тому числі зовнішніх. Інноваційна діяльність - це процес, спрямований на розробку інновацій, реалізацію результатів закінчених наукових досліджень і розробок або інших науково-технічних досягнень у новий чи удосконалений продукт, реалізований на ринку, у новий чи удосконалений технологічний процес, використовуваний у практичній діяльності, а також зв'язані з цим додаткові наукові дослідження і розробки. Потенційні можливості розвитку і ефективності виробництва визначаються перш за все науково-технічним прогресом, його темпами і соціально-економічними результатами [1]. Також, на сьогодні, питання доступу бізнесу до інструментів фінансової підтримки стає дедалі більш актуальним. Для відновлення економіки Україна потребує практичних рішень. До того ж, країна має світову репутацію як центр інновацій.

Термін “науково-технічна революція” уперше увів у науковий світ Дж. Бернал у книзі “Світ без війни”. Глибинна сутність НТР виявляється в її основних рисах, а саме: перетворення науки на безпосередньо продуктивну силу; впровадження новітніх форм та методів роботи; кардинальні зміни у техніці; впровадження принципово нових технологій та ін. [2].

Найбільші проблеми маркетингу існують на підприємствах, які

займаються розробкою, впровадженням та поширенням інновацій, особливо орієнтованих на окремих споживачів [3].

Нові товари - це створені компанією оригінальні товари, а також вдосконалені товари і нові торговельні марки, якщо вони – результат зусиль власного науково-дослідного відділу компанії [4].

Слід відмітити, що без фінансування бізнесу економічний розвиток неможливий. Гроші потрібні на розширення, оновлення обладнання, маркетинг, найм нових співробітників, тощо. Відомо три основні джерела, де підприємці можуть знайти фінансування: внутрішні (реінвестування прибутку, оптимізація витрат, продаж активів), зовнішні (банківські кредити, інвестиції, гранти) та державна підтримка у вигляді урядових програм і податкових пільг.

В умовах воєнного часу змінюються цінності і пріоритети. Виникає потреба у професіоналах високого рівня, які можуть управляти інноваційною діяльністю в бізнесі за рахунок прийняття ефективних управлінських рішень. Сьогодні необхідно бути в тренді, розвивати креативність та критичне мислення. Зазначимо, що сучасний маркетолог — це фахівець у всіх сферах: виробництво, продаж, фінанси і ін. Фактично складає реальну картинку взаємин організації з ринком і допомагає підприємству ухвалити вірне рішення на основі професійного аналізу ситуації. Узагальнено повинен вміти: ретельно вивчати товар/послуги своєї фірми; досліджувати споживачів товару, їх сегментацію; аналізувати ринки збуту та їх специфіку; досліджувати конкурентів та їх діяльність; прогнозувати попит та його динаміку; аналізувати великі масиви інформації (знати спеціальні програми по обробці даних) в умовах цифровізації та глобалізаційних процесів.

У бізнесі дуже великий вплив має свідомість власника компанії для прийняття вірних інноваційних, маркетингових, фінансових, кадрових рішень на користь компанії. Так, якщо, компанія нестабільна, велика плінність кадрів, а досягнення не відповідають поставленим цілям, то необхідно перевірити її власника на наявність або відсутність у нього свідомості “успіху”. Генетичний

код зумовлює орбіту людини за якою протікає життя. Зазвичай це стосується і того чи буде вона досягати успіху чи ні (чи буде він постійним). При цьому, віра — це величезна рушійна сила досягнення бажаної цілі, яка створює те, чого ще немає. Тобто, віра — передвісник перемоги! До того ж, для успішної роботи фахівець повинен мати ряд індивідуальних особливостей такі, як: аналітичне мислення, чітка логіка, організаторські здібності, хороші комунікаційні навички, креативність, ініціативність та емоційна стійкість.

Таким чином, посилення інтеграції та розвиток форм і моделей взаємодії між вищою освітою, наукою, бізнесом та державою є найважливішим чинником соціально-економічного розвитку. Перспективи розвитку партнерства можливі лише на умовах узгодженості інтересів всіх сторін та зацікавленості у продуктивній та взаємовигідній співпраці.

Список використаних джерел:

1. Білик О. С. Управління інноваційною діяльністю підприємства. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2020. № 6. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/>
2. Мочерний С. В. Економічна теорія: посіб. для студ. вищих закладів освіти. К.: Видавничий центр «Академія», 2017. 592 с.
3. Капітан І.Б. Фінансове забезпечення маркетингу в інноваційній діяльності корпоративних підприємств. *Вісник Укр. Академії банківської справи*. 2016. №2. С.129-134
4. Райко Д.В., Шипуліна Ю.С. Маркетингова товарна політика. Навчальний посібник. Суми : Триторія, 2022.164 с.

УДК: 336.61:378.4

Юрчишена Л. В.

к. е. н., доцент, завідувач кафедри фінансів і банківської справи
Донецького національного університету імені Василя Стуса

СТРУКТУРНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФІНАНСУВАННЯ ДЕРЖАВНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ

Викликом сьогодення є розуміння тенденцій трансформацій у фінансуванні університетів, що відбуваються в умовах зміни обсягів бюджетних асигнувань та доходів від надання послуг, зростання фінансової автономії ЗВО в

частині диверсифікації джерел фінансування, прийняття гнучких, адаптивних та, в умовах кризи, нетипових фінансових рішень.

Мета роботи – проаналізувати тенденції та вплив структурних трансформацій у фінансуванні державних університетів в Україні, виявити основні причини змін та їх вплив на фінансові результати.

Діяльність державних університетів фінансується за рахунок двох основних джерел – бюджетних асигнувань та доходів від надання послуг. Тенденції їх зміни для класичних університетів України за 2019–2023 рр. представлено на рис. 1.

Представлені результати демонструють типові тенденції для всіх класичних університетів, а саме: перевищення темпів приросту доходів від надання послуг порівняно із бюджетними асигнуваннями, особливо у 2022–2023 рр., що пов'язано із скороченням студентів-бюджетників за рахунок їх концентрації у центральних ЗВО.

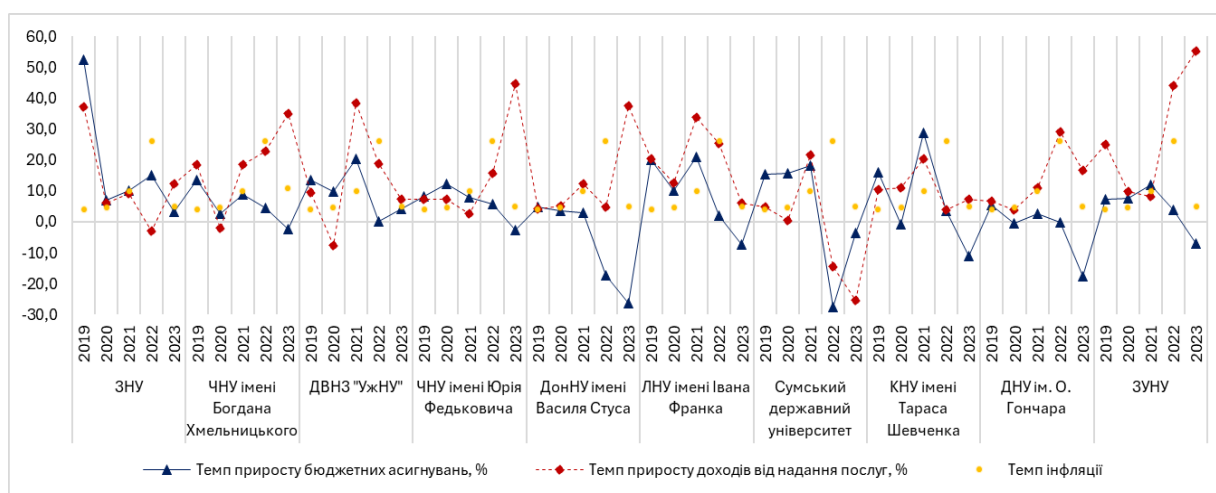


Рис. 1. – Темпи приросту джерел фінансування класичних університетів

Джерело: розраховано і складено автором за фінансовою звітністю ЗВО, що публічно оприлюднена на їх сайтах.

Як приклад, темп приросту бюджетних асигнувань у КНУ імені Тараса Шевченка у 2023 р. скоротився на -10,9 %, при цьому доходи від плати за послуги зросли на 7,2 %, максимальні показники приросту досягнуто у 2021 р.

28,8 і 20,3 % відповідно. Аналогічною є ситуація в ЛНУ імені Івана Франка, де максимальні показники приросту бюджетних асигнувань і доходів від надання послуг досягнуто у 2021 р. в обсязі 20,9 та 33,6 % відповідно, в 2022 р. отримано приріст в 25,3 % доходів від надання послуг, 2023 р. приріст становив -7,3 та 6,1 % відповідно.

Значне скорочення обсягів бюджетних асигнувань у 2022–2023 рр. спостерігається в ДонНУ імені Василя Стуса на -17,5 та -26,4 % відповідно, СДУ на -27,6 і -3,6 %, ДНУ імені О. Гончара на -0,3 та -17,8 %, при одночасному прирості доходів від плати за послуги в ДонНУ імені Василя Стуса на 4,9 та 37,5 %, ДНУ імені О. Гончара на 29,0 та 16,6 % та СДУ на -14,5 та -25,3 %.

Зазначені результати дають підстави обґрунтувати такі висновки:

- регіональні ЗВО є більш вразливими до зміни обсягів бюджетних асигнувань, що обумовлено не лише скороченням бюджетних місць, а якістю результатів ЗВО вступників та їх пріоритетним вибором на користь провідних ЗВО України;

- скорочення бюджетних асигнувань відбулося за рахунок трьох секвестрів бюджету у 2022–2023 рр.;

- фінансування ЗВО у 2022–2023 рр. відбувалося у «ручному режимі» без врахування показників освітньої, наукової та міжнародної діяльності університетів, так як було призупинено дію Постанови КМУ від 24 грудня 2019 р. № 1146 [1];

- зростання доходів від надання освітніх послуг, що обумовлено не лише приростом контингенту на контрактній формі навчання, а коригуванням вартості навчання здобувачів на офіційний індекс інфляції, що у 2022 р. досяг максимуму 26,0 %;

- існує невідповідність вартості навчання на контрактній формі порівняно із реально понесеними витратами та бюджетними асигнуваннями на підготовку одного здобувача-бюджетника. Демпінгова ціна може компенсуватися набором,

формуванням рентабельних груп та формування поточкових навчальних дисциплін.

Такі тенденції впливають на структурні трансформації фінансової діяльності ЗВО, що потребує зміни підходів до організації фінансової діяльності. Підтвердженням зазначеної гіпотези є нестійкі фінансові результати (рис. 2).

Результатом є неспроможність університетів збалансувати доходи і видатки, як результат наявності дефіциту, що характерно для таких ЗВО: КНУ імені Т. Шевченка (2019–2022 рр. сукупно -128,45 млн грн), СДУ (2019 р. – -62,74, 2021 р. – -20,39, 2023 р. – -68,54 млн грн), ЧНУ імені Б. Хмельницького сукупно за 2019–2023 рр. -145,68 млн грн). Для інших університетів, що увійшли у вибірку збиткова діяльність не є характерною системно, а якщо виникає, то обсяги є некритичними.

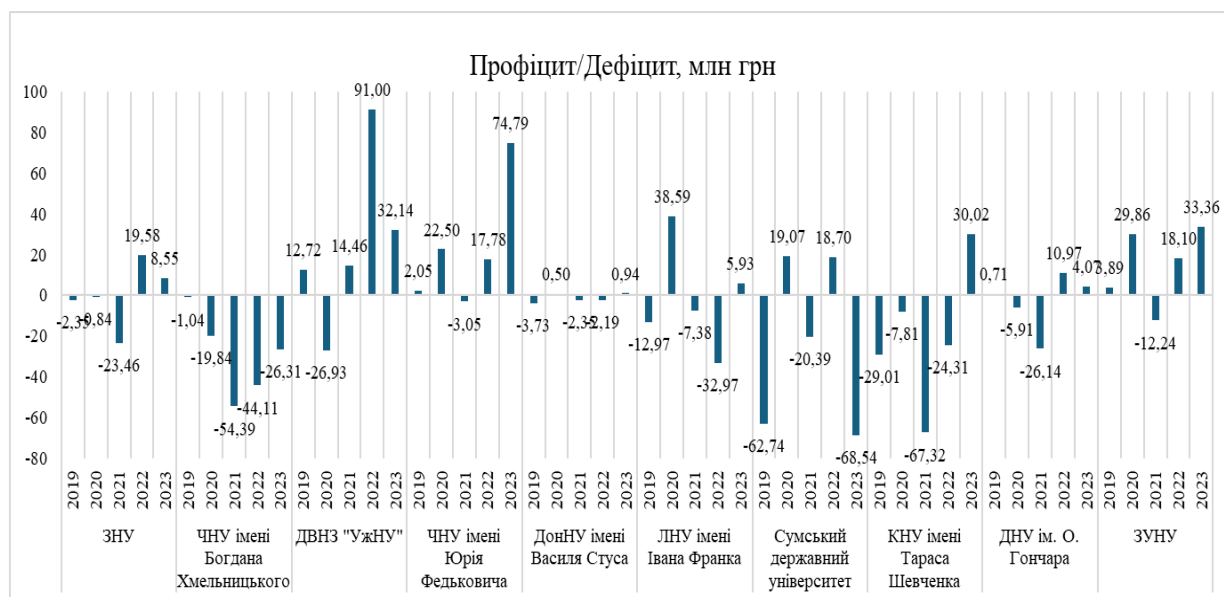


Рис. 1. – Фінансовий результат класичних університетів

Джерело: розраховано і складено автором за фінансовою звітністю ЗВО, що публічно оприлюднена на їх сайтах.

Вище зазначені тенденції свідчать про необхідність зміни підходів до організації фінансової діяльності університетів. Ця необхідність передбачає перехід до економічної моделі формування і планування фінансових ресурсів,

що базується на бізнес-процесах для створення ціннісних пропозицій для їх комерціалізації. Також вона включає залучення гібридних інструментів фінансування та підвищення рейтингових позицій ЗВО для посилення їх конкурентоспроможності.

Результати дослідження не тільки визначають вплив зміни пріоритетних джерел фінансування на фінансовий результат університетів, але й становлять основу для пошуку та розширення альтернативних, гібридних інструментів фінансування, підвищення ефективності та конкурентоспроможності ЗВО в умовах складної економічної ситуації та змін у системі вищої освіти України.

Список використаних джерел:

1. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 грудня 2019 р. № 1146 «Формула розподілу видатків державного бюджету на вищу освіту між закладами вищої освіти». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-rozpodil-vidatkiv-derzhavnogo-byudzhetu-mizh-zakladami-vishchoyi-osviti-na-osnovi-pokaznikiv-yih-osvitnoyi-naukovoyi-ta-mizhнародnoyi-diyalnosti-1146-241219>.

УДК 330.123.7

Літвіченко Ю.В.

здобувачка вищої освіти

Хмельницького університету управління та права
імені Леоніда Юзькова

Науковий керівник: **Піхняк Т.А.,**

к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова,
м. Хмельницький, Україна

УПРАВЛІННЯ ОСНОВНИМИ ЗАСОБАМИ МАЛОГО БІЗНЕСУ

Ефективне використання основних засобів та виробничих потужностей є ключовим для покращення різних техніко-економічних показників у сфері малого бізнесу. Це означає збільшення обсягу виробництва, зниження собівартості продукції, оптимізацію робочих процесів і їх прискорення. Оновлення основних засобів та покращення їх технічних характеристик відіграють важливу роль у підвищенні рентабельності та фінансового стану

підприємства. Тому, важливо постійно контролювати стан та аналізувати використання основних засобів на підприємстві. Управління цими ресурсами включає в себе оцінку та виявлення внутрішніх потенціалів для поліпшення структури основних засобів і підвищення їх ефективності використання [1].

На сьогодні, багато малих підприємств втрачають свою конкурентоспроможність через застарілі технології та зношені виробничі потужності. Однією з основних проблем є недостатнє оновлення необоротних активів, що перешкоджає підвищенню продуктивності. Ефективне управління необоротними активами не лише збільшує конкурентоспроможність, але й створює основу для майбутнього розвитку. Тому, важливо аналізувати кожен показник балансу та встановлювати взаємозв'язки між ними. Щодо джерел фінансування активів, загальне правило полягає у тому, що довгострокові активи мають фінансуватися довгостроковими ресурсами, а короткострокові - короткостроковими.

Основними завданнями фінансового управління щодо основних засобів є дослідження їх динаміки, складу та структури, оцінка забезпеченості бізнесу необхідними активами, впорядкування руху основних засобів та їх оновлення, пошук оптимальних джерел фінансування для їх відтворення, аналіз технічного стану, а також розробка конкретних заходів для виявлення та використання резервів у поліпшенні структури та інтенсивності їх використання [2].

Управління основними засобами спрямоване на аналіз та оцінку ефективності використання цих ресурсів. Вибір конкретних аналітичних завдань і формування їх набору залежить від потреб управління та змісту прийнятих рішень. Успішність управління основними засобами залежить від якості та повноти аналізу результатів їх використання, а також від налагодженості систем реєстрації операцій з основними засобами. Важливими факторами є точність віднесення об'єктів до відповідних класифікаційних груп, достовірність інвентаризаційних даних, а також глибина аналізу та ведення реєстрів обліку основних засобів [3].

Поліпшення основних засобів може бути здійснене двома методами - шляхом укладання підрядного контракту або за допомогою власних сил підприємства. У першому випадку всі роботи виконується спеціалізованою фірмою на основі укладеного договору, а в другому - підприємство вирішує всі завдання самостійно, без залучення зовнішніх сторін.

Для керування основними активами у бізнесі використовується набір загальних показників, які дозволяють аналізувати ситуацію та приймати рішення щодо майбутнього розвитку. До них відносяться: показники, які відображають стан технічної справності основних засобів виробництва; показники руху основних засобів; показники, які вказують на рівень наявності основних засобів у підприємства; показники, що вказують на ефективність використання основних виробничих активів підприємства.

Крім вищезазначених аспектів, існують інші способи підвищення ефективності використання основних засобів: покращення якості сировини шляхом збільшення вмісту корисних речовин; мінімізація втрат сировини під час збирання, транспортування і зберігання, а також її раціональне використання під час переробки; впровадження новітніх науково-технічних досягнень, зокрема технологій, що не мають відходів або мають мінімальні відходи, а також технологій, спрямованих на збереження ресурсів; заміна застарілого обладнання на більш продуктивне й економічне; підвищення концентрації виробництва для досягнення оптимальних масштабів і зменшення фондомісткості; оптимізація спеціалізації і кооперації виробництва для ефективнішого використання допоміжних ресурсів [4].

Отже, ефективне управління основними засобами передбачає розумне використання та оптимальне співвідношення між потребами та наявними ресурсами. Підприємство має стратегічно планувати інвестиції в основні активи, враховуючи як поточні, так і майбутні потреби, а також здатність ефективно використовувати ці активи для досягнення своїх цілей. Оцінка ефективності відтворення та використання основних засобів здійснюється за

допомогою аналізу динаміки відносних величин, що відображають результат використання цих активів. Цей аналіз дозволяє визначити шляхи для покращення використання та відтворення основних активів підприємства. Головна мета ефективного відтворення та їх використання полягає в забезпеченні стабільної роботи виробництва, зниженні витрат, підвищенні якості продукції та зростанні конкурентоспроможності підприємства на ринку.

Список використаних джерел

1. Джеджула В.В., Єпіфанова, І.Ю., Волоська Н.Р. Сутність поняття «основні засоби». *Східна Європа: економіка, бізнес та управління*. 4 (04). 2016. С.127-131.
2. Залізнюк В. П., Сафонік Н. П., Кая А. С. Превентивне управління економічною безпекою в умовах ведення міжнародного бізнесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2022. Випуск 41. С. 42–46.
3. Кухта К. О., Орошан Т. А. Класифікація основних засобів як важлива передумова їх обліку та аналізу. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 21-22. С. 106–111.
4. Півторак М. В. Класифікація основних засобів: вітчизняний досвід. 2006. № 5. С. 6 –11.

УДК 339.543

Мартьянова Є. А.
здобувачка вищої освіти
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця,
Науковий керівник: **Найденко О. Є.**
к.е.н., доц. кафедри митної справи і фінансових послуг
Харківського національного економічного університету
імені Семена Кузнеця

ГЕНЕЗИС СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ІНСТИТУТУ МИТНОЇ БРОКЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

З набуттям Україною незалежності в 1991 році постала необхідність регулювання діяльності митних посередників.

Першим документом, що регулює діяльність митних брокерів в Україні є наказ Державного митного комітету України від 04.09.1992 року № 173 [7], згідно

з нормами якого митним брокером могла бути «українська чи іноземна особа, зареєстрована на території України як суб'єкт ЗЕД» [7].

Для ведення митної брокерської діяльності суб'єкт ЗЕД мав отримати ліцензію та дозвіл на платній основі.

Наступним документом, що регулював діяльність митних брокерів в Україні був наказ Державної митної служби України від 22.07.1997 року № 340 [8]. В рамках цього наказу словосполучення «митний брокер» не вживалося, а застосовувалося словосполучення «підприємство, що здійснює декларування на підставі договору».

Підприємство, яке бажало надавати відповідні послуги мало отримати свідоцтво про визнання його декларантом (вартість свідоцтва не була врегульована таким наказом).

В редакції Митного кодексу 2002 року [2] митним брокером визнавалося «підприємство, що здійснює декларування товарів і транспортних засобів, які переміщуються через митний кордон України, і має ліцензію на право здійснення митної брокерської діяльності, видану спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі митної справи. Митним брокером може бути тільки підприємство-резидент. Від імені цього підприємства декларування товарів і транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, може здійснювати його відокремлений структурний підрозділ (філія, представництво тощо)».

В 2008 році Державна митна служба видала новий наказ № 1334 [9], яким визначила тимчасовий Порядок діяльності митних брокерів та їх представників. В цьому наказі до митних брокерів могли відноситися підприємства та фізичні особи – представники митного брокера. При цьому митним брокером мала бути лише особа, що мала статус резидента.

Державний комітет з питань регуляторної політики своїм наказом від 13.05.2009 року № 89/445 [1] встановив Ліцензійні умови провадження посередницької діяльності митного брокера. Митний брокер був зобов'язаний

мати договір страхування власної діяльності на суму не менше 2000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (34 000 грн.).

Одним із основних нормативно-правових актів, який регламентував діяльність митних брокерів до 2021 року був наказ Міністерства фінансів України «Про діяльність митних брокерів» від 04.08.2015 року № 693 [5].

До 2017 року діяла Постанова Кабінету Міністрів України [6], якою регламентувалися критерії, за якими оцінювалась ступінь ризику від провадження діяльності митного брокера та визначається періодичність проведення планових заходів державного нагляду (контролю).

Ключовим законодавчим документом, який регламентує статус митних брокерів в умовах сьогодення, є Митний кодекс від 13.03.2012 р. № 4495 [3], відповідно до норм якого митні брокери віднесено до класу митних представників.

Відповідно до ст. 416 Митного кодексу України митним брокером визнається «підприємство, що надає послуги з декларування товарів, транспортних засобів комерційного призначення, які переміщуються через митний кордон України» [3].

Окрім того, ст. 418 Митного кодексу України [3] оперує поняттям агент з митного оформлення – це «фізична особа-резидент, що перебуває в трудових відносинах з митним брокером і безпосередньо виконує в інтересах особи, яку представляє митний брокер, дії, пов'язані з пред'явленням митному органу товарів, транспортних засобів комерційного призначення, а також документів, потрібних для здійснення їх митного контролю та митного оформлення». Тобто, агент з митного оформлення представляє інтереси підприємства, що має статус митного брокера, тобто пов'язаний з ним трудовими відносинами.

Окрім Митного кодексу України діяльність митних брокерів в умовах сьогодення регламентується наказом Міністерства фінансів України від 27.09.2021 року № 517 [4].

Таким чином, діяльність митних брокерів спрямована на допомогу суб'єктів господарювання, що здійснюють ЗЕД. Використання послуг митного

брокера дозволяє компанії зекономити час на митне декларування та в деяких випадках – витрати на збут. При цьому перевагою митного брокера є його професіоналізм, відповідальність за результат митного оформлення, регламентований договором із суб'єктом ЗЕД, що зменшує ризики для компанії, у випадку страхування відповідальності дій митних брокерів, а тому інститут митного брокера в умовах євроінтеграції України до ЄС має продовжувати існувати та розвиватися.

Список використаних джерел:

1. Ліцензійні умови провадження посередницької діяльності митного брокера: наказ Державного комітету з питань регуляторної політики та підприємництва та Державної митної служби України від 13.05.2009 р. № 89/445 (втратив чинність). URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0469-09>
2. Митний кодекс України від 11.07.2002 року № 92-IV (втратив чинність)/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92-15#Text>
3. Митний кодекс України від 13.03.2012 року № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>
4. Про деякі питання провадження митної брокерської діяльності: наказ Міністерства фінансів України від 27.09.2021 року № 517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1672-21#Text>
5. Про діяльність митних брокерів: наказ Міністерства фінансів України від 04.08.2015 року № 693 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1036-15#Text>
6. Про затвердження критеріїв, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження діяльності митного брокера та остаточність проведення плану заходів державного нагляду (контролю): постанова Кабінету Міністрів України від 21.03.2012 року № 219 (втратила чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/219-2012-%D0%BF#Text>
7. Про затвердження Положення про діяльність митних брокерів в Україні : наказ Державного митного комітету України від 04.09.1992 року № 173 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0173342-92#Text>
8. Про затвердження Положення про діяльність підприємств, що містять декларацію на підставі договору : наказ Державної митної служби України від 22.07.1997 року № 340 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0495-97#Text>
9. Про затвердження тимчасового Порядку діяльності митних брокерів та їх представників: наказ Державної митної служби України від 26.11.2008 року № 1334 (втратив чинність). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1334342-08#Text>

Ниник Я.В.
здобувачка вищої освіти
Хмельницького університету управління та права імені Леоніда Юзькова
Науковий керівник: **Піхняк Т.А.**
к.е.н., доцентка, доцентка кафедри менеджменту,
економіки, статистики та цифрових технологій
Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

Матеріальні ресурси є важливою складовою виробничих ресурсів, що використовуються підприємствами протягом виробничого циклу. Ці ресурси піддаються повній трансформації своєї форми та витрачаються в процесі господарської діяльності, при цьому їх вартість переноситься на витрати підприємства. Матеріальні ресурси є необхідною основою для ефективного функціонування виробництва, маючи значний вплив на його якість та результативність. Ефективне управління цими ресурсами та їхня гармонізація з виробничим процесом визначають ключові параметри успішності підприємства, такі як досягнення планових обсягів продажу, збільшення продуктивності праці, зниження витрат на виробництво та прискорення обороту засобів.

У своїй роботі підприємства використовують різноманітні матеріальні ресурси, такі як сировина, матеріали, паливо, енергія, запасні частини, комплектуючі вироби та інше. Ефективне функціонування промислового виробництва залежить від своєчасного забезпечення цими ресурсами. Постійне та одночасне використання матеріальних ресурсів передбачає їх постійне постачання та формування складських запасів. Залишки сировини, матеріалів та інших аналогічних цінностей відображаються у виробничих запасах, що є однією зі складових оборотних активів підприємства.

Потреба в матеріальних ресурсах може бути задоволена не лише за допомогою додаткових закупівель сировини, матеріалів і т.д., але і шляхом їх економічного використання. Тому ключовою умовою збільшення обсягу промислової продукції є комплексне та раціональне використання матеріальних ресурсів. Підвищенню ефективності використання матеріальних ресурсів сприяє економічний аналіз, який дозволяє виявляти можливості для скорочення матеріальних витрат.

Метою аналізу матеріальних ресурсів є забезпечення ефективного виконання виробничої програми шляхом мінімізації матеріальних та транспортних витрат, зменшення обсягу виробничих запасів, зниження цін на ресурси та підвищення їх якості [1]. Для досягнення поставленої мети аналізу потрібно виконати такі завдання: оцінити потребу підприємства в матеріальних ресурсах та їх відповідність; проаналізувати стан, структуру і динаміку виробничих запасів; оцінити рух та структуру споживання виробничих запасів у часі; розробити ефективні системи контролю за рухом виробничих запасів; оцінити обґрунтованість та ефективність формування портфеля замовлень на виробничі запаси; перевірити виконання плану постачання матеріальними ресурсами; провести аналіз обґрунтованості та прогресивності норм витрачання матеріальних ресурсів; оцінити динаміку використання матеріальних ресурсів; систематизувати фактори, що впливають на відхилення використання матеріальних ресурсів від планових показників; виявити та оцінити внутрівиробничі резерви економії матеріальних ресурсів; та оцінити можливі варіанти мобілізації резервів для підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів [2, с. 86-87].

Плавний і неперервний робочий процес підприємства має бути забезпечений своєчасним постачанням необхідних ресурсів з відповідних джерел, як зовнішніх, так і внутрішніх. Дослідження та аналіз зовнішніх умов підприємницької діяльності є ключовим для визначення реального стану на ринку матеріальних ресурсів та умов, за яких підприємство здійснює їх пошук

та закупівлю [1]. Зовнішні джерела охоплюють ресурси, що надходять від контрагентів на основі відповідних комерційних угод. В свою чергу внутрішні джерела включають зменшення виробничих відходів, використання вторинних ресурсів, виготовлення матеріалів і комплектуючих власними зусиллями, а також ефективне використання ресурсів у виробництві завдяки впровадженню інноваційних технологій, що спрямовані на збереження ресурсів [3].

Разом із тим, що матеріальні ресурси є основою готового продукту, їх важливість для підприємства полягає також у тому, що раціональне й економне використання цих ресурсів сприяє підвищенню ефективності виробництва. Це пояснюється тим, що основним показником ефективності є досягнення максимального прибутку на одиницю витрачених ресурсів (з урахуванням високої якості продукту), а можливими джерелами збільшення прибутку є зростання обсягу продажів і зменшення витрат. У структурі виробничих витрат більшість господарських суб'єктів складають саме матеріальні витрати. Отже, заощадження ресурсів є ключовим чинником зниження витрат і, відповідно, найважливішим джерелом збільшення рентабельності та показників прибутковості виробничої діяльності.

Також, ефективність використання матеріальних ресурсів безпосередньо впливає на конкурентоспроможність продукції. По-перше, якість і собівартість продукції, яка формується на основі витрат, визначають її конкурентоспроможність. По-друге, у сучасному світі екологічні проблеми постійно загострюються, що підсилює важливість питань збереження природи та ефективного використання ресурсів. Тому такі чинники, як енергоефективність виробництва, забезпечення екологічної безпеки, та інші показники ресурсної ефективності, часто визначають конкурентоспроможність продукту [3].

Тому ефективне та раціональне використання ресурсів у виробництві прямо впливає на фінальний економічний результат діяльності підприємства, оскільки призводить до зниження собівартості виробленої продукції.

Підвищення ефективності використання ресурсів також сприяє збільшенню обсягів виробництва продукції за незмінних витрат.

Список використаних джерел:

1. Фалінська М. Економічна сутність та аналіз ефективності використання матеріальних ресурсів. *Галицький економічний вісник*. 2012. №6 (39). С. 132-137.
2. Серединська В.М. Економічний аналіз. Тернопіль: Астон, 2007. 416 с.
3. Грибик І. І. Економіка та управління підприємством: теорія і практика: навч. посіб. Київ : Ліра-К, 2014. 428 с.

Римар А.В.

зобувачка вищої освіти

Державний податковий університет

Науковий керівник: **Коляда Т.А**

к.е.н., доцент, доцент кафедри публічних фінансів

НЕОБХІДНІ УМОВИ ТА ЗАХОДИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ ФОНДОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Ключовою умовою цифровізації фондового ринку є впровадження сучасних технологій, таких як хмарні сервіси для зберігання даних, розумні контракти на блокчейні, штучний інтелект для аналітики і торгів. Це забезпечить високу швидкість та безперервність проведення торгів та розрахунків на ринку, що сприятиме залученню активних трейдерів та інвесторів.

Цифровізація значно підвищить ефективність та прозорість українського фондового ринку. За оцінками експертів, впровадження технологій розподіленого реєстру (блокчейн) може зменшити витрати на проведення транзакцій приблизно на 80%. Крім того, це збільшить довіру та залучить більше іноземних інвесторів на український фондовий ринок [1, с.145].

При цьому потрібна державна підтримка ІТ-рішень для запровадження електронного документообігу, що дозволить повністю автоматизувати процеси емісії та обігу цінних паперів. Це усуне ризики помилок, шахрайства, та спростить вихід компаній на IPO. Державі – в особі відповідних державних регуляторів, варто створити сприятливі умови і грантові програми для розвитку

ринку Fintech в Україні. Це дозволить розробити інноваційні онлайн-сервіси та інструменти для аналізу ринку, здійснення інвестицій та торгівлі для всіх типів інвесторів та учасників ринку.

Національній комісії з цінних паперів та фондового ринку необхідно проводити активну освітню кампанію та популяризацію фондових інструментів серед населення. Зокрема, через вебінари, соціальну рекламу та сервіси з демо-рахунками. Це збільшить зацікавленість та кількість роздрібних інвесторів.

Крім того, потрібно стимулювати вітчизняні фінтех компанії до створення та просування мобільних додатків для інвестування та торгівлі цінними паперами. Це значно спростить доступ до фондового ринку роздрібних інвесторів. Варто розвивати технології для автоматизованого інвестування і торгівлі з використанням робо-едвайзерів та торгових алгоритмів штучного інтелекту. Це надасть інвесторам додаткові можливості для отримання прибутку на фондовому ринку.

Необхідно врегулювати на законодавчому рівні питання STO (Security Token Offering) в Україні, що стимулюватиме випуск та обіг токенизованих цінних паперів на блокчейні з використанням смарт-контрактів. Потрібно створити єдину базу біржових даних та фінансової звітності емітентів для аналізу з боку інвесторів. Вона має бути відкритою у машиночитаному форматі та доступною через API [2]. Необхідна податкова реформа для стимулювання довгострокового інвестування громадян на фондовому ринку шляхом запровадження податкових пільг по доходах від інвестування, які реінвестуються. Варто стимулювати розвиток сучасної IT-інфраструктури торговельно-клірингових установ та Центрального депозитарію цінних паперів для забезпечення високої продуктивності та безперервності роботи фондової системи.

Необхідно прискорити впровадження міжнародних стандартів звітності та аудиту для емітентів (МСФЗ, ISA), що покращить інвестиційну привабливість українських активів на глобальному рівні. Варто розвивати спеціалізовану кібербезпеку фондового ринку – як на рівні державних органів,

так і приватних учасників. Це мінімізує ризики шахрайства та кібератак, підвищить довіру до цифрових сервісів. Потрібно врегулювати питання обігу криптовалют та їх інтеграції з традиційним фондовим ринком на законодавчому рівні, що дозволить залучити додаткові інвестиції. Необхідно розвивати інструменти «прямого фінансування» (crowdfunding) для стартапів та інноваційних проектів з використанням цифрових платформ, що розширить можливості залучення капіталу [3]. Доцільно створити цифрову екосистему з єдиним особистим кабінетом інвестора для доступу до всіх продуктів та послуг фондового ринку, що значно спростить процес інвестування.

Важливо забезпечити можливість укладання електронних договорів на фондовому ринку з використанням кваліфікованого електронного підпису, що прискорить документообіг та операції. Потрібно сприяти розвитку хмарних технологій на фондовому ринку для масштабування ІТ-інфраструктури, підвищення надійності та зниження витрат для учасників. Необхідно забезпечити можливість відкриття рахунків в цінних паперах дистанційно з використанням засобів ідентифікації, що полегшить доступ для інвесторів. Варто стимулювати застосування технологій реєстру розподілених даних (DDL) для обліку прав власності на цінні папери, що унеможливить шахрайство.

Вважаємо, що запровадження зазначених заходів буде сприяти цифровій трансформації фондового ринку України та забезпечить його безперебійну роботу.

Список використаних джерел

1. Татарин Н.Б., Сарафин М.А., Стаднюк Х.А. Цифрова трансформація фондового ринку України на основі найкращих міжнародних практик. *Електронний науковий журнал*. 2021. С. 142-147.
2. Координація європейських, національних та регіональних ініціатив. Матеріали Європейської Комісії. 2016. URL: <http://surl.li/skylz>
3. Ляшенко В.І., Вишневський О.С. Цивілізаційна модернізація економіки України як чинник пріоритетного розвитку: монографія. Київ: НАН України, Інститут економіки промисловості. 2018. - 252 с.

Троценко Р.О.
здобувач вищої освіти
Університет імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро
Науковий керівник: **Вареник В. М.**
кандидат економічних наук, доцент

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СТАТИСТИЧНОГО МЕТОДУ CUSUM ДЛЯ ОЦІНКИ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА

CUSUM – це статистичний метод, який використовується для виявлення змін протягом певного періоду. [1, с. 6] Він аналізує накопичену суму відмінностей між очікуваними та фактичними значеннями, визначаючи їх динаміку в часі. Цей метод є універсальним і може використовуватись у різноманітних сферах. Наприклад, виявляти мікрозміни, що впливають на фінансові ринки, контролювати якість продукції на промислових підприємствах, або в інженерній галузі, відслідковувати зміни клімату, або чисельність популяцій тварин. Він може попереджати про відхилення, перш ніж вони переростуть у повномасштабну проблему, дозволяючи швидко вжити профілактичні заходи. Крім цього, він може виявляти непередбачувані зміни ринкових тенденцій, попереджаючи про можливі ризики в майбутньому.

За допомогою метода CUSUM також можна відстежувати результати пацієнтів, аналізуючи якість наданих медичних послуг з часом. Відзначаючи постійне коливання даних, CUSUM може допомагати у визначенні закономірностей, що дозволить покращити якість медичних послуг.

Аналіз проходить поетапно і починається зі встановлення цільового значення та збору необхідної інформації. Далі розраховуються відхилення від цільового показника. На третьому етапі ведеться обчислення значень CUSUM для кожного періоду часу шляхом накопичення відхилень [2, с. 5]. За результатами обчислень складається та аналізується графік.

Для отримання коректних результатів за допомогою даного метода важливо не тільки зробити правильні розрахунки та зобразити їх на графіку. Сам графік також потребує коректної інтерпретації. На графіку вісь абсцис (X) відображає час, або послідовність дослідження, а вісь ординат (Y) – накопичену суму відхилень. Коли система працює належним чином, графік CUSUM коливатиметься навколо нуля. Якщо процес починає відхилятися від норми, точки на діаграмі будуть віддалятися від нульової лінії, візуально демонструючи відхилення від нормативного значення. Для проведення оцінки показників підприємства методом CUSUM можна використовувати Excel, або пакет прикладних програм Eviews 7.1.

Отже, метод CUSUM є одним зі статистичних методів для оцінки фінансового стану підприємств. Він базується на визначенні відхилень та їх накопиченні. З його допомогою можна робити ретроспективний аналіз, проводити аналіз поточної діяльності та прогнозувати майбутні тенденції. Через свою простоту та універсальність даний метод є корисним інструментом для вирішення різноманітних задач та може застосовуватись у багатьох сферах.

Список використаних джерел

1. Верланов О. Ю. Система методологічних компонент оцінки фінансового стану підприємств. Національний університет кораблебудування ім. адмірала Макарова, м. Миколаїв/ URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/economy/2007/64-51-13.pdf>
2. The CUSUM algorithm a small review/ URL: <https://hal.science/hal-00914697/document>

Хоменко Ю.І.
здобувачка вищої освіти,
Державний податковий університет
Науковий керівник: **Коляда Т. А.**,
к.е.н., с.н.с., доцент,
Державний податковий університет

ОСНОВНІ ЕТАПИ ТА ЗАХОДИ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛІЗАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Під час кризових явищ в економіці виникає необхідність у запровадженні антикризового управління підприємством задля стабілізації його фінансового стану. В умовах України – додатковим викликом для суб'єктів господарювання всіх форм власності є – військова агресія з боку рф. Проведення процедури фінансової стабілізації на підприємстві потребує системного підходу [1, с. 46]. Тому план стабілізації має включати заходи, що здійснюються послідовно в три етапи:

- 1) ліквідувати банкрутство;
- 2) відновити фінансову стабільність;
- 3) забезпечення довгострокової фінансової рівноваги.

1. Ліквідувати банкрутство. Неплатоспроможність означає, що за відсутності гарантованих резервів витрати коштів перевищують їх доходи, утворюючи «кризову яму». Заповнення «кризової діри» часто починається з пошуку джерел збільшення грошового потоку. Усунення неплатоспроможності може і повинно бути досягнуто за допомогою заходів, які є неприйнятними з точки зору звичайного менеджменту. Антикризове управління допускає будь-які втрати (включаючи майбутні), але ціною того, щоб відновити платоспроможність компанії вже сьогодні. Реалізація такого завдання здійснюється перш за все через переведення активів підприємства в грошову форму (таблиця 1).

Інструменти переведення активів підприємства в грошову форму

Назва заходу	Характеристика
Продаж короткострокових фінансових вкладень	Найбільш простий крок для мобілізації грошових коштів. Як правило, на кризових підприємствах він вже здійснений. До того ж, в умовах фактичної стагнації фондового ринку обіг цінних паперів майже не здійснюється, або цінні папери продаються за дуже низькою ціною
Продаж дебіторської заборгованості	Найбільш простий крок для мобілізації грошових коштів. Як правило, на кризових підприємствах він вже здійснений. До того ж, в умовах фактичної стагнації фондового ринку обіг цінних паперів майже не здійснюється, або цінні папери продаються за дуже низькою ціною
Продаж запасів готовій продукції	Цей захід також припускає продаж із збитками
Продаж надмірних виробничих запасів	Для забезпечення виробництва необхідно реалізувати частину запасів сировини. І, навіть за ціною нижче купівельної, не дивлячись на те, що через деякий час відповідну сировину і ресурси знову доведеться купувати, ймовірно, за вищою ціною
Продаж інвестицій (деінвестування)	Це може бути реалізовано шляхом призупинення інвестиційних проєктів, що здійснюються, продажу незавершених будівель і незавантаженого обладнання або ліквідації інших задіяних підприємств (продаж часток у статутному капіталі). При цьому стратегічні міркування не відіграють вирішальної ролі – якщо конкретний інвестиційний проєкт починає давати віддачу, що виходить за рамки антикризового управління, його можна ліквідувати.
Продаж нерентабельних виробництв і об'єктів невиробничої сфери	Частина нерентабельних виробничих об'єктів як правило, входить в основний технологічний ланцюжок підприємства. При цьому в стабілізаційній програмі неможливо коректно визначити, які з них має сенс зберегти, а які у будь-якому випадку слід ліквідувати - це вимагає детального аналізу, здійсненого тільки в рамках реструктуризації

Джерело: узагальнено на основі [2, 3]

3. Відновлення фінансової стійкості. Сутність цього процесу полягає у максимально швидкому і радикальному зниженні неефективних витрат. Це дозволить усунути загрозу банкрутства не тільки в короткому, але і у відносно тривалішому проміжку часу. На даному етапі можуть проводитися заходи, які наведено у таблиці 2.

Заходи по відновленню фінансової стійкості підприємства

Назва заходу	Характеристика
Зупинка нерентабельних виробництв	Якщо збиткове виробництво недоцільне або його неможливо продати, то його потрібно зупинити, щоб негайно виключити подальші збитки. Виняток становлять об'єкти, зупинка яких приведе до зупинки всього підприємства
Виведення зі складу підприємства витратних об'єктів	Це спосіб зняти непродуктивні витрати на об'єкти, які поки не вдалося продати. Як правило таке виведення здійснюється у формі відкриття дочірніх товариств. Всяке подальше фінансування виведених об'єктів виключається, що стимулює підприємницьку ініціативу їх персоналу
Вдосконалення організації праці і оптимізація чисельності зайнятих на підприємстві	У докризовій ситуації на більшості підприємств як правило спостерігається надмірна чисельність персоналу, і в період кризи скорочення персоналу стає гострою необхідністю.
Скорочення суми постійних витрат	Насамперед передбачається скорочення управлінського персоналу, витрат на поточний ремонт тощо.
Реалізація дивідендної політики, адекватної кризовому фінансовому стану підприємства	Передбачає скорочення або, навіть, тимчасове відмовлення від виплати дивідендів акціонерам з метою збільшення чистого прибутку, що направляється на виробничий розвиток.
Зниження розмірів відрахувань в резервний й інші страхові фонди	Мета – також збільшення чистого прибутку, що направляється на виробничий розвиток
Зменшення поточної фінансової потреби	На практиці цього можна досягти лише за допомогою тієї чи іншої форми реструктуризації боргу: викуп боргів з дисконтом - це один із найбільш бажаних заходів. Кризовий стан підприємства-боржника знецінює його борг, а отже, можливість викупити його зі значним дисконтом; конвертація боргу в статутний капітал - це можна зробити шляхом розширення статутних фондів (за відсутності формальних обмежень) та шляхом передачі частини своїх акцій через власника (кошик акцій);- форвардний контракт на постачання продукції підприємства за фіксованою ціною. Якщо кредитор зацікавлений у товарі, борг компанії може бути зарахований йому як аванс за довгострокове постачання останнього. При цьому договірна ціна не повинна бути нижчою за кошторисну собівартість продукції.

Джерело: узагальнено на основі [2, 3]

3. Забезпечення фінансової рівноваги протягом тривалого періоду. Це можливо лише за умови збільшення грошових потоків від основної діяльності підприємства. Це завдання вимагає прискорення темпів економічного розвитку на основі певних коригувань окремих параметрів стратегії підприємства.

Таким чином, антикризова стратегія управління підприємством має враховувати мінімізацію впливу несприятливих факторів та забезпечувати стабільно високі темпи зростання прибутковості від операційної діяльності з одночасним усуненням загрози банкрутства в майбутніх періодах. При цьому необхідно передбачити вирішення наступних основних завдань: підвищення конкурентних переваг продукції; прискорення оборотності активів; підвищення рентабельності реалізації; використання фінансового левериджу; антикризовий маркетинг; забезпечення відповідного зростання ринкової вартості підприємство.

Список використаних джерел:

1. Коляда Т.А., Кузьменко Н.В. Управління корпоративними правами держави: оцінка ефективності та напрями реформування. Бізнес Інформ. 2019. №8. С. 45-52. URL: http://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-8_0-pages-45_52.pdf
2. Глущенко С.В. Антикризове управління на підприємстві: фінансово-організаційні аспекти. Конспект лекцій: навч. посіб. Київ: НаУКМА, 2020. 92 с.
3. Батрак О.В. Фінансова стійкість як об'єкт діагностики швейних підприємств у системі антикризового управління. Економіка і держава. 2020. № 4. С. 241-245.

ПОВЕДІНКОВІ ФІНАНСИ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА

Тематичний напрям 5

JEL: M21, G41, J16

Tamila Arnania-Kepuladze

Candidate of Economic Sciences, PhD in Economics and Management,
Professor at the Department of Economics,
Akaki Tsereteli State University, Kutaisi, Georgia

Giorgi Kepuladze

PhD in Economics, Associate professor at the
University of Business and Technology, Tbilisi, Georgia

GENDER FEATURES IN INVESTMENT BEHAVIOR

The financial sphere largely lacks women's representation. It is enough to consider the representation of men and women among the governors, deputy/vice-governors, and members in the central banks of various countries. Such, in Austria, Romania, and Slovakia there are no women at all in the central bank governors, or deputy/vice-governors. In Estonia among governors or deputy/vice-governors of the central bank, 95% are men and only 5% are women, in Hungary this proportion is 90% men versus 10% women, and in EU27 this proportion is estimated as 70,2% for men and 19,9% for women (Central banks... 2023).

Women's lower representation in the financial sphere usually is explained by gender differences in financial behavior differences between men and women.

Investment behavior is the most pronounced form of an individual's manifestation in the financial market.

Strategies of world population's financial behavior, including investment behavior, largely depend on many reasons, such as individual's age, gender, income level, level of financial literacy and financial culture, level of trust in financial organizations, place of individual's residence (rural or urban), etc.

Gender differences in investment behavior are an important factor that may promote financial inclusion, gender equality and economic empowerment.

According to Forbes, 91% of all venture investors in the world are men and women tend to outperform men in investment returns by 0.4% (PitchBook, 2021). More than half of the largest investment funds have no women members on their staff at all. According to the Catalyst data, women hold only about 19% of C-suite positions in investment firms globally (Women in Finance, 2021) and as the World Economic Forum reported, women represent only 11% of senior roles in private equity firms globally (Accelerating Closer to Parity, 2020).

As some researchers argue ([Barber 2001; Hanna, Lindamood 2010; Powell, Ansic 1997]), men and women manage money differently. Men tend to take more risks, invest more often, and trade in the stock market significantly more often than women, while women, on the contrary, spend much smaller amounts on investments and are more worried about the loss of money in case of failure, and trade on stock exchanges less often than men.

When investing, women adhere to the “saving” tactic; stability is more important to them, and women's desire to save prevails rather than the thirst for risk.

Researchers attribute this investment behavior to various factors one of which is emotions. The emotional factor proceeds from the assumption that men view a risky situation as a challenge that encourages activity, in contrast to women who interpret risk as a threat to be avoided (Croson, Gneezy 2001). According to another study (Mittal, Vyas 2011), women tend to experience high levels of nervousness when they make a decision that results in a negative probability of outcome, leading to greater risk aversion. As a result, women are significantly less likely to take risks and more likely to make profitable trades. It means that based on their different attitudes towards risk, men and women choose different investment strategies.

Gender differences in risk attitudes contribute to different investment behavior by shaping people's preferences, risk attitudes, decision-making processes and investment outcomes. Men are more active traders than women, engaging in frequent buying and selling of stocks.

This behavior can lead to higher transaction costs and lower returns in the long term. In contrast, women tend to take a more conservative approach and make

thoughtful decisions toward investing, focusing on long-term goals and asset preservation (Hanna & Lindamood, 2010). Despite potentially lower returns, this strategy often results in greater portfolio stability and resilience during market downturns. As a result, women are significantly less likely to take risks and more likely to make profitable trades.

However, women's low participation in the investment process, which is caused by gender differences in investment behavior, leads to outcomes that affect portfolio performance and wealth accumulation over time.

Addressing gender differences in investment behavior is possible through targeted policies and initiatives. Such initiatives could include gender-sensitive financial education programs, which can increase women's confidence and competence in making investment decisions, empowering them to take control of their financial future (Lusardi & Mitchell, 2014). Likewise, developing inclusive financial products and services that meet different investment preferences and risk profiles can increase women's access to investment opportunities and wealth-creation tools.

Understanding gender differences is critical to developing effective interventions and policies to promote gender equality and financial inclusion.

References

1. Barber, B. M., & Odean, T. (2001). Boys will be boys: Gender, overconfidence, and common stock investment. *The Quarterly Journal of Economics*, 116(1), 261-292.
2. Brad M. Barber, Terrance Odean (Eds.). *Boys Will Be Boys: Gender, Overconfidence, and Common Stock Investment: The Quarterly Journal of Economics*. 2001. No. 1. P. 261–292.
3. Central banks: governors, deputy/vice-governors, and members, 2023, Gender Statistics Database, EIGE https://eige.europa.eu/gender-statistics/dgs/indicator/wmidm_bus_fin_wmid_centbnk
4. Hanna, S. D., & Lindamood, S. (2010). Gender differences in investment behavior. *Financial Counseling and Planning*, 21(2), 14-24.
5. Huang, J., & Kisgen, D. J. (2013). Gender and corporate finance: Are male executives overconfident relative to female executives?. *Journal of Financial Economics*, 108(3), 822-839.
6. Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5-44.
7. Mittal M., Vyas R. K. A study of psychological reasons for gender differences in preferences for risk and investment decision making. *IUP Journal of Behavioral Finance*. 2011. No. 8(3).
8. Powell, M., & Ansic, D. (1997). Gender differences in risk behavior in financial decision-making: An experimental analysis. *Journal of Economic Psychology*, 18(6), 605-628.
9. Rache Croson, Uri Gneezy. *Gender Differences in Preferences // Journal of economic literature*. Vol. 47. No. 2. June 2009. P. 448–474.
10. *Women in Finance*. 2021. Catalyst.

УДК: 336.7:339.7

O.O. Tereshchenko

Doctor of Economics, Professor, Head of the Department of Corporate Finance and Controlling at Vadym Hetman Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine,

O.E. Honcharenko,

Ph.D. student at the Department of Corporate Finance and Controlling at Vadym Hetman Kyiv National Economic University

BEHAVIORAL FACTORS AFFECTING FINANCIAL AND INVESTMENT DECISIONS UNDER GEOPOLITICAL UNCERTAINTY

In recent years, the global economy has been influenced by geopolitical shocks, including military aggression by the Russian Federation, disruptions in supply chains, military conflicts in the Middle East, the consequences of the pandemic, social upheavals, and so on. Geopolitical uncertainty, under which investment decisions are made, requires a change in the philosophy of theoretical interpretation and methodological support for appropriate decisions. Regarding the impact of geopolitical risks on the capital market and their consideration in the process of making investment decisions, there are different viewpoints and diametrically opposite results of empirical research. In economic literature, the famous quote from banker Baron N. Rothschild dating back to the Napoleonic wars is often discussed: "Buy when there is blood on the streets, even if the blood is your own". At the core of this psychological maxim lies the idea that the greater the market falls due to panic, the better the opportunities for investors to generate future income (contrarian investing). Numerous studies demonstrate that during geopolitical shocks, market indices decline, but later recover and even surpass their baseline values. This confirms both the wisdom of Rothschild and the behavioral nature of volatility. Panic moods, emotional decisions, and the herd behavior effect are the causes of irrational decisions by some economic agents and windfalls for others. At the same time, in business circles, an alternative viewpoint can be encountered, according to which "blood on the streets is an overrated buy signal." Bloomberg analyst John Authers concludes that disturbances on the streets matter, but they do not have a significant impact on stocks [1].

From the standpoint of neoclassical economics, the econs (or homo oeconomicus) is rational, selfish, and does not change their preferences. Therefore, economic agents, in the process of calculating the efficiency of investment decisions, should promptly take into account geopolitical risks, including assessing potential consequences of military actions, blackouts, supply chain disruptions, cyberattacks, and so on. The question is whether geopolitical risks and crises are rare events with minimal probability of influence on investment decisions, or whether they should be interpreted as periodic shocks with a high level of impact on economic processes. From the perspective of behavioral economics, if emotional perception is disproportionately high compared to the probability of the event causing a crisis, economic agents may incur opportunity costs (due to the cancellation of investment projects or asset sales) and/or additional expenses resulting from risk management measures. On the contrary, if the probability of geopolitical risks is ignored, economic agents may potentially incur significant losses. In the context of considering geopolitical risks in financial and investment decision-making, Daniel Kahneman's thesis on the closed loop seems quite apt to us: it all starts with a panicked exaggeration of the problem and giving it excessive weight, but ends with its dismissal [2].

In scientific circles, it is postulated that underestimations of rare events in decision-making, both in experimental and real-life conditions, result from many agents simply not encountering them [3]. Due to the rare nature of geopolitical risks, as well as the difficulty in forecasting them, the majority of agents do not take them into account in their assessments and economic scenarios. As V. Glaisner points out, due to a lack of strategic risk management, threats of geopolitical instability have largely been ignored at the state level, as well as by many companies. This also applies to the risk of a future currency crisis due to high debts and rising interest rates. [4]. Therefore, the scientific problem lies in elucidating the factors influencing financial and investment decisions in conditions of geopolitical uncertainty.

Within the framework of addressing this issue, we investigated the sensitivity of the global mergers and acquisitions (M&A) market to the geopolitical situation.

The assumption regarding the significant impact of geopolitical risks on the dynamics of the M&A market was tested using an alternative hypothesis (H1). The null hypothesis (H0) assumes the absence of such an influence. The study period covers the years 2014-2023. During this time, numerous geopolitical factors influenced investment decisions. The World Uncertainty Index (WUI) was used as an indicator of geopolitical risks [5]. The sensitivity of the M&A market in terms of the number of deals (Yq) and their value (Yv) to influencing factors was examined based on multiple regression analysis. In addition to historical data on the dynamics of dependent variables (Yq and Yv), the following predictors were used in the analysis: X1 - the growth rate of the global GDP; X2 - the Federal Reserve's interest rate level; X3 - the World Uncertainty Index (WUI); X4 - the MSCI ACWI index; X5 - the average annual price of Brent crude oil (in US dollars per barrel).

Based on the results of the regression analysis, two models were formulated, allowing conclusions to be drawn regarding the impact of the specified predictors on the dynamics of M&A:

$$Yq = 46\,574 + 1475 * x1 - 998 * x2 + 0.2 * x3 - 32 * x4 - 98 * x5$$

$$Yv = 3539 + 124 * x1 - 243 * x2 + 0.03 * x3 - 11 * x4 + 0.96 * x5$$

For both models, the coefficient of determination (R^2) is sufficiently high: for the model of deal value, $R^2 = 0.65$, and for the number of deals, $R^2 = 0.74$. This means that the estimated parameters of the models explain the relationship between the investigated parameters by 65% and 74%, respectively. We will use the results of the regression analysis to test the null hypothesis (H0) formulated above: the WUI index does not have a significant impact on the dynamics of the M&A market. The P-value criterion (which indicates the probability that the null hypothesis is true) for the WUI index is above 0.05, specifically at 0.48 for the deal value model and 0.34 for the number of deals model. Therefore, the effect of influence from the respective predictor is statistically insignificant. This means that we cannot rule out the absence of a connection between geopolitical risks and investment decisions in the M&A market. Additionally, the level of correlation

between the WUI index and the dependent variables Y_q та Y_v are also insignificant: -0.038 and -0.128 respectively. Thus, the study confirms a statistically insignificant effect of geopolitical risks on investment decisions regarding M&A.

We explain these results primarily due to the excessive influence of behavioral factors associated with heuristic errors and decision-makers' cognitive biases. Due to the illusion of insignificance in the probability of relevant events, geopolitical risks are effectively not assessed in the process of quantitative investment analysis. Daniel Kahneman draws a bleak conclusion regarding the perception of insignificant probabilities: "Our minds are not designed for accurate assessments of insignificant probabilities. The inhabitants of the planet may be awaiting events with which no one has had experience, and this is bad news." [2]. In case of geopolitical crises, mechanisms of behavioral biases are triggered, often leading to the disregard of algorithms, risk assessments, and crisis consequences evaluations. As a result, decisions are made under the influence of emotions, panic, and herd behavior effect. To neutralize the influence of behavioral factors on financial and investment decision-making, it is advisable to integrate the component of geopolitical uncertainty into the methodology of ranking, credit assessment, and investment risk evaluation. This entails a change in the philosophy of assessing geopolitical risks: moving away from interpreting them as insignificant. Mechanisms should also be devised to reduce the potential for subjective, intuitive decisions that disregard objective criteria. This involves minimizing opportunities to manipulate investment assessment results to justify intuitive decisions.

References:

1. John Authers, Blood in the Streets Is an Overrated Buying Signal. Bloomberg, 06. 07. 2023. <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2023-07-06>
2. Kahneman, Daniel. Thinking, Fast and Slow. First paperback edition. New York, Farrar, Straus and Giroux, 2011.
3. Hadar L, Fox CR. Information asymmetry in decision from description versus decision from experience. *Judgment and Decision Making*. 2009;4(4):317-325.
4. Gleißner, Werner. Geopolitische Risiken: Gefährliche Einseitigkeit. *Tichys Einblick*, Heft .2023, S. P. 48-51.
5. Data - World Uncertainty Index. (n.d.). World Uncertainty Index. Retrieved from <https://worlduncertaintyindex.com/data/> (Accessed: 02 March 2024).

АКТУАЛЬНІСТЬ ПОВЕДІНКОВИХ АСПЕКТІВ В СИСТЕМІ ПОДАТКОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВИ

Об'єктивною необхідністю існування суспільства виступають податки як визначальна ланка економічних відносин з моменту первинного державотворення. Постійний їх розвиток, трансформування форм реалізації незмінно супроводжується формуванням та перетворенням податкової системи країни. У сучасному суспільстві податки є основним джерелом доходів держави та пріоритетним інструментом економічного впливу на суспільне виробництво, його динаміку, структуру, розвиток науково-технічного прогресу та економічну свідомість платників, забезпечуючи сталий розвиток загалом. Відповідно, досягнути високих економічних показників можливо завдяки застосуванню вдало підбраного інструментарію та продуманої політики державного податкового регулювання.

Відзначимо, що ефективність податкової системи та податкової політики залежить не тільки від її законодавчого забезпечення, фінансово-економічних, правових інструментів управління та розвитку, а у більшій мірі від того, що в її основі лежать податкові відносини та особливості податкової поведінки їх учасників. Дослідження поведінкового характеру, зокрема податкових відносин викликає особливий інтерес в умовах досягнення ефективності податкового регулювання та сучасних викликів (рис. 1).



Рис. 1. Механізм удосконалення податкової системи через призму податкових відносин та податкової поведінки платників податків

Вітчизняні історичні умови та процеси розвитку податкових відносин відзначаються відповідною специфікою, зокрема низьким ступенем розвитку та численними деформаціями демократичних інститутів, тіньовим характером бюджетно-податкової політик тощо. Соціально-економічна необхідність досягнення високого ступеня ефективності податкових відносин у кожний момент часу полягає у формуванні свідомого волевиявленням кожного їх учасника та добровільного, вмотивованого виконання податкового обов'язку та участі у формуванні суспільних благ. Диференційовані потреби платників податків як основних учасників податкових відносин, система факторів прямого та опосередкованого впливу, а також економічні очікування визначають тип та характер їх поведінки, рівень економічної активності, результативності, які в наступному впливають на напрями податкового регулювання, підбір ефективного

податкового інструментарію задля гармонізації, удосконалення та підвищення ефективності податкової системи загалом.

Посилюються дані аспекти і стрімким розгортанням процесів глобалізації (міжнародні податки та податкові угоди між країнами). Сучасний генезис відносин сягнув абсолютно нового етапу, який задає швидкість зміни підходів взаємодії, формування податкового обов'язку, можливостей його виконання на основі цифрових технологій. Він породжує нові виклики для податкової системи (у сферах електронної комерції, криптовалют та іншого цифрового майна), вимагає адекватної реакції їх змін зі сторони податкового менеджменту та державного управління на шляху досягнення макроекономічних та соціальних цілей в країні.

Таким чином, з огляду нинішнього податкового середовища модель податкових відносин України має фонуватися на гармонії інтересів та поведінки трьох інститутів соціально-економічного розвитку: держави, ринку і платників податків, здатних збільшити можливості розвитку і використання людської особистості як головного чинника розвитку економіки, зокрема податкових відносин. Варто розуміти, що в дійсності ні держава як орган примусу (авторитарність), ні ринок, що забезпечує добровільно-примусову угоду сторін під впливом конкуренції заради отримання прибутку, не здатні запропонувати ефективно демократичне розв'язання нових проблем податкової системи та податкової політики, що формується в умовах глобалізації. По суті, демократичним, здатним контролювати і державу, і ринок можуть бути тільки відносини у формі свідомої податкової поведінки її учасників. Визначальним при цьому є необхідність врахування поведінкових аспектів у провадженні обраного напрямку податкового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Піонтківська І. Реформування податкової системи – процес незворотній. *Вісник «Офіційно про податки»*. URL : <http://www.visnuk.com.ua/uk/news/100016559-podatki-u-sviti-navischo-nampotribni-podatki-ta-yak-stvoriti-efektivnu-sistemu-opodatkuvannya>.
2. Проблеми та перспективи зміцнення стійкості фінансової системи України: аналіт. доп. / [Шемаєва Л. Г., Жаліло Я. А., Юрків Н. Я. та ін.]; за наук. ред. Я. А. Жаліла. Київ : НІСД, 2021. 104 с.
3. Walsh K., Understanding Taxpayer Behaviour – New Opportunities for Tax Administration. *The Economic and Social Review*. 2012. Vol. 43, no. 3, Autumn. Pp. 451-475.

Бак Н.А.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

РОЛЬ ПОВЕДІНКОВИХ ЧИННИКІВ В УПРАВЛІННІ БЮДЖЕТНИМИ РЕСУРСАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Біхевіористичні фінанси посіли належне місце в системі наукових досліджень, пов'язаних з управлінням ресурсним забезпеченням розвитку територіальних утворень різного масштабу. В Україні ця галузь знань стала особливо затребуваною з огляду на кілька умов, зокрема:

1) активований Революцією Гідності розвиток громадянського суспільства в Україні спонукав до масштабування ініціативи громадян: від персональної участі у діяльності органів місцевого самоврядування (*далі* – ОМС) до розвитку соціального підприємництва, зорієнтованого на поєднання індивідуальних інтересів власників бізнесу та колективних потреб територіальних громад (*далі* – ТГ);

2) реформа бюджетної децентралізації призвела до розширення владних повноважень ОМС щодо функціонування й розвитку ТГ;

3) повномасштабна російська воєнна агресія звузила традиційні можливості ОМС щодо ресурсного забезпечення розвитку ТГ.

Усі зазначені обставини активували роль ірраціонального (особистісного) чинника, його місця в пошуку адекватних відповідей на нові виклики й загрози стабільному розвитку ТГ і держави в цілому.

Процедури управління грошовими ресурсами ТГ визначаються логікою бюджетного процесу, яка, зумовлена, насамперед, положеннями фінансового законодавства країни. Проте на кожній стадії бюджетного процесу можна виявити дію суб'єктивних чинників, які в підсумку вагомою мірою впливають

на його результативність і ефективність. Тому метою пропонованої наукової розвідки стала конкретизація ролі окремих поведінкових чинників у процесі управління місцевими бюджетами та виявлення можливостей мінімізації їх негативного впливу на бюджетний процес.

В якості базового чинника зазначимо довіру до провідних учасників бюджетного процесу – лідерів ТГ. Зауважимо, що на факторі довіри наголошують як вітчизняні, так і зарубіжні науковці, коли ведуть мову про перспективи реалізації будь-яких напрямків економічної та фінансової політики органів державної влади [1]. Запорукою формування довіри до представників влади науковці вважають етичний імператив Канта [2]. Проте поведінка багатьох національних учасників сфери публічних фінансів, на жаль, демонструє його недотримання на різних рівнях державного менеджменту, зокрема й на місцевому. Про це свідчать як результати опитувань населення [3], так і численні корупційні справи, про які регулярно сповіщають представники правоохоронних органів і громадських організацій в Україні [4]. Крім прямих бюджетних втрат, зумовлених зменшенням рівня довіри до всієї системи державної влади, пролонгується негативна екстерналія щодо поведінки громадян – одночасно, виборців і платників податків. Досить яскраво це проявляється в межах ТГ, коли йдеться про пряму співпрацю усіх суб'єктів місцевого економічного розвитку.

З одного боку, недовіра до рішень влади, часто обґрунтовані сумніви в її добросовісності, зокрема й щодо використання бюджетних ресурсів, провокують неетичну поведінку потенційних платників податків. Вона стосується як державної реєстрації активів і власного бізнесу, так і маніпулювання податковими зобов'язаннями. Це призводить до відносно найбільших втрат саме місцевих бюджетів, у структурі надходжень яких домінують податки з доходів і майна населення (2023 рік: частка ПДФО у доходах місцевих бюджетів України (без трансфертів) – 60,9%, єдиного податку – 11,7%, податків на майно – 9,2%) [5].

З іншого боку, на етапі виборів знижується рівень вимог до особистих якостей майбутніх лідерів ОМС, а також індивідуальний інтерес зневірених

виборців (насамперед, молодого покоління) щодо таких осіб. Таке явище особливо характерне для міських ТГ, де, на відміну від сільської території, недостатньо спрацьовує чинник «всі про всіх все знають». Тому вважаємо потрібним максимальне розкриття персональної інформації про всіх претендентів на будь-які посади в ОМС та їх виконавчих структурах, що передбачають найменший вплив на ухвалення фінансових рішень.

Така пропозиція ґрунтується на усвідомленні потенційно можливої негативної ролі недобросовісних осіб у бюджетному процесі з урахуванням поведінкових ефектів – другої вагової складової біхевіористичних чинників. На нашу думку, з останніх найбільший вплив на ухвалення рішень щодо формування чи використання бюджетних ресурсів ТГ мають ефекти: фреймінгу (рамок, обмежень); консерватизму; соціального впливу; пастки; підштовхування [2, с. 17-18], психологічної бухгалтерії [6, с. 126]. Можливості маніпулювати окремими людьми та громадською думкою загалом завдяки означеним ефектам, звичайно, різноспрямовані. Тому такі важливі запобіжники щодо допуску до управління фінансовими ресурсами ТГ управлінців, недостатньо мотивованих на отримання максимально позитивного суспільного результату, або з обмеженими індивідуальними етичними принципами. Крім того, доцільно в умовах невизначеності коригувати вплив поведінкових ефектів на бюджетний процес, застосовуючи: «дискусію, альтернативність, колективне обговорення, технологію *pude*, управління груповим мисленням» [6, с. 128].

Враховуючи потреби економічного розвитку ТГ, з одного боку, та об'єктивно жорстку лімітованість бюджетних ресурсів, які можна спрямувати на їх задоволення, з іншого, актуальним є врахування ще одного поведінкового чинника, названого Д. Канеманом та А. Тверські «помилкою планування» [7, с. 247]. Вважаємо, що стадія планування бюджетних показників – найбільш вагома з погляду успішності всього бюджетного процесу. Правильно обрані вектори та інструменти формування доходів місцевих бюджетів і здійснення їхніх витрат – запорука своєчасності, повноти та ефективності виконання ОМС

владних повноважень і загалом добробуту ТГ. Успішності бюджетного планування сприяють численні регламенти та нормування, які часто набувають форми законодавчих положень. Проте й вони не забезпечують відсутності прорахунків у бюджетних показниках, які особливо часто зустрічаються при реалізації інвестиційних проєктів. Тому такими поширеним явищем (навіть у мирний час) є позапланове зростання вартості (відповідного обсягу бюджетних ресурсів) і строків реалізації заходів, пов'язаних з ремонтом, будівництвом тощо.

Поведінкові особливості характерні як для індивідуумів, так і колективів людей, які задіяні або дотичні до управління бюджетними потоками ТГ. Важливо мінімізувати їхній негативний вплив різними заходами, починаючи, насамперед, з масштабування способів дотримання принципу публічності та прозорості в бюджетному процесі. Максимальна деталізація й донесення бюджетної інформації громадянам, достовірне пояснення причин управлінських успіхів і невдач, поширення даних про позитивні бюджетні практики, особливо в сучасних умовах гострої невизначеності, зумовлених війною, сприятимуть стабілізації психоемоційного стану людей і відновленню їхньої довіри до органів влади. Досягненню цієї мети також сприятиме дотримання принципу невідворотності покарання за бюджетні правопорушення.

Проте ці заходи будуть формальними (публічність) і репресивними (покарання), або сприйматимуться такими, якщо одночасно не розвиватиметься свідомість громадян як повноспроможних членів ТГ. Тому поліпшення позитивного впливу поведінкових чинників на бюджетний процес також вбачаємо у напрямку розвитку фінансової грамотності населення та цілеспрямованого формування його усвідомленої фінансової поведінки. Таким чином вдасться мінімізувати ще й негативний вплив ефекту безкоштовного. Усвідомлення бюджетних ресурсів ТГ як усупільнених коштів, які отримані не з нульовим ризиком, а за реальну плату (насамперед, засобами оподаткування), ймовірно, підвищить рівень відповідальності і представників влади, і громад у цілому за результативність їх використання цих ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Інститут довіри в координатах економічного простору-часу : монографія / за ред. А.А. Гриценка; НАН України, Ін-т екон. та прогнозув. Київ, 2012. 220 с.; Кричевська Т.О. Довіра у грошово-кредитній сфері: логіко-історичне дослідження : монографія; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Київ, 2020. 504 с.; Bartancea L., Nichita A., Olsen J., Kogler C., Kirchler E., Hoelzl E et al. Trust and power as determinants of tax compliance across 44 nations. *Journal of Economic Psychology*. 2019. Vol. 74. URL: doi.org/10.1016/j.joep.2019.102191 (дата звернення 02.04.2024).
2. Кізима Т., Лободіна З., Горин В., Кізима А. Поведінкові фінанси як методологічний концепт дослідження сфери публічних фінансів в Україні. *Світ фінансів*. 2022. № 4. С. 8-21.
3. Оцінка громадянами ситуації в країні та дій влади. Довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів (січень 2024 р.). *Разумков центр*. URL : <https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-gromadianamy-sytuatsii-v-kraini-ta-dii-vlady-dovira-do-sotsialnykh-institutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-sichen-2024r> (дата звернення 02.04.2024).
4. Топ-15 найгучніших корупційних справ 2023 року. *The Page*. URL : <https://thepage.ua/ua/news/najguchnishi-15-korupciynih-sprav-2023-roku-v-ukrayini> (дата звернення 02.04.2024).
5. Бюджет. Доходи. *Open Budget*. URL : <https://openbudget.gov.ua/national-budget/incomes> (дата звернення 02.04.2024).
6. Сторонянська І.З., Бенюк Л.Я. Поведінкові фактори у прийнятті фінансово-економічних рішень суб'єктами економіки в умовах невизначеності. *Фінанси України*. 2022. № 6. С. 112-128.
7. Канеман Д. Мислення швидке й повільне. Київ : Наш Формат, 2022. 487 с.

УДК 368.01

Гладчук О.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОВЕДІНКОВОГО ПІДХОДУ У СТРАХУВАННІ

«Сьогодні фінансова практика висуває особливо гостро проблему вивчення поведінки людей, визначення тих чинників, які на неї впливають, наслідків, які нею спричиняються, та, що найголовніше, інструментів, які можуть її коригувати» [1; с.7].

Попри активні наукові дослідження у сфері поведінкових фінансів, у т.ч. біхевіористичних аспектів функціонування учасників фондових ринків,

суб'єктів корпоративних та особистих фінансів, наукові дослідження поведінкових аспектів у фінансовому посередництві загалом, і страхуванні зокрема, є фрагментарними та маловивченими.

Окрім загальних теорій прийняття рішень в умовах ризику, поведінкове страхування має певні особливості, які становлять певний інтерес у поведінковій економіці та поведінкових фінансах. Цьому сприяють два важливих фактори: по-перше, страхові ринки є специфічним інституційним середовищем, що вимагає окремого вивчення з огляду на специфіку страхових контрактів; по-друге, важливим фактором є психологічні та економічні докази, які вказують на те, що різні особи можуть реагувати по-різному на рішення у сфері страхування у порівнянні із рішеннями, прийнятими ними в інших областях [2; с. 4].

Поведінкові аспекти взаємодії лише деяких учасників страхування (в основному страховиків і страхувальників) детально вивчаються, переважно у межах досліджень страхового маркетингу. Водночас недостатня увага звертається на поведінкові аспекти взаємодії як страховиків, так і страхувальників із іншими учасниками страхового ринку, зокрема: об'єднаннями страховиків, прямими і непрямими страховими посередниками, регулюючим державним органом тощо.

Суб'єкти прийняття рішень у страховій галузі, а також ті, хто регулюють, розглядають справи та приймають рішення щодо страхування, також, ймовірно, роблять помилки з тих самих причин, які роблять споживачі, – вони покладаються, насамперед, на свою інтуїцію, а не на поглиблене мислення, оскільки вони мають обмежену інформацію з минулого досвіду, на якій базують свої рішення [3, с. 1]

Тому у страхуванні важливим є вивчення не тільки економічної поведінки страхувальників і страховиків, а й інших економічних агентів (страхових посередників, об'єднань страховиків, регулятора і т.п.), яка формується під впливом внутрішніх (інтереси, цінності, потреби, мотиви,

стереотипи) та зовнішніх факторів (обумовленість поведінки обставинами, умовами, ситуацією, системою відносин, інституційними структурами тощо).

На поведінку страхувальників значною мірою впливають численні фактори, які можна класифікувати за кількома головними категоріями:

- ситуаційні (проявляються на всіх фазах процесу прийняття рішення – до придбання страхового полісу, під час придбання та після його придбання);

- фактори, пов'язані з маркетинговою діяльністю страхових компаній (серед яких можна виокремити вплив рекламної політики страховиків; характеристики страхових продуктів та дистрибуції страхових послуг; фактори, пов'язані зі страховими преміями та умовами виплат, що пропонуються страховиками; фактори, пов'язані з впливом персоналу страховиків);

- фактори зовнішнього середовища (природні, демографічні, економічні, законодавчі та технологічні);

- фактори, пов'язані з соціологічними особливостями страхувальників (культура, соціальний клас, референтна група та сім'я);

- фактори, що відображають індивідуальні характеристики потенційних страхувальників (вік, етап життєвого циклу, стать, зайнятість, економічний статус) [4; с.133].

Взаємодія страховиків і регулятора іноді може виходити за встановлені законодавством межі, проте регулятор зобов'язаний наглядати за діяльністю страховиків, застосовуючи заходи впливу адекватні відповідним порушенням. Зміна регулятора і його поведінкових підходів у регулятивних процесах викликає часто негативні зміни у функціонуванні учасників страхового ринку.

Прямі та непрямі страхові посередники у своїй поведінці демонструють зацікавленість до збільшення кількості проданих страхових продуктів і вищій комісійній винагороді, що певним чином суперечить інтересам страхувальників і страховиків, у частині зростання вартості страхового продукту при високих комісійних винагородах.

Під час взаємодії страховиків між собою і з об'єднаннями страховиків можуть виникати конфлікти на основі застосування демпінгу, нерегламентованої кооперації, необ'єктивного перестраховування чи нечесної конкурентної боротьби.

Взаємовідносини страхувальників, страховиків і вторинних посередників (оцінювачів ризиків, збитків і т. п.) також залежить від їх поведінкових особливостей, оскільки від правильності оцінки ризику (збитку) на основі повної і правдивої інформації залежить визначення адекватного розміру страхового платежу (відшкодування) їх подальша співпраця і довіра.

Отже, при взаємодії учасників страхового ринку можуть виникати конфлікти інтересів, які варто вирішити враховуючи поведінкові аспекти їх взаємодії. При їх дослідженні важливо також враховувати і вплив специфічних неформальних інститутів, які пов'язані з особливостями функціонування учасників страхового ринку та специфікою страхових взаємовідносин, зокрема:

1) страхова культура та грамотність учасників страхового ринку;

2) страхове шахрайство та схемне страхування (порушення як з боку страховика, так і з боку страхувальника, тобто опортуністична неформальна поведінка учасників страхування);

3) інститут нерегламентованої кооперації та партнерства страхових компаній (неузаконені об'єднання страховиків, їх домовленості щодо спільної політики ціноутворення чи інших форм співпраці);

4) неформалізовані умови страхових договорів, які можуть використовуватись в певних обставинах на користь окремих агентів, страхових посередників, учасників страхового ринку;

5) поєднання, технологічних, фінансових, страхових, банківських та інформаційних аспектів при задоволенні запитів зацікавлених сторін (іншуртех, фінтех) [5; с. 109].

Отже основними положеннями поведінкового страхування є:

- поведінка потенційних страхувальників не завжди відповідає стандартним економічним моделям вибору та прийняття рішень щодо

страхування, що пояснюється впливом психологічних факторів на їх вибір в умовах невизначеності;

- поведінка потенційних страхувальників у сфері прийняття рішень щодо придбання страхової послуги впливає на фінансовий стан окремого страховика на мікрорівні та на стан страхового ринку на макрорівні;

- на стан страхового ринку впливає не лише поведінка споживачів страхових послуг, а й інших економічних агентів, які діють на тому ж ринку та інших ринках, що знову ж таки впливає на поведінку потенційних страхувальників щодо їх рішення страхуватися чи ні [6; с. 118].

Дослідження поведінкових аспектів у страхуванні є важливими для українського страхового ринку, оскільки поведінка багатьох його учасників була значно «деформована» за радянських часів і потребує поглибленого вивчення, необхідно формувати моделі, які б пояснювали поведінкові упередження комплексно та повно, щоб прогнозувати поведінку учасників страхового ринку, мінімізувати її негативні наслідки і, при можливості їх коригувати.

Список використаних джерел:

1. Нікіфоров П.О., Марич М.Г. Поведінкові фінанси : навч. пос., вид. друге, доповн. і перероб.. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т. ім. Ю. Федьковича. 2024. 180 с.
2. Richter, A., Schiller J., Schlesinger H. Behavioral Insurance: Theory and Experiments. *Journal of Risk and Uncertainty*. 2014. № 48 (2). P. 85–96.
3. Kunreuther, H., Pauly M. Behavioral Economics and Insurance: Principles and Solutions. Working Paper. 2014. №1. 18 p.
4. Федорович І., Кулина Г. Особливості маркетингу в страховій діяльності. *Світ фінансів*. 2022. №4 (73). С. 129-141.
5. Нікіфоров П.О., Гладчук О.М., Кучерівська С.С. Формальні та неформальні інститути страхового ринку. *Інноваційна економіка*. 2021. №5-6 [88]. С 105-110.
6. Шолойко, А. С. Поведінкові аспекти взаємодії учасників страхового ринку. *Економічний аналіз: зб. наук. праць ТНЕУ*; редкол.: О. В. Ярощук та ін. Тернопіль: «Економічна думка», 2017. Том 27. № 2. С. 116-121.

Роговська-Іщук І. В.
к.е.н., асистент кафедри міжнародної економіки
Чернівецького національного університету
імені Ю. Федьковича

ПСИХОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ТЕХНІЧНОГО АНАЛІЗУ МІЖНАРОДНИХ БІРЖОВИХ РИНКІВ

Міжнародні біржові ринки за останнє десятиліття зазнали значних змін: відбулась трансформація способів та стилів торгівлі, з'явилися нові біржові ринки, скоротилися обсяги торгівлі реальними товарами, натомість суттєво зросла торгівля фінансовими інструментами, відбулося укрупнення ринків та формування універсальних торговельних майданчиків. Проте незмінним залишається важливість прогнозування майбутньої поведінки ціни. І традиційними підходами у дослідженні ринків залишається фундаментальний та технічний аналізи.

Традиційний фундаментальний аналіз – це фактично комплексний аналіз певного ринку, поведінку цін на якому намагаються спрогнозувати. Виокремлення факторів впливу на ціну певного активу є першим етапом у проведенні фундаментального аналізу. Це важливе завдання, адже кожен актив, який є товаром на біржових ринках має свої особливості, а тому і фактори впливу можуть суттєво відрізнятися. Наступним етапом фундаментального аналізу є визначення так званої „справедливої ціни” та порівняння її з ринковою ціною. Це дозволяє визначити „переоцінений” чи „недооцінений” ринок і сформулювати прогноз майбутньої ціни. Очевидно, що такий підхід вимагає значних капіталовкладень та відповідних знань і потребує багато часу.

Альтернативний вид аналізу міжнародних біржових ринків – технічний. Це абсолютно інший підхід, який зосереджується безпосередньо на дослідженні ринкової кон'юнктури. Різноманітність інструментів технічного

аналізу вражає, але всі вони спрямовані на дослідженні ринкової динаміки для передбачення майбутніх коливань. Саме цей підхід часто критикують за його простоту та відсутність достатнього наукового обґрунтування.

Очевидно, що для аналітиків комфортнішим здається саме фундаментальний аналіз, адже він ґрунтується на пошуку причинно-наслідкових зв'язків і тому створює ефект „розуміння ринку”. Натомість аналітик, що користується технічним аналізом не цікавиться власне ринком активу і не потребує ніякої додаткової інформації, що може здатись поверхневим підходом.

Варто зазначити, що сучасний трейдер одночасно використовує елементи і фундаментального і технічного аналізу та всі можливі додаткові інструменти. Більше того він має схильність суттєво спрощувати фундаментальний аналіз, плутаючи його з миттєвою реакцією на певну новину. Попри відмінність підходів і технічний, і фундаментальний аналіз мають своїх прихильників та послідовників, тобто їх методи є дієвими.

Зупинимося на технічному аналізі та його основних інструментах і дослідимо феномен даного підходу. Попри відсутність наукового обґрунтування та очевидних причинно-наслідкових зв'язків, методи технічного аналізу широко використовуються трейдерами в усьому світі. Ми переконані, що технічний аналіз ґрунтується не лише на економічних, а і на психологічних аспектах.

Як раніше було зазначено: „Теорія ефективності ринку стверджує, що наступні ціни фактично не залежать від попередніх, тобто вони мають випадковий характер. Тому для аналізу ринку найкраще підходять методи, основані на теорії ймовірності” [1]. Це висновок з теорії ефективних ринків Ю. Фама, яку наукове товариство остаточно сприйняло в 70- роках минулого століття.

З теорії ефективного ринку фактично впливає випадковий характер поведінки цін. Він став базою для подальших досліджень у сфері біржової торгівлі. Л. Башельє, спостерігаючи за біржовими цінами дійшов до висновку про їх випадковий характер.

Проте, технічний аналіз заперечує випадковість цін, а отже не сумісний з традиційною теорією ефективних ринків, на яку опирається сучасна наука. Альтернативні теорії ставлять під сумнів раціональність поведінки учасників ринків. До прикладу, Е. Ло та Б. Макінлай [2] у своїй праці „Не випадкове блукання вздовж Уол Стріт” наголошують на помилковості розуміння ринку, як випадкового. Дж. Сорос у своєму дослідженні „Теорія рефлексивності” наголошує на залежності поведінки ринкової ціни від ставлення самих учасників ринку та їх очікувань. Б. Мандельброт [4] та Е. Петерс [5] у ряді своїх праць також критикують теорію ефективності ринку й спрощений підхід до розуміння цінової поведінки.

Ірраціональність поведінки учасників ринку була відмічена в багатьох дослідженнях, що стало поштовхом до формування міждисциплінарного бехівіористичного підходу. Саме він, на нашу думку пояснює дієвість технічного аналізу та його методів.

Постулати технічного аналізу, сформульовані Дж. Мерфі [6] звучать наступним чином „ринок враховує все”, „рух цін підпорядкований тенденціям”, „історія повторюється”. Це фактично означає, що ринкова ціна важлива і не варто досліджувати інші додаткові умови, адже в ній враховані всі важливі фактори. Аналітики давно помітили, що ринкові ціни рухаються у певному напрямку, формуючи тренд. На наш погляд, формування тенденцій пояснюється психологічною схильністю індивідів наслідувати натовп. Під повторенням історії Дж. Мерфі розуміє схильність індивідів діяти певним чином, за певних умов та обставин. Така схильність не змінна у часі і це психологічна особливість індивіда.

Тобто технічний аналіз простіше пояснити з допомогою бехівіористики та психології. Таким чином технічний аналіз варто віднести до міждисциплінарного підходу та врахувати не лише його економічні, а і психологічні аспекти. Критику методів технічного аналізу в такому випадку

можна пояснити відсутністю ґрунтованих досліджень у даній сфері і, як наслідок непорозумінням, що виникають між економістами та психологами.

Виходячи з того, що технічний аналіз знаходиться на перетині наук варто посилити наукові дослідження даного підходу, адже він виявився популярним та перевіреном часом. Фундаментальний аналіз знаходиться у полі зору висококваліфікованих аналітиків, які опираються на досягнення науки і тому його методи мають більше теоретичне обґрунтування. Технічний аналіз зазвичай проводять трейдери самостійно і тому їх висновки не достатньо обґрунтовані, призначені не для широкого загалу і часто виявляються інтуїтивними. Комплексний аналіз міжнародних біржових ринків повинен включати елементи не лише фундаментального, а і технічного аналізу. Тому кожен використовуваний підхід повинен бути теоретично обґрунтованим. На наше переконання теоретичною базою технічного аналізу повинні стати поведінкові фінанси та психологія натовпу разом з класичними економічними теоріями.

Список використаних джерел

1. Роговська-Іщук І. В. Теоретичне обґрунтування психолого-економічного підходу в дослідженні цінової динаміки міжнародних фінансових ринків. *Механізм регулювання економіки*. 2024. №1(103) С. 67 - 71
2. Fama E. Foundations of finance: portfolio decisions and securities prices. New York: Basic Books. 1976. 395p.
3. Lo A. Stock market prices do not follow random walks: evidence from a Simple specification test. *Review of financial studies*. 1988. #1. pp. 41-66
4. Mandelbrot B. A Multifractal Walk Down Wall Street. *Scientific American*. 1999. #2. P.33-38.
5. Peters E. E. Fractal market analysis: applying chaos theory to investment and economics. New York : John Wiley & Sons, 1994. 315p
6. Murphy John J. Technical analysis of the financial markets. 2005. 531p.

НЕОБХІДНІСТЬ УРАХУВАННЯ ВПЛИВУ ІНСТИТУЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМНИЦЬКОГО СЕКТОРУ ПРИ РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

На процес функціонування економіки, розвиток підприємницького сектору та ефективність економічної політики безумовно впливає наявне інституційне (інституціональне) середовище та його еволюція. Інституційне середовище та інституційні зміни є доволі глобальними поняттями. З ходом еволюції науки в т. ч. економічної теорії збільшувалась і кількість точок зору на ці категорії.

Революційним у значній мірі є підхід представників нової інституціональної теорії, а саме Дугласа Норта та Роберта Фогеля, які досліджували інституції, інституційне середовище, насамперед як мультидисциплінарне явище. Зокрема саме в їх концепції вперше було розділено інститути на формальні та неформальні. У своїй науковій праці «Інститути, інституціональні зміни та інституційне середовище», Д. Норт зазначав, що «... вони бувають і формальні, і неформальні. Мене цікавлять і формальні інститути – такі, як правила гри, придумані людьми, і неформальні обмеження – такі, як загальноприйняті умовності і кодекси поведінки» [1].

Так, можна зазначити, що до формальних інституцій належать:

- інститут права, а саме: законодавство держави (Конституція, кодекси, закони та інші нормативно-правові акти);
- державні (публічні, суспільні) інституції (органи центральної влади, місцева влада, правоохоронні та судові інституції, збройні сили держави, різні бюджетні соціальні, освітні, наукові, медичні, культурні й інші організації та установи);

- приватні (підприємницькі структури, фінансові корпорації, сектор соціального підприємництва, інфраструктурні елементи й ін.);

- громадські неурядові установи (громадські організації, профспілки, релігійні організації, спортивні товариства, благодійні організації, творчі і професійні спілки тощо);

- інститут сім'ї, родини.

Відповідно, до неформальних інституцій належать: культура і мистецтво, освіта і наука (в т. ч. НТП), особливості виховання, релігія і мораль, звичаї і традиції, міфи й догми, упередження і стереотипи, ідеї й ідеології, цінності і світогляд, історична пам'ять, мислення, ментальність, психологічний і емоційний стан, особливості поведінки, інформація і знання, соціальні та історичні умови, стан навколишнього середовища, довіра і рівень свободи у суспільстві й ін [3].

Неформальні інституції, з точки зору представників нової інституціональної теорії, змінюються повільніше, ніж формальні, проте саме вплив неформальних інституцій, на їх думку, є визначальним.

Теорія поведінкової економіки, як напрямок економічної науки відкрила нову сторону погляду на вплив інституцій. Аналіз робіт Д. Канемана, Е. Тверського, Р. Талера та інших дає підстави зробити висновок, що науковці у своїх працях розглядають інституції, які впливають на свідомість, світосприйняття і ментальність індивіда та спонукають до дій, або обмежують кількість альтернатив, які може зробити індивід за умов формальної вседозволеності (тобто прослідковується дія неформальних обмежень) [2]. Можна зазначити, що на прийняття рішень, поведінку і діяльність економічних суб'єктів (підприємницьких структур) та зміну економічної ситуації загалом впливають когнітивні, конативні, психологічні й емоційні фактори (як раціональне так і ірраціональне мислення), а також характер інформації (новин) яку вони отримують.

Як висновок, в контексті інтерпретації нової інституціональної економічної теорії і теорії поведінкової економіки, можна зробити припущення, що алгоритм інституційних змін, є наступним: під впливом наявного

інституційного середовища (отриманої інформації і знань, культурних особливостей, історичної пам'яті, життєвого досвіду, зміни мислення, цінностей, світогляду, морально-психологічного та емоційного станів тощо), відбувається зміна моделі поведінки людей (економічних суб'єктів), що впливає на їх діяльність (дії), а відтак на процес функціонування економічної системи, соціально-економічний розвиток в цілому (розвиток екосистеми стартапів, соціально відповідального й інноваційно активного бізнесу, розвиток громадянського суспільства, вдосконалення системи державного управління, розвиток культури, освіти, науки та ін.) та рівень добробуту людей.

Також важливо розуміти, що, як інституційні зміни впливають на економічну політику держави, так і засобами економічної та інших політик можна впливати на еволюцію неформальних інституцій і в цілому інституційне середовище.

Однією із проблем при здійсненні економічних реформ у країнах, які розвиваються (до прикладу країнах колишнього соціалістичного табору), в умовах трансформаційних процесів є недостатнє врахування фактору інституційних змін і, насамперед, впливу неформальних інституцій на розвиток підприємницького сектору. Уряди повинні розробляти та реалізовувати державну (економічну, соціальну, гуманітарну, інформаційну та ін.) політику з урахуванням особливостей інституційного середовища, динаміки інституційних змін та специфіки культури суспільства. Тільки в такому випадку вона позначиться на ефективності соціально-економічних відносин, сприятиме розвитку підприємництва, в т. ч екосистеми стартапів та підвищенню рівня і якості життя людей.

Список використаних джерел:

1. Норт Д. С. Інституції, інституційна зміна та функціонування економіки. Київ : Основи, 2000. 198 с.
2. Талер Р. Поведінкова економіка. Чому люди діють ірраціонально і як отримати з цього вигоду. 3-тє видання. Пер. з англ. С. Крикунової. Київ: Наш формат, 2022. 464 с.
3. Ткач Є. В., Нікіфоров П. О. Фіскальна та монетарна політика: макроекономічний аналіз та інституційне середовище: навч. посіб. Чернівці: Чернівець. нац. ун-т. 2022. 240 с.

МІЖНАРОДНІ ФІНАНСОВІ ВІДНОСИНИ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ «ЦІЛЕЙ СТАЛОГО РОЗВИТКУ 2030» Тематичний напрям 6

УДК 339.9

Вінська О.Й.

к. е. н, доцентка кафедри європейської економіки і бізнесу
Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ЄС

Європейський Союз є об'єднанням країн, які поділяють спільні цінності та прагнуть до сталого розвитку. Однією з фундаментальних цінностей Європейського Союзу є рівність між чоловіками та жінками, що закріплено в установчих договорах (Договорі про Європейський Союз та Договорі про функціонування Європейського Союзу), Хартії фундаментальних прав ЄС, директивах ЄС та прецедентах суду ЄС, стратегіях і планах дій ЄС. Рівність між чоловіками та жінками також посідає важливе місце у м'якому праві ЄС через впровадження гендерної пріоритезації в усіх внутрішніх політиках та зовнішніх діях цього інтеграційного об'єднання. Так, відповідно до Договору про Європейський Союз (ст.3): «... сприяння гендерній рівності є одним із завдань ЄС», а Договір про функціонування Європейського Союзу (ст. 8) визначає, що «в усій своїй діяльності ЄС прагне усунути нерівності, а також сприяти рівності між жінками та чоловіками». Натомість, в Хартії фундаментальних прав (ст.21) зазначено, що забороняється будь-яка дискримінація за ознакою статі [1-3].

Витоки розширення прав і можливостей жінок в ЄС йдуть від принципу рівної оплати праці для чоловіків і жінок, який мав на меті гармонізувати соціальні системи країн-членів та уникнути спотворення конкуренції на спільному ринку, особливо в текстильній галузі, де переважна частка зайнятих припадала на жінок. Ця галузь економіки вважалася сенситивною в ЄС та у ній

був поширений соціальних демпінг. Згодом сформувалися три основні напрями розширення прав та можливостей жінок в ЄС, а саме:

- 1) впровадження законодавства про рівне ставлення щодо чоловіків та жінок, яке охоплювало питання оплати праці, соціального забезпечення, рівного доступу до товарів та послуг;
- 2) гендерна пріоритезація (мейнстримінг), яка полягає в інтеграції гендерної перспективи в усі внутрішні політики та зовнішні дії ЄС, а також впровадженні відповідних стратегічних документів у цій царині;
- 3) спеціальні заходи щодо покращення становища жінок, які включають мінімальні вимоги щодо відпустки по догляду за дитиною та пологами, захист вагітних працівниць та молодих матерів, позитивні дії щодо недостатнього представленості статі. Позитивні дії передбачають впровадження гендерних квот, переважно в сфері політичного представництва (партійні списки) та в керівництві компаній. Ці заходи є тимчасовими і мають на меті подолати проблему недостатнього представництва жінок у сфері ухвалення рішень. Керівництво вважається гендерно збалансованим, якщо представництво однієї зі статей на рівні ухвалення рішень сягає від 40 до 60%.

Серед основних стратегічних документів у сфері сприяння розширенню прав і можливостей жінок, які були ухвалені впродовж європейської інтеграції, варто виокремити Стратегію рівності між жінками та чоловіками (2010-2015 рр), Європейський пакт про гендерну рівність (2011-2020 рр), Стратегічне зобов'язання щодо гендерної рівності (2016-2019) та сучасну Стратегію ЄС щодо гендерної рівності (2020-2025 рр) [4-7]. Серед пріоритетів Стратегії ЄС щодо гендерної рівності (2020-2025 рр) зазначені боротьба з гендерним насильством, досягнення гендерної рівності в економіці та лідерстві, гендерна пріоритезація та множинний підхід, а також підтримка розширення прав і можливостей жінок у світі.

В рамках Стратегії ЄС щодо гендерної рівності (2020-2025 рр) не передбачено створення окремого цільового фінансового інструменту. Натомість, фінансування заходів для досягнення прогресу в царині гендерної рівності здійснюється через фінансові інструменти спільних внутрішніх політик та зовнішніх дій ЄС. Без зазначення, яка саме частка фінансування зі спільних фондів припадає на підтримку гендерної рівності, ЄС допомагає розширенню прав та можливостей жінок через такі інструменти: Європейський соціальний фонд +(88 млрд. євро на 2021-2027 рр), Європейський фонд регіонального розвитку (191 млрд. євро на 2021-2027 рр), Європейський фонд рибальства (6,1 млрд. євро на 2021-2027 рр), Фонд згуртування (43 млрд. євро на 2021-2027 рр), а також програми Креативна Європа (2,5 млрд. євро на 2021-2027 рр) та InvestEU (372 млрд. євро на 2021-2027 рр). Окрім того, для участі в програмі Горизонт в рамках науково-дослідницької політики ЄС (100 млрд. євро на 2021-2027 рр) університети обов'язково повинні ухвалити гендерний план, в програмі Erasmus+ (28 млрд. євро на 2021-2027 рр) впровадили нову вимогу щодо різноманітності для інклюзії, для участі в державних тендерах також є вимога щодо гендерної різноманітності [8]. На Європейський суд аудиторів поклали завдання щодо перевірки гендерного виміру витрат коштів ЄС, тобто звичайний аудит видатків європейського бюджету доповнили гендерним аудитом.

Отже, наразі немає спільної політики ЄС щодо гендерної рівності, натомість питання розширення прав і можливостей жінок інтегроване у всі спільні внутрішні політики та зовнішні дії ЄС. Також не передбачено створення відповідного цільового фонду, який би виступав фінансовим інструментом для впровадження заходів в рамках Стратегії гендерної рівності. Натомість, фінансування в царині гендерної рівності відбувається через фонди, які фінансують такі спільні політики ЄС, як соціальна, регіональна, культурна, риболовна, згуртування, науково-дослідницька тощо. Це суттєво ускладнює моніторинг цільового витрачання коштів саме на потреби покращення прав та можливостей жінок, а також унеможливорює дослідження ефективності таких

витрат. Наразі неможливо чітко визначити, яка кількість бюджетних ресурсів ЄС витрачається саме на досягнення гендерної рівності. Зважаючи на вищезазначене, щоб посилити гендерну пріоритетизацію в ЄС варто створити окремий фонд для фінансування ключових напрямів у царині розширення прав та можливостей жінок.

Дослідження проведене в рамках реалізації грантового проєкту Європейського Союзу «EU FEMALE EMPOWERMENT FOR THE UNION OF EQUALITY» (101077151-EUFEUE-ERASMUS-JMO-2022-HEI-TCH-RSCH).

Список використаних джерел:

1. Consolidated version of the Treaty on European Union. Electronic source. - Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A12012M%2FTXT>
2. Consolidated version of the Treaty on the functioning of the European Union. Electronic source. - Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:12012E/TXT:en:PDF>
3. Charter of fundamental rights of the European Union. Electronic source. - Mode of access: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
4. Strategy for equality between women and men 2010-2015. Electronic source. - Mode of access: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/c58de824-e42a-48ce-8d36-a16f30ef701b/language-en>
5. European Pact for Gender Equality (2011-2020). Electronic source. - Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52011XG0525%2801%29>
6. Strategic engagement for gender equality 2016-2019. Electronic source. - Mode of access: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/24968221-eb81-11e5-8a81-01aa75ed71a1/language-en/format-PDF/source-115826869>
7. A Union of Equality: Gender Equality Strategy 2020-2025. Electronic source. - Mode of access: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0152&from=EN>
8. Статистична база EUROSTAT. Electronic source. - Mode of access: <https://ec.europa.eu/eurostat>

Герчаківський С. Д.
к.е.н., доцент фінансів ім. С. І. Юрія
Західноукраїнський національний університет,
Мацейко І. В.
аспірант, Західноукраїнський національний університет
Косс С. В.
аспірант, Західноукраїнський національний університет

ДОМІНАНТИ СТРАТЕГІЧНОГО РЕФОРМУВАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ СФЕРИ В УКРАЇНІ

На сьогодні надзвичайно важливим орієнтиром удосконалення фіскальної сфери в Україні стало оприлюднення Національної стратегії доходів України як дорожньої карти реформування податкової та митної системи, а також удосконалення процедур податкового та митного адміністрування. Така стратегія необхідна для забезпечення потенціалу задоволення фіскальних потреб у середньостроковій перспективі. Вона також підтримує економічне зростання через зменшення нерівності та неефективності в політиці та адмініструванні доходів. Це бачення майбутньої системи доходів України, що надає чіткості та мети реформам. Для того, щоб національна стратегія доходів була ефективною та успішною, вона повинна мати широку підтримку та політичну волю. НСДУ втілює стратегію фінансування видаткових потреб і забезпечення фіскальної стабільності у керований і сталий спосіб на противагу довільним і непослідовним реформам.

Зосередимо увагу на митній компоненті Національної стратегії доходів, яка передбачає кілька узагальнених блоків, що охоплюють системні заходи щодо протидії корупції, міжнародного митного співробітництва, покращення ІТ-забезпечення митного адміністрування, формування митних інституцій як правоохоронних суб'єктів.

Аналізуючи комплекс представлених заходів, відзначаємо, що базовим трендом реформування митних органів в Україні, має стати мінімізація корупційної компоненти митного адміністрування. Така антикорупційна

спрямованість є виправданою, адже на сьогодні дослідження Національного агентства з питань запобігання корупції, Антикорупційної Ініціативи Європейського Союзу в Україні (EUACI) показують, що проблема корупції знаходиться серед трьох основних суспільних проблем, а за Індексом сприйняття поширеності корупції – митниця разом із судовою системою знаходяться на перших рейтингових позиціях [2].

Особливий акцент в НСД робиться на антикорупційній складовій реформи. Зокрема, пропонується запровадити атестацію митників та їх систематичну перевірку на доброчесність (за допомогою поліграфа). Працівники пунктів пропуску носитимуть натільні камери для унеможливлення отримання хабарів [3]. Ще один антикорупційний крок – надання підрозділам внутрішньої безпеки ДМС повноважень проводити оперативно-розшукову діяльність. Наразі такі повноваження в Україні мають поліція, ДБР, БЕБ та НАБУ.

Проводити оперативно-розшукову діяльність зможуть і звичайні митники – у контексті розслідування випадків контрабанди. Останню в Україні напередодні криміналізував парламент. Також в уряді планують ухвалити закон "Про запровадження адміністративної відповідальності за порушення митних правил".

Повноваження митних органів України порівняно з іншими правоохоронними органами є значно обмеженими (відсутня можливість негласного збору інформації, оперативного обміну інформацією, у тому числі з митними органами іноземних держав, тощо), що унеможливорює якісний збір доказів вчиненого правопорушення. Адміністративне законодавство не передбачає інституту співучасті у разі вчинення правопорушення, у зв'язку з цим фіксується правопорушення, вчинене безпосередньо виконавцем, а інші можливо причетні особи (організатори, посібники, підбурювачі тощо) фактично уникають будь-якої відповідальності.

На необхідності посилення інституційної спроможності Держмитслужби постійно наголошується представниками Консультативної місії Європейського Союзу в Україні (EUAM), Місії EUBAM, інших міжнародних інституцій.

Всесвітня митна організація в звітах своєї технічної місії в грудні 2022 року та серпні 2023 року зазначила про нагальну необхідність включення Держмитслужби до переліку органів, які здійснюють ОРД та слідчу діяльність. Як зазначено у звіті МВФ «...в доповнення до криміналізації товарної контрабанди необхідно переглянути роль та повноваження митної служби. Митниця повинна грати центральну роль в виявленні і переслідуванні контрабанди та інших суттєвих злочинів в митній зоні» [4].

У листопаді 2023 року у своєму звіті Європейська комісія наголосила на тому, що Україна має прийняти законодавство щодо криміналізації товарної контрабанди у великих розмірах та наростити адміністративний потенціал для його застосування. Також Європейською комісією зазначено, що повернення права ОРД Держмитслужбі є необхідним для підвищення її ефективності. Також необхідним є надання митним органам повноважень на проведення слідчих дій у справах про контрабанду.

Можливість виявляти протиправні діяння, пов'язані з контрабандою товарів, у тому числі з використанням оперативно-розшукових заходів, дасть змогу митним органам забезпечити оперативне та якісне розслідування кримінальних правопорушень та притягнення винних осіб до відповідальності. При цьому повноваження на здійснення ОРД сприятимуть виявленню не тільки безпосередніх виконавців, а й організаторів злочинів.

Друга важлива частина документа – реформа митниці, яка може принести державі ще більше надходжень. Традиційно саме митниця була головним наповнювачем державної скарбниці.

Ключовим треком реформи ДМС стане євроінтеграція. Зокрема, у межах стратегії доходів очікується, що Україна імплементує Митний кодекс ЄС. Також влада планує пройти оцінку відповідності вітчизняного митного законодавства законодавству ЄС та отримати відповідний висновок Єврокомісії.

Таким чином, вважаємо, що встановлення кримінальної відповідальності за контрабанду товарів, підвищення безпекової функції Держмитслужби

шляхом її перетворення в правоохоронний орган відповідно до міжнародної практики, ефективна боротьба з недобросовісними суб'єктами ЗЕД, усунення дублювання правоохоронних функцій в митній сфері сприятиме підвищенню ефективності митного адміністрування, особливо в умовах ризиків та викликів правового режиму воєнного стану в Україні.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія доходів. URL: https://mof.gov.ua/uk/national_income_strategy-716
2. Корупція в Україні 2022: розуміння, сприйняття, поширеність. URL: https://nazk.gov.ua/wpcontent/uploads/2023/05/Prezent.opytuvannya-korupsiya-2022_FINAL_ukr.pdf
3. Вищі податки для ФОПів та перетворення митників на слідчих. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/12/27/708168/>
4. Енріко Аав, Янош Надь та Урмас Койду. Україна: Митна реформа в Національній стратегії доходів. МВФ. Вересень 2023 року.

УДК 339.7

Грубляк О.М.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет ім. Юрія Федьковича

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ СВІТОВОГО ФОНДОВОГО РИНКУ

Фондовий ринок – це величезний світ, який постійно змінюється, і кожна країна відіграє ключову роль.

У 2022 році відбулось значне падіння світового фондового ринку в основному через глобальні кризи, що накладалися одна на одну – війна в Україні, високі ціни на продовольство та енергоносії та стрімке зростання державного боргу.

Падіння було відчутно в основному в розвинутих економіках, але потоки інвестицій до країн, що розвиваються, зросли на 4% – хоча й нерівномірно, при цьому кілька великих країн, що розвиваються, залучили більшу частину інвестицій, тоді як потоки до найменш розвинених країн скоротилися.

Станом на кінець 2023 року на світовому фондовому ринку лідирують Сполучені Штати Америки, на них припадає 42,5% загальної вартості операцій

ринку. Це домінування є вражаючим і значно перевершує Європейський Союз та інші економіки з великим відривом. Фондовий ринок США є величезним, його капіталізація становить понад 46,2 трлн дол. із 109 трлн дол. світового фондового ринку [1]. Акції США також показали зростання протягом багатьох років, випереджаючи більшість інших розвинених країн. Наступним є Європейський Союз із часткою світового ринку 11,1%, за яким із відривом слідує Китай із 10,6% [1]. Ці три гравці утворюють ядро світового фондового ринку.

Після рецесії на фондовому ринку 2022 року, у 2023 році фондовий ринок виявився дещо більш плідним. Ось декілька тенденцій фондового ринку 2023 року, на які варто звернути увагу.

Відсоткові ставки впродовж останніх кількох років постійно зростали. Вищі відсоткові ставки призводять до хвильового ефекту в усіх фінансових секторах, включаючи акції. Оскільки ставки є вищими, спроможність позичальників на ринку зменшується, так як фінансові установи стягують зі споживачів вищі ставки. Це спричиняє зменшення їх наявного доходу та споживчої спроможності, зменшуючи попит на підприємства та спричиняючи різке падіння їхніх акцій. Завдяки нижчим відсотковим ставкам фондовий ринок обов'язково отримає вкрай необхідний поштовх, оскільки нижчі відсоткові ставки сприяють:

- вигоді як для особистих, так і для корпоративних запозичень, нижчі ставки викликають миттєвий бум на фондовому ринку;
- зрушенню в інвестиціях. Коли відсоткові ставки стрімко зростають, інвестори, як правило, перестраховуються та інвестують в облігації замість акцій, оскільки вони мають зворотний зв'язок із відсотковими ставками. Однак зниження ставки повертає хвилю на користь інвесторів у акції;
- підприємства збільшують свої позикові можливості у фінансових установах, що призводить до більших прибутків. Маючи можливість фінансувати розширення своєї діяльності за нижчими ставками, підприємства можуть отримати довгостроковий потенціал прибутку.

Тенденції економічного зростання, які є ключовим показником економічного стану країни, суттєво впливають на фондовий ринок. Збільшення ВВП сприяє економічному зростанню, що веде до збільшення споживання та інвестицій. Це дозволяє підприємствам процвітати та прагнути до більших прибутків, спричиняючи подібний ефект і серед споживачів. Підвищена купівельна спроможність і нижчі процентні ставки стимулюють інвесторів вкладати гроші на фондовому ринку.

Проте, глобальне зростання сповільнилося з приблизно 6,1 відсотка в 2021 році до 3,6 відсотка в 2022 і 2023 роках. Після 2023 року прогнозується зниження глобального зростання приблизно до 3,3 відсотка в середньостроковій перспективі. Проте очікується зростання до 3,1 відсотка у 2024 році, що викликає у інвесторів надію та обережність, коли вони інвестують у довгостроковій перспективі [1].

Загальне підвищення цін на товари та послуги протягом певного періоду часу називається інфляцією. Високі темпи інфляції негативно впливають на споживчу довіру та купівельну спроможність, а також на здатність підприємств отримувати більший валовий прибуток. Факторами, які впливають на фондовий ринок, коли інфляція зростає, є:

1. Підвищення відсоткових ставок. Щоб компенсувати зниження купівельної спроможності споживачів, викликане високою інфляцією, ФРС підвищує процентні ставки для того, щоб спонукати споживачів заощаджувати більше і тим самим зменшити надлишковий попит. Підвищуючи відсоткові ставки, центральні банки намагаються приборкати надлишкову ліквідність економіки, що може зменшити інфляцію. Однак через вищі відсоткові ставки страждає фондовий ринок. Компанії стикаються з нижчою нормою прибутку, знижується довіра споживачів до купівлі акцій і вибору безпечнішого варіанту на цей час: облігацій.

2. Вплив на економічне зростання. Вищі темпи інфляції призводять до загального економічного спаду, що призводить до несприятливого макроекономічного середовища для фондового ринку та споживчих витрат загалом.

3. Реальний прибуток стає від'ємним – в інфляційному середовищі інвесторам потрібно отримати вищі прибутки, щоб побачити позитивний прибуток від своїх інвестицій. Однак різке зростання інфляції може призвести до того, що ці позитивні прибутки швидко перетворяться на негативні збитки для інвесторів, оскільки норма прибутку скорочується ще менше.

Після того, як у 2022 році глобальна інфляція склала 8,8%, МВФ прогнозував рівень інфляції в 6,6% у 2023 році та 4,4% у 2024 році [2]. Завдяки оптимізму щодо зниження рівня інфляції фондовий ринок може відчути вкрай необхідне зростання. Нижча інфляція призведе до збільшення економії енергії, інвестицій та економічного зростання, стимулюючи більшу кількість інвестицій у акції та норму прибутку.

Технологічний прогрес так чи інакше впливає на кожен сектор. Фондовий ринок не є чужим для цього впливу, оскільки тут відбуваються революційні зміни. Ринок з інтеграцією нових технологій став набагато ефективнішим і доступнішим для більшого кола інвесторів. Технологія підвищила швидкість і точність торгівлі акціями, дозволяючи інвесторам отримувати доступ до ринкової інформації та приймати обґрунтовані інвестиційні рішення.

Фінансові технології сприяли розвитку фондового ринку, а саме:

- найпомітнішим поліпшенням фондового ринку стало збільшення його ефективності. Спрощуючи процес біржової торгівлі, цифровізація зробила фондовий ринок точнішим і ефективнішим;

- з появою платформ онлайн-торгівлі фондовий ринок став легко доступним для широкого кола інвесторів у всьому світі. Моніторинг даних про ринок у режимі реального часу дозволяє інвесторам ефективно приймати обґрунтовані фінансові рішення;

- підвищення ефективності та точності фондового ринку призвело до збільшення ліквідності. Інвестори можуть купувати та продавати акції набагато легше, оскільки ринок є ліквідним, що призводить до зростання ринку.

Отже, фондовий ринок, який постійно змінюється, може бути дуже складним для прогнозування. В умовах нестабільного ринку, коли зовнішні

фактори досягли історичного максимуму, інвестори розриваються між тим, щоб залишитися з акціями, які вони мають, або продати їх і захистити себе.

Список використаних джерел

1. IMF: Latest on the global economy. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2024/02/imf-economic-growth-eurozone-recession-5-february/> (дата звернення: 5.04.2024).
2. The risks to global growth are broadly balanced and a soft landing is a possibility. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2024/01/30/world-economic-outlook-update-january-2024> (дата звернення: 5.04.2024).

УДК 339.727

Коблянська І.І.

к.е.н., доцент кафедри економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування
Сумський державний університет

МОНРЕАЛЬСЬКИЙ ПРОТОКОЛ ЯК СКЛАДОВА ГЛОБАЛЬНОЇ ВУГЛЕЦЕВОЇ ПОЛІТИКИ

Зміна клімату є однією з основних проблем глобального порядку денного. Забезпечення належного управління викидами вуглецю є ключовим у вирішенні цієї проблеми через значний внесок вуглекислого газу в світовий запас парникових газів. Трансформація моделей виробництва і споживання в усіх куточках світу є однією з умов досягнення цілі «нуль викидів» щодо вуглецю. Відтак, розробка та реалізація комплексної політики в цій сфері, що об'єднує зусилля багатьох країн на засадах партнерства, розглядається як засіб протидії глобальному потеплінню та подальшій зміні клімату.

Глобальна політика щодо скорочення поточних викидів і збільшення потенціалу уловлювання та зберігання вуглецю має досить тривалу історію розробки та втілення. Однак, останні дані демонструють, що людство все ще далеке від досягнення цілей вуглецевої нейтральності. Тим самим, важливого значення набуває забезпечення комплексності такої політики, її трансформація через розширення цільових сфер дії.

Хоча існує думка, що політика, орієнтована на регулювання викидів вуглецю, визначається Рамковою конвенцією ООН про зміну клімату (1992), Кіотським протоколом (1997) та Паризькою угодою (2015), у нещодавньому дослідженні [1] продемонстровано не менш важливу роль Монреальського протоколу (1987) у боротьбі з викидами вуглецю в атмосферу.

Монреальський протокол про речовини, що руйнують озоновий шар, відкритий до підпису 15 вересня 1987 року, став безпрецедентним кроком до скоординованої та єдиної глобальної екологічної політики. Усі країни – 198 членів ООН – стали підписантами цього протоколу. Зобов'язання щодо його виконання прийняли на себе як розвинені країни, так і країни, що розвиваються, хоча для перших вони були більш амбітними. Цей документ регулює виробництво та використання близько 100 хімічних речовин, що є потенційно небезпечними для озонового шару. Багатосторонній фонд для реалізації Монреальського протоколу був створений у 1991 році для допомоги країнам, що розвиваються, у реалізації змін. Відтоді було профінансовано 8600 мільярдів проектів на суму 3,9 доларів США. Реалізація Монреальського протоколу продемонструвала готовність і здатність країн, що розвиваються, впроваджувати екологічно чисті рішення за достатньої підтримки. Робота в цьому напрямі (зменшення виробництва та споживання озоноруйнівних речовин) і досі триває [2].

Як стверджують науковці [1], зменшення виснаження озонового шару дозволяє рослинам краще накопичувати та зберігати вуглець, необхідний для їх розвитку, запобігаючи його надходженню в атмосферу. За оцінками авторів дослідження [1], завдяки Монреальському протоколу до кінця цього століття вдасться уникнути втрат в обсязі 325-690 мільярдів тон вуглецю, що утримується в рослинах і ґрунтах. Безсумнівно, це – суттєвий внесок у протидію зміні клімату та уповільнення глобального потепління. Тим самим, Монреальський протокол можна вважати таким, що закладає початок розвитку глобальної вуглецевої політики.

Підсумовуючи викладене, слід вказати на нагальну потребу у реалізації проактивної та комплексної політики у сфері протидії зміні клімату як у

розвинених країнах, так і в країнах, що розвиваються. Результати реалізації заходів, визначених Монреальським протоколом, доводять необхідність злагоджених дій та системного мислення з урахуванням усього комплексу природних зв'язків при реалізації рішень щодо запобігання подальшому накопиченню вуглецю в атмосфері. При цьому, неспецифічні заходи можуть бути так само ефективними, як і цільові. Існуюча невизначеність і брак знань про функціонування природних систем, відтак, є головними викликами для сучасної вуглецевої політики [3].

Подяки: підготовлено в рамках реалізації НДР «Реструктуризація національної економіки в напрямі цифрових трансформацій для сталого розвитку» (№0122U001232)

Список використаних джерел:

1. Young P.J., Harper A.B., Huntingford C., Paul N.D., Morgenstern O., Newman P.A., Oman L.D., Madronich S., Garcia R.R. The Montreal Protocol protects the terrestrial carbon sink. *Nature*. 2021. 596. 384–388. <https://doi.org/10.1038/s41586-021-03737-3>
2. UNEP, 2021. About Montreal Protocol. URL: <https://www.unep.org/ozonaction/who-we-are/about-montreal-protocol> (дата доступу: 11.12.2023).
3. Koblionska I., Lukash S., Brychko A. (2024). Evolution and modernity of policy issues in carbon management. In Jhariya M.K., Meena R.S., Banerjee A., Kumar S., & Abhishek R. *Agroforestry for carbon and ecosystem management*. Elsevier Inc. 2024. pp. 387–402. URL: <https://shop.elsevier.com/books/agroforestry-for-carbon-and-ecosystem-management/jhariya/978-0-323-95393-1> (дата доступу: 11.03.2024).

УДК 336.1

Кудирко О.В.

к. е. н., доцент кафедри освітнього менеджменту,
державної політики та економіки
КЗВО «Дніпровська академія неперервної освіти» ДОР

**ОСОБЛИВОСТІ ФІНАНСУВАННЯ ОСВІТИ ЯК КЛЮЧОВОЇ ЦІЛІ
СТАЛОГО РОЗВИТКУ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ**

В умовах сучасних викликів та перешкод, на тлі постійних світових та регіональних трансформацій, особливого значення набувають питання забезпечення цілей сталого розвитку, досягнення яких значно покращило б ситуацію за різними стратегічними напрямками. Одним із ключових завдань

сталого розвитку у світі є перетворення в освітній сфері, адже саме вона виступає пріоритетним інструментом забезпечення інших цілей сталого розвитку.

Відповідно світових тенденцій, в Україні на загальнодержавному рівні підтримуються ініціативи щодо сталого розвитку. У вересні 2019 р. Президент України видав Указ «Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 р.» № 722/2019, який має за мету гарантування національних інтересів України у даному питанні [1]. Значення освіти для формування і підтримки сталого розвитку підкреслено тим, що становлення освіти виділено в окрему четверту ціль – забезпечення всеохоплюючої і справедливої якісної освіти та заохочення можливості навчання впродовж усього життя для всіх.

Сьогодні освітні системи нашої держави та освітній процес загалом перебувають у вкрай складному стані – стресові умови навчання і роботи, масштабні руйнування, зниження фінансування, передислокація місць навчання або і втрата такої можливості взагалі – вимагає прийняття кардинальних змін, направлених на реорганізацію процесу. Особливо вагомими дані питання постають у сфері фінансування освіти для забезпечення прозорості та відповідності надходжень на освітні напрями. В умовах військового стану значно збільшилась потреба в оборонних видатках та обсягах фінансування української армії. У зв'язку з цим видатки на освіту було скорочено. За даними Міністерства освіти і науки загалом у 2022 р. видатки зведеного бюджету на освіту із державного та місцевих бюджетів становили 290,76 млрд грн (6,2 % ВВП), а в 2023 р. 302,25 млрд грн (4,8 % ВВП) [2, с.7]. Спостерігаємо негативну тенденцію, яка позначається на скороченні фінансування даного сектору, проте для досягнення освітніх цілей у контексті сталого розвитку необхідно нарощувати інвестиції та розширювати напрями поповнення освітніх бюджетів.

У цьому контексті потребує уваги питання взаємодії міжнародних інституцій та партнерів, яка сьогодні проявляється на різних рівнях. За результатами цієї співпраці у 2023 р. підтримка окремих сфер освіти та науки України здійснювалась у рамках понад 160 проєктів і програм із загальним

обсягом фінансування близько 1,2 млрд євро. Загалом відгукнулися більш ніж 50 організацій та урядів іноземних країн, серед яких спеціалізовані структури ООН, органи ЄС, уряди країн, міжнародні громадські організації [2, с.8]. Для України питання доцільного фінансування освіти є пріоритетним, оскільки направлене на зменшення кризових явищ та структурних диспропорцій, а у перспективі слугуватиме інструментом зростання та відродження у посткризовий період.

За таких умов поряд із іншими освітніми напрямками актуальним є розуміння особливостей фінансування освітніх проєктів як однієї із інноваційної складової реформування освітньої галузі. Володіння уміннями та навичками проєктної діяльності в повсякденному житті є ключовою в сучасному житті, а формування проєктувальних компетенцій є вимогою сучасного соціуму як для здобувачів освіти, так і для педагогів і керівників закладів освіти. Людина повинна не лише отримувати знання в рамках шкільного циклу, а і отримувати компетенції, що дозволятимуть розвиватись протягом всього життя. В мінливих умовах сьогодення сучасний учень, молода людина мають володіти як особистісними здібностями, критичним мисленням, так і розвивати управлінські, організаторські якості для забезпечення гнучкості у повсякденному житті. Поряд із знанням технології проєктувальної діяльності, принциповим є розуміння джерел фінансування проєктів, адже сама ідея без фінансового забезпечення так і може залишитись не реалізованою.

Можливі різні форми фінансування освітніх проєктів, серед яких державне фінансування не єдине. Можна виділити та охарактеризувати найбільш часто використовувані в сучасних умовах.

Фінансування з місцевих бюджетів шляхом використання коштів громади через механізм цільової програми або реалізації конкретних заходів. Завдяки реформі децентралізації вкладення коштів в освітні ініціативи стало реальним та досить поширеним. Важливою умовою використання коштів громади повинна бути зацікавленість органів влади, тобто освітній проєкт повинен бути

соціально значимим для жителів громади. Механізм отримання фінансування від громади повинен передбачати моніторинг статей бюджету та розуміння цільової направленості передбачених коштів. Наступним кроком є підготовка листа до керівництва з описом проєкту. Варто зазначити, що ресурси можуть бути не лише грошовими, адже співпрацюючи можна розглядати допомогу і стосовно інших напрямів – матеріальних, інтелектуальних, людський тощо.

Популярним способом фінансування освітніх проєктів продовжує залишатись краудфандинг. Раніше незнайоме для багатьох слово, сьогодні вже стало зрозумілим та асоціюється зі збором коштів на конкретну діяльність. Масштаб використання даного інструменту може бути різним: за охопленням – від місцевих заходів до загальнодержавних, за механікою проведення – від розміщення інформації у соціальних мережах до спеціалізованих платформ по збору коштів. В Україні була створена платформа, яка спеціалізувалась на фінансуванні лише освітніх проєктів, проте у зв'язку із військовим станом тимчасово призупинила свою діяльність. Умови розміщення проєктів на платформі не є складними, і доступні для реалізації різним за масштабом закладам освіти. Ефективна реалізація ініційованих проєктів залежить від комунікаційної стратегії просування освітньої ідеї на ринок.

Залучення коштів на конкретні освітні потреби можна здійснювати за допомогою участі у грантовій діяльності. Гранти є важливим і поширеним способом фінансування освітніх досліджень у багатьох країнах, зокрема і в Україні. Відмінністю грантових коштів є їх цільова направленість та дотримання умов відкритості та публічності. А основними кроками для отримання грантових коштів повинні стати пошук та вибір грантового проєкту відповідно цільових потреб, дотримання правил і процедури надання гранту з урахуванням всіх вимог та строків та у підсумку звітування за результатами проєкту.

Поряд із зазначеними формами, не варто забувати і про спонсорську підтримку громади з боку бізнес-спільноти. Для багатьох крупних та невеликих організацій питання соціальної відповідальності є на часі та активно просувається.

Керівники місцевих підприємств розуміють стратегічний вектор розвитку освіти та соціальних ініціатив громади. На сьогодні досить поширені практики співпраці закладів освіти та бізнесу у напрямку облаштування шкільних кабінетів, технологічних новацій, спортивних локацій тощо. Передумовою такої співпраці повинна бути активність керівництва школи або педагогічного колективу.

Отже, складні внутрішні та зовнішні умови функціонування вітчизняної освітньої галузі, вимагають нових способів розвитку та забезпечення конкурентоспроможності. В свою чергу запорукою ефективної діяльності закладів освіти різного рівня є достатнє фінансування з різних джерел, направлене на створення інновацій та підтримку практичної складової. Відповідно розуміння шляхів залучення та способів використання фінансів не лише визначатиме можливість існування окремих закладів на місцях, а і сприятиме успішному розвитку освітньої системи загалом.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України. (2019, 30 вересня). Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року. <https://www.president.gov.ua/documents/7222019>.
2. Інформаційно-аналітичний збірник «Освіта України в умовах воєнного стану». Київ, 2022. 358 с.

УДК 339.9

Кучерівська С.С.

к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РИНКІВ

Фінансовий ринок є життєво важливою частиною світової економіки, слугуючи каналом для розподілу ресурсів, сприяння інвестиціям і сприяння економічному зростанню. Посилення глобалізації, загальна діджиталізація, виникнення новітніх компаній на основі FinTech та InsurTech з одного боку відображають загальноекономічний розвиток суспільства, а з іншого – спричиняють виникнення нових ризиків, зловживань, неправомірної поведінки,

що може підірвати його стабільність і цілісність. Таким чином, існує потреба в ефективному регулюванні та нагляді для забезпечення надійності та ефективності фінансового ринку. За останні роки спостерігалось кілька помітних тенденцій у регулюванні та нагляді за фінансовим ринком, які відображають зміни в ринковому середовищі, прогрес у технологіях і зміну пріоритетів регулювання.

1. Хоча, на сьогодні, кожна держава обрала і сформувала свою модель нагляду/регулювання фінансового ринку [1], однак вибір загальних напрямів і підходів регулювання, застосування методів контролю та впливу відбувається на основі рекомендацій міжнародних організацій, об'єднань наглядових органів. Фінансовий ринок дедалі більше глобалізується, а операції та діяльність охоплюють різні юрисдикції. Як наслідок, зростає розуміння необхідності транскордонної координації в регулюванні та нагляді. Прикладом цього є функціонування:

- Ради з фінансової стабільності (FSB). Об'єднує національні органи влади, міжнародні фінансові установи та інші органи, що встановлюють стандарти, для розробки та сприяння реалізації ефективної регуляторної, наглядової та іншої політики у фінансовому секторі.

- Базельського комітету з банківського нагляду (BCBS), який розробляє глобальні стандарти регулювання та нагляду за банками та банківськими системами.

- Міжнародної асоціації страхових наглядов (IAIS), що сприяє глобальному ефективному та послідовному нагляду за страховою галуззю шляхом встановлення стандартів, принципів, вказівок, допоміжних матеріалів.

- та інших організацій.

У той же час прослідковується розмежування регулювання і нагляду, з метою ефективнішого їх проведення. Так, національний регулятор фінансового ринку (у формі якого інституту він би не був) більше зосереджується на здійсненні ліцензування, встановлення пруденційних правил і загальне

регулювання діяльності підзвітних фінансових установ з метою їх цивілізованого розвитку, захисту інтересів споживачів фінансових послуг та зростання добробуту країни. Тоді як нагляд більше сфокусований на забезпеченні фінансової безпеки держави, дотриманні чесності та прозорості національних фінансових систем.

В Україні регулювання фінансового ринку здійснюють НБУ та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. Забезпечення фінансової безпеки держави є завданням Державної служби фінансового моніторингу України (ДФМ). З 2015 року діє Рада з фінансової стабільності України – це «міжвідомчий орган, майданчик для фахових дискусій про фінансову стабільність. Рада виявляє системні ризики й загрози для фінансової стабільності та розробляє рекомендації, щоб нівелювати вплив загроз на фінансову систему» [2].

2. Однією з найважливіших тенденцій у регулюванні та нагляді за фінансовим ринком є збільшення уваги до технологій та інновацій. Регулятори мають забезпечити, щоб ці інновації не ставили під загрозу фінансову стабільність або захист споживачів, а також сприяли інноваціям і конкуренції. Це призвело до розробки «регуляторних пісочниць» (для України – [3]), які дозволяють фінтех-компаніям тестувати свої продукти та послуги в контрольованому середовищі, що гарантує відповідність інноваційних фінансових продуктів вимогам законодавства перед виходом на ринок.

Крім того, отримали активне поширення рішення RegTech, які використовують технології для підвищення нормативної відповідності та контролю. Зокрема проекти таких компанії, як Alloy і Trulioo, використовують штучний інтелект і машинне навчання, щоб допомогти фінансовим установам дотримуватися нормативних актів, оптимізувати свої процеси відповідності та ефективніше визначати потенційні ризики.

У той же час наглядові органи та регулятори за допомогою рішень RegTech і SupTech можуть налагодити більш автоматизований та алгоритмізований процес нагляду та регулювання вже існуючих фінансових установ, аналізу новітніх

фінансових продуктів. При цьому, Suptech допомагає органам влади отримати більш цілісне уявлення про ландшафт фінансового регулювання. Він вивчає ринки та взаємозв'язки між ними, щоб виявити нові схеми фінансових злочинів, а також тенденції щодо того, які види незаконних злочинів здійснюються.

3. Із широким сприйняттям та активізацією діяльності у напрямі досягнення Цілей сталого розвитку'2030 все частіше відбувається інтеграція екологічних, соціальних та управлінських (ESG) факторів в інвестиційні рішення. Органи регулювання та нагляду все більше визнають важливість стійкості фінансового ринку та вживають заходів для сприяння стабільному фінансуванню. Це включає в себе розробку вимог щодо розкриття інформації щодо сталого розвитку, створення ініціатив зеленого фінансування та включення ризиків, пов'язаних із кліматом, у нормативні рамки. Ця тенденція відображає ширший зсув до більш стійкого та відповідального підходу до фінансів, який обумовлений занепокоєнням щодо зміни клімату, соціальної нерівності та корпоративного управління.

Наприклад, Мережа екологізації фінансової системи (NGFS) – це коаліція центральних банків і наглядових органів, мета якої – сприяти інтеграції ризиків, пов'язаних із кліматом, у фінансовий нагляд і моніторинг. Він містить вказівки та рекомендації щодо оцінки та управління цими ризиками [4]. ЄС запровадив Регламент розкриття інформації про стабільні фінанси (SFDR), яка вимагає від учасників фінансового ринку та фінансових консультантів розкривати інформацію про те, як вони враховують фактори ESG у своїх інвестиційних рішеннях.

Світові та регіональні організації виступають з ініціативами «Зеленого фінансування». Зокрема, Міжнародна фінансова корпорація (IFC), член Групи Світового банку, запустила програму «Зелені облігації» для сприяння випуску «зелених» облігацій компаніями та фінансовими установами. Ці облігації фінансують проекти, які мають позитивний вплив на довкілля чи клімат. Більше того, IFC сприяє зміцненню фінансових інститутів та систем у багатьох

країнах, посиливши відповідальне фінансування, налагоджуючи запровадження екологічних та соціальних стандартів для клієнтів [5].

Отже, регулювання та нагляд за фінансовим ринком постійно розвиваються, щоб відповідати викликам динамічної та взаємопов'язаної глобальної економіки. Зазначені нами тенденції відображають перехід до більш орієнтованого на технології, транскордонного та сталого підходу в регулюванні та нагляді з метою забезпечення стабільності, цілісності та стійкості фінансової системи.

Список використаних джерел

1. Кучерівська С. С. Державний нагляд фінансових ринків в Україні. *Фіскальна та монетарна політика економічного розвитку України* : монографія / за заг. ред. П. О. Нікіфорова, І. Я. Ткачук. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. С. 189-210.
2. Рада з фінансової стабільності. URL: <https://bank.gov.ua/ua/stability/radafinstab>
3. Національний банк запускає регуляторну платформу для тестування інноваційних продуктів. URL: <https://cutt.ly/rwBwSTjF>
4. Мережа екологізації фінансової системи. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.ngfs.net/en>
5. Міжнародна фінансова група. *Офіційний сайт*. URL: <https://www.ifc.org/en/what-we-do/sector-expertise/financial-institutions>

УДК 339.9

Марченко Т. В.

к.е.н., доцент кафедри міжнародної економіки

Романюк А.С.

здобувач вищої освіти

Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

ВПЛИВ ПОЛІТИКИ ЕКОНОМІЧНОГО НАЦІОНАЛІЗМУ НА ГЛОБАЛЬНУ ІННОВАЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ

Економічний націоналізм вийшов на порядок денний світу в зв'язку з глобальними політичними, економічними та військовими викликами, а також лібералізацією міжнародних економічних відносин, яка зумовлює все більшу взаємозалежність країн світу, дисбаланс національних економік та втрату економічної незалежності. Методи стимулювання власних економік, які використовувалися успішними країнами впродовж десятиліть приховано, почали активно озвучуватися. Глобальна зміна світового економічного

порядку є очевидною, швидкою і небезпечною для сьогоднішніх лідерів технологічного розвитку. Сьогодні слабкі країни можуть копіювати досвід успішних – до того моменту, поки капіталістична економіка не введе найбільш ефективні й агресивні протекціоністські заходи.

На сучасному етапі розвитку міжнародної торгівлі в арсеналі розвинених країн превалюють інструменти прихованого протекціонізму, які реалізуються переважно методами внутрішньої економічної політики. Економічна основа прихованого протекціонізму на відміну від традиційного насправді стосується вже не стільки митних тарифів, хоч їх часто застосовують країни G20, а внутрішніх податків і зборів, державних закупівель, вимог використання місцевих компонентів у виготовленні кінцевих продуктів та іншого. Замість митних тарифів найпоширенішими є вимоги дотримання національних стандартів, певних санітарно-гігієнічних та екологічних норм, тобто нетарифний протекціонізм.

Економічний націоналізм дає можливість відстоювати економічний суверенітет, поширювати економічний вплив за рахунок експорту та передбачає посилення внутрішнього контролю над функціонуванням економіки, ринків праці та капіталу, введення тарифів та інших обмежень. Торговельний протекціонізм, конкурентні девальвації, грошова експансія, податкові стимули виступають основними інструментами так званої політики знищення сусіда [1].

США, Китай та Велика Британія швидше за інших починають впроваджувати політику економічного націоналізму, яка матиме безпосередній вплив на R&D та діяльність інноваційних компаній. США, Китай та Велика Британія є країнами, чиї програми досліджень та розробок найбільше підпадають під ризики. Якщо політика США щодо надання віз стане обмежувальною, суттєво скоротяться потоки іммігрантів, які займають значну частину робочих місць у галузі високих технологій, науки та техніки. У Великій Британії така політика призведе до послаблення рівня програм

досліджень і розробок. Водночас у Китаї вперше спостерігається скорочення корпоративних R&D витрат. Канада, Німеччина та Франція, навпаки, швидше за все, отримають переваги від реалізації політики економічного націоналізму в сфері R&D. Більше половини компаній очікують на поміркований чи значний вплив політики економічного націоналізму на їхні інноваційні дослідження. Майже половина компаній у Північній Америці та по всьому світу у відповідь на таку політику планують внести зміни до своїх R&D програм протягом наступних двох років [2].

Невизначеність в економічній політиці стала причиною безпрецедентного зменшення на 19% узгодженості між інноваційними та бізнес-стратегіями [3]. Великі компанії частіше прогнозують зміни і швидше за інших вживають відповідних заходів. У свою чергу, середні та малі компанії мають сумніви в тому, що економічний націоналізм тягне за собою необхідність змін у R&D стратегіях. Економічний націоналізм призведе до заміни існуючої інтегрованої та взаємозалежної мережі на самодостатніші, функціональніші вузли R&D. Компаніям доведеться шукати способи управління більшими витратами, які вони понесуть в такій ситуації.

Провідні багатонаціональні корпорації збільшили свої витрати на дослідження та розробки у 2022 році, оскільки інновації залишаються ключовим рушієм їхнього органічного зростання та конкурентної переваги. Довгострокові тенденції, такі як цифровізація або перехід до альтернативних джерел енергії, роблять розробку та вдосконалення продуктів, послуг і процесів важливими як для компаній, так і для суспільства в цілому.

Щоб зрозуміти та порівняти, як промисловість реагує на ці тенденції, fDi Intelligence склала список 100 найкращих інноваційних лідерів світу на основі їхніх витрат на дослідження та розробки в календарному 2022 році. Ці 100 компаній разом інвестували колосальні 720 мільярдів доларів США, що на 15,3% більше, ніж у 2021 році. Порівняно з 2019 роком до пандемії останній показник щорічних витрат на дослідження та розробки був майже на 40%

вищим. Інтенсивність досліджень і розробок зросла на 4,5%, а дохід глобальних топ-100 інноваційних компаній скоротився на 2,5%, що обумовлено зниженням доходів хімічних та енергетичних компаній на 14,5%. Це пояснюється насамперед падінням доходів через зниження цін на нафту в хімічній та енергетичній галузях. Інтернет-компанії та компанії, що продають програмне забезпечення, продовжують вкладати все більше коштів у дослідження й розробки, тоді як охорона здоров'я, друга галузь за обсягами таких витрат, збільшила їх на 5,9% [4]. Прогнозується, що медичні компанії, які займаються фармацевтикою, біотехнологіями та медичними приладами витратимуть найбільше коштів на потреби R&D.

У компаній зростає кількість причин для впровадження інновацій у всіх напрямках і самостійного вирішення глобальних економічних проблем, оскільки вони прагнуть використати технологічний прогрес і забезпечити завдяки цьому свою майбутню конкурентоспроможність. Це спонукає наявні лідерські економіки дедалі більш відкрито і динамічно переходити до використання економічного націоналізму.

Для української економіки можна виділити подвійний вплив глобальних економічних трендів. З однієї сторони, загальносвітові тенденції зростання протекціонізму будуть перешкоджати просуванню товарів національного виробництва як на внутрішньому ринку, так і на зовнішньому. Крім того, виступаючи слабкою економікою через воєнні виклики, Україна не матиме можливості обирати напрями та форми фінансування, стаючи заручником амбіцій інвесторів – країни-конкуренти будуть обмежувати надходження кредитних ресурсів, не пов'язаних з просуванням власних економічних інтересів. З іншої сторони, випробувані століттями методи економіки реалізму або економічного націоналізму тепер можна застосовувати відкрито. Необхідно сформулювати пріоритети, описати механізми видимих стимулюючих та обмежувальних заходів, а також прихованих інструментів, оскільки економічна глобалізація не усунула економічний націоналізм, а тільки змінила

методи, які використовують для досягнення економічної влади, технологічного лідерства чи добробуту нації.

Список використаних джерел:

1. Економічний націоналізм визначає порядок денний у міжнародній торгівлі. *День. Рубрика Економіка*. 2017. №22. URL: <https://day.kyiv.ua/article/ekonomika/dyversyfikatsiya-pid-zahrozoyu-zryvu> (дата звернення: 21.03.2024).
2. Тренди глобальної інноваційної діяльності та вплив політики економічного націоналізму. *Матеріали Київського міжнародного економічного форуму*. URL: <https://forumkyiv.org/uk/analytics/trendi-globalnoyi-innovacijnoyi-diyalnosti-ta-vpliv-politiki-ekonomichnogo-nacionalizmu> (дата звернення: 19.03.2024).
3. The Global Innovation 1000 study. Investigating trends at the world's 1000 largest corporate R&D spenders. *Strategy& Part of the PwC network*. URL: <https://www.strategyand.pwc.com/gx/en/insights/innovation1000.html> (дата звернення: 20.03.2024).
4. Top 100 global innovation leaders. *FDI Intelligence*. June 19, 2023. URL: <https://www.fdiintelligence.com/content/feature/global-innovation-leaders-2022-edition-82527> (дата звернення: 20.03.2024).

**Дослідження здійснені за сприяння DUSS UAlberta Disrupted Ukrainian Scholars and Students Initiative*

УДК 336.1

Федишин М.П.

к.е.н, доцент кафедри фінансів і кредиту
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОЇ ФІНАНСОВОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне російське вторгнення вже третій рік продовжує призводити до значних гуманітарних, соціальних і економічних втрат для нашої країни, а також має серйозні глобальні наслідки. Оперативні потреби України, а також потреби у відновленні та реконструкції, є дуже значними. Так, у 2024 році щомісячна потреба у зовнішньому фінансуванні складає 3 млрд доларів США і є критично необхідною для забезпечення соціальних видатків [1].

Війна стала серйозним викликом для фінансових резервів нашої країни. В таких безпрецедентних умовах фінансова підтримка міжнародних партнерів

відіграє життєво важливе значення для забезпечення стійкості фінансової системи та економічного відновлення. Проаналізуємо обсяги фінансової допомоги партнерів України за період військової агресії Росії.

Загальний обсяг отриманих коштів у 2022 році склав 31,2 млрд дол. США (з них 45% – це грантові кошти), найбільшими міжнародними донорами стали:

- Міжнародний валютний фонд (кредитний інструмент швидкого фінансування (RFI)) – 88,2 млрд грн (2 млрд СПЗ);

- Європейська комісія – 256,4 млрд грн (7,1 млрд євро);

- співфінансування Міжнародного банку реконструкції та розвитку і Міжнародної асоціації розвитку 82,7 млрд грн (2,5 млрд дол. США);

- Європейський інвестиційний банк, Німецька кредитна установа для відбудови, Японський банк міжнародного співробітництва – 47,5 млрд грн (1,6 млрд дол. США);

- Канада – 60,5 млрд грн (1,9 млрд дол. США);

- Франція – 13,6 млрд грн (0,4 млрд дол. США);

- Нідерланди – 7,8 млрд грн (0,2 млрд дол. США);

- Італія – 7,6 млрд грн (0,2 млрд дол. США) [2].

Відзначимо також посилення співпраці нашої держави з Світовим банком, який з перших днів війни надав допомогу у розмірі 500 млн євро на виконання основних функцій держави. Ключовим фінансовим інструментом Світового банку в Україні став Проєкт «Підтримка державних видатків для забезпечення стійкого державного управління в Україні» (PEACE), він відкрив можливість об'єднати зусилля іншим міжнародним донорам для надання цільової, швидкої і прогнозованої фінансової підтримки нашій країні. За сприяння даної організації створено Цільовий фонд багатьох донорів (MDTF) та Український фонд допомоги, відновлення та реконструкції (URTF). Завдяки зусиллям даної організації вдалося мобілізувати більше 18 млрд дол. США.

У 2023 році наша держава отримала фінансування від міжнародних партнерів на суму 42,5 млрд дол. США (з яких 27% складають грантові кошти),

що на 11,3 млрд дол. США більше, порівняно з 2022 роком. Найбільші обсяги міжнародної допомоги у формі довгострокового пільгового кредитування залучено від Європейського Союзу (ЄС) (19,5 млрд дол. США), МВФ (4,5 млрд дол. США), Японії (3,4 млрд дол. США), Канади (1,8 млрд дол. США), Великої Британії (1 млрд дол. США), Світового банку (660 млн дол. США), Іспанії (50 млн дол. США). Безповоротну грантову допомогу отримано від: США (11 млрд дол. США), Японії (230,5 млн дол. США), Норвегії (190 млн дол. США), Німеччини (105 млн дол. США), Іспанії (50 млн дол. США), Фінляндії (36 млн дол. США), Швейцарії (30 млн дол. США), Ірландії (21 млн дол. США), Бельгії (3 млн дол. США), Ісландії (2 млн дол. США). Зауважимо, що гранти не впливають на розмір зовнішнього боргу країни, а пільгове кредитування, наприклад, від Європейського Союзу залучено на умовах 35-ти річного терміну погашення з 10-ти річним пільговим періодом і з відшкодуванням ЄС витрат на їх обслуговування [3].

З метою фінансування потреб соціальної сфери у 2024 році, анонсована потреба нашої країни в міжнародному фінансуванні складає 37,3 млрд дол. США. Однак з початку року спостерігаємо труднощі із виділенням фінансування від США (погодження законопроекту на суму 60 млрд дол. США військової і фінансової допомоги затягується). На валютні рахунки уряду у НБУ впродовж березня 2024 року надійшло 9316,1 млн дол. США від міжнародних партнерів за наступним розподілом:

- від ЄС – перший транш у межах 4-ри річної програми Ukraine Facility на суму 4901 млн дол. США;

- від Світового банку під гарантії Японії і Великої Британії – 1626,1 млн дол. США;

- від Канади – 1471,5 млн дол. США;

- від МВФ – 880,7 млн дол. США (позитивне рішення за успішним завершенням третього перегляду 4-ри річної програми «Механізм розширеного фінансування» (EFF), загальна сума чотирьох траншів у 2024 році складатиме 5,4 млрд дол. США);

- грантові кошти від Японії, що надійшли через Світовий банк у сумі 118,2 млн дол США;

- грант від Сербії склав 32,4 млн дол. США.

Відмітимо, що в цей період нашою країною було сплачено МВФ 728,5 млн дол США, а за обслуговування і погашення держборгу у інвалюті виплачено 363,5 млн дол США.

Завдяки внескам донорів, станом на 1 березня 2024 року Світовий банк уже мобілізував 42 мільярди доларів США, щоб забезпечити необхідне фінансування. Банк також розпочав залучення середньострокового фінансування для задоволення потреб України під час війни та після її завершення.

На сьогоднішній день, міжнародна допомога має величезне значення для підтримки економіки України, її фінансової системи та фінансування пріоритетних соціальних витрат, а після перемоги нашої країни – відіграватиме ключову роль у повоєнній відбудові. Орієнтовна вартість відновлення та відбудови України за розрахунками Світового банку протягом наступного десятиліття оцінюється у 486 мільярдів доларів США [4]. Потреби у відновленні секторів економіки зображено на рис.1.

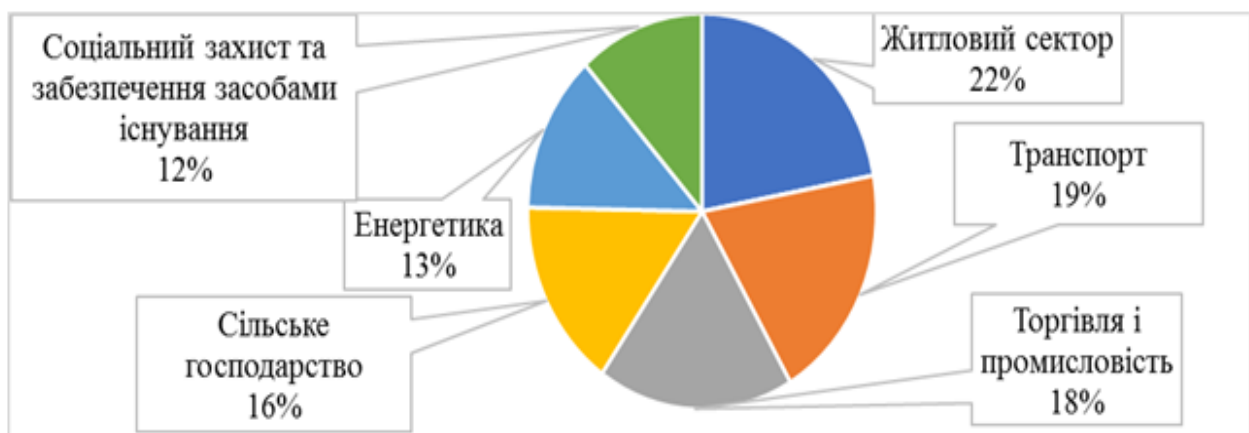


Рис.1. Потреби у відновленні за секторами економіки від загального обсягу

У такому контексті особливо надважливою стає продовження ефективної співпраці України з міжнародними партнерами нашої країни. Каталізатором

залучення зовнішнього фінансування та стимулювання участі приватного капіталу є постійний запит на впровадження реформ, інтегрування проєктного планування в процес середньострокового бюджетного планування та створення інклюзивного та екологічного відновлення. З іншого боку, розпочата росією повномасштабна війна проти України підкреслила прогалини у системі міжнародної безпеки, її неефективності у протидії збройним конфліктам та необхідності кардинального реформування.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна співпраця важлива для перемоги у війні. Сергій Марченко під час зустрічі фінблоку G7 URL: https://mof.gov.ua/uk/news/international_cooperation_is_necessary_to_win_the_war_the_monthly_need_for_external_financing_is_about_3_billion_sergii_marchenko_at_the_meeting_of_the_g7_financial_bloc-4467 (дата звернення: 05.04.2024)
2. Ялівець Г. Скільки грошей дали Україні міжнародні партнери і чому доведеться піднімати податки. *Інтернет-портал БізнесЦензор*. Дата публікації: 04.03.2024. URL: https://mbiz.censor.net/resonance/3474971/skilky_grosheyi_daly_ukrayini_mijnarodni_partneru_i_chomu_dovedetsya_pidnimaty_podatku (дата звернення: 05.04.2024)
3. Більша частина державного боргу України – це пільгове фінансування від міжнародних партнерів. Міністерство фінансів України. https://www.mof.gov.ua/uk/news/the_largest_part_of_ukraines_state_debt_is_concessional_financing_from_international_partners-4451 (дата звернення: 05.04.2024)
4. Україна – Третя швидка оцінка шкоди та потреб (RDNA). Світовий банк. URL : <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099021324115085807/pdf/P1801741bea12c012189ca16d95d8c2556a.pdf> (дата звернення: 05.04.2024)

Наукове видання

ФІНАНСОВІ ІНСТРУМЕНТИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

VI Міжнародна науково-практична конференція

Технічний редактор

Мельник У. М.

Електронне видання.

Підписано до друку 10.05.2024. Формат 60x84/16

Умов.-друк. арк.24,2. Обл.-вид. арк.26. Зам. 3-001.

Видавництво Чернівецького національного університету

58002, Чернівці, вул. Коцюбинського, 2

e-mail: ruta@chnu.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №891 від 08.04.2002



ISBN 978-966-423-848-6

